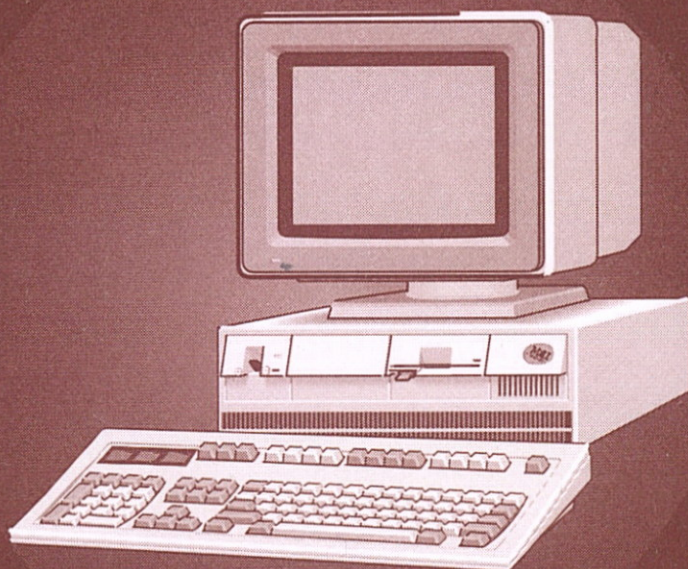

INFORMATIKAI TECHNOLÓGIA ÉS NYELVHASZNÁLAT

Válogatás

a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
anyanyelvi pályázatából

INFORMATIKAI TECHNOLÓGIA
ÉS NYELVHASZNÁLAT

VÁLOGATÁS

A NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA
ANYANYELVI PÁLYÁZATÁBÓL

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

TREZOR KIADÓ

BUDAPEST, 2002

Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
anyanyelvi pályázatából

Szerkesztette

BALÁZS GÉZA

A kiadvány megjelenését gondozta

FEKETE OLGA

ISBN 963 9078 60 9

Kiadja a Trezor Könyv- és Lapkiadó, Terjesztő Bt.
1149 Budapest, Egressy köz 6.
Telefon: 363-0276 Fax: 221-6337 E-mail: trezor@axelero.hu
Internet: <http://emil.alarmix.org/trezorbt/>
Felelős kiadó: dr. Benczik Vilmosné
Nyomdai munkák: Széchenyi Nyomda, Győr

ELŐSZÓ

A hálózatra kapcsolt számítógépek rohamos terjedése új információs korszakot jelez, amely egészen biztosan hatással van az életmódra, így a nyelvekre is. Ezért is hívják napjainkat sokan az informatikai forradalomnak időszakának, de használunk még más képeket is: a Gutenberg-galaxis vége (a hagyományos írás-olvasás, könyvnyomtatás fölszámolódása), Neumann-galaxis, Internet-galaxis, illetve Cyberia vagy Digitália világa. A számítógépesedésről, a „világhálóról”, a netnemzedékről ma már valószínűleg mindenkinek van tapasztalata és véleménye. Van, aki fél az új jelenségektől, van, aki maradéktalanul örül ennek. Így van ez az informatikai forradalomnak a nyelvhasználatra gyakorolt hatásával is. Van, aki félti tőle a nyelvet, a nyelveket, különösen az anyanyelveket, mások az új technológiákban a nyelvet frissítő, megújító erőket látják.

Akkor cselekszünk helyesen, ha előítéletek nélkül közelítünk az új jelenségekhez. A közelítés fontos, ráadásul minél hamarabb. Előrejelzéseink, megérzésünk szerint a most beköszöntő informatikai forradalom a maga ezernyi technológiai vívmányával tényleg minden emberhez eljut, és hatással lesz a mindennapokra. Ennek társadalmi hatásai vannak. A nyelvre gyakorolt hatásokat nem láthatjuk tisztán, de tény, hogy gyors, egy emberöltő alatt lezajló nyelvi változásokat jelent, ráadásul az informatikai forradalomnak csak kezdete van, vége nincs.

Ezért fontos a folyamatos odafigyelés, tudatosítás. Ezt szolgálta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának 2001. évi egyik anyanyelvi pályázata, amelynek címe *Informatikai technológia és nyelvhasználat* volt. A pályázat célja az informatikai technológia területén már létrejött, értékes, illetve javasolható, ajánlható magyar nyelvi jelenségek bemutatása. Különösen a következő három területet ajánlotta a kiíró a pályázók figyelmébe: **a)** az informatikai technológiáról magyarul, **b)** az ún. „internet-szleng” és **c)** az interneten megjelenő szövegtípusok.

A felhívásra igen sok értékes, valódi tapasztalon, gyűjtésen alapuló dolgozat érkezett. Volt ezek között szótárnyi terjedelmű, s csak kevesen küldtek be kisebb esszéket. Mindegyik pályázó azok közül került ki, akik örülnek az a terjedő informatikai technológiának, de szüntelen odafigyelésre, társadalmi felelősségre buzdítanak. Sőt — nyelvi kérdésekben — már cselekednek is!

Ebben a kötetben 10 dolgozatot, illetve dolgozatrészletet közlünk. Különösen három területet tüntettek ki pályázóink: az hálózatok, a társalgócsatornák és a mobilkommunikáció — természetesen összekapcsolódó — világot. A kötet első felében általában az Internettel (a konkrét számítógépes hálózattal), illetve az internettel (általában a hálózatokkal) kapcsolatos dolgozatok kaptak helyet. Itt található elméleti jellegű írások, kérdőíves fölmérések, nyelvstratégiai javaslatok. Ezek után következik — ugyancsak tapasztalaton alapuló pontos, megbízható adatgyűjtéssel — az „internet-szleng” jelenségeinek a bemutatása (pl. csetesatornák). Az utolsó helyen az ehhez a világhoz szorosan kapcsolódó mobilkommunikáció jellegzetes közlési formája, az SMS világa szerepel.

Pályázóink anyagának nagy értéke a (sokszor élethű) hitelesség, a pontos adatközlés, valamint a kommunikációs-nyelvi értelmezés. Ugyancsak nagy értéke a nyitottság, és a sokszor kifejtett, sokszor csak érzékeltetett közös, közösségi felelősség.

Mivel a nyelv, a magyar nyelv forrongó, vadonatúj jelenségéről van szó, sok-sok nyelvi jelenség első leírását itt, e könyvben találhatjuk meg. A szleng jellegéből fakadóan durva kifejezések is bekerültek a gyűjteménybe. Ezek zömét — ez alkalommal — kihagytuk, noha tudjuk, hogy a valódi nyelvnek elválaszthatatlan részei.

Ez a pályázat, ez a munka nem lehet sohasem lezárt feladat. Aki elolvassa a könyvet, biztosan talál benne újdonságot, de lesznek olyanok is, akik keveslik az itt közölt anyagot. Egyben azonban biztosan egyet fogunk érteni: a történelem e korszakának fejezetét együtt írjuk, felelősséggel tartozunk hagyományainkért és a jövőért. Hogy unokáink még megértsék ezeket a sorokat. Ennek szellemében adjuk közre közös gondolkodás és cselekvés céljából a legjobb tanulmányokat.

Balázs Géza

SCHIRM ANITA

NYELVHASZNÁLATUNK AZ INFORMATIKA KORÁBAN

Schirm Anita dolgozata azért áll az élen, mintegy bevezető tanulmányként, mert rendszerbe foglalja az informatikai-kommunikációs forradalom jellemzőit és nyelvi hatásait. Kutatómunkáját tudományos módszerrel (interneten közzétett kérdőívvel, valamint személyes részvétellel) végezte, így megfelelően tudta ötvözni a mennyiségi és a minőségi kutatások szempontjait. A dolgozatban állást foglal az Internet nagy i-vel történő írásmódja mellett (tudniillik, hogy nem általános, széles értelemben használja, hanem az egyetemeket, hivatalokat összekötő egyik rendszer nevéként). Ez így természetesen helyes, tehát ebben a dolgozatban az Internetet nagy i-vel írjuk. A továbbiakban azonban általában a nagy kiterjedésű, összefoglaló hálózat jelentésben használjuk az internetet, hiszen minden hálózatnak van nyelvi hatása, tehát kis i-vel fogjuk írni.

Bevezetés

Gépekkel teli, információgazdag társadalomban élünk. Újabb és újabb technológiák vesznek körül bennünket, s ennek során mind szélesebb körben válik szükségessé az új eszközök mindennapi birtokbavétele, és az új ismeretek elsajátítása. A „tudástársadalomba” való integrálódás folyamata nagyrészt a kommunikáció közegében zajlik. S mivel a társadalom, a technológiai változások és a nyelvhasználat szorosan összefonódik, érdemes feltérképezni, hogy az utóbbi évek információs (informatikai) digitális forradalma milyen nyomokat hagyott a nyelvi megformálásban, s hogyan változtatta meg a hétköznapi nyelvhasználatunkat a számítástechnikai szakszókincs térhódítása és az Internet elterjedése.

Az új fogalmak és szavak felbukkanásának folyamata nem légtüres térben zajlott le, hanem az eszközök tényleges fizikai birtokbavételéhez kötődött. A folyamat nyelvi oldala is fokról fokra nyomon követhető és bemutatható. Céлом ezzel a terepmunkával az volt, hogy bemutassam napjaink számítógépes nyelvhasználatát, az Internet nyelvét, és ennek hatását a mindennapi nyelvhasználatra, valamint, hogy ismertessem az életképes magyarításokat és az internetes szlengszókincset. Hiszen Babits Mihály¹ szavaival élve: „Minden a szón múlik”.

¹ Babits 1959: 346

A dolgozat tartalmi kérdései és módszertani problémái

Dolgozatomban tehát az aktuális számítástechnikai folyamatok nyelvi hatásait vizsgálom. Az adatgyűjtés során többféle módszerrel dolgoztam: kérdőívvel (hagyományos formájával, illetve az Interneten közzétett kérdőívvel), nyílt interjúval, továbbá csevegőcsatornákon való aktív részvétellel. Ezenkívül természetesen szövegkorpusz elemzést is végeztem, amennyiben az Interneten böngészhető szövegek (pl. levelezőlisták anyagai) korpusznak tekinthetők. A Világhálón található oldalak, fórumok és írások közül én csak a magyar nyelvűek közül szemezgettem.

Életkor és foglalkozás tekintetében az adatközlőim csoportja nem volt homogén, mint ahogy az Internetet használók köre sem homogén. Legfiatalabb adatközlőm 8 éves volt, míg a legidősebb 67 esztendő. Foglalkozás tekintetében is nagy volt a szóródás: az általános iskolásoktól kezdve a programozó matematikusokig terjedt a skála. Azért választottam egyik módszerként a kérdőívezést, mert így egyszerűen és gyorsan viszonylag nagy mennyiségű és könnyen összevethető nyelvi produktum feldolgozására nyílt lehetőségem. Összesen 48 emberrel töltöttem ki az általam készített kérdőívet², s az Interneten keresztül is számos emberrel beszélgettem. Gyakori volt az is, hogy csupán külső szemlélőként figyeltem a levelező- és vitafórumok anyagát, valamint a különféle levelezőlistákat is tanulmányoztam, hogy minél teljesebb és hívebb képet tudjak adni napjaink számítógépes nyelvhasználatáról. Ezúton szeretnék köszönetet mondani az ózdi Városi Könyvtár munkatársainak, és a szegedi Eötvös Kollégium lakóinak szíves segítségükért, valamint a többi adatközlőmnek is szívből köszönöm az együttműködést. Hálás vagyok továbbá Nagy Bélának építő észrevételeiért, támogatásáért és megértéséért. Informátoraim összesen 13 településről származtak, az alábbi megoszlásban: Arló (1), Borsodnádasd (2), Budapest (4), Farkaslyuk (1), Győr (1), Kecskemét (1), Lénárdaróc (1), Ózd (27), Pécs (1), Sajópüspöki (1), Sarkad (1), Szeged (6), Szombathely (1).

A kérdőív összeállításánál nehézséget jelentett, hogy valóban a használt nyelvi formákat, a szubjektív válaszokat, s az egyéni vélekedéseket tudjam előhívni adatközlőimből, s a tényleges számítógépes nyelvhasználatot tudjam bemutatni, ezért az adatgyűjtőknek (diákoknak és felnőtteknek) megfelelően kétféle megfogalmazású kérdőívet készítettem, s igyekeztem informális kontextusokat teremteni a kitöltés során, hogy előhívódjanak a spontán feleletek. A kérdőíveket a függelékben közlöm. A leghatásosabb (és talán legkellemesebb felmérési mód) a csevegőcsatornákon történő beszélgetés (a *csetelés*) volt, hiszen itt beszélgetőtársaim nem tudtak arról, hogy

² Adatközlőimről a statisztikát a függelékben közlöm.

egy nyelvi felmérés részesei³. Hiszen ha már a beszélgetőfórumra történő bejelentkezéskor közöltem volna, hogy partnereim internetes nyelvhasználatáról gyűjtök adatokat, akkor ez nagymértékben meggátolta volna a spon-tán válaszok előhívódását. Így viszont sikerült kikerülnöm a Labov által megfigyelői paradoxonnak nevezett jelenséget. Etikailag meg lehetne kér-dőjelezni ennek az adatgyűjtési módszernek a helyességét, mivel azonban a válaszokat kizárólag tudományos célra használtam fel — ennek a nyelvés-zeti tárgyú terepmunkának a megírásához —, így úgy érzem, nem sértettem meg az adatközlők személyiségi jogait. A saját, gyűjtött példaanyagon túl még bizonyos publikált szakanyaghoz is fordultam⁴, hogy még teljesebb ké-pet kaphassak — és mutathassak be — a számítógépes nyelvhasználatról.

Dolgozatomban több témával is részletesen foglalkozom. Vizsgálom a számítástechnika nyelvét, ennek magyarítási lehetőségeit, az Internetre jel-llemző kommunikációs formákat és ezek sajátosságait. Valamint választ ke-resek arra a kérdésre is, hogy milyen mértékben alakította át az új médium a kommunikációs szokásokat, s hogyan érződik a hatása a mindennapi nyelv-használatban. Munkám során előtérbe helyezem az informatikai technológia magyar nyelvi jelenségeinek a bemutatását, a nyelvet gazdagító formák köz-lését, s kiemelt figyelmet fordítok az internetezők szlengjére is.

Az informatika és az Internet hatása a nyelvhasználatra

Századunkat az információgyűjtés, az információfeldolgozás és az informá-cióterjesztés uralja. S bár a számítástechnikai iparág viszonylag fiatal, a számítógépek rövid időn belül mégis látványos fejlődést értek el. Ez a fo-lyamat nem csupán technikai változást hozott, hanem éreztette hatását az emberek kommunikációs szokásaiban és nyelvhasználatában is. Az új tech-nika elterjedéséhez kötődő sajátosságok befolyásolták a folyamat nyelvi le-képezését is. Hiszen társadalom és nyelv egymást feltételező, szorosan ösz-szekapcsolódó fogalmak, s az információs szupersztráda kiépülése majdnem az egész társadalmat érintette. A legtöbb munkahelyen ma már munkaeszköz a számítógép, s az oktatásban és a tudományos kutatásban is egyre nagyobb szerepet játszik. A munkahelyek és az oktatási intézmények diagnosztizálá-sával egy robbanásszerű hullám érte el a magyar számítástechnikai kultúrát, melynek leglátványosabb eleme az Internet létrejötte volt.

Az Internettel kapcsolatban először érdemes magát a fogalmat és annak írásmódját tisztázni. A nyelvművelő irodalomban külön vita is kialakult en-

³ Csevegőpartnereim adatait (nem, életkor, foglalkozás, lakóhely) így nem tudtam rögzíteni, ők kimaradtak tehát a függelékbeli statisztikából.

⁴ A felhasznált szakirodalom az irodalomjegyzékben található.

nek kapcsán. Még ma is nagy a helyesírási bizonytalanság és következetlenség e szó kis-, illetve nagybetűs írásmódja körül. Van olyan álláspont, amely szerint azért kell kis kezdőbetűvel írni a szót, mert nem létezik ilyen valóságos intézmény, ezért közszónak tekintendő a fogalom. Az is a kisbetűs írásmód mellett szól, hogy nem egy speciális „böngészőprogramról”, hanem magáról a hálózatról van szó. A nyelvészek azonban érveik alátámasztásához ritkán fordulnak számítástechnikai szakirodalomhoz. Én dolgozatomban következetesen a nagybetűs írásmódot választottam. Döntésemet Andrew S. Tanenbaum *Számítógép-hálózatok* című könyvében olvasottakra alapoztam. Ebből idézem az idevágó részt: „Az *internet* nem más, mint a lokális hálózatoknak egy olyan csoportja, amelyet egy nagy kiterjedésű hálózat fog össze. Az *internet* szó tehát általános értelmű. Ezzel szemben az *Internet* (nagy kezdőbetűvel) azt a világméretű internetet jelöli, amely az egyetemeket, a kormányhivatalokat, a vállalatokat és a magánszemélyeket is összeköti”.⁵ A nagybetűs *Internet* tehát tulajdonnév, egy bizonyos hálózatnak a neve. Az a világméretű számítógép-hálózat, amely a különböző rendszerű számítógép-hálózatok ezrei között egy egységes „hálózati nyelv” — az Internet Protocol — segítségével kommunikációt tesz lehetővé. Maga az *Internet* szó angol szóösszetétel, s jelentése nemzetközi hálózat. Azt a számítógépes rendszert jelenti tehát, amely a világ sok pontján elhelyezkedő központi adatbázisokat köti össze. Ezeket telefonvonalon lehet elérni, s az adatokat a számítógép hívja le. A *Világháló* (World Wide Web) pedig egy keretszerkezet az Interneten gépek ezrein elszórva lévő összekapcsolt dokumentumok elérésével. Néhány év alatt nagy energiájú fizikai adatok közlésére szolgáló módszerből olyan alkalmazássá vált, amelyre az emberek milliói mint „Internet”-re gondolnak. Hihetetlen népszerűsége onnan ered, hogy kezdők által is könnyen használható grafikus felülete van, és hatalmas információmennyiséget biztosít minden elképzelhető témáról (kultúra, művelődés, sport, játék stb.). A *Háló* története 1989-ben kezdődött a CERN-ben, a nukleáris kutatás európai központjában. A *Háló* abból az igényből nőtt ki, hogy a különböző országokban elszórva elhelyezkedő kutatók jelentések, tervek, rajzok és más dokumentumok folyton változó gyűjteményét használva könnyen és gyorsan együttműködhessenek. Az összekapcsolt dokumentumok hálózatának eredeti javaslata egy CERN fizikustól, Tim Berners-Leetől eredt 1989 márciusában.

Az *Internet*, a *Háló*, a *Net* és a *Világháló* szavakat pályamunkámban szinonimaként használom. Gyakori jelenség, hogy a felhasználók az Internetet egy úthálózathoz hasonlítják. Ezt mutatják adatközlőimnek az Internetre

⁵ Tanenbaum, Andrew S. 1997.

adott egyéb megnevezései is: *információs szupersztráda; web; elektronikus országút; információtenger; hálózat; network; virtuális tér; mátrix; háló; pókháló; kibertér; cyberspace, globális falu, világszöttes, világszövedék; világfalu; Inet*. Az Internet által közvetített világot pedig a következő szavakkal illették adatközlőim: *virtuális valóság (virtual reality); álomvaló; féligigaz; tündérvilág; tünkép, mintha világ, odaát*.

Az Internettel tehát a világ legszélesebb körű médiuma jött létre. Hagyományos értelemben véve az Internetnek öt fő alkalmazási területe van, s adatközlőim is főként ezeket a lehetőségeket adták meg az Internet használatára vonatkozó kérdésekre: elektronikus levelezés (e-mail), társalgás (cset), hírek böngészése, távoli bejelentkezés, illetve a fájltranszfer. Ezek közül az alkalmazások közül dolgozatomban én főként az első kettővel kívánok részletesen foglalkozni, ugyanis ezek kötődnek leginkább a nyelvhasználatunkhoz. Az utolsóról — csupán a fogalom tisztázása miatt — a következőt érdemes tudni: a fájltranszfer (angol rövidítéssel élve az *FTP*, magyarosított szóval pedig az *adatátviteli*) program lehetőséget biztosít arra, hogy bármelyik, Interneten lévő gépről adatokat másolhassunk át egy másik gépre.

Az Internet legfőbb nyelvi és szövegalkotási sajátossága a vita- és levelezőforumok használatánál mutatkozik meg, ugyanis a többi tömegkommunikációs eszközzel ellentétben itt kétirányú kommunikációra is lehetőség van. Vannak ugyanis ún. *on line*, élő fórumok. Az *on line* angol számítástechnikai kifejezés, azonnali, egyidejű, élő kommunikációt jelent. Vagyis az informatikai forradalom révén a tömegkommunikáció egyoldalúsága, közvetettsége és személytelensége megszűnőben van, s különleges kommunikációs helyzetek jönnek létre. A hálózat újfajta beszéltnyelviséget alakít ki. Adatközlőim az Internet nyelvre ható jellegzetességei közül az alábbiakat emelték ki: az interaktivitás révén be tudnak kapcsolódni a szövegalkotás folyamatába; a szöveg, a hang és a kép a multimediális jelleg révén egyszerre jelenik meg, így mondhatni, hogy az Internet szinte az összes érzékszervükre egyszerre hat; megszűnik az adó és a vevő közti térbeli és időbeli távolság; a szövegek tárolhatók és ezzel a megőrződésük is biztosítva van, valamint a hálózatokon a dokumentumokat egységes eszközként lehet kezelni (szakszóval élve ez a *hipertextualitás*).

A számítástechnika magyarítása; digitális nyelvújítás, avagy a legújabb kori ortológusok és neológusok összecsapása

A számítógéphez és az Internethez kötődő műveletek és eljárások az eredeti, angol elnevezésükkel kerültek be a szakmai nyelvbe. Ennek az oka egyrészt

az volt, hogy a szakemberek (mivel nem nyelvészek, hanem informatikusok voltak) nem tudtak megbirkózni a tömegesen beáramló új technikai eszközök és módszerek magyarázatával, másrészt viszont az informatikai szaknyelv is az angol elnevezéseket részesítette előnyben, lévén, hogy ezek univerzális terminusok voltak. Sokáig a szakemberek azt hitték, hogy ha magyarázzák a számítástechnikát, akkor elmaradnak a nemzetközi szinttől. Az informatikai szakszavakra tehát az jellemző, hogy idegen, legtöbbször angol eredetűek, valamint, hogy egyértelmű és szigorúan rögzített jelentésük van. A technika gyors fejlődése és tömeges beáramlása nem hagyott időt a megfelelő magyar számítástechnikai kifejezések megalkotására, a jelentések rögzítésére, és elterjesztésére. A fogalmak is még annyira újak voltak, hogy az analógiás szóképzés fel sem merült lehetőségként. Mivel az informatikához kötődő szavak jórészt angol terminusok, így az angol nyelv megfelelő ismerete fontos a számítástechnikában. Vagyis nyelvismeret nélkül manapság szinte lehetetlen a számítástechnika és az Internet világában (szleng kifejezéssel élve a *cybervilágban*, *kibertérben*) eligazodni. Ezt segítik a különböző angol–magyar számítástechnikai szótárak, a Magyar Tudományos Akadémián elkészített angol–magyar informatikai szójegyzék, illetve már külön Internet kishoztárat is készítettek, valamint létezik a szakszavakat tartalmazó szoftver is.⁶ Sőt, az Interneten is találunk leleményes magyarázatokat, és szakszófordításokat tartalmazó oldalakat.⁷ Szerencsére azonban megindulóban van egy magyarázó hullám, s ennek eredményeként kezdenek terepet hódítani a szemléletes magyar szakkifejezések is. Informatikusok és nyelvészek között még mindig vita folyik arról, hogy milyen mértékben szükséges (ha egyáltalán szükséges) a számítástechnika nyelvét magyarázni. Elindult tehát egy „digitális nyelvújítási mozgalom”, melynek keretében modern kori ortológusok és neológusok csapnak össze a magyar szavak elterjesztéséért, illetve az angol eredeti terminusok uralmáért. Manapság talán az az álláspont a legelfogadottabb, mely szerint azoknál a fogalmaknál, amelyeknél egyértelműen és szabatosan ki lehet fejezni magyar szavakkal is a terminusban szereplő fogalmi tartalmat, ott ne az angol kifejezést használjuk, hanem a magyar szót. Viszont a márkanévek, védett eljárások és rövidítések esetében célszerűbb és egyértelműbb az angol szavak használata. Az angol szavak magyarázása nem egyik pillanatról a másikra történik. Sok időnek kell ahhoz eltelnie, hogy a felhasználók megismerjék a magyar fordítást, megbarátkozzanak vele, s következetesen azt alkalmazzák. E folyamatban van olyan állomás, ahol egymás mellett élnek az angol és a magyar

⁶ Lásd Kövegy–Mandel–Zolnai 1996.

⁷ Lásd <http://nyelv.c3.hu>

kifejezések, sőt, ezek sokszor keverednek is egymással. Kialakult tehát egy keveréknyelv, angol-magyar terminus- és szókészlettel. Néha nehéz eldönteni, hogy az a *Hunglish* (azaz *Hungarian + English*, vagyis magyar és angol), illetve *Netglis* (azaz hálózati angol) nyelvváltozat idegen nyelvnek tekintendő-e, vagy csupán technikai zsargonnak. Példa erre a „felemás” nyelvhasználatra: *Most léptem be a petrára, próbáltam a talkot megindítani, de nem válaszoltál, a finger szerint ott vagy, ha igen, nézd meg az emileidet.* Ez hétköznapi nyelvre lefordítva annyit jelent, hogy „bejelentkeztem a Petra nevű hálózatra, ott kiadtam egy parancsot (*talk*), amely arra való, hogy beszélgetést kezdeményezzek veled, de mivel nem reagáltál, egy másik paranccsal (*finger*) megnéztem, hogy a gép előtt ülsz, tehát, légy szíves, nézd meg a leveleidet”. Ahogy az előbbi példa is mutatja, a két-, illetve a vegyesnyelvűség hatásai már a hétköznapi kommunikációban is tetten érhetőek.

A mikroelektronika forradalmával párhuzamosan a számítástechnikai kifejezések az alkalmazások egyre több formájában jelentek meg. Maga az *informatika* szó egyébként nem angol, hanem francia eredetű, s eleinte az adatfeldolgozásra, a számítógéppel végezhető műveletek megjelölésére szolgált. Majd kibővült a kifejezés jelentése, s mára már egy korszak jelzőjévé is vált a szó. Az *informatika* szó helyett ajánlott *adatkezeléstan* szó nem terjedt el. Először tehát magával a számítógéppel, illetve annak részeivel kapcsolatos idegen szavak szivárogtak be a nyelvünkbe, majd ezt követték az adatrögzítéshez kötődő szavak, Ezután a szövegszerkesztéshez és a számítógépes játékokhoz kapcsolódó kifejezések uralma következett, s végül az Internet szavai (az Internet-szleng) árasztották el a köznyelvet.

A kérdőíven a hatos pont alatt adatközlőimtől a számítástechnika magyarítására vonatkozó kérdések felől érdeklődtem. Arról, hogy mi a véleményük az Interneten uralkodó angol szavak tömegéről, valamint, hogy szerintük szükség lenne-e a számítógéppel és az Internettel kapcsolatos szavak magyarítására. Magyarítási ötleteket is kértem, és szerencsére rengeteg használható és leleményes megoldást kaptam is tőlük. Kivétel nélkül minden adatközlőm (tehát a minta 100%-a) azt válaszolta, hogy szükség van a számítástechnikai szakszókincs magyarítására. Ami engem rendkívül meglepett, hogy még a programozó matematikus kérdőívkitöltőim is ezt a választ adták. Felmérésem alapján tehát megállapítható, hogy egyre inkább jelentkezik a honosított és közérthető kifejezések használata iránti igény. Néhányan meg is indokolták döntésüket azzal, hogy a számítógép-használathoz hazai terminológiára van szükség, amelynek segítségével a laikusok is megértik a fogalmakat. A programozók hátrányként hozták fel, hogy a számítógépes programok (szövegszerkesztők, zeneletöltők, telepítők) jó része csak stabil angoltudással

kezelhető. S így nem csoda, ha az informatikában kevésbé jártas felhasználók nem tudják ezeket az alkalmazásokat használni. Egyfajta biztonságérzetet jelentene tehát ezeknél a magyar szavak használata. Fontos lenne szerintük még az is, hogy a boltokban vásárolt szoftverekhez magyar nyelvű leírást is mellékeljenek, és törekedjenek a programozók magyar fejlesztések létrehozására is. A szoftverhonosításnál rendkívül fontos a nyelvi áttekinthetőség, könnyen értelmezhető, pontos és gyorsan elolvasható, befogadható szavakat kellene alkalmazni, s a programokat a hazai felhasználók igényeihez kellene alakítani. Az informatikusok szerint az lenne a cél, hogy a magyar számítógépes programok az igényes működés mellett nyelviileg is korrektek legyenek, valamint magyar legyen a programalkalmazások nyelve is.

A szómagyarításnak és az anyanyelvivé tételnek vannak bizonyos kritériumai is, amelyeket Balázs Géza⁸ fogalmazott meg: szükséges hozzá motíváció, vagyis a szómagyarításra való igény, valamint fontos, hogy a létrehozott szó illeszkedjék a magyar szóalkotási rendszerbe, és lehetőleg ne legyen hosszabb, mint az eredeti idegen szó. Fontos továbbá az is, hogy a szakki-fejezés a magyarosítás, lefordítás során ne veszítsen eredeti információ-tartalmából. Valamint az érthetőség, a helyesírás és a kiejtés kívánalmainak is meg kell felelniük a honosított szavaknak.

A magyarításoknál szerencsére rendkívül leleményesek a felhasználók. Az alábbiakban következzenek a már bevált és használatos magyarítások, és az adatközlőimtől származó, még elterjedésre váró, ötletes és használható magyar kifejezések. Az elektronikus levelezéssel kapcsolatos az *e-mail* (*electronic mail* = *elektronikus levél*) kifejezés, amelyre számos magyarítás született már. Sokan az angol szó magyaros ejtését választják, s egyszerűen csak *emil*-t mondanak, vagy angolosan ejtve *ímél*-t. Más felhasználók lefordítják a kifejezést, s így olyan szavak születnek, mint *e-levél*, *e-posta*. Ötletes és használatos magyarítás a *villanyposta*, a *villámposta*, a *villanylevél*, a *drótposta*, a *fényposta*, a *villámlevél* és a *drótlelevél* szavak is. Az *e-mail*cím helyett pedig sokan az *emilcím*et, illetve az ízig-vérig magyar *postafiókot* használják, de hallottam már rá a *telefjók* és a *csigacím* szavakat is. Egyetemista fizikus ismerősöm egy rendkívül frappáns és ötletes fordítást próbál a környezetében elterjeszteni. Az *e-mail* helyett ő következetesen a *telelevél*, illetve rövidített formában a *televél* szavakat használja. Saját alkotásai ezek a szavak: az angol eredeti kifejezés *mail* utótagját egyszerűen magyarra fordította, így lett belőle *levél*, s elé illesztette a *tele* előtagot. Elmondása szerint azért ezt az előtagot választotta, mert benne ez a szó szorosán összekapcsolódott a technika képzetével (a *televízió*, *telefon*, *telegráf*, *telekommunikáció*

⁸ Lásd Édes Anyanyelvünk 1999/3: 13

szavak miatt), s ezáltal tökéletesen kifejezi az elektronikus levél fogalmi tartalmát. Ráadásul szójátékra is alkalmas a *telelevél* kifejezés, ha a második szótagját (*le*) elhagyjuk, *televél* lesz belőle, aminek a *te* része a tegezést, s ezáltal a magánjellegű levelezés képzetét is felkelti. Még egy újítás köthető ehhez a fizikushallgatóhoz, ez pedig a *körtelevél*. Az elektronikus levelezésben ugyanis lehetőség van arra, hogy egy levelet csupán egyszer megírva sok embernek továbbítsuk azt. Vagyis az Interneten is van lehetőség körlevél létrehozására. Így született tehát a *körtelevél* kifejezés, amely szemléletességén túl hangzásával még egy másodlagos asszociációt (*körte*) is felkelt. S bár még nem vált általánosan elterjedtté ez az egyéni magyarítás, a fiú környezetében lévő fiatalok közül egyre többen veszik át, s kezdik ízlelgetni a szavakat. Ez az egyéni nyelvi lelemény is mutatja, hogy kellő gyakorisággal, ismétléssel elterjeszhető egy-egy új szójavaslat. Hiszen minden szó a használatban telik meg jelentéssel. Az *e-mail* ellentéte, azaz a hagyományos postai levél angol megfelelője a *snail mail*. Ennek is született magyar változata, ami tökéletesen kifejezi az angol eredeti jelentéstartalmát, és utal a hagyományos postának a fénypostánál jóval lassabb kézbesítési idejére: *csigaposta*. Az e-mail mintájára alkották meg az *e-card* szót, ami magyarítva *e-lap*, *elektronikus lap*, illetve *e-képeslap*, *e-levlap*. Míg az *e-zine* nem más, mint a magazin elektronikus változata, vagyis *internetes újság*.

Az *e-mail* emillé történő szóértelmesítésén túl egyéb leleményes népetimológias magyarítások is akadnak. Például: az angol *browse* szóból létrehozták a *borzol*, *borzolás* szavakat. Az eredeti terminus jelentése: *böngészik*, *barangol*. Azt a folyamatot, amikor információt keresünk a Hálózaton, vagyis barangolunk az információtengeren, *szörfözésnek* is nevezik. Egyik adatközlőm írta, hogy van ún. *ego-szörf* is, amikor saját magunkról keresünk információt a Hálón. A Hálón való keresést szemléletesen fejezi ki még a magyar *tallózik* ige is, illetve a kicsit furcsa hatású *turkálás* szó is. Maguknak a böngésző és keresőprogramoknak is van már magyar elnevezésük: *böngésző (explorer)*; *keresőgépek (search engines)*; *pókok (spiders)*; *csúszómászók (crawlers)*; *férgek (worms)*; illetve *okos robotok (knowbots = knowledge robots)*. A *borzol* szóhoz hasonló népertelmesítéssel alkották meg az *update* 'frissítés' jelentésű szó magyar megfelelőjét is: *updács*.

A számítástechnikai zsargon idegen elemeinek egy része tökéletesen helyettesíthető magyar szavakkal is. Ezek az eszközök használatával fokozatosan terjedtek el. Adatközlőim nyilatkozatai alapján mondhatom, hogy ma már nem használatos a *kompjüter* illetve a *computer* kifejezés, helyette már mindenki a *számítógép* szót használja. Egyik informátoromtól tudtam meg, hogy a számítógépek szakmabeli elnevezése *TPA*, azaz *tárolt programú digitális automata*. A számítógépet sokan egyszerűen csak *gépnék* neve-

zik. Fiataloktól már hallottam a *vas* megnevezést is, sőt az angol *PC* (*personal computer* = *személyi számítógép*) magyarított változatát, a *picit* is, valamint a humoros és személetes *elektronikus agy* kifejezést is, míg a kis méretű *laptopot* nevezik *lapgépnek*, *ölembegépnek*, *ölbegépnek* is. Ha a számítógép részeit sorra vesszük, megállapíthatjuk, hogy szinte mindnek van magyar megfelelője, amely ma már elterjedtebb, mint az angol. A *screen*, illetve a *monitor* helyett inkább a *képernyő* szó használatos. A szó gyakori alkalmazását valószínűleg elősegítette az, hogy az emberek a televízió kapcsán már megszokták a *képernyő* szót. Összetételekben is főként ezt használják: *képernyőszűrő*, *képernyővédő*, bár *monitor* előtaggal is hallani e kifejezéseket. Az angol *mouse* helyett a magyar elnevezés, az *egér* honosodott meg. Ennek az oka az lehetett, hogy a magyar fülnek furcsán hangzott az angol kifejezés. Így az eddig csupán kicsi és mozgékony állatot jelölő szavunk külső hasonlóságon alapuló névátvitellel újabb jelentéssel gazdagodott. Egyik programozó adatközlőm a *mouse* helyett a *kurzormozgató* szót ajánlotta, míg fiataloktól már hallottam a tréfás *pocok* és *pöcök* kifejezéseket is. Az *egér* szó meghonosodását mutatja, hogy már összetett szó előtagja is: létezik ugyanis olyan szó, hogy *egéralátét*. A számítástechnikában azonban nem csupán *egér* van, hanem létezik *hanyattegér* / *fekveegér* is, ami a *trackball*-nak a magyarított változata. A magyarítás alapjául az eszköz kinézete szolgált. Az egérrel végzendő műveletekhez különböző szavak kötődnek. Az egér mozgásával párhuzamosan egy jelzés mozog a képernyőn, ez a *kurzor*. Egyik adatközlőm azt javasolta, hogy nevezzük ezt *mutatónak*, vagy *négyzetnyílnak*. Ugyanis négyzet alakú a jel, s mindig — mint egy nyíl — azt mutatja, hol járunk a képernyőn. De fölmerült az *ottpont* szó is magyarítási ötletként. Az egér gombjának megnyomásával adott jelzés pedig az eredeti angol hangutánzó szó alapján a *klikkelés*. Személy szerint nekem sokkal szimpatikusabb a *kattintás*, illetve az egyéni nyelvi leleménnyel megalkotott *klattyintás*, mert a *klikk* szó hallatán bennem a szó másodlagos jelentése (*törmörülés*, *csoport*) is előhívódik. Az egér mellett főként játékoknál használt másik irányító egység a *joystick*, melyre magyarításként informátoraim a *botkormány* szót adták meg. A számítógépben lévő tárolóegységeknek viszont inkább az angol elnevezésük terjedt el: *harddisk* és *floppy*. Bár kitűnő magyar szavak is vannak e fogalmakra: *merevlemez*, *hajlékonylemez*, *lemezegység*. A *winchester* a szó hangzásával ellentétben nem angol eredetű, hanem magyar keletkezésű tudományos szlengkifejezés, amelynek az angol megfelelője az előbb említett *harddisk*. A *winchester* helyett a fiatalok gyakran a *wincsi* / *vincsi* és a *winyó* / *vinyó* szavakat használják. E rövidítéseket motiválja az eszköz néha vinnyogásszerű hangja is. Valószínű, hogy a magyar terminusokat (*merevlemez*, *hajlékonylemez*) a felhasználók hosszabb-

nak és nehezkesebbnek érzik. A *floppy*, valamint a *lemez*, illetve *kislemez* szavak ugyanolyan arányban használatosak, a *disk* viszont kevésbé terjedt el. Számomra nagyon tetszett egy programozó magyarítási javaslata: ő a lemezzel kapcsolatos *formattálás* szó helyett a *formázást* ajánlotta. Hallottam már erre a műveletre a *bealakítás* szót is, de az a *formázás* szónál nehezkesebb és hosszabb. Ugyanilyen meghonosodott idegen szó nyelvünkben a *hardver* és a *szoftver* is, eddig ugyanis nem találtak rájuk megfelelő magyar szavakat, és a jelentésüket is csak körülírni lehet. Az előbbi a számítógépes programok működéséhez kellő technikai háttérrel jelenti, míg az utóbbi magukat a programokat jelöli. Annyit azért sikerült elérni e két utóbbi kifejezéssel kapcsolatban, hogy legalább magyaros átírásban (*hardver*, *szoftver*) használják őket, s nem pedig eredeti, angol formájukban (*hardware*, illetve *software*). Elég nehéz a bennük összesűrűsödő fogalmi tartalmat rövid és frappáns magyar szóval kifejezni; az előbbire a *szerkezet rész*, az utóbbira pedig a *működtető rész* szavakat hallottam már. A felhasználók körében azonban az angol terminusok használatosak, s ezek már annyira benne vannak a köztudatban, hogy nem is várható, hogy valami új magyarítás kiszorítaná őket. Elterjedtségüket az is mutatja, hogy már összetett szavak előtagjaiként is szerepelnek: *szoftverkalózkodás*, *szoftvermagyarítás*, *szoftvermodul*, *szoftvertolvaj*, *szoftverhonosítás*, *szoftverrendőrség*. Sőt, olyannyira beilleszkedtek a nyelvünkbe e szavak, hogy a mindennapi társalgásban 'kapásból, gondolkodás nélkül' jelentéssel használják s *hardverből*, illetve 'hosszú gondolkodás után' jelentéssel a *szoftverből* szavakat. Szintén megmaradt az idegenszerű elnevezése a *CD*-nek (eredeti szóval élve *Compact Disc*nek). Hallottam már rá magyarítási kísérletként a *fénylemez*, *lézerlemez*, *sugárlemez* szavakat is, amelyek azonban csak egyéni nyelvi leleménynek tekinthetők. Informátoraim is velem egy véleményen vannak a szó kapcsán: nem is fogunk erre a fogalomra az eredeti rövid, kétbetűs angol szónál jobbat találni, s talán nem is szükséges.

Az Internethez kötődő szavak egy részét is sikeresen magyarították. A *homepage*, a *website* és a *weblap* helyett a *honlap*, *ottlap* terjedt el, de adatközlőimtől hallottam az *otthonlap* elnevezést is. Az Internet — bár idegen szó — mégis annyira gyökeret vert a nyelvünkben, hogy a különféle képzőkkel ellátott alakjai is teljesen beilleszkedtek szókészletünkbe. Példa erre az Internet használatára megalkotott *internetezik* ige, illetve az *internetezés* főnév, valamint a szóból képzett *internetes* melléknév.

A digitális nyelvújítási mozgalom keretében még a billentyűzetten (angol terminussal élve *keyboardon*, régebbi idegen eredetű szóval mondva, a *klaviatúrán*, illetve *tasztatúrán*; egyik informátoron szavával élve pedig a *billentyűsoron*) szereplő angol gombok is magyar elnevezést nyertek. A ma-

gyar megfelelők azt igyekeztek visszaadni, hogy az adott billentyű megnyomására mi történik a programban. Tehát: *Space* — szóköz; *Shift* — jelváltó, jelmásító, váltógomb; *Delete* — törlőgomb, javító; *Insert* — beszűrő; *Pause / Break* — szünetgomb; *Page Up* — fellap vagy lap fel; *Page Down* — allap, lelap vagy lap le; *Cursor* — kurzor, nyíl illetve ottpont; *Enter, Return* — parancsgomb, indulj-gomb; *Shift* — nagybetűgomb; *Caps Lock* — lakat, illetve nagybetűsítő; *Num Lock* — számozó; *Tab(ulator)* — táblázó vagy ugráltató; *Ctrl* — kontrolláló vagy ellenőrző billentyű; *Alt* — gyorselérő; *Alt Gray* — jobboldali szürke gomb, illetve jobboldali gyorselérő; *Esc(ape)* — kilépő- vagy szökőgomb; *Alt + betű/szám* — kettős gomb; *AltGr + Ctrl + betű/szám* — hármás gomb; *Home* — soreleje, előre; *End* — sorvége, vége; *Scroll Lock* — szkrollozógomb; *F1-F12* — funkcióbillentyűk; *Backspace* — visszalépegető. A billentyűk segítségével létrehozott karaktereknek is van már magyar nevük. Vagyis a @ (Alt 64) legelterjedtebb szemléletes elnevezése *kukac*. De adatközlőimtől kaptam erre a jelre megnevezésként a *csiga* és a *majom* szavakat is. A szimbólum egyébként a latinból származó *at* kifejezés rövidítése, amely azt jelenti, hogy *-nál/-nél*. Az *at* angolos kiejtése alapján *et-jel*nek is nevezik e karaktert. Ez a jel az e-mailcímekben a felhasználói azonosító és a postafiókot szolgáltató gép neve között szokott szerepelni. A # karakternek (amelynek az angol elnevezése *hashmark*) pedig a felhasználók a *kerítés* illetve a *kereszt*, *kettőskereszt*, *andrásskereszt*, *rács*, *gerenda* elnevezéseket adták.

A programalkalmazásoknál is törekszenek a magyarításokra. Például a Microsoft cég Microsoft Word nevű szövegszerkesztő programjánál ez kitűnően sikerült. Az eredeti angol változat terminusait jól magyarították. Íme néhány példa: *file* — fájl (a fájl helyett ajánlott hosszabb *adatállomány*, *akta*, illetve *adatkéve* szavak nem terjedtek el; a *kéve* szó pedig már más jelentéssel foglalt); *help* — sűgó; *tools* — eszközök; *options* — beállítások; *view* — nézet; *copy* — másolás; *paste* — beillesztés; *cancel* — mégse; *font* — betűtípus; *print* — nyomtatás; *clipboard* — vágólap; *directory* — főkönyvtár/könyvtár. Adatközlőim véleménye alapján állíthatom, hogy szükség is van ezekre a magyarított, felhasználóbarát verziókra, amelyek magyar terminusaik segítségével megkönnyítik a velük való munkát.

Vannak olyan idegen eredetű kifejezések is, amelyek ellenállnak a digitális nyelvújítási mozgalomnak. Léteznek ugyanis olyan levédett márkanevek és szavak, amelyek nem magyaríthatók. Ezek már túlzottan szakmai fogalmak, például: *gopher* — egy protokoll, a WWW előfutára, amellyel szöveges információt lehet interaktív formában lekérni; *FTP (fájltranszporter)* — ez egy bejegyzett szabvány neve; *WWW (World Wide Web)*: azok a technológiák, amelyekkel hipertext-információt lehet az Interneten átvinni.

Nemzetközileg annyira elterjedt, hogy szómagyarítását nem érdemes kezdeményezni. Egyéb idegen szavak, amelyekre eddig még nem sikerült tartalmaz magyar szót találni, mert csak hosszú körülírással fejezhető ki a bennük lévő jelentés: *URL; modem; telnet*. Megoldatlan a magyarítása az alábbi, gyakran használt angol parancsszavaknak is. A *finger* (jelentése 'ujj') parancs a hálózatba bejelentkezett felhasználókat adja meg, míg a *talk* (jelentése 'beszélgetni') utasítás két vagy több személy beszélgetését indítja el. Az angol *talk* szót bár nem sikerült magyarítani, de magyar vonzatszerkezetet már létrehozta belőle: *talkolni valakivel*. A *lángháború* jelentésű angol *flame-war* szó sem szorult ki a használatból, pedig a *levélbomba* szó adatközlőim szerint híven visszaadja a kifejezés tartalmát. Az előzőhöz hasonló „merénylet” a beszélgetőpartner hirtelen, nagy mennyiségű szöveggel történő elárasztása. Erre a folyamatra is még csak angol szó létezik, a *flood*, viszont ebből is készítettek magyar fonetikai átírást: *flúdolni valakit*. Szintén nem találtak eddig még kifejező és rövid magyarítást a *WAP* (*Wireless Application Protocol*) 'vezeték nélküli alkalmazás' jelentésű angol betűszóra sem. Ez utóbbi kifejezés kapcsán érdekes lehet, hogy bár informátoraim általában ismerték (és használták!) a *WAP*, illetve *wapolni* szavakat, de a programozók kivételével senki sem tudta a pontos jelentésüket megadni. Furesza, hogy olyan szavak terjednek el nyelvünkben az informatika, a tömegkommunikáció és a reklámok révén, amelyek a jelentésével nincsenek tisztában a felhasználók.

A digitális nyelvújítási mozgalomnak és a magyarításnak is vannak azonban erőltetett alkotásai. Ez természetesen csak nyelvünk és az azt használók leleményességét és magyarítási kedvét mutatja, de néha az alkotók nem gondolnak bele abba, hogy a magyar szavaknak a dolgozatomban már korábban említett kritériumoknak kellene megfelelniük ahhoz, hogy tényleges elterjedtségre tudjanak szert tenni. Ezek a próbálkozások is bizonyítják azonban nyelvünk életképességét és alkotási sokszínűségét, s emlékeztethetnek bennünket azokra a nyelvújítási alkotásokra, amelyek ugyan nem terjedtek el, de amelyeket ma mégis ismerünk és példaként emlegetünk, valamint ösztönözhetnek bennünket további magyarítási próbálkozásokra is. Következzen néhány példa a mai „túlmagyarításra”: *directory* — *kévetár*; *file* — *adatkéve*; *hardver* — *szerkezettyű*; *szoftver* — *működtetőtyű*; *program* — *cselekedtető*. Az idegen kifejezések magyarítása a szónak a nyelvünkbe való beillesztését is jelenti. Ez nem azonos az idegen szónak a szó szerinti, mindenáron való tükörfordításával, hanem az értelemre és a használatra is tekintettel kell lenni. Néha azonban az egyszerű tükörfordítások is életképesek. Például: *newsgroup* — *hírcsoport*; *gateway* — *átjáró*; *user* — *felhasználó*; *postmaster* — *postamester*.

A digitális nyelvújítási mozgalommal szorosan összefügg a helyesírás kérdése is. Az eredeti angol terminusok egy részét angolosan írják, más részük épp a magyaros írás által válik magyarítottá. Nincs még igazán szabály ezek írására, így nem csoda, ha a felhasználók is saját nyelvi kompetenciájuk szerint vetik papírra e szavakat. Összességében az mondható el, hogy bár vannak olyan szavak (pl. *chip, hardware, software, floppy*), amelyeknek már létezik magyar átírata (*csip, hardver, szoftver, flopi*), de némelyeknél még mindig gyakori az angolos írásmód. Törekednünk kellene arra (főként a nyelvészeknek), hogy létrejöjjön valami megállapodás a számítástechnikával és az Internettel kapcsolatos szavak írásmódja felől. S bár a Magyar helyesírási szótár⁹ tartalmaz néhány számítástechnikai szakszót, de jó lenne, ha bővülne ez a szám. Tán reménykedhetünk abban, hogy a szabályzat következő kiadása még több számítógépes szó írásmódja felől igazít majd el bennünket.

Ahogy e fejezet címében is és a szövegben is utaltam már rá, az egész magyarítási folyamat, illetve a másik oldalról annak ellenzése, egy modern kori ortológus–neológus háborúnak is tekinthető. Informátoraim példái, ötletei alapján igyekeztem bemutatni, hogy vannak magyarítható, sőt kifejezetten helyes magyarításra váró kifejezések, angol szavak, illetve már elterjedt ötletes magyarítások is, de léteznek nem magyarítható, védett szabvány- és márkanevek, valamint olyan terminusok, amelyek már végérvényesen idegen eredetüként lettek közismertté, s mára már jövevényszóvá váltak. Igazságot tenni az arányok esetében nagyon nehéz. Ha már az egész folyamatos a nyelvújítás kori harchoz hasonlítottam, álljon itt tanulságként egy akkori idézet, amelyet átértelmezve figyelembe vehetünk digitális korunkra is. A tanács a nagy nyelv művelőtől, Kazinczy Ferentől¹⁰ származik: „Jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszersmind, s egységben és ellenkezésben van önmagával.”

Az informatikai technológiának tehát igenis szüksége van magyar szókincsre: mind a felhasználók, mind a programozók igénylik ennek meglétét. Fontos azonban, hogy ne csupán egyszerűen „magyarok” legyenek ezek a szavak, hanem pontos, szabatos, érzékletes és szakszerű magyarítások legyenek, továbbá képesek legyenek arra is, hogy széles körben elterjedtté váljanak. A magyarításokkal kapcsolatban érdemes felidéznünk Baranyi Ferenc Fohász című¹¹ versének szavait, aki így fogalmazott: „Ne csak magya-

⁹ Deme–Fábián–Tóth (szerk.) 2000.

¹⁰ Kazinczy Ferenc: Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél. In: *A magyar nyelvújítás antológiája*. Polis, Kolozsvár, 1995.

¹¹ Az idézet helye: Graf Rezső (szerk.) 1994: 22

rul, / de magyarul is / engedj szólni, Uram, / azaz egyenesen, / mint a kaszasuhanás... Magyarul úgy / suttogjak és kiáltsak, / hogy mindig magyarul!”

Szleng az Interneten

A szleng fogalma

A számítógépes Világhálón otthonosan mozgó generáció (a *netnemzedék*) sajátos nyelvváltozatot alakított ki, vagyis létrehozta az internet-szlenget, melyből egyre több elem áramlik át a köznyelvbe is. A számítástechnika szókészlete nemcsak szaknyelvként robban be a mai magyar nyelvbe, hanem tömegesen hoz létre bizalmas használatú, illetőleg játékos, tréfás és szemléletes szlengszavakat is. Mielőtt részletesen bemutatnám az internet-szleng jellegzetességeit, ötletes magyarításait, először szeretném tisztázni magát a szleng fogalmát. A szleng definiálása kissé problematikus. A fogalom meghatározásának nehézsége annak dinamikus természetéből fakad. A szakirodalomból jól példázza ezt egy közismert definíció: a szlenget „mindenki ismeri, de senki sem tudja meghatározni.”¹²

Definícióért én mégis Ország Lászlóhoz¹³ fordulok, aki szerint szleng alatt értjük „azokat a többnyire kérészerű új szavakat vagy régi szavaknak azokat az új jelentésváltozatait, melyeket a hétköznapi élőbeszéd a tréfás hangulat keltése vagy a kifejezés színességének fokozása vagy az újszerűvel való játék öröme vagy a nyomaték kedvéért használ”. Nádasdy Ádám¹⁴ szerint pedig a „szleng legfőbb jellemzője, hogy átmeneti. Használatba jön, majd hamar elavul. Ugyanakkor ez a nyelv legkreatívabb, legjátékosabb formája... Kikacsint a nyelvből”. Jespersen¹⁵ pedig azt írta, hogy a „szleng az emberiség játékszeretének eredménye”. A szleng tehát olyan lexikai részhalmoz, amely a nyelv nemsztenderd elemeinek tartományába tartozik. A szlenghasználók a magyar nyelv szabályaiból kiindulva alkotják meg saját nyelvi fordulataikat. A szleng jellemzője, hogy az újítások nagyrészt a szókincset és a frazeológiát érintik, a nyelvtant magát soha. A szleng a köznyelvbe ágyazott, annak fonéma- és lexikai készletét, valamint szintaktikai szabályrendszerét felhasználó, azt saját szó- és kifejezésállományával kiegészítő nyelvhasználati mód. A szlengszavak célja gyakran az, hogy meglepők, szórakoztatóak vagy megdöbbenetők legyenek, vagyis, hogy kiemelkedjenek a hétköznapi kifejezések köréből. Vegytiszta, csak szlengelemek-

¹² Lásd Fenyvesi–Kis–Várnai (szerk.) 1999. kötetében Penttinen definícióját.

¹³ Uo.

¹⁴ Lásd Nádasdy Ádám *Modern Talking* tanulmányorozatának szlengiroló darabját. Magyar Narancs, 2001.

¹⁵ Otto Jespersen 1999: 203. In: Fenyvesi–Kis–Várnai (szerk.)

ből építkező nyelvhasználat nem létezik, csupán szlenggel megtűzdelt beszéd, amelynek alapja a beszéd alapnyelve. A szleng használatának feltételei közé tartozik, hogy csak más nyelvréteggel, többek között a sztenderddel együtt használható. Egyik fő tulajdonsága, hogy csoportképző tényező, vagyis csak az adott csoporthoz tartozók értik a szlengszavak jelentését. Viszont ha a szlengszó elég találónak, illetve hasznosnak bizonyul, akkor továbbterjedhet, s egy szélesebb használói réteg segítségével akár a köznyelvben is meghonosodhat.

A szleng megítélése attól függően változik, hogy nyelvművelők vagy szociolingvisták közelítenek a témához. Sokáig periférikus volt maga a szlengkutatás, s csak a diáknyelvre, illetve a tolvajnyelvre korlátozódott a nyelvészek vizsgálódása. A nyelvművelők gyakran a nyelvi értékvesztés és ellaposodás, valamint a deviancia jelzővel illették a szlenget, pedig a szleng nem azonos a vulgáris beszéddel. A beszélt nyelv kutatói viszont egyértelműen értéként és földerítendő állapotként fogták azt fel. A szlenggel kapcsolatos kritikák egyik érve a szlengnek a kívülállók számára követhetetlen jelentése volt. A neheztelés akkor érthető, ha a szleng több rétege szinte egymásba érve él együtt a mindenki által használatos köznyelvvél. Napjainkra szerencsére a szleng „hátrányos megkülönböztetése” eltűnőben van. A szleng egyébként éppúgy követi a nyelvi divatot, mint a mindennapi beszéd. Ma az egyik legdivatosabb rétege a szlengnek az angol szavak magyaros, illetve elferdített átírata, amelyet az Internethez kötődő szavaknál is megfigyelhetünk.

A szlengben beszélés együtt jár egyfajta humorral, tréfával, és az ezt alátámasztó könnyed viselkedésmóddal. A szlengben kifejeződik a beszélő értékelőhajlama, viselkedésmódja, világszemlélete. A szleng tehát nem más, mint szituációhoz, csoporthoz kötődő nyelvhasználati mód, s mint ilyen, nem csupán nyelvészeti, hanem szociálpszichológiai kategóriának is tekinthető.

Az internetezők szlengje

A fogalom meghatározása után következzenek az adatgyűjtőimtől kapott, illetve a böngészéseim során talált szlengkifejezések. Adatgyűjtőim közül főként a fiatalok írtak rengeteg példát a szlengszavakra. Az idősebbek sokkal kevésbé ismerik ezt a csoportnyelvet, s ha ismerik is, ők maguk szinte sohasem vagy csupán nagyon ritkán használnak szlengkifejezéseket. Ennek oka részben az lehet, hogy ők az Internetet nem elsősorban csevegésre használják, hanem a munkájukhoz kötődő levelezésre és információszerzésre. Másrészt a társadalmi elvárások is mások velük kapcsolatban, mint a fiata-

lok esetében. A kérdőíven egy teljes kérdésesoport foglalkozott a szlengszavakkal. Arra voltam kíváncsi velük kapcsolatban, hogy informátoraim miért használják, illetve miért nem használják a szlengszavakat. Akik nem használják őket, azok a fentiekhez hasonló okokat adtak meg, míg a használatuk mellett így érveltek az adatközlőim: érzékletesek, játékosak, szinsek, humorosak, tömörek, találóak szerintük a szlengszavak, valamint erős kifejezőkészségük és nyelvmegújító, nyelvfrissítő hatásuk van.

A legváltozatosabb internetes szlengalakulatok szóképzés, illetve részleges vagy teljes jelentésáthelyezés útján jönnek létre. A netnemzedék szlengjéhez tartoznak továbbá a logikusnak tetsző, mégis meghökkentő asszociációk is. Egyik csevegésem alkalmával találkoztam az *etecsmen*t szóval, amely a szakangolban az elektronikus levelekhez csatolt számítógépes dokumentumot jelöli (eredeti írásmódja: *attachment*), manapság viszont a *barátnőt* (mint „csatolt részt”) jelöli. Máskor viszont a hangzáson kívül már nincs is más tetten érhető logika a szlengalkotásnál. Így alakult ki a *király* (*nagyon jó*) hangzásélményének a hatására a *sirály* szó. A szóvegyülés, más néven a kontamináció szintén jelen van a szlengszavak képzésében. Így lett az *O.K.* (*oké*) kifejezésből *okszi*, majd ennek játékos továbbalakításával *oxigén*. Informátoraim példáiból az is ki fog tűnni, hogy a szórövidítés, a szócsonkítás és a kicsinyítő képzők használata is az internetes szlengszavak kedvelt alkotási módja.

A *cybernyelv* (magyaros átírással: a *kibernyelv*) legismertebb szavai magukra a Világhálót használókra vonatkoznak. A fiatalok körében közkedvelt szó az angol *nethead*, mely magyarra fordítva *hálófejet* jelent. Ezt arra az egyénre használják, aki állandóan az Internet közelében van (szlengkifejezéssel élve: *aki folyton a Neten lóg*). Egyik adatközlőm szerint „nethead az is, aki internetezés közben rájött, hogy miért fontos ez az egész”. Ebben az értelmezésben a kifejezés *head* (*fej, agy, ész*) utótagja uralja a jelentést. Az előbbihez hasonló értelmű a *pók* szó is; *pók* az, aki abnormálisan sokat lóg a Hálón, s a *bitfejű* kifejezés is a túl sokat számítógépező egyént jelöli. Az utóbbi kifejezés előtagja (*bit*) a számítástechnikában használt mértékegység, s így a szó azt jelöli képletesen, hogy a felhasználó feje bitekkel van tele. Az *egybités jűzer* (a *jűzer* az angol *user* 'felhasználó' jelentésű szó magyarított írásképpü változata), *mezei jűzer* illetve az *1.0-ás felhasználó* kifejezések pedig a nagyon-nagyon kezdő számítógépezőt jelölik. A *háló* (az *Internet*ből rövidült angol *Net*) sok szószerkezetben előfordul 'Internet' jelentésben. A *háló* azonban nem csupán az Internetet jelenti, hanem a világot behálózó póthálót, a World Wide Webet is. Viszonylag sok szlengkifejezés van, amelyekben a *háló* (*Net*) szó szerepel: *valaki lehalászik valamit a Hálóról*, azaz információkat gyűjt onnan; *fent vagyok a Neten*, azaz rákapcsolódtam a Vi-

lághálóra. Az igeikötő használata azt az érzetet kelti, mintha az Internetre történő rákapcsolódás valami felfelé irányuló folyamat lenne. A *netheaden* kívül az internetezők megnevezésére még jó néhány találó aszót adtak meg adatközlőim: *netezők*, *csatizók*, *hálórágók*, *szörfözők*, *netpolgárok*, *weblakók*, *arcok*, *popperek*, *netnemzedék*, *hálógeneráció*, *netcsemeték*. Egyik adatközlőm a *drótfejű* szót írta, s adott is rá egy sajátos definíciót: „komputerbuzi, aki kajálás és szeretkezés helyett is inkább hackerkedik”. Ezek a megnevezések is mutatják az internetes szleng alapvető tulajdonságait; a képszerűséget, a szemléletességet, valamint a humorosságot. Az előbb felsorolt példák használata során szinte magunk előtt látjuk a felhasználót, amint szörfözik az információtengeren, vagy rágja a hálót, vagyis keresi a számára szükséges dokumentumot. A *csatizás* szó pedig az angol *chat* hangalaki magyarítása, s a beszélgetés, a végeláthatatlan csevegés jelentését a szó kitűnően érzékelteti már magával a hangzásával is. A *netpolgár* és a *weblakó* kifejezés pedig azt az érzetet kelti a használójában, mintha külön kis birodalom vagy város lenne az Internet, amit birtokba lehet venni. Az internetes szlenghez kötődik a 'számítógépes, kibernetikus' jelentésű *cyber* (magyarosan írva *kiber*; kiejtése pedig *kíber* vagy *szájber*) kifejezés is, amelynek viszonylag nagy szócsaládja van. Például: *cybervilág*, *cybertér*, *cyberbűnöző*, *cybersuhanc*, *cybernyelv*, *cyber cafe*. A legutolsó kifejezésnek magyarosított változata is van: *teleház*, illetve *Internet kávéház*, *virtuális kávézó*.

A legtöbb adatközlőm az internetes szlengre vonatkozó kérdésekre melléknevekkel válaszolt, mégpedig olyanokkal, amelyek a dolgok nagyon jó, illetve nagyon rossz voltára vonatkoznak. Sokan írták példaként a *király* szót, ám én ezt nem tekinteném tipikus internetes szlengszónak. Sokkal inkább használatos a Hálón ennek a hangzásbeli mintájára létrejött *sirály* szó, valamint a *király* szónak az írásképileg módosított formái és angol változatai, azaz: *kiráj*, *kircsi*, *kign*, *king*. Az előzőekhez hasonló a fogalmi tartalma az angol *rules* szónak. Eredetileg a szó jelentése 'uralkodik', az internetes szlengben azonban a túlzófok (*szuper*, *klassz*, *legesleg*, *király*) kifejezésére használják. Sokféle írásmódja ismeretes: *rules*, *ruLZ*, *rewl*, *ruLz*, *rulla*, *rullah*. Az Interneten található is egy fórum, amely a *Magyarrulez*¹⁶ nevet viseli, a hely névadása akár szójátéknak is tekinthető, ugyanis az összetett szó kétféleképpen bontható tovább. Egyrészt „Magyar rulez”, másrészt „Magyarul ez”. Ez utóbbi humorosan utal a nyelvművelés egyik gyakori témájára, az idegen szavak használatára. A honlap elején ez Internet változatos és új nyelvezetére utaló mottó található, mely így hangzik: „Elfelejttem olykor-

¹⁶ A *Magyarrulez* az *iNterNeTTo* nyelvújító fóruma; honlapcíme: <http://alag3.mfa.kfki.hu/dcsabas/velemeny/inetto/ujmagyar.htm>

olykor, nem tudhat még újmagyarul, ez az atom-ókor...” (MZ/X). A *rulez* hangalakja szolgált mintaként a *tutez* melléknév létrejöttéhez. Ennek a szónak a jelentése 'nagyon jó, rendkívüli' és a *tuti* ('nagyon jó') és a *rulez* szavak vegyüléséből keletkezett. Még mindig a túlzófoknál maradván az angol *cool* szót is gyakran használják *szuper* jelentésben. Például: *Minden nagyon szép, minden nagyon cool, minden nagyon rulez*. Szlengszónak tekinthető az *ász* is, ami szintén *nagyon jót* jelent, s ugyanezt jelentik még a *króm*, a *frankó*, a *brill*, a *káv*, a *kakaó* és az *állat* szavak is. Létezik még egy szlengformula, a *jól*, amelyet szinte mindenre lehet használni, például: *elolvastam, jól; megvettem, jól; köszönöm, jól*. Egyik adatközlőm hívta fel a figyelmemet az Interneten szokásos szlengszóalkotási módra, arra, hogy az angol kifejezés kiejtésének mintájára rövidített szóalakokat hoznak létre a felhasználók. A *cool* esetén ez például: *kewl, ql*, de a szót sokszor fonetikusán is írják: *kúl*. Ezek a másképp írt formák kiejtve ugyanúgy hangzanak, mint az eredeti szó. A *cool* angol fosztóképzős alakjai: *uncool, unkewl*, s ezek jelentése 'nem jó'. Hasonlót jelent az angol *to suck* 'szívni' igéből kialakított *suxx* szó is: rossz, gyengét, silányat. Gyakori a Neten egy jiddish eredetű átokszó is, amely *szart* jelent, ez a *drek*. A fenti példák is mutatják, hogy a betűejtést kihasználó angol szavak gyakoriak az internetes szlengben. Ezek egyfajta betűejtvénynek is tekinthetők. Ám szerencsére nem csupán az angol kifejezések kerültek át hozzánk, hanem magyar szavakkal is játszadoznak újabban a felhasználók. Tipikus magyar internetes szó a szóelvonással keletkezett *zsé*, amely a *zseton* szó első, *zs* hangjának kiejtésével keletkezett.

Az internetes szlenghez tartoznak továbbá a *cracker* és a *hacker* szavak is. A két kifejezés rokon értelmű, azt jelentik, hogy 'betörő, kódfeltörő, titkosított hálózati rendszerekbe illegálisan behatoló egyén'. Árnyalatnyi különbség van köztük, a *cracker* talán durvább, gátlástalanabb kódtörőt jelent. A *hacker* olyan betörő, aki kárt nem csinál, nem lop adatokat, hanem csupán hobbiból tör föl rendszereket; szokás rá a *decker* szót is alkalmazni. Egyik adatközlőm szavaival élve: *a hacker a hálózat napszámosa*. A szavak az angolban képi jelentésűek, hiszen a *hack* ige 'betör, bezúz, becsákányoz' jelentésű, a *crack* pedig hangutánzó szó, és 'tör, betör, feltör' az értelme. Magyarított változatuk, a *kódfeltörő* is használatos, sőt, még a *betörő, törő* is, ám legszemléletesebbek az *adatháborító*, a *konzolkalóz* és a *zsoké* szavak. Magára a folyamatra pedig a magyarosított *hakkolás* szót használják. Adatközlőimtől tudom, hogy az a felhasználó, aki állandóan csak játszik, az a *gamelamer*; míg a *lamer, láma, lammer, lama* a kezdő felhasználót jelenti, ezzel pedig szembeállítható az *alfa csákó*, aki nem más, mint a legnagyobb technikai szaktudással rendelkező egyén. A *bitsoké* szó pedig a programozót jelöli, aki *fújja a kódot*, vagyis programozik. Előfordulhat, hogy a *bit-*

soké basztatja a csótányokat, vagy éppen keni a majmot; sztenderdre lefordítva az előbbi kifejezés azt jelenti, hogy apró, de annál bosszantóbb hibákat keresgél a programban; míg az utóbbi szószerkezet jelentése: 'aránytalanul sok időt fordít a programozásra'. Ha egy program jól működik, akkor szlengesen szólva *művik*, vagy egyszerűen csak *fut*. Ha viszont sok gond van vele, akkor a programozó akár *cyberpszichórist* is kaphat, vagyis belebetegedhet a problémába, mire kijavítja a *dokumentálatlan extrát*, illetve a *bugot*, vagyis a programhibákat. A Hálózaton a megmagyarázhatatlan jelenséget *Gibsonnak* nevezik. A különféle hardverekre és szoftverekre is vannak találó szlengelnevezések. Adatközlőim az alábbiakkal ismertettek meg. A *csótányirtó* a nem túl fontos, de jól működő program neve, míg *papírnehezéknek* a tönkrement apró hardvert hívják, a *horgony* pedig a dögnehez, használhatatlan hardver neve. A *jég* a biztonsági szoftver, a *jégtörő* pedig a *jég* feltörésére használt illegális szoftver. A filléres és rosszul megírt program elnevezése *szombat esti speckó*, míg a *hackware* a neve az amatőrök által írt, de igen profin működő szoftvernek. A *netsütire* magyarított *cookie* pedig olyan kis programot jelent, amelyet az internetezés közben kap a gép. Magára a számítógépre is kaptam szlengszavakat: A *nagyvas* a nehéz, ormótlan számítógép neve, míg a *pucér fém* a programok nélküli számítógépet jelöli, a zárlatos gépet pedig *kékfüst* névvel illetik. A *nukizás* a számítógép teljes elrontásának neve, vagyis amikor „hazavágják a rendszert a perifériákkal együtt”, s *elszáll a gép*. Ha pedig valaki az életében először vásárol számítógépes holmit, akkor nem tesz mást, mint *bechipezi magát*.

Az Internet szlengjét leginkább az elektronikus levelezéseknél és a társalgócsatornákon történő beszélgetések alkalmával leshetjük el, ahol a nyelvi elemeken túl a mosolykódok és a rövidítések használata is gyakori.

Az elektronikus levelezés

A hálózati kommunikáció alapvető formája az elektronikus levelezés, melynek két módja van: az egyik a páros levelező kapcsolat, a másik pedig a csoportos levelezés. Ezzel a témával kapcsolatban is egész kérdéscsoportot állítottam össze adatközlőimnek. Arra voltam kíváncsi, hogy mik azok a sajátosságai az e-mailhasználatnak, amelyek eltérnek a normál postai levelezéstől, hogy milyen nyelvi formák használatosak, és hogy föllelhetők-e a hagyományos levélformák vagy azok módosított változatai. Érdekelt továbbá az is, hogy mennyire befolyásolja a címzett a fogalmazási módot, s hogy vajon betartják-e az elektronikus levelezésben a nyelvhelyességi és helyesírási szabályokat a levélírók. Arra is kíváncsi voltam még, hogy adatközlőim

szerint milyen előnye van az e-mailnek más kommunikációs eszközökkel szemben.

Adatközlőim mindegyike jó dolognak tartotta az elektronikus levelezés meglétét, s az alábbi előnyöket sorolták fel: gyorsabb, mint a postai levél; olcsó; nem időhöz kötött; sokféle állomány és szöveg csatolható hozzá; egyszerű és hatékony az üzenettovábbítás. Nagyon tetszett egy középkorú hölgy válasza, aki azt írta, hogy „kényelmes, mert így nem kell állandóan a postást várni, illetve nem kell a postára hordani a leveleket”.

A válaszokból egyértelműen az derült ki, hogy az e-mailek nyelvezete nagymértékben eltér a postai levelek nyelvhasználatától. Ez alól csupán a hivatalos levelek képeznek kivételt, amelyekben igyekeznek betartani az udvariassági formákat és a megfogalmazásmódra is ugyanúgy ügyelnek. Viszont még a hivatalos e-maileknél is gyakori az ékezet nélküli betűk használata. A magánleveleknél pedig nem fordítanak annyi időt és gondot a nyelvi megformálásra, mint a normál postai levelek esetén, s így gyakran nyeglének és pongyolának tűnik a szöveg.

Az elektronikus levelezésben a lezser stílus a divat. A levélírók rendszerint nem törődnek a helyesírással, az ékezetes betűkkel, a középpontozással, sok esetben a grammatikai, nyelvhelyességi szabályokkal sem, s az e-level gyakran híján van az írás logikai fegyelmének is, viszont indulatokban rendkívül gazdagok ezek az írásművek. Adatközlőim elmondták, hogy viszonylag gyakran kapnak rossz helyesírású és hibás nyelvi stílusú leveleket, s bevallották, hogy bizony sokszor ők maguk sem ügyelnek a megfogalmazásra. A gyors gépelésből pedig elütések, illetve helyesírási hibák származnak, amelyeket azonban a levélírók nem tartanak súlyos vétségnek; egyikük szavával élve „az a fontos, hogy átjön az üzenet”. A magánleveleknél megfigyelhető egy olyan nyelvezet kialakulása, amely szinte közelebb áll a szóbeli, mint az írásbeli kommunikációhoz. Ez a felgyorsult tempójú nyelvváltozat meglehetősen megdöbbentő, új megoldásokat alkalmaz, például rövidítéseket, szlengszavakat, érzelemkifejező szimbólumokat (smileykat). S mivel az e-mailezés főként a diákok kedvenc időtöltése — bár nem kizárólag az övéké —, a dinamikus, újszerű fordulatok, kifejezések főként általuk kerülnek át a diáknyelvbe, illetőleg a köznyelvbe.

A postai levelektől tehát merőben eltérő nyelvhasználat figyelhető meg az e-levelleknél. Érthető a különbség, hiszen egyfelől a közeg teszi az üzenetet, vagyis a hordozó meghatározza a megfogalmazás módját. Az e-maileknél a hagyományos levélformák módosult változatai figyelhetők meg. A legtöbb levelezőrendszerrel, illetve programmal (pl. freemail, freestart) külön sor van még a levél előtt, amely a címzett és a küldő e-mailcímét tartalmazza, valamint a tárgyat. Egyik informátorom mondta el, hogy ha na-

gyon rövid az üzenet, mondjuk belefér az egész egy sorba, akkor maga a levél meg sem íródik, helyette a tárgy sorban kap helyet a rövid üzenet, pl. *bocs, késni fogok fél órát a randiról*. Mivel ezek a levelezőprogramok automatikusan dátumozzák is a leveleket, ez is elmarad a levél aljáról és a hely megjelölése is. Gyakran pedig nem a levélben magában kap helyet a megszólítás vagy a köszönési formula, hanem a tárgy sorban. A legkülönbözőbb megszólítási formákat használják a spontán e-levelekben, sőt az is előfordulhat, hogy el is marad a megszólítás. Ám azért az íratlan szabályrendszer szerint illik, hogy tartalmazzanak ezek a levelek is megszólítást, illetve elköszönést. Akkor maradhat csak el a megszólítás, ha az üzenet olyan tág körnek szól, hogy már nehéz lenne megválasztani a helyes formát, illetve nagyon közeli barátok esetében is hiányozhat e formula a levél elejéről. Az elektronikus levelek nyelvhasználatában sokkal több köznyelvi formát alkalmaznak, mint a csetelés során. Teljesebb és egyértelműbb mondatokat is írnak, hiszen nincs alkalom az azonnali visszakérdezésre. Összességében megállapítható tehát, hogy az e-mail szövegekben a helyesírás, a stílus és a megformálás másodlagos tényező, s mivel az elektronikus levél személyes, nem nyilvános, ezért szabadabban fordulnak elő az egyéni nyelvi formák. Internetes szlengelemek, rövidítések, smileyk tarkítják e leveleket, amelyek sajátosságairól dolgozatom más fejezeteiben ejtek szót.

A társalgócsatornák és levelezőformák nyelvhasználata

Az Interneten a társalgócsatornák segítségével lehetőség nyílik a kétirányú, on line kommunikációra. Vagyis arra, hogy egymástól távol lévő emberek tudnak egymással írásban „beszélgetni”, s a másik megjegyzésére azonnal reagálhatnak. A beszélgetőforumok, csevegőcsatornák angol neve a *chat*, amelyet szokás magyarosan *csetnek*, illetve *csatinak*, *csatornának*, *drótnak* is nevezni, de hallottam már rá a *társalgó* és a *fórum* szavakat is. Azért verhetett a *chatelés* (*csetelés*, *csatizás*, *csevi*) kifejezés gyökeret a nyelvünkben, mert a *beszélgetés* szónál rövidebb, a *csevegés* szóval pedig egyező hosszúságú, s hangalakja felidézi az emberi csacsogást. Szintén beszélgetés jelentésben használják az internetezők a *talk(olás)* szót, valamint az *IRC* mozaikszóból képzett *iercezés*, *ircezés*, *ircelés* kifejezéseket. Az *IRC* angol rövidítés, feloldása: *Internet relay Chat*, jelentése pedig 'Internet által támogatott csevegés.' A mozaikszó tehát azt a kommunikációs eszközt takarja, ahol több személy egy kialakított csatornán társaloghat. Számos angol nyelvű parancs kötődik ehhez a beszélgetési módhoz, például *msg*, *ban*, *kick*, *bot*, *op*, *join*, *DCC*.

Bár informátoraimtól is kérdeztem jópár dolgot a kérdőív segítségével a cseteléssel kapcsolatban, de a társalgócsatornák nyelvezeténél nem hagyatkoztam csupán az adatközlőim példáira. Ugyanis ez volt az a nyelvhasználati mód, amit önállóan is kitűnően tudtam tanulmányozni a különféle beszélgetőfórumokra történő belépéssel és az ottani aktív részvétellel. Így nem maradtam passzív megfigyelő, hanem lassanként én is elsajátítottam ennek a beszélgetési formának a szabályait, a szokásos és divatos szófordulatait, szlengkifejezéseit. Én is élénken részt vettem tehát a virtuális beszélgetésben. Csevegéseim alkalmával az alábbi helyeket (szlengesen szólva *csatornákat*, illetve *szobákat*) látogattam meg az Interneten:

<http://www.chat.hu>;

<http://www.noklapja.vnu.interwarwe.hu/index>;

<http://www.im-net.hu/chat.htm>;

<http://www.uno.hu/chat>; <http://chat.index.hu>.

Amikor az Interneten gép előtt ülők megszállottan csevegnek, az írásos dialógus megtartja a szóbeli párbeszéd sajátosságait. A beszélgető felek gyakran szavakból és félmondatokból is megértik egymást. A fórumokon megjelenő szövegekre jellemző, hogy gyorsak, informatívak és nem tartalmaznak redundáns elemeket; a gyorsaság azonban néha az érthetőség rovására is megy. A szövegalkotás gyorsaságát és rövidegét egy külső, anyagi szempont is meghatározza: az, hogy az emberek a telefonszámla terhére beszélgetnek. A felpörgetett nyelvet és a felgyorsult életttempó okozta nyelvi jelenségeket összefoglalóan *turbónyelvnek*¹⁷ nevezhetjük.

A beszélgetőcsatornáknak sajátos szókincsük van, sőt önálló, kialakulóban lévő normájuk is. Ez a norma nem más, mint a *netikett*, vagyis a *hálózati etikett*¹⁸. Ez az Internet illemszabályaira utaló kifejezés, amely a hálózati kommunikáció és magatartás szabályait jelöli. A netikett szabályai illemaximáknak is tekinthetők. Olyan íratlan szabályok tartoznak ide, mint például: ha valaki belép egy társalgócsatornára, vagy bekapcsolódik egy fórumra, akkor illik köszönnie. Ha ezt elmulasztja a többiek kiközösítik, azaz vele nem társalognak. Ugyanígyen maxima az is, hogy elbúcsúzáskor is illik köszönni, továbbá, hogy nagyon személyes, intim dolgokat az ember nem a teljes cset előtt tárgyal, hanem átvált személyes üzemmódra (privátra), s csak a címzett fogja látni a közleményt. Ha valaki csupán kétszemélyes beszélgetést akar folytatni, gyakran ezt a kérdést teszi fel a cseten: *Akar velem valaki privizni?*; *Szeretnél velem dumcsizni?* Szintén a hálózati etikett körébe tartozik az a szabály is, hogy nem illik a beszélgetőpartnert hirtelen nagy

¹⁷ A turbónyelv fogalmát egy holland nyelvész, Jan Kuitenbrouwer alkotta meg, idézi Balázs Géza 1998: 69

¹⁸ Lásd például <http://web.interware.hu/erka/netikett.htm>

mennyiségű szöveggel vagy egyéb karakterhalmazzal elárasztani, ez ugyanis gátolja a kommunikációt. Azt is mondhatjuk, hogy a netikettnek két alapvető, tágran megfogalmazott maximája van: 1. a kommunikációs nyelv ne zavarja a megértést és 2. tegyen eleget bizonyos etikai szabályoknak. Az egyik Internetszolgáltató honlap¹⁹ készítői *Viselkedési minták és elvárások (tömören)* címmel bővebben is megfogalmazták a felhasználók felé irányuló elvárásaikat. *Amit szívesen veszünk* címszó alá ezeket gyűjtötték: „*ha jól érzed magad; viccelsz (ésszerű keretek között, nem más kárára); udvarolgatsz; jó hatással vagy a többiekre; figyelsz és okos kérdéseket teszel föl; köszönsz belépéskor és távozáskor; értelmesen szólsz hozzá a témához; nem maradsz hallgatólag csöndes homályban ittléted alatt*”. A másik oszlopba az *Amit nem veszünk szívesen* dolgok kerültek: „*floodolás (elárasztás); másik csatorna nyilvános reklámozása; idegességed nyílt csatornán való levezetése; mások szidalmazása; káromkodás, trágárkodás; ASCII grafikus ábrák megjelenítése; többek egyöntetű kérésének való ellentmondás; nyilvános csatorna teszt-célokra való használata; a gép benthagyása a csatin vagy csak hallgatás*”.

Az alapvető emberi udvariassági és érintkezési normákat tehát az Interneten is be kell tartani. A netikett kialakításában döntő szerepet játszott az egyetemi ifjúság, a fiatalok önkifejezési vágya, valamint a kommunikáció szabadsága. Ez teszi lehetővé, hogy ellenőrzött keretek között folyjon a társalgás, s ne váljon kaotikussá a Világhálón történő kommunikáció. A netikett magában foglalja a bevett szlengkifejezéseket, az üdvözlési és búcsúzási formákat, a nyelvi fordulatokat, s a még megtűrt testesebb szavakat. Íratlan normaként telepedik rá az Internetre, s az ötletes nyelvi fordulatokat támogatva segít korlátozni annak nyelvhasználatát. A közvetlen hangvétel és az általános tegeződés is e szabályokhoz tartozik. Adatközlőim közül azok, akik csetelnek, kivétel nélkül azt válaszolták, hogy kizárólag tegező formákat használnak az internetes kommunikációjuk során. Az az elfogadott vélemény tehát, hogy bárki tegezhet bárkit, korra, nemre és foglalkozásra való tekintet nélkül. A Világháló tehát lassanként tegeződővé válik, bár akadnak nem tegező formák is a Net világában. Ez a felemás nyelvhasználati mód, az, hogy egyes hirdetések és híroldalak tegeznek bennünket, míg néhány magáz, bizonytalanságot idéz elő. Bár adatközlőim helyesnek és követendőnek ítélték meg az általános tegeződés terjedését a Világhálón, én, személy szerint — fiatal korom ellenére is — konzervatívabb vagyok ennél. Úgy gondolom, levelezés és csetelés esetén is jó lenne tekintettel lenni a valós viszonyokra, és be kellene tartani a hétköznapi életben használt nyelvi tiszteletadási formákat. Elég visszás számomra, hogy például egy egyetemi tanárt

¹⁹ Lásd <http://www.freestart.hu/szorakozas/jotanaecok.jsp>

— csak azért, mert az Interneten folyik a kommunikáció — tegeznek a hallgatói. Számomra a magázódás, még most, az informatika és a virtuális valóság fénykorában is tiszteletet, megbecsülést, korkülönbséget fejez ki, s hozzátartozik a nyelvi illemhez. Különösen a még kialakulatlan nyelvi kompetenciájú gyermeknél tartom veszélyesnek ennek az általánosan tegeződő formának az elterjedését, hisz a mindennapi életben ez nyelvhasználati konfliktusokhoz vezethet, és mintává válva nyelvi zavart okozhat egy olyan társadalomban, amely különben sincs teljesen tisztában a tegeződés, magázódás és a megszólítás kérdéseivel.

Külön netikettje van a társalgócsatornára való belépésnek, s az onnan történő kilépésnek is, valamint sajátos, internetes nyelvi fordulatokkal, azaz az előzőekben már ismertetett szlenggel találkozhatunk itt. A kérdőíven adatközlőimtől a beszélgető fórumokon használatos kifejezések felől érdeklődtem, továbbá arra is kíváncsi voltam, hogy a „virtuális valóság”-beli társalgásaik alkalmával saját nevükön mutatkoznak-e be, s ha nem, akkor milyen álneveket, fantázianeveket választanak.

A kezdő- és záróformulákkal (tehát a bejelentkező köszönésekkel és a búcsúzásokkal) kapcsolatban megállapítható, hogy a hétköznapi életben használatos köszönésformák ebből a kommunikációs térből szinte teljes mértékben kiszorulnak. Itt ugyanis nem a *jó reggelt*, a *jó napot*, az *üdvözlöm*, az *örülök, hogy látlak*, a *viszontlátásra* és társai a használt köszönésformák, hanem sokkal rövidebb, szlengszerű üdvözlések dominálnak itt. Például: a *viszontlátásra* jelentéstartalmát a *csákány*, *csákó*, *csá* szavak fejezik ki. A *szia* itt *hali*, *hi*, *hijja*, *hello*, *csiao*, *tsá*, *szasz*, *szal*, *hy*, *ccsa*, *pussz*, *bye*. Létezik egy rövid üdvözlés is, a *re*, amelyet akkor használnak, ha valakivel viszonylag rövid idő után újra találkoznak, jelentése leginkább a *szia megint*-tel adható vissza. A *re*, illetve hosszabb változata a *rer* és a *rere* az angol *returned* ('visszatért' jelentésű) szóból rövidült. Gyakran azzal indokolják meg a beszélgetőpartnerek a csatornáról való gyors kilépést, hogy *be vannak havazva*, vagyis rettentően elfoglaltak. A trágárságtól azonban a Világháló sem mentes. Gyakori jelenség sajnos a beszélgető fórumokon a káromkodások és a trágárságok alkalmazása, bár azért valamennyire ellenőrzött keretek között zajlanak ezek a társalgások, s ha valaki rendszeresen káromkodik, akkor az operátor (szlengszóval élve a *csatornafőnök*) vagy a rendszergazda (*root*, *guru*, *supervisor*, illetve humoros magyarítással élve a *szupervigyor*) kitilthatja (*kidobhatja*, *kibannolhatja*) az illetőt a csatornáról (szlengesen szólva *kirúgja a csatiról*, *kirúgga a szobából*, *kirúgja a csetről*, *mert fagy*). Ennek elkerülésére a fiatalok alkottak néhány új szitokszót, amelyek hangalakjukkal ugyan felidézik az eredeti káromkodást, mégis ötletesebbek, humorosabbak ezek a szavak annál, semhogy a használatuk mi-

att megrovásban részesülnének a beszélgetőfórumokon. Pl.: *vazze, vazzeg, vazzer*, illetve *bakker, bakkerkulcs, bazger, bazzeg*. A *bukker* szó pedig a *bunkó* eufemisztikus változata. Kedvelt megszólítási formák a chaten a *dude, dood, duded, dudez* szavak is, amelyek magyarul leginkább a *fickó* szóval adhatók vissza, illetve gyakori a bizalmas stílusértékű *csumba* szó is, amely *havert, pajtást* jelent. Argó ízűnek érezhető a *gáto* szó, amely *menő fuzont* jelent.

Kérdőívem alapján elmondható az is, hogy mind a fiatalok, mind pedig az idősebbek nagyon ritkán jelentkeznek be saját névvel a csevegőcsatornákra. Teljes nevet szinte soha nem használnak, a keresztnévüket azonban néhányan megtartják [én például a keresztnevemen (*Anita*) szoktam bejelentkezni, ha még nem foglalt az a név, vagy pedig a szülővárosom, *Ózd* névével]. A leggyakoribb viszont az, hogy a felhasználók fantázianeveket választanak, esetleg ugyanazon a fórumon többet is. Így meg tudják őrizni a névtelenségüket, személyiségüket sem kell felfedniük, viszont bármilyen témához hozzászólhatnak, s a többféle néven egyszerre történő beszélgetés lehetőséget biztosít arra, hogy egy szerepet vegyenek fel, s ne a saját személyiségüket kelljen viselniük. Egy kislány ezzel kapcsolatban azt mondta, hogy azért kénytelenek a csetelők álneveket választani, mert keresztnévvel igen ritkán lehet bejelentkezni, mert legtöbbször az a név már foglalt. Így olyan nevet kell kitalálni, ami minél fantáziadúsabb és a többieknek még nem jutott eszébe. Az internetezők álnévválasztását vizsgálva azt állapítottam meg, hogy ezek a nevek rendszerint rövidítések, becenevek, vagy épp humoros, játékos vagy meghökkentő fantázianevek. Nem törődnek a felhasználók azzal sem, hogy a tulajdonneveket nagy kezdőbetűvel kell írni, sokkal gyakoribb — valószínűleg az egyszerűsége miatt — a kisbetűs nevek választása. Például 2001. július 24-én délelőtt a következő névvel voltak bent emberek a <http://www.chat.hu> oldal *contour.net*, illetve a *chat.hu* csatornáján: *dk doky; füvek; Jucmólék; ozd; silvertears; Rendessrác; salma; szne; mákosguba; kibog; terpi; röhej; kicsi agyas; varázspálca; csillagvirág; CyberMacs; Kerestél?; szép és szőke; atis21*.

A magánleveleknél és a társalgócsatornáknál is megfigyelhető, hogy az emberek a gyorsaság és az egyszerűség miatt nem használnak ékezetes betűket, valamint gyakran a kis- és nagybetűket sem különböztetik meg. Az ékezetes magánhangzókat egyes felhasználók két ékezet nélkülire bontják, mint a táviratoknál szokás, így azonban a szavak olvasása az íráskéjük miatt bonyolulttá válik. Másik megoldási mód az ún. repülő ékezetek használata, vagyis amikor a magánhangzók után tett aposztróf, kettőspont, illetve idézőjel helyettesíti az ékezeteket. Ez is viszonylag bonyolult, így a legtöbben inkább a *sima*, ékezet nélküli írást választják. Elsőre furcsa lehet ez a kommuniká-

ciós mód, de aki sokszor megfordul az ilyen fórumokon, illetve sokat talkol, vagy sok elektronikus levelet ír, illetve kap, az hamar megszokja a dolgot. Néha azonban félreértésekre adhat okoz ez a nem egyértelmű írásmód. Ezt mutatja például Csányi Jánosnak²⁰ *Az internetnyelv csalafintaságai* című gyűjteménye. Ebből idézném a két kedvencemet: „Csengetett, hogy leolvas-sa a fogyasztasomat, de nagyon rosszkor jott a *gazember*.” A másik pedig: „A fegyor egy fegyenc megszokese utan: Hat ez bizony *meglepett*.” Az éke-zetnélküliséggel párosul, hogy a beszélgető felek gyakran a humor, a poén kedvéért szinte akarattal írnak helytelenül. Ilyen mondatokra gondolok, mint például: *Aggyá má ötletet, micsinájjak*. A példa azt mutatja, hogy olyan esetben is az erőltetett fonetikai írásmódot alkalmazzák, amikor az nem illik az írott szöveghez. Egyéb példák erre a jelenségre: *asszem (azt hiszem)*; *taníccs+ (tanítsd meg)*; *emléxel (emlékszel)*; *majkésőbbcsinájjuk+ (majd később csináljuk meg)*; *lax (laksz)*; *nemtom (nem tudom)*; *sztem (szerintem)*; *mber (ember)*; *axió (akció)*. Adatközlőim közül néhány középiskolás azt mondta, hogy ők maguk élvezik az ilyen írásmódot és ezt az alsóbb szintű társalgási stílust, bár tudják, hogy nem ez a norma. Azt szeretik benne igazán, hogy ilyenkor büntetlenül eltérhetnek az előírt és bevett formáktól. Az idősebb informátoraim már teljes mértékben helytelenítették ezt a fajta írás-és nyelvhasználati módot. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a fiatalok lázadása, kitűnési vágya ölt testet az ilyen megnyilatkozásokban.

További szemléletes és meghökkentő fordulatok még az internetezők állandósult szókapcsolatai, valamint a metaforikus kifejezések. Az internetes állandósult szókapcsolatok nem a megszokott formájukban és jelentésükben szerepelnek, hanem szokatlan szöveggörnyezetben, leginkább képzavarosan. Pl.: *a megette, mint szódás a lovát* alakulat az *elverte, mint szódás a lovát* szóláshasonlat egyéni variálásával alakult ki. Az ilyen variációk nyelvhasználati hibának minősülnek, viszont a szándékos változtatás önálló, sajátos stílusértéket képvisel. A *netcápa netcápanak farkasa* mondás is az Internetről származik, s az ismert szólás (*ember embernek farkasa*) átalakításával keletkezett. Az is gyakori, hogy ismert idézeteket, szállóigéket vagy éppen közhelyeket módosítanak. Például: *a távolságot mind üveggolyót letölthetted*; illetve a *kalandorok kíméljenek!* közhely analógiájára keletkezett a *kalandorok kattintsanak!* szókapcsolat. A *pálfordulás* kifejezés mintájára ugyanazzal a jelentéstartalommal telítve pedig megalkották az Interneten a *bitfordulás* szót. Állandósult szókapcsolat az eredetileg csak a szaknyelvben használt *bebillent egy flaget* kifejezés, ami azt jelentette, hogy valaki meg-

²⁰ Csányi 2001

változtat egy értéket. A mindennapi életben azonban a *felhúzza magát*, illetve *dühös lesz* kifejezések szinonimájaként is használják.

Érzelemkifejezés a Hálón a mosolykódok segítségével

Az Internetet használók szlengjéhez nem csupán a leleményes szóalkotások, a rövidítések és a turbónyelv tartozik hozzá, hanem a különféle érzelmerkifejezési módok is. A Világhálón folytatott beszélgetések jellemzője az, hogy a társalgó felek nem látják egymást. Ennek ellenére mégis lehetőségük van nemverbális jelzések (mimika, intonáció) közvetítésére is. Sokan használnak kis ASCII²¹ szimbólumokat, amelyeket tréfás közleményre utaló jelzéseknek, *mosolykódoknak*, *mosolygóknak*, angol terminussal élve pedig *smileyknak*, *smilieknak*, vagy érzelmet kifejező jelzéseknek, *emoticonoknak* neveznek. Ezek olyan karaktersorozatok, amelyeket úgy kell nézni, mintha az ember jobb keze felől lenne a monitor alja. Tehát ezeket akkor tudjuk megfejteni, ha gondolatban 90 fokkal elforgatjuk őket, és figyelembe vesszük, hogy a kettőspont a szemet, a vízszintes vonal az orrot, a zárójel pedig a száját jelöli. Ekkor egy kis képzelőerővel egy arcot lehet látni, pl. :-))). A szimbólummal kifejezett érzelem mértékét az utolsó karakter többszöri ismétlésével lehet növelni, vagyis az előbbi szimbólum egy nagyon mosolygós arcot jelölt. A mosolygók tehát olyan, írásjelekből összeállított meta-kommunikációs eszközök, amelyek az írt szöveggel párhuzamosan próbálnak átadni valamilyen információt a közlőről. Ezeknek az alapjeleknek a felhasználásával és további jelek bevezetésével szinte végtelen számú grimaszoló betűarcot állíthatunk elő, s egész karakterterminált (internetes szóösszerántással élve *karakterterminált*²²) alkalmazhatunk kommunikációnk során. A mosolykódok használatát leginkább a magánjellegű levelezések, továbbá az IRC-zés és a csevegés során volt alkalmam megfigyelni, illetve használni, valamint a mobiltelefonok szöveges üzeneteiben, az SMS-ekben. A csevegőcsatornás beszélgetéseimkor nem kérdeztem rá partnereimtől nyíltan ezeknek a karaktersorozatoknak a funkciójára, viszont rengeteg arcocskát sikerült ellesnem tőlük. A kérdőíven azonban szerepelt egy kérdés arra vonatkozóan, hogy miért használják szívesen ezeket az írásjelsorozatokot a felhasználók. A legtöbben az érzelmerkifejezést adták meg indokként. Egyik adatközlőm szerint: a smiley-k segítenek bizonyos dolgokat írásban kifejezni, illetve lerövidíteni, s így élvezetesebbé teszik a mondanivalót. Tőle

²¹ Az ASCII angol rövidítés, a feloldása: American Standard Code for Information Interchange (jelentése: az információcserére vonatkozó amerikai sztenderd kód).

²² A napokban jelent meg Karakterterminál címmel egy könyv, amely ötletes SMS üzeneteket tartalmaz. Ezekben szintén felhasználják az általam bemutatott szimbólumokat.

származik az a gyerekmondóka átalakításával alkotott mondás is, hogy: „pont, pont, vesszőcske, készen van az arcocska”. Egy másik adatközlőm azt válaszolta, hogy ezek jó kiegészítői az írás nem verbális jeleinek. Felmérésem alapján megállapítható, hogy a legszélesebb körben használt mosolykód a mosolygó arcocska, vagyis a :-)) és a szomorú arcocska, vagyis a :-(volt. Ezeket az összes kérdőívkitöltő ismerte, még az idősebbek is. Kérdőíves felmérésemből az derült ki, hogy a düh, gúny, türelmetlenség, elégedetlenség kifejezéseit már csak a sokat „csevegők” ismerik, míg a kiabálás jelzésként használt csupa nagybetűs írás szintén közismert. A kiemelendő szavakat a szó előtt és után aláhúzással jelölik a beszélgetők, de hangsúlyozásra használják például a * szimbólumot is. A ”.” pedig a bólintást fejezi ki, és azt jelenti körülbelül, hogy itt vagyok, figyelek. Adatközlőimet arra is kértem, hogy az általam definiált érzelmkifejezési módokon túl írják le azokat a mosolykódokat, amelyeket ismernek és rendszeresen használnak az internetes kommunikációjuk során. Így a felmérésem végére egy teljes kis gyűjtemény állt össze. Valamint arra is kíváncsi voltam, hogy hogyan nevezik adatközlőim ezeket a szimbólumokat. Bár szinte mindegyikük, aki használta ezeket a karaktereket, ismerte az angol elnevezéseket, adatközlőim mégis szívesebben alkalmaztak magyar megnevezéseket rájuk. Nekem egy középkorú hölgy által adott kifejezések tetszettek leginkább: *vigyorik*, *vigyorgók*, illetve *vigyorkód*. A legtöbben a *mosolygók*, *mosolykódok* elnevezést adták meg, de írtak egyebet is: *kacagók*, *arcocskák*, *teleszáj*, *kedvjelek*, *jelek*, *figurák*, *ábraarcok*, *érz képek*, *képecskék*. A kapott szimbólumokat az alábbi módon csoportosítottam: vannak olyan arcocskák, amelyek a hangulatokat, érzelmeket közvetítik elsődlegesen, más kódok a beszélő ismertetőjegyeit, kinézetét adják meg, továbbá léteznek cselekvéseket jelölő arcok is. Valamint kialakítottam még egy egyéb kategóriát is a többi változatos és ötletes szimbólum számára. Íme a piktogramokból álló gyűjtemény:

a) *Tetteket, hangulatokat, érzéseket kifejező személyes arcok*

:-) Ez a leggyakrabban használt alaparcocska a mosolygást, jókedvet és az örömet fejezi ki. Vicces vagy humoros kijelentés esetén is ezt használják. Azt is jelentheti, hogy nem kell teljesen komolyan venni az előtte írtakat. Orr nélkül is lehet írni :). Sok egyéb variánsa is létezik. Például még vidám arcokra. :-)) :> :> :-]. A különböző nevető arcok eltérő mosolyokat jelölnek, az alábbi módon: :-)) ha ha; |-) hee hee; :-D teli szájjal nevetés; :-I közömbös mosoly; :-))))))))) tényleg csak vicc; :-7 kényszeredett, fintorgó mosoly; :-i félmosoly; >:-) - kárörvendő mosoly; >:-> - kárörvendő vigyor; >:-) sátáni vigyor; ;-) Figyelj, ez nem komoly!; :-j balra mosolygó arcocska.

:- (Szomorúságot, rosszállást, fenyegetést vagy idegességet kifejező arcocska. Ennek is viszonylag sok változata használatos: -(: (:-< : < :-[: [. A :-< a valóban szomorú arcocskát jelöli. Létezik ún. „nincs túl jó kedvem” arc kifejezés is: :-t.

;-) Kacsintó arcocska, melynek sok variánsa ismeretes. Egyik adatközlőm elnevezte „ne üss meg azért, amit mondtam” smileynek. Példák még kacsintó arcra: ;) ;-> ;> ;-] ;]. Kacérkodó vagy szarkasztikus megjegyzés kommentálására is használják őket. >;-> kacsintó és gonosz arcocska; >;-> kombinált kacsintós és ördögi arc, valamilyen sikamlós megjegyzést szokott kísérni.

:’-(Síró arc. Örömeben is könnyezhet a felhasználó, ennek jele: :’-). Az is elképzelhető, hogy az ember egyik szeme nevet, a másik pedig sír :’->.

Dühös, mérges, haragos arcok (összevonja a szemöldökét) >;-(. Van ún. „Ejnye-arc” is :-|.)

Kommentár-arcok: :-? nem értem; :^D nagyszerű, tetszik; :-& meg van kötve a nyelvem; :-X pecsét van az ajkaimon; :-0 Ne kiabálj!; :-S nem tudom, mit mondjak; :-C teljesen kész vagyok; :-S zavaros, összefüggéstelen kijelentést tettem; :-7 fanyar megjegyzés, irónia; <3 szeretlek.

Búcsúzáskor használatos, a beszélgetés végét jelző arcocska: l-l megyek aludni, álmos vagyok.

b) Ismertetőjegyeket kifejező szimbólumok

:-} szakáll; :-)> kecskeszakáll; :-{ }) körszakáll; :- { bajusz; (-) kopasz; =:-) hosszú hajú; :-# nadrágtartó; :)~ nyakkendő; :-X csokornyakkendő; 8-)8)B-)B) szemüveges, illetve napszemüveges arcok; :-Q dohányzó; :-? pipázó; :-~) náthás arc; <:l ostoba; =^) érdeklődő; :-c lusta; :-\ bizonytalan; :-e csalódott, kiábrándult arc; :-& beszédhibás, szótlan, néma; (:l tojásfejű; @:-) turbánt viselő; {:-) masnis; :%)% pattanásos arcú; 8-) szemüveges; >;-< örült; (:)-) bűvár; 8:-) kislány; :-)-8 nagylány; *<|:-) Mikulás; +-(:-) pápa; <|:-) kínai; C=:-) főszakács; 8:-) varázsló; =:-) punk; :-) — {</: gördeszkás; @C:-) barlangász; (OvO) éjszakai bagoly; d:-) baseball sapkás; [:-) walkmant viselő; :*) részeg; 8-l bizonytalan. Továbbá léteznek még úgynevezett megaarcok is, amelyek viszonylag sok ismertetőjegyet és információt zsúfolnak magukba. Pl. C=};>;*{)) egy részeg, ördögi séf, elől egy kis hajtincsel, illetve }:^#}) dús bajszú, kiálló orrú arcocska dupla mosollyal. A megaarcocskákat már csak az igazán profi internetezők ismerik, bár még ők sem igazán használják e bonyolult jelzéseket.

Programozó matematikus adatközlőim speciális, eddig általam nem ismert ún. számítógépes arcocskákat rajzoltak nekem a kérdőívre. Ezek az ar-

cok különféle programnyelvekhez (C, C++, Pascal...) kötődnek és azok sajátos karaktereit használják föl az arcocskák megalkotásához. Azaz: {B--} C programozó vagyok; {C++} ++ programozó vagyok; (*::*) Pascal programozó vagyok; C:\> MS Dos felhasználó vagyok; :-)[o] Machintosh rajongó vagyok; :-([MS Windowst használlok; #3:I Amiga rajongó vagyok; dB-I Dbase-ban vagy Clipperben programozok.

Külön alkategóriát alkottak az ismertetőjegyek csoportján belül a híres embereket utánzó arcocskák: =|:-)= Abe Lincoln; {:-? Sherlock Holmes; (~:-| Gorbacsov; {:-=[illetve /:-=) Hitler; (8-O) Helmut Kohl; |-#o# Stevie Wonder; ÷:-O Michael Jackson; =:-> Ray Cokes (A Music TV műsorvezetője); B^-) Batman; 5:) Elvis; (8-I Roman Herzog; Cl-Í illetve Cl:=)x Charley Chaplin; %\v Picasso; (Z(:^P Napóleon; <{-_-}> Yoda; (8<| Darth Vader; \$8-> Bill Gates; (.) (.) Pamela Anderson; ?: ^| Jim Carey; [:-)_3 Schwarzenegger; _:/7) Cyrano de Bergerac; [:^(| Frankenstein; 8:o) Mickey egér.

d) Cselekvést kifejező arcok

:-@ sikítás, ordítás, visítás; :)ooooo dorombolás; l-I alvás; l-O ásítás/horkolás; :-ss) fázás; :-o csodálkozás; :-x csókolózás; :-* pusztit küldő arcocska; :-P nyelvnyújtogatás; :-9 szájnyalogatás; ?-Oo almaevés; >[|| tévé-nézés; :-v „beszélő fej” arcocska; m(____)m meghajlás, bocsánatkérés, köszönet; :-S a felhasználó egy összefüggéstelen megjegyzést tett.

A rövidség kedvéért szinte minden arcocskát lehet orr nélkül is írni. Ezek az ún. törpe vagy orrtalan arcocskák. Valamint az egyik balkezes kérdőív-kitöltő fiú felhívta a figyelmemet arra, hogy a balkezesek, ha ki akarják hangsúlyozni balkezességüket, akkor úgy írják a mosolykódokat, mintha a bal kéz felől lenne a képernyő alja. Az ő mosolya így nézett ki: (:

d) Egyéb kategória

Ebbe a csoportba azokat a szimbólumokat soroltam, amelyek nem arcokat ábrázolnak, hanem tárgyakat, fogalmakat jelenítenek meg. Ezek a következők: állatokat ábrázoló jelek :8) malac; :=8) pávián; 80 béke; (:) kagyló; *:)O= osztriga; 3:-) tehén; {:~}) oroszlán. Nekem legjobban egy kisfiú által a csevegőcsatornán használt jelzés tetszett. A fiú arra a kérdésre, hogy melyik a kedvenc állata, egyszerűen rajzolt egy macskát. Íme:

```
<\\
: >
<//
```

Egyéb jelek is adódtak a fogalmak megjelenítésére: :- férfi; >- nő; l-O születés; 8-# halál; 8 végtelen. Tárgyakat is lehet így ábrázolni:

=<(((((((((((bic)))))))))) filctoll; 4== gyertya; *- = égő gyertya; *<|<|<|= ka-
 rácsnyfa; >(///)< illetve >@< cukorka; (1x01) hamburger; *** / pattogatott
 kukorica tálban; @>> fagyi; @---- nyalóka; (::[::]) (::[::]) sebtapasz; <{ }
 cumisüveg; C[_] kávésbögre; (_) ? söröskorsó; c_/ teáscsésze: <(_)>? teás-
 kanna; (:=1 kísértet; ---{--, { @ illetve ~~~<~~<{ @ rózsza; *!^)(.)(...) hó-
 ember; --o<--< akasztott ember; *<(:O) bohóc; ~:@ kisbaba cumival;
 :-| vámpír; (\P-(kalóz; [:] robot; >:-) ördög; o:-) angyal.

Sajnos a káromkodás is előkerül a karakterek segítségével a Hálón. A manapság kötőszóként hangoztatott trágár szitokszó jele a következő: ;-]==D. Valamint a <8-O jelentése 'Uramisten!'.

Ahogy a példákból is látható, a mosolykódok olykor nem mentesek a redundanciától és a félreérthetőségtől. A redundanciát az mutatja, hogy nagyjából ugyanazt a jelentéstartalmat eltérő szimbólumok is kifejezhetik. A félreérthetőség pedig azt jelenti, hogy sokszor egy arcocskához több jelentést is társítanak a felhasználók. Például a :-X jel egyaránt szerepelt a tetteket, hangulatokat, érzéseket kifejező személyes arcok kommentár arcai közt, illetve az ismertetőjegyeket kifejező szimbólumoknál, valamint a cselekvéseknél is. Az arcocskának tehát egyszer 'csók', másszor 'csokornyakkendő', harmadszor pedig 'pecsét van az ajkaimon' volt a jelentése.

Ez lett volna a mosolykódok használata, melyeknél kicsit talán sokáig időztem. Mivel azonban nem csupán az elektronikus levelezésben és a cselelések során használják őket, hanem a mobiltelefonok rövid szöveges üzeneteinél is, úgy gondoltam, érdemes részletesen bemutatnom őket. A fenti példák is igazolják azt a megállapítást, hogy alkalmazásuknak csupán a kreativitás szab határt, s mindenki saját stílusa szerint fejlesztheti, alakíthatja a mosolykódokat. S mivel grafikus ikonokról van szó, ezek tökéletesen beilleszkednek nyelvünkbe, nem tekinthetők tehát kilógó, idegen elemeknek, s még mindig sokkal ésszerűbb ezek használata, mint az idegen szavaké. S habár ötletességük és rövidegységük nem pótolja a szöveges és személyes érzelmkifejezést és információátadást, de — egyik adatközlőm szavaival élve — mégis kellemesebb hangulatot és személyesebb jelleget, egyfajta számítógépes humort adnak az internetes kommunikációnak. A mosolykódokon kívül egyébként vannak még más nem verbális jelzések is. Hiszen már maga az íráskép is sugall egy benyomást: a margó, a bekezdés, a sortávolság és a szavak távolsága, a szövegkiemelés, az aláhúzás és az idézőjelek használata mind információközlő tényezők.

Rövidítések

A mosolykódok egyik jellegzetessége éppen az volt, hogy néhány karakter segítségével rendkívül sok érzelmet tudtak közvetíteni, valamint a rövidségük is segítette az elterjedésüket. A csevegő- és levelezőcsatornák másik sajátossága, hogy az emberek igyekeznek informatív, de minél tömörebb és rövidebb közleményeket alkotni. Ennek megvalósításához rengeteg rövidítést is használnak, amelyek szintén az internetes szlenghez tartoznak. Az általánosan elterjedt mozaikszavak angol kifejezéseket rejtenek, így ezeket csak az angolul jól tudó és emellett még sokat internetező felhasználók ismerik. Böngészéseim során, valamint az adatközlőim kérdőívei alapján következzenek a leggyakoribb rövidítések. Először az angol mozaikszót adom meg, majd annak a feloldását, végül pedig a jelentést közlöm. Íme: ROTLF — *rolls on the floor laughing* = a földön fetrengek a nevetéstől; BTW — *by the way* = erről jut eszembe, ha már itt tartunk; THX — *thanks* = köszönöm; WYSIWYG = *What you see is what you get* = azt kapod, amit láatsz; TTYL — *talk to you later* = később még beszélünk; FYI — *for your information* = csak hogy tudd; LOL — *laughing out loud* = hangosan nevetni; AFAIK — *as far as I know* = tudtommal; IMO — *in my opinion* = a véleményem szerint; IMHO — *in my humble opinion* = szerény véleményem szerint; TBT — *talking by typing* = beszélgetés billentyűmozgatással; JAM — *just a minute* = egy pillanat; OTOH — *on the other hand* = másrészt; OIC — *Oh, I see!* = értem; RSN — *real soon now* = hamarosan; BRB — *be right back* = mindjárt jövök vissza; FOMC — *fall of my chair* = leestem a székről; IRL — *in real life* = élőben, „ideát”; WB — *welcome back* = üdv újra; CB — *come back* vagy *call back* = majd kereslek, illetve gyere vissza; GTG — *got to go* = mennem kell; GB — *hurry back* = siess vissza; NP — *no problem* = semmi baj; CON — *call of nature* = hív a természet; ASL — *age/sex/location* = életkor/nem/hely, vagyis hány éves vagy? a fiú vagy lány vagy? illetve a honnan írsz? kérdések egyben; TIA — *thank you in advance* = előre is köszönöm; EOM — *end of message* = üzenet vége; FAQ — *frequently asked questions* = gyakran ismételt kérdések.

E rövidítések kapcsán is felmerül a számítástechnikához kötődő szavak, szlengkifejezések magyarításának a kérdése. A fentebb bemutatott rövidítésekkel kapcsolatban egyezik az adatközlőimmel a véleményem, vagyis főleg ezeket használni magyar partnerrel folytatott internetes kommunikáció során, hiszen a magyar mondatokból is ugyanilyen könnyen készíthetünk betűszavakat. Én inkább a magyar rövidítéseknek az elterjedését szorgalmaznám. Szerencsére láttam már példát ezekre is. Azok az adatközlőim, akik ismerik és használják ezeket a rövidítéseket, szinte kivétel nélkül fel-

hozták példaként az SZVSZ = *szerény véleményem szerint* rövidítést. Van azonban más, leleményes magyar betűszók is. Például: GYFK = *gyakran feltett kérdések*; HT = *hamarosan találkozunk*; MJV = *mindjárt jövök vissza*; F/L? = *fiú vagy lány vagy?*; MCS = *millió csók*; NSZ = *nagyon szeretlek*; ABS = *autóbaleset*; FGY = *faszagyerek, illetve fenegyerek*; JMV = *jobb, mint a valóság*; MI = *mesterséges intelligencia*. A rövidítések gyűjteménye tehát fiatalok alkotása és a világhálózati kommunikáció szokásainak, stílusának egyfajta tükörképe, s remélhetőleg rövid időn belül bővülnek, és széles körben elterjedtté válnak majd a magyar mozaikszavak is. Ám nem csupán mozaikszavakat használnak az internetezők, hanem szimpla szórövidítéseket, csonkításokat is. Az alábbi példákat gyűjtöttem erre: *pill* — *pillanat*; *tel* — *telefon*; *ok* — *rendben van*; *privi* — *privát*; például — *piz*.

Játékos szóalkotásként az internetes szlengben gyakoriak a kiejtésből származó, betűrejtvénytyszerű rövidítések is. Nagy részük angol eredetű, de már magyar alkotások is szép számmal akadnak köztük. Ezek a rövidítések azt használják ki, hogy az angolban a szavak kiejtett változata különbözik azok írásképtől. Ilyenekre gondolok, mint például: *r* — *are* = angol létige, 'van'; *U* — *you* = *te*; *ur* — *your* = *tied*; *y* — *why* = *miért*; *C* — *see* = *lát*; *CU* — *see you*, azaz *viszlát, viszontlátásra*; *l8r* — *later* = *később*; *CUI8r* — *see your later* = *viszlát később*; *sk8* — *skate* = *korcsolya*; *I* — *one* = *egy*; *anyl* — *anyone* = *bárki*; *me2* — *me too* = *én is*; *xs* — *access* = *elérés*; *pls, plz* — *please* = *kérlek (légyszi)*; *IC* — *I see* = *látom / értem*; *thx* — *thanks* = *köszönöm*; *ppl* — *people* = *emberek*; *oks, ox, oki* = *oké, rendben van*; *4U* — *for you* = *neked, részedre*. Az előbbi példák is mutatták, hogy gyakori a számok játékos felhasználása az ilyen rövidítéseknel. A szavak efféle alkotásmódja átszűrődik a magyar nyelvbe is, s ennek következtében játékos, ötletes magyar szavak, szórejtvények is születnek. Adatközlőim az alábbi példákkal ismertettek meg: *66ós* = *hathatós*; *5let* = *ötlet*; *Iveleg* = *egyveleg*; *2ség* = *kétség*; *6almas* = *hatalmas*; *1xü* = *egyszerű*; *lütt* = *együtt*; *csinál6od* = *csinálhatod*; *mind1* = *mindegy*; *7fő* = *hétfő*; *1általán* = *egyáltalán*; *kar#csony* = *karácsony*; *RIA* = *eredj a...*: a meg ígekötő helyett előszeretettel használják a + (összeadás) jelet; *+6ott* = *meghatott*.

A köznyelvívé válás folyamata

Az Internetet használók kommunikációja bizonyos tekintetben elkülönül a köznyelvi normától, ám ennek az új kommunikációs formának a jegyei a hétköznapi nyelvhasználatunkban is egyre inkább megfigyelhetők. A számítástechnikai szakkifejezések és szlengszavak szinte észrevétlenül lopják be magukat a mindennapi beszédünkbe. Az Internet nyelvéhez sokan hozzá-

férnek, sokan használják, sokan fogadják be, ezért a köznyelvi hatásuk a tömegkommunikációs eszközök nyelvi hatásához hasonlítható. Tehát nemcsak az Interneten, a szaksajtóban és a technológiai irodalomban jelenik meg a számítógépes és hálózati zsargon (angolosan a *netspeak*), hanem részévé válik a mindennapi társalgásnak is. A számítógéphez kötődő szavak közül egyrészt a szakkifejezések szivárognak be a hétköznapijainkba, néha akár új jelentéssel is telítődve, s az eredeti angol szakszavak mintájára sok ötletes magyar szó is keletkezik. Másrészt viszont az Internetet használó réteg alakítja ki a saját, egyéni nyelvhasználatát, amelynek humoros újításai főként a fiatalok körében terjednek el.

A sztenderd magyar formáktól való eltérés a legszembetűnőbb sajátossága az Internetes kommunikációnak. Az internetezők közlései a köznyelvi elemeken kívül rengeteg számítógépes szakkifejezést tartalmaznak, de ami furcsa, hogy ezeket új, a szakmaitól eltérő jelentésben használják. S az internetes zsargon azért is fontos, mert egyre nagyobb arányban jelenik meg a hétköznapi kommunikációban és helyzetekben. Íme néhány példa erre. A *stack overflow* kifejezés a számítógépek meghibásodásának egyik módját jelenti, de a köznyelvben más jelentéstartalmat vesz fel: *a stack overflow szindróma tünetei az üveges szemek és az agyi működés kezdődő leállása*. Vagyis a köznyelvben ez a kifejezés a fáradtság és a túlhajtottság szinonimájává vált. A *hardver reset* kifejezés is hasonló az előbbihez. Ez eredetileg a számítógép újraindítását jelenti, miközben minden korábbi adat elvész. Az internetezők hétköznapi közlésciben azonban az agy „kiürítését”, a szándékos felejtést jelöli. Egy egyetemista mondta a következőt: *Szigorlat után mindig hardver reset következik, azaz elmegyünk a barátommal szórakozni, s ezzel is elősegítjük az új anyag befogadását*. Ezek a félig még számítástechnikai, félig már átvitt értelemmel rendelkező szavak a mindennapi társalgás szintjére is átszűrődnek és sajátos stílusértékkel telítődnek. Ilyen például az *infótavas* szó, amely a különféle ismertetőket jelenti, amelyek során bárki hozzájuthat bármilyen hírhez. Nyíró András²³ művében találtam erre igazán jó példákat; *matekozik* = a winchester morog, és a képernyőn csak egy zöld csík látszik.

A Világháló által a köznyelvbe került metaforikus szakkifejezések hajlamosak újabb, a szöveg- és stíluskörnyezetnek megfelelő jelentést és stílusárnyalatot fölvenni. Például a *béta változat kipróbálásra szánt, előzetes példányt* jelent, *megbízhatatlan szoftvert*, viszont a mindennapi kommunikációban használják *éretlen* jelentésben is; a *béta felhasználó* pedig a kezdő számítógépezőt jelöli.

²³ Nyíró András 1996/1

Diákoktól már hallottam a számítógépes szakszavakat köszönési formaként a hétköznapi életben is. A *login* számítógépes kifejezésként a rendszerbe való bejelentkezést jelenti, a társalgásban pedig e köszönőformula jelentése *szevasz*. A *logout*, a hálózatból való kilépés köznyelvi formulája pedig a *viszlát* szónak felel meg. Pl.: *Na jó, én most logout!* Azaz ne haragudj, de fejezzük be a beszélgetést, mert mennem kell. Az *exit*, illetve a *quit* szavakat is hallottam baráti társaságokban poénos elköszönésként. A *kikapcs!* felszólítást pedig *csönd legyen!* értelemben használják. Következzen még néhány, az informátoraimtól származó példa az internetes zsargon hétköznapi alkalmazására. Pl.: *letölt*; a szó eredeti jelentése, hogy valaki a távoli számítógépről átmásol egy fájlt a saját gépére. Fordított esetben *feltölt*. De letöltésnek nevezzük azt is, amikor bevásárolunk. Az informatikában és a híradástechnikában az *output* a kimenetet jelöli, míg a mindennapi életben a *barát* és a *bizalmas* megnevezése. Azok a fiatalok pedig, akik túl sokat ülnek a számítógép előtt, arra is hajlamossá válnak, hogy a *szoros interfész* szóval illessék a *szeretkezést*.

Összefoglalás, következtetések

Összegezni mindig nehéz, s bizonyos elfogultság nélkül szinte lehetetlen! A kérdőíves felmérés eredményei és saját tapasztalataim is azt mutatják, hogy a számítógép és a Világháló differenciálódást jelent nyelvünkben. Az Internet nyelvi hatása, divatteremtő ereje és normameghatározó szerepe vitathatatlan. E nyelvhasználat megítélésében vannak ellentétek, ám azt senki sem vonja kétségbe, hogy figyelemmel kell kísérni az Internet nyelvi hatásait. A Világháló sok új szót adott nyelvünknek, s emellett új kommunikációs módot is létrehozott. Idegen szavak is bőséggel kerültek át vele a nyelvünkbe, de ahogy pályamunkámban is igyekeztem bemutatni, e médium kapcsán sok értékes, nyelvet gazdagító magyar szó, kifejezés is született. A Hálózathoz kötődő nyelvi kultúra folyamatosan változik, s a felhasználókon, rajtunk múlik, hogy milyen irányba.

Manapság, az európai integrálódás időszakában különösen fontos, hogy megőrizzük a magyar nyelv értékeit, oly módon, hogy közben be tudjunk kapcsolódni a nemzetközi élmezőnybe és versenyképesek legyünk a munkaerőpiacon. Anyanyelvünket tehát korunk technikai igényeihez kell alakítanunk, a kor elvárásaihoz igazítanunk a kifejezőképességét, de úgy, hogy az internet-angol helyét magyar szavak váltsák fel. A helyes, magyaros nyelvhasználat az informatika fénykorában is szükséges, sőt, talán most még fontosabb, mint valaha volt. Törekednünk kell tehát arra, hogy az ezredforduló után, a 21. században, a csúcstechnológiák között is megtartsuk és büszkén

vállaljuk magyarságunkat. Az információk özönében való tájékozódáshoz és a helyes választáshoz útravalóul Kosztolányi Dezső szavait ajánlom: „Csak anyanyelvemen lehetek igazán én!” (Vö. Kosztolányi 1940. Erős várunk a nyelv)

Függelék

Statisztika az adatközlőkről

Mivel névtelenséget ígértem az adatközlőknek a kérdőív kitöltése során, ezért etikátlan lenne most felsorolnom, kik segítettek nyelvi adatokkal a pályamunka elkészítésében. Szociolingvisztikai tényezőként azonban megadták a nemüket, életkorukat, lakóhelyüket, a legmagasabb iskolai végzettségüket és a foglalkozásukat. Ez alapján következzen egy rövid statisztika róluk.

Összesen 48 emberrel töltöttem ki a kérdőívet, közülük 28 diák, 20 pedig felnőtt volt. A diákok iskolázottsága az alábbiak szerint oszlott meg: öten közülük még általános iskolások voltak, tízen középiskolások, tizenhárman pedig (két főiskolás és tizenegy egyetemista) valamilyen felsőoktatási intézményben tanultak. Érdekességként megemlítem, hogy adatközlőim között volt hét programozó matematikus is (hallgatók és már végzett programozók egyaránt). Felnőtt kérdőívkitöltőim az alábbi foglalkozásúak voltak: tanár (6), programozó (4), könyvtáros (4), mérnök (3), titkárnő (1), orvos (1), műszerész (1).

Életkor szerint legfiatalabb adatközlőm 8 éves volt, a legidősebb pedig 67 esztendő, míg a nemeket nézve több férfi informátorom volt, mint nő (75% — 25%). A település szerinti megoszlást már a dolgozat főszövegében is megadtam, de következzen még egyszer. Informátoraim összesen 13 településről származtak, az alábbi megoszlásban: Arló (8), Borsodnádásd (2), Budapest (4), Farkaslyuk (1), Győr (1), Kecskemét (1), Lénárdaróc (1), Ózd (27), Pécs (1), Sajópuspöki (1), Sarkad (1), Szeged (6), Szombathely (1).

Irodalom

- Babits Mihály *Válogatott művei*. 2. köt. 1959. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 346.
- Balázs Géza 1998. *Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón*. A-Z Kiadó. Budapest, 69, 141–147.
- Baranyi Ferenc Fohász. In: Graf Rezső (szerk.) 1994. *Koszorú. Száz vers az anyanyelvről*. Anyanyelvápolók Szövetsége, Budapest. 22.
- Bódi Zoltán *Infószótár*. In: <http://www.net.hu/modemidők>
- Bódi Zoltán: Digitális nyelvújítás 5. Számítógépes honosítási szolgáltatás. In: *Édes Anyanyelvünk* 1999/3. 13.
- Csányi János 2001. Nyelvi lelemények az Interneten. In: Balázs Géza – Grétsy László (szerk.) *Szójátékos anyanyelvünk*. Tinta Kiadó, Budapest.
- Deme László – Fábrián Pál – Tóth Etelka (szerk.) 2000. *Magyar helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Fenyvesi Anna – Kis Tamás – Várnai Judit Szilvia (szerk.) 1999. *Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Glatz Ferenc (szerk.) 1999. *A magyar nyelv az informatika korában*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Kazinczy Ferenc Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél. In: *A magyar nyelvújítás antológiája*. Polis, Kolozsvár, 1995.
- Kiss Gábor – Pusztai Ferenc 1999. *Új szavak, új jelentések 1997-ből*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kosztolányi Dezső 1940. *Erős várunk a nyelv*. Sajtó alá rendezte Illyés Gyula. Nyugat, Budapest.
- Közvegy Anna – Mandel György – Zolnai Mihály 1996. *Internet kisszótár*. Kossuth, Budapest.
- Nyíró András 1996/1. *iNteRNeTTo áramlatok. Papírcsónak az információtengeren*. IDG Lapkiadó.
- Tannenbaum, Andrew S. 1997. *Számítógép-hálózatok*. Novotrade, Budapest
- Vajna Tamás 2001. Beszél ön lazául? A szlengesinálás trükkjei. In: *HVG*. 8. 74–77.

HADIJELENTÉS AZ ANGOL ÉS A MAGYAR INFORMATIKAI SZAKSZAVAK CSATÁJÁRÓL

Kálóczy Vera és Kern András tanulmányának műfaja esszé. Ezért is használnak a szerzők olyan szavakat, mint hadijelentés, casus belli, hadjárat. Céljük az angol kiindulású és fölényű informatikai szaknyelv magyarítási és magyarosítási lehetőségeinek a bemutatása. „Hadijelentésük” során tömören és stratégiai lépésekkel bizonyítják, hogy mire is kell(ene) figyelniünk és gondot fordítanunk az internetes nyelvhasználat során. Dolgozatuk külön értéke az Ismertebb angol szakszavak, használt és javasolt magyarításaik című szöszedetük, amely nagyon sok megfontolásra, továbbgondolásra érdemes javaslatot tartalmaz.

Bevezetés

Az 1940-es években, egy esős vasárnap este felsírt a számítógép. Döbbszentes gyermek volt: akkora, mint egy terem, és ellátásához rengeteg jól képzett dajkára volt szükség. Ahogy cseperedett, egyre kisebb lett: 25 évesen már csak akkora volt, mint egy háromajtós szekrény, 40 évesen pedig már az asztalon is elfért. Az egykor szertelen, sok odafigyelést és gondoskodást igénylő ifjú megbízható, okos és könnyen kezelhető felnőtté vált. Az emberek megszerették, házukba fogadták. A számítógép családot alapított, és bő évtized alatt egymilliónyi gyermeke lett. Ekkor különös betegség támadta meg az embereket: először az egyetemistákat, majd kis idő múlva mindenki mást is, akinek számítógépe volt. A tudósok pár perc kemény kutatás után azonosították a kórokozót, és világhálónak keresztelték. Az aktív számítógép- és beteges Hálózathasználatnak furcsa tünetei voltak: a betegek angol varázsszavakat kezdtek el mormolni. Ez nyelvünk őreit igencsak lázba hozta: keresztes hadjáratot szerveztek, hogy gyógyírt találjanak a tünetekre. A háború elkezdődött, és mi azt a feladatot kaptuk, hogy az Első hadijelentés keretein belül összefoglaljuk a hadjárat eddigi eredményeit.

Casus belli

Minden nyelvnek megvan a csak rá jellemző szókészlete és nyelvtani szabályrendszere. Ahhoz, hogy a nyelvek egyediségükben megmaradjanak, törekedni kell a már meglévő nyelvi rendszer hagyományainak megőrzésére.

Ugyanakkor ahhoz, hogy biztosítsa életképességét, követnie kell a tudomány, a technika, a társadalom fejlődését: az új tartalmaknak nevet kell adni, ezeket népszerűsíteni, hogy a nyelv szerves részeivé váljanak.

Az új tudományág fiatalsága és gyors fejlődése azonban nem tette lehetővé, hogy a magyar minden angol szóra találjon megfelelőt. A magyar nyelv egyre több idegen — s ami még rosszabb — félmagyar/félangol kifejezéssel rendelkezik, ami egyrészt veszélyezteti a nyelv egységét, másrészt az átlagos felhasználóknak is nehézségeket okoz.

Ha egy nyelv nem tud lépést tartani a rohamosan fejlődő tudománnyal, azaz nincsenek megfelelő szavai az idegen kifejezésekre, az utóbbiak fognak elterjedni és rögzülni a köztudatban — és a nyelvben is. Ekkor már szinte lehetetlen változtatni az anyanyelvi szempontból kifogásolható használatukon.

A hadjárat célja

A nyelvművelés feladata az előbbiekből következően az, hogy minél gyorsabban megtalálja a nyelvi hagyományörzés és a felhasználó szempontjának is megfelelő kifejezéseket az új szakszavakra, fogalmakra.

Minden szakma rendelkezik egy sajátos, a laikusok számára kevésbé vagy egyáltalán nem érthető nyelvezettel (ez a szaknyelv), melybe beleértendő a fogalomköre, szakszókészlete, szakzsargonja stb. Több szakma felismerte már, hogy szaknyelven laikusokkal nem lehet eredményesen kommunikálni; például egyetlen orvos sem mondja azt a betegének, hogy „appendicitise van a jobb alsó kvadránsban”, ehelyett — a beteg háttértudását figyelembe véve — „vakbélgyulladás” említi. Az informatikában is az legyen a cél, hogy az orvostudományhoz hasonlóan minden fontos szakki-fejezésnek találjunk magyar megfelelőt, melyet a köznyelvben használhatunk — a nemzetközi kommunikációra alkalmas angol szaknyelvet pedig hagyjuk meg a szakembereknek.

Épp ezért a nem szakembereket meg kellene kímélni például az olyan mondatoktól, mint a következő:

„Általában lehetőségünk van a másolatok számának megadására, a használt fontok beállítására, esetleg azok magasságának megadására, a PITCH beállítására, az orientáció megadására (álló — *Portrait* vagy fekvő — *Landscape* helyzet), a lapméret beállítására.”¹

¹ Köpeczi, 1993. 92.

Az Első hadijelentés célja

Célunk az, hogy bemutassuk a kialakult számítástechnikai köznyelvezetet (a felhasználók által használt szavakat), jelenségeit, és felhívjuk a figyelmet a nyelvhasználati hibákra. Ezért a számítógépek tömeges elterjedésének kezdetétől áttekintjük a felhasználók által beszélt nyelvet leginkább befolyásoló tényezőt: a szakkönyveket. Utána javaslatot teszünk, hogy miként lehet elkerülni az idegen kifejezések használatát, és megpróbálunk a használatban lévő angol vagy „félangol” szavakra magyar megfelelőt találni.

Nem foglalkozunk azonban szaknyelvibb szavak (például *data streamer*, *mail gateway*) vizsgálatával. Ám célszerűnek találnánk egy nagyobb, átfogóbb vállalkozás (egy második keresztes hadjárat?) elindítását, melyben több szakmabeli (informatikus és nyelvész) és — ajánlottan — egyszerű felhasználó is részt venne folyamatos, a fejlődést azonnal követő munkát végezve. Első feladatuk a mai szakkönyvek kifejezéstárának vizsgálata lenne, mert ami ma szaktudás, pár év múlva a mindennapi élethez szükséges tudássá válhat; ennek megfelelően második számú feladatuk annak eldöntése lenne, hogy ezek közül melyek kerülhetnek át a közeljövőben a köznyelvbe — ha a nyelvhasználók is úgy akarják.

A bejárt területek

A vizsgált szavakat és nyelvi jelenségeket részben személyes tapasztalatainkból, részben általunk kiválasztott könyvekből gyűjtöttük, noha a számítástechnika nyelvét más médiumok (sajtó, televízió, rádió) is jelentősen befolyásolják. Döntésünk oka, hogy az összes médium — kivéve az internet — által használt informatikai nyelvet a szakkönyvek alapozták meg, melyeket két osztályba lehet sorolni:

- felhasználóknak szóló, ismeretterjesztő és tankönyvek;
- szakmabelieknek szóló könyvek/dokumentumok.

A könyvek két megkülönböztetett fajtája közül a nyelvre az első hat jelentősen. Az ismeretterjesztő könyveket sokkal többen olvassák, így mi is ezekre helyeztük a hangsúlyt.

Nem vállalhattuk azonban a számítástechnika teljes szókészletének feldolgozását, az informatikai ismerettár ugyanis hihetetlenül szerteágazó — gondoljunk csak a számítógép alkatrészeire, azok működésére, a gépen futó programokra és az internet sokszínű, soknyelvű világára. Alapul véve a hagyományos tankönyvi felosztást, az informatika részterületei közül az alábbi hárommal foglalkozunk részletesebben:

- a hardver: a „vas”, amely a számítógépet alkotja;
- a szoftver: a megfoghatatlan, amely működésre készíti a rendszert;

— az internet világa: amely a nyelvészeknek is komoly kihívás.

A szavak használatát tekintve olyan nyelvi jelenségeket kerestünk, melyek nem felelnek meg anyanyelvünk hagyományainak, illetve nyelvtani szabályainak; de ezenkívül a már létező, használatban lévő magyar kifejezéseket is bemutatjuk jó példaként. A kifogásolható jelenségeket a következő főbb csoportokba osztottuk:

1. a magyar fordítási jelenségek,
2. angol szavak használata a magyar nyelvben,
3. magyar és angol szavakból alkotott összetett szavak,
4. rövidítések használata.

Az összegyűjtött anyag tanulmányozása során számos kérdés merült fel, melyek közül néhányra azonnal választ is találunk.

Elég-e csak a magyar kifejezést ismerni vagy tudni kell az angolt is? A számítástechnika mai állapotát tekintve — amikor a számítógép túlnyomórészt angol nyelven kommunikál a felhasználóval — szükséges bizonyos angol szavak ismerete, például az operációs (működtető) rendszert „vezérlő” menük, a menüpontok nevei vagy az Internettel kapcsolatos kifejezések esetében. Ideális az lenne, ha az anyanyelv hagyományainak védelmében magyar megfelelőket használnánk a mindennapi beszédben, ugyanakkor ismernénk az eredeti angol alakokat is.

Fordításkor a tükör- vagy az értelmező fordítás módszerét kövessük, esetleg egy teljesen új szót alkossunk? A kézenfekvő megoldás a tükörfordítás lenne, de néhány eredeti angol kifejezést számunkra idegen, angol szemléletmóddal alkottak meg, s ezek esetében a tükörfordítás semmitmondó lenne (pl. *prompt* = *súgás*, *login* = *betuskózás*). Értelmező fordítással néha lehet segíteni ezen, ám ez sem nyújt mindig megoldást (lásd *Nehézkes fordítás*): ekkor új szó alkotására, illetve szóátvételtre kényszerülünk (*software* — *szoftver*).

Mikor tekintünk egy szót magyarnak? Akkor elfogadott egy szó magyarként, ha a nyelvi normát megállapító szakmai testület annak ítéli, illetve, ha a nyelvhasználók integrálják a magyar nyelvbe. A két szempont szigorúsága között komoly eltérés van. Jó lenne a második szabályt egy kicsit tovább szűkíteni: feltételként kellene megszabni, hogy legyen magyaros a hangzása, ne sértse a magyar kiejtés elveit.

Mit ne fordítsunk? Az angol szavakból képzett angol rövidítéseket, mivel ezek fordítása egyrészt nehézkessé teszi az olvasást, másrészt elvesz a kapcsolat az eredeti angol szó és a fordított rövidítés között. Ki ismerné fel a VSZH ('Világ Széles Háló') rövidítés mögött az eredeti WWW-t (World Wide Web)? Továbbá nem fordítjuk a cég- és termékneveket (Microsoft, Windows).

Mikor hagyjunk fel a hagyományos fordítással, és próbálkozzunk a kiejtés szerinti átírással? Minél később (lásd 2. pont).

Van-e a nyelvnek esztétikája? A kiejtés szerinti honosítás módszerének egyik legfőbb hátránya, hogy — véleményünk szerint — gyakran igen kevésbé esztétikus szavak jönnek létre, ha a kiejtés szerinti írásmódot használjuk (például: *fájlszerver*, *vincseszter*), főképp, ha ezen szavakat még toldalékoljuk is — például: *interfészek* (*interface*-ek).

Vannak-e pontos szabályai az idegen szavak kiejtés szerinti írásmódjának? Például miért írják gyakran magyarul azt, hogy *formattál*, amikor az angol szótó *format* és ehhez járul az *-ál* képző? Ha magyar szónak vesszük — és kiejtés szerint írjuk —, helyesen *formatálnak* kellene írni. Természetesen a 't' hangot hosszan ejtjük, mint például az *egyeseke*t esetében a 'gy'-t. Igaz, a *formatál* szó használata egyébként sem javasolt, helyette a magyarosabb *formáz* alak ajánlott.

A számítástechnika nyelvi jelenségei

1. Magyar fordítási jelenségek

A fordítási jelenségek kritikája és saját fordítási próbálkozásaink után úgy találtuk, hogy a szabatos magyar megfelelő négy kritériumnak tesz eleget.

— **pontos:** a szó többféle jelentése és szinonimája közül azt kell kiválasztani, amelyik legjobban jellemzi a leírt fogalmat, valamint biztosítja az értelmi kapcsolatos épségét a szövegkörnyezetben. Például a *palmtop* szót *tenyértető*nek vagy *tenyérvézér*nek fordítani humoros ugyan, de nem mond sokat, s nem valószínű, hogy bárki is a tenyérszerű számítógépre asszociálna; vagy a *prompt* szót hiába fordítanánk számítástechnikai környezetben *sűgás*nak, *sugalmazás*nak, ez nem mondana a *prompt* igazi funkciójáról semmit. Ezért ilyenkor célszerű megszegni a tömörségről alkotott szabályt (lásd alább), és a képernyőn villogó jelet *készenléti jel*nek fordítani;

— **magyaros:** az alkotott szónak természetesen kell hatnia a magyar szövegben, beszédben. Például a *Világszéles Háló* esetében a *világszéles* azt jelentené, hogy olyan *széles*, mint a világ. Létezik a *széles e világon* kifejezés, nem bevett azonban az összetett szavas változat használata, így nem illik bele a nyelvi környezetbe. Inkább a *Világméretű Háló* az ajánlott:

— **tömör:** egy két szótagos angol szót nem praktikus fél oldalban magyarítani, hiszen lehetetlenné válik a használata és nehézkessé a megértése, ezért nem is javasoljuk például a *host* szó *gazdaszámítógépként* való fordítását;

— **kimondható:** a javasolt magyar szó lehetőleg ne legyen nyelvtörő, hiszen így maga az egyébként jó szándékú fordító akadályozza meg a szó

népszerűsödését. Általában a „túltoldalékolás” következményeként kapott szörnyszavak egyben kimondhatatlanok is (lásd *Nehézkes fordítás*).

Ezek az elvárások néha ellentmondásban vannak egymással, ekkor a fordító dolga eldönteni, melyiket tartja fontosabbnak.

a) Nem használatos a létező magyar fordítás

Ebben a pontban azon angol kifejezéseket soroljuk fel, melyeknek ugyan létezik a fenti kritériumoknak eleget tevő, szabatos magyar fordítása, mégsem azt használjuk. Több választ találtunk lehetségesnek arra a kérdésre, hogy vajon miért van ez így:

— **a minket körülvevő számítógépes világban szinte mindenütt az angol megfelelők láthatók:** az agy nagyon nehezen vált a számítógép nyelvi környezetéből a mindennapi élet nyelvére és viszont. Kényelmes és alkalmazott megoldás ezért az eredeti kifejezést vagy az abból származtatott (hasonlóan ejtendő) „szót” használni vagy átépítjük (lásd 2. pont). Ezért „*shiftelünk*”, „nyomunk *space-t*”, „*forwardoljuk az e-mailt a mailboxba*” stb.;

— **a műveltség látszata:** a sok idegen kifejezést használó ember műveltnek hiheti magát. Ezt sajnos gyakran megerősítik, tehát tényleg műveltnek tekintik azt, aki sok idegen kifejezéssel „gazdagítja” beszédét — és ezáltal szegényíti anyanyelvét;

— **ismeretlen a magyar fordítás:** vagy csak egyszerűen még nem terjedt el, nem vált általánosan elfogadottá — ez esetben valószínűleg pusztán idő kérdése, hogy a magyar változatot használják;

— **nem tudjuk az idegen szavakat pontosan lefordítani:** egyszerűen nem ismerjük pontosan az idegen szó jelentését. Ez — bár furcsán hangozhat — nagyon is valóságos „gond” — mindenki tudja, hogy egy elegendő intelligenciával rendelkező ember tud úgy használni egy szót, hogy közben nem ismeri a pontos jelentést — és még csak ki sem derül fogalomzavara vagy tudatlansága. Például a *kapacitás* szó magyarul jelenthet *befogadóképességet* és *teljesítményt* is. Ha a beszélőnek nincs pontos képe a fogalomról, az idegen szót használva nem kényszerül pontosítani a fogalmon (azaz: ha azt mondja: *kapacitás*, a partnerre van bízva, hogy mit ért rajta). Ide tartozónak érezzük még a következő szavakat is: *funkció*, *paraméter*, *karakter*.

A teljesség igénye nélkül elemzünk néhány alapvető kifejezést, melynek régóta létezik jó és pontos magyar fordítása.

Scanner: jó példa arra, hogy tájékozatlanságból fölöslegesen használnak angol szavakat, hiszen a kezdetektől létezik a pontos fordítás, a *lapolvasó*. A *scanner* és a *szkenner* írásmódot még mindig használják.

File: már régóta ismert az *állomány* megnevezés, mégis inkább a *fájl* alak ismert. Ezért feltehetően az operációs rendszereket magyarító szakemberek a felelősek, akik a *fájl* formát használták.

Server: magyar írásmóddal *szerver*. Ebben az esetben a szó szerinti fordítás is jó: *kiszolgáló*, *szolgáltató*; emellett ez utóbbi pontosan le is írja a megnevezett számítógép feladatát.

Client: tekintve, hogy a magyar nyelv ismeri a *kliens* alakot, érthető ennek használata. Létezik azonban teljesen anyanyelvi kifejezés is: *ügyfél*. A kérdésre, hogy miért a *kliens* és nem az *ügyfél* változat az elterjedtebb, a választ a társadalomkutatóknak kell megtalálni.

Joystick: tükörfordítani nagyon nem ajánlott, mivel a „*kéjpálca*” forma obszcén jelentést hordoz. Nagyon találó fordítás viszont a *botkormány*, mellyel — noha „*ösi*” szó — mégis ritkán találkozunk.

Application: ezt az alakot ugyan nem használják, ám magyarításként sajnos az *applikáció* terjedt el. Ritkán, csak igényesebb dokumentumokban fordul elő az *alkalmazás* szó.

b) Pontatlan fordítás

A pontatlan fordítás nem sűrűn előforduló hiba, de érdemes pár szót ejteni róla. Aki már próbálkozott egy szöveg lefordításával idegen nyelvre, tapasztalta, hogy a forrásszöveg minden szavának tucatszámú jelentése van a célnyelvben, és a kiválasztott kifejezés is tucatszámú, forrásnyelvbéli szó lehetséges fordítása lehet. (Jó és érdekes „játék” egy szöveg oda-vissza fordíthatósága.) Épp emiatt szükséges körültekintően kiválasztani a megfelelő fordítást.

Mi az angol *document* szónak a jó magyarítása: a *dokumentum* vagy az *irat*? A kérdés jól példázza a fordítás nehézségeit. A multimédia kora előtt az *irat* és a *dokumentum* teljesen ugyanazt jelentette. A számítógépes nyelvben azonban az angol *document* szónak bővült a jelentése: a számítógépen tárolt képekre és hangokra is használni kezdték. Így amit régen „csak” *dokumentumnak* neveztünk, az most már *szöveges dokumentum*. Ráadásul még szöveges dokumentumokba is lehet hangokat és mozgóképeket beágyazni. Ezt a jelentésbővülést viszont az *irat* szó nem követte, így ez nem használható fordításként.

c) Nehézkes fordítás

Nehezen, körülményesen fordítható kifejezések esetében ne próbálkozzunk hosszú magyar változat bevezetésével, úgysem fog elterjedni. Mondhatni nem felhasználóbarát kilométer hosszú kifejezések használatára kényszeríteni a szegény laikusokat és a szakembereket, akik úgyis ismerik az eredetit. Ha megfigyeljük a következő tendenciát: kezét csókolom → *kézcsók*, nem

tudom → *nem t'om*, légy szíves → *lécci*, azt hiszem → *asszem*, viszontlátásra → *viszlát*, akkor láthatjuk, hogy a beszélt nyelv a kényelmetlenül hosszú szókapcsolatokat az érthetőség határáig rövidíti. Mégis rendszeresen esnek abba a hibába a könyvírók, hogy nem veszik figyelembe a jó fordítás „tömörséggel” kapcsolatos fontos szabályát, vagy nyelvi buzgalomból megpróbálnak „szellemesen” fordítani. Noha ezek nyelvtanilag helyes fordítások, mégis kerülendők.

A nem körültekintő fordításra jó példa egy Internet kisszótár² meghatározása, mely a *host* kifejezésre *gazdaszámítógépet* írt. Bár a fordítás pontos, mégsem jó, mivel nem teljesíti a tömörség követelményét.

Mészáros Zoltán 1999. évi anyanyelvi pályázatából³ is meríthetünk példát. A *program* szóra a *cselekedtető* kifejezést ajánlotta. Noha a hozott példamondatban jól megállja a helyét, a *program* szónak sokféle összetétele és toldalékolt alakja van: *rendszerprogram*, *programozás*, *programozási (nyelv)* stb. Ha a toldalékokban eleve bővelkedő *cselekedtető* szót használjuk, az elkerülhetetlen további toldalékolással már meglehetősen horrorisztikus szavakat kapunk: *rendszercselekedtető*, *cselekedtetőzés*, *cselekedtetőzési (nyelv)*. Az utóbbi kettőt humánusabban, két szóval is lehet mondani: *cselekedtetőkészítés*, *cselekedtetőkészítési nyelv*. Most adjuk oda a két változatot (*program* vs. *cselekedtető*) egy nem teljesen tisztán beszélő, beszédhibás embernek. Nem vitás, melyiket fogja választani.

Tehát egyfajta nehézkesség jellemző arra a szóképzési módszerre, amelyet az író használ: vesz egy anyanyelvi alapszót, majd képzőket akaszt rá. Ezek a szavak önmagukban használhatók lennének, de további toldalékokat aggasztva rá a szó kezelhetetlenné válik, lásd *rendszerprogramozási nyelv* = *rendszercselekedtetőzési nyelv*. (Mi is percekig állítottuk össze.☺)

2. Angol szavak használata a magyar nyelvben

Főként az internet még kialakulatlan és folyamatosan változó nyelvére jellemző, hogy a magyarban (még) meg nem honosodott angol kifejezéseket magyar szavakként használ (pl.: *bootol*). A legegyszerűbb megoldás ennek elkerülésére az angol szavak fordítása (természetesen a fenti kritériumok alapján). Meg kell kísérelni a lehető legkevesebb szó átvételét más nyelvekből, hiszen az idegen szavak feltétel nélküli beolvasztása egy nyelv elkorcsosulásához vezethet. Egy nemzetnek kötelessége saját kultúrájának, kiváltképp anyanyelvének megőrzése. A nyelv segít megőrizni a nemzet azo-

² Kövegy et al., 1996. 55.

³ Mészáros, 2000. 99–100.

nosságtudatát (nem véletlen például, hogy az angol fennhatóság alatt élő skótok és írek törekszenek saját nyelvük és hagyományaik megőrzésére).

Néha azonban nincs más lehetőségünk, mint az átvétel más nyelvekből. Ez a jelenség az élőbeszédben nem olyan hangsúlyos, mert a szavakat kiejtve ösztönösen beillesztjük a nyelv rendszerébe, és „minthamagyarként” használjuk őket. További kérdés az, hogy ezeket a „majdnemmagyar” szavakat hogyan írjuk le. Az idegen szavak írásmódjánál három irányvonal figyelhető meg — ezeket később részletesen ismertetjük:

(a) idegen szavak idegenként való kezelése (az írásban az eredeti írásmód megtartása),

(b) idegen szavak honosítása (kiejtés szerinti írásmód),

(c) idegen szavak átépítése.

Ebből az a) és b) pont nyelvi szempontból egybeesnek — élőbeszédben a két irányvonal megkülönböztethetetlen —, a követendő írásmód viszont komoly eltérést mutat. Megfigyelhető, hogy a kiejtés és a helyesírás között nincs egyértelmű kapcsolat, mivel ezek a szavak újak, és nem alakulhattak ki még a szabályos helyesírásuk. Ez a bizonytalanság vezet az alábbi jelenségekhez:

— **A toldalékolt idegen kifejezést a kiejtése alapján próbálják meg leírni:** ez napjaink szakirodalmában szerencsére már ritkán fordul elő. Ez a hibatípus *a nyelvtani szabályok súlyos megsértése*. Például a *routolás* esetében az angol szótő a *route*, ehhez járul a magyar *-ol*, majd az *-ás* képző. Az elfogadható írásmód tehát mindenképpen a *route-olás*, bár sokkal elegánsabb megoldás lenne a létező magyar megfelelő használata: *route-olás* = *útvonalválasztás*.

— **Nem lehet megállapítani az írt alak alapján a kiejtést.** A *laptop* szó írásmódja talán elfogadható — ha követjük a 2/a módszert —, ám ez esetben következetesen *leptop*nak kéne ejteni (hiszen az angol kiejtést vesszük alapul; a *byte* → *bájt* mintájára). Példánkat azonban kétféleképpen szokták ejteni: *laptop*nak vagy *leptop*nak. Ennek magyarázata, hogy az átlagember nem ismeri az angol nyelv kiejtési szabályrendszerét, de még a szó angol voltának felismerése is gondot okoz neki — hiszen létezik a magyarban mind a *lap*, mind a *top* kifejezés. Ez esetben tehát nyilvánvalóan zavaróan hat a *laptop* szó ilyen írásmódja, s megoldást csak a *leptop* írásmód jelentene — vagy az elsősorban javasolható fordítás (pl. *ölgép*).

— **Szavak, melyeknek kiejtése és írásmódja egybeesik.** Ezeknek a szavaknak sem a kiejtése, sem a toldalékolása nem okoz gondot (ugyanúgy lehet őket kezelni, mintha magyar szavak lennének), mégsem tartjuk esztétikusnak írásmódjukat, hiszen mégiscsak idegen szavak, és semmivel sem szebbek, mint a *route-olás* és a *laptop*. Példaként említhetjük az *editál* vagy

a *link* szavakat, melyek használata azért sem javasolt, mert létezik pontos magyar fordítás mindkettőre: a *szerkesztés* illetve a *kapcsolat*. A *help* esete cifrább, mert használt magyar párja nem szó szerinti fordítása (*segítség*), hanem egy szintén négy karakteres, hasonló jelentésű kifejezés, a *súgó*.

És most lássuk részletesebben a magyar írásban megfigyelt három fő irányvonalat az idegen szavak használatában!

a) Idegen szavak idegenként való kezelése (az írásban az eredeti írásmód megtartása)

Az eredeti írásmód megtartása nyelvileg a legtisztább jelenség, de emellett azért is fontos, mert ismerteti az eredeti angol kifejezést, s ezzel segíti a felhasználó és a számítógép közötti kommunikációt. Az átlagember azonban viszolyog egy olyan szövegtől, amely tele van idegen szavakkal, és ha nem ismeri az adott nyelv kiejtési szabályait, akkor még használni sem lesz képes ezeket élőbeszédben. Ez utóbbin segíthetnek a szövegben elhelyezett, a kiejtésekre vonatkozó megjegyzések.

Egyetértünk Köpeczi Bócz Tamással, aki könyvének előszavában⁴ azt írta: könyvében arra törekedett, hogy vagy az eredeti angol írásmódot vagy az ennek megfelelő magyar jelentést alkalmazza; ez alól kivételek a széles körben alkalmazott szavak, mint például szoftver, hardver. Ezt így indokolja: „...az angol szavak kiejtés szerinti írása nem kiforrott, sok esetben gondot okoz. [...] ...az informatika nyelvezete az angol — annak ellenére, hogy számos program magyar változatát is használjuk —, és a számítógép az üzeneteit is angol nyelven közli felénk.”

Napjainkban az eredeti alak megtartását célzó írásmódot visszaszorította a következő pontban taglalt, elfogadottá vált elv, az idegen kifejezések kiejtés szerinti írása (például *bájt*), és kialakult egy többé-kevésbé egységes angol–magyar átírási rend.

b) Idegen szó honosítása (kiejtés szerinti írásmódja)

Napjaink fő „fordítási” irányvonalát a kiejtés szerinti íráson alapuló átvétel képezi. Ez a módszer valójában rész megoldás: noha megoldja az (a) pont nyelvi természetű hátrányait és a kiejtési problémákat, más — esztétikai és pontossági — kérdéseket vet föl. (Lásd *A bejárt területek* fejezetet.)

Sajnos vannak olyan angol kifejezések, melyeket nem lehet jól lefordítani; ilyenkor praktikus megoldásnak tűnik a kiejtés szerinti átírás alkalmazása. Véleményünk szerint ezt a módszert csak átmeneti megoldásnak szabad tekinteni — amíg valaki kitalálja a magyar változatot —, s mihelyst meg-

⁴ Köpeczi, 1993. 2–3.

születik a jó fordítás, azt kell használni. (Bár ez utóbbi egy kicsit idealista álláspont, tekintve a nyelvbe beépült kifejezések kiirtásának nehézségét.) Jól szemlélteti a fenti átmenetiséget a következő példa: amíg nem dolgozták ki a *state chart* kifejezésre az *állapotterkép* fordítást, addig kénytelenek voltak az angol megfelelőt használni.

A kiejtés szerinti átírás hátránya — főleg rendhagyó kiejtésű szavaknál (például *cache*)—, hogy az eredeti írásmód olyannyira eltér a kiejtéstől és az aszerinti írástól (itt: *kes*), hogy egy angolul nem tudó ember a két szóalakot nem képes egymásnak megfeleltetni. Ha a számítógép hivatkozik a *cache*-re — például „external cache disabled” —, a felhasználó nem ismer rá a megszokott *kes* szóra. További nehézséget jelent, ha az egyik nyelvből hiányzik egy, a másik nyelvben meglévő fonéma, és viszont. Ekkor azt a magyar fonémát választjuk ki, amely a legközelebb áll az eredetihez, és ez alapján képezzük az írt formát.

További, elterjedt példái a kiejtés szerinti átírásnak: *szerver*, *protokoll*, *ráklíkkal*, *fájl*. A *félbájt* alaknál megfigyelhető, hogyan, milyen könnyen lehet tovább képezni a fenti módszerrel alkotott szavakat. Ezek már magyar szavaknak tekinthetők.

c) Idegen szavak „átépítése”

Nemcsak az informatika világában, hanem az élet minden területén alkalmazzák a nyelvek egyik legősibb szóátviteli módszerét, amely az idegen szóhoz formailag hasonló, de az adott nyelv kiejtési és helyesírási elveihez igazított alakot hoz létre. Gyakran használják, amikor a leírt fogalom nem ismert (*video*→*videó*). Előnye, hogy kiküszöböli a két nyelv kiejtési, átírási és toldalékolási szabályrendszere közötti különbségből fakadó gondokat, és esztétikailag is ez a legelfogadhatóbb megoldás. Példának álljon itt egy tucat szó: *tabulátor*, *specifikál*, *implementál*, *operátor*, *operál*, *funkció*, *opció*, *monitor*, *multimédia*, *digitális*, *interaktív*, *kliens*.

Javaslataink az idegen szavak használatára a magyar nyelvben

Mindenekelőtt: ha van jó, megfelelő magyar kifejezés (lásd 1. pont), akkor azt kell használni. Ha a szó „lefordíthatatlannak” bizonyul, akkor szükséges az idegen kifejezés átvétele. Nem mindegy azonban, hogy melyik módszert választjuk. Nyelvünk történeti hagyományait tiszteletben tartva elsősorban az átépítést javasoljuk, hiszen ez elterjedt és ma is működő eljárás, valamint sok tapasztalattal rendelkezünk az alkalmazásában. A szó kiejtés szerinti honosítása akkor és csak akkor javasolt, ha (1) nincs jó „átépített” változata és (2) gyakran fordul elő. A (2) feltétel szükségességét alátámasztja, hogy a

szavakat az eredeti (angol) alakjukban nehéz lehet toldalékolni (*drive-val*). Tehát az eredeti írásmód megtartása három esetben javasolt:

— ha egyik megelőző módszert sem tudjuk használni: ez elég ritka, de előfordulhat, például a *cache* esetében,

— ha az írónak **kifejezetten** az a célja, hogy az olvasóval az idegen kifejezést megismertesse,

— ha még nincs a szónak szabványosított magyar alakja, például a *winc-
hesternek*.

Az eredeti írásmód alkalmazásánál — ha létezik magyar szó az adott fogalomra — vigyázni kell a váltott szóhasználatra, nehogy szegény felhasználó megkeveredjen. Az ECDL tankönyv például keverve használja a *file* és a *fájl* írásmódot, ami alapjában nem baj, de keveri a példaként felhozott rendszer angol és magyar változatának kifejezéseit: „a *File* menü *Új* parancsát használhatjuk”... „a *File* menüt, majd kattintsunk rá a *Megnyitás...* parancsra.”⁵ Noha nem követ el nyelvi hibát, a könyvet olvasó felhasználót megzavarja, mert a „*File*” menünek nincs „*Új*”, legfeljebb „*New*” menüpontja.

3. Magyar és angol szavakból alkotott összetett szavak

A címben az egyik legvisszataszítóbb jelenséget fogalmazzuk meg, mellyel találoztunk, és nem is találtunk más magyarázatot rá, mint a beszélő elégtelen nyelvismeretét vagy egyszerűen csak a hanyagságát. A jelenség lényege, hogy egy magyar és egy angol szóból (az eredeti alakokat megtartva) egy összetett szót alkotunk. Nemcsak nem szépek ezek az öszvérszavak, hanem ugyanazokat a gondokat vetik fel, amelyeket már megvizsgáltunk az idegen szavak használata esetében.

a) A nyelv meghatározása: nem döntünk, hogy melyik nyelvet — a magyart vagy az angolt — használjuk, és a végeredmény alapján nem is lehet meghatározni, hogy a szó mely nyelv része. Például, ha az összetett szó utolsó tagja idegen, akkor az egész kifejezés annak tekintendő, ugyanakkor, ha az magyar, akkor a teljes szó magyarnak, s ez meglehetősen vitatható.

b) A szó kiejtése: ez következik az előző pontból, ugyanis a szó kiejtése attól függ, hogy melyik nyelv részének tekintjük. Hogyan kell kiejteni például a *parancsfile* szót? Angolosan [e.: paerönkszfájl] vagy magyarosan [e.: parancsfile], esetleg keverve [e.: parancsfájl]? Természetesen az utolsó szó van használatban, ám egyetlen összetett szón belül két nyelv kiejtési szabályait alkalmazni elfogadhatatlan. (Ezen a kiejtés szerinti átírás vagy a szóátépítés segíthet. Például *parancsfájl*.) Sőt, ha nem ismerjük fel az idegen szót

⁵ Dr. Kovács et al., 2000. 106.

az összetételben (lásd *laptop*), akkor az olvasó ösztönösen saját kiejtési szabályait próbálja meg alkalmazni.

c) **A toldalékolás:** hogyan toldalékoljuk a szót? Erre egyszerű szabály alkotható: az utolsó tag nyelve szerint, például *parancsfile-ként*, *mandantfüggetlenség*. Ez a módszer azonban, akárcsak az előző, pusztán tüneti kezelés, az igazi megoldást az 1. pontban megfogalmazott kérdés rendezése jelentené.

Ha azonban az idegen szó már elkezdett beépülni a magyar nyelvbe — például kiejtés szerint írjuk le —, akkor már helyesnek tekinthető, de legalábbis elfogadható a vele alkotott összetétel, és így egyértelművé válik a kiejtése és a toldalékolása is, például: *szervergéppel*, *hardverhibákat*, *rendszerzoftvert*, *parancsfájlként*, *adatbájtba*, *adatbiteket*, *célhardverrel*. Az ilyen összetett szavak használata a nem fordított idegen szavak esetében (például *hardver*) elkerülhetetlen.

4. Rövidítések használata

Az informatika nyelvében a pontos meghatározások kicsit hosszúak (például *Video Graphic Adapter*, *Hypertext Transfer Protocol*), így érthető, hogy a szakemberek a mindennapi beszédben a rövidebb formákat (*VGA*, *HTTP*, *modem*) használják. Az okoz gondot, amikor az eredeti kifejezést elkezdjük toldalékolni, és a rövidítést le szeretnénk írni — beszédben természetesen nem okoz gondot használatuk. Vegyük például a következő mondatrészt:

„*A Hypertext Transfer Protocolhoz hasonlóan...*”

Szeretnénk helyettesíteni a rövidítést, a *HTTP* alakot. Ekkor a következő változatok fordulnak elő:

— Nem toldalékolja a rövidítést, ekkor át kell írni a mondatot: „*Mint a HTTP...*”

— Toldalékolja a rövidítést: „*A HTTP-hez hasonlóan...*”

— A rövidítés toldalékolandó részét kiemeli, és azt toldalékolja: „*A HTTP protokollhoz hasonlóan...*”

Az **első eset** talán helyesírásiilag a legtisztább, nincs kötőjellel kapcsolódó toldalék — nem lehet elrontani. Viszont egy bonyolultabb szöveget nehéz átfogalmazni, az eredmény pedig megnehezíti a megértést.

A **harmadik eset** a szóismétlés esete, kétszer egymás után használja ugyanazt a szót. A szó először a rövidítésben jelenik meg. Akkor fordul elő, amikor a beszélő nem ismeri a rövidítés által takart szót. Jó példa a *CD lemez* és az *SCSI⁶ interfész*.

⁶ SCSI = Small Computer System Interface

A **második eset** elterjedt és nyelvtanilag helyes. Ha a beszélő és a hallgató is tisztában van a rövidítések pontos jelentésével, használatukkal igen csak gyorsulhat a párbeszéd, noha a kívülállónak úgy tűnhet, mintha földön kívüliek társalognának. Az írt szöveget áttekinthetőbbé teszi.

„*Névleges sebességű (139264 kbps) E4-es PDH jelet szállítunk névleges sebességen (155520 kbps) működő STM-1-es SDH rendszerrel C-4-es konténerekben.*”⁷

Ha feloldanánk a rövidítéseket, ez a mondat kétszer ilyen hosszú lenne. A köznyelvbe viszont már csak a rövidítések kerültek át: az átlagember, még ha az adott szolgáltatást nap mint nap használja is, nem ismeri a feloldott kifejezést. Ezekkel a rövidítésekkel azonban mondatokat kell alkotni. A baj ott kezdődik, ha például azt szeretnénk mondani, hogy az IRC-t használjuk, vagy SMS-en keresztül szeretnénk kommunikálni. Lehet hosszan mondani: „*csevegek az IRC-n*” vagy „*üzenek SMS-en keresztül*”. Látható, hogy hasonlóan használják őket, mint a telefon szót: „*telefonon beszélünk*”. Az ilyen típusú szókapcsolatok kiagyaltatását nehezíti, hogy az ember nem tudja pontosan megmondani, mit is csinál az adott szolgáltatással: levelezik, üzenetet küld, letölt, feltölt, információt kér stb.

Ennek megoldásaként alakult ki az a szóhasználat, hogy a rövidítést mint főnevet igévé képzik, és így használja. Például: „*SMS-eznek*”, „*IRC-znek*” (a *telefonálok* mintájára). Ekkor önálló szóvá alakulnak. Ez eljátszható az összes ilyen típusú rövidítéssel: *WAP-olni*, *e-mail-ezni*, *webezni*, *FTP-zni*, *SMS-ezés*, *modemezés* (*modem használata*).

Megfigyelések

A nyelvi jelenségek áttekintésével jó néhány érdekes és tanulságos tény figyelhetünk meg. Az áttekintett három terület (hardver, szoftver, világháló) lefordíthatósága eltérő: a legjobb helyzetben a számítógép-alkatrészek vannak, míg a legrosszabban a net világa. Ahhoz, hogy ennek okát megértsük, érdemes tanulmányozni fejlődésüket.

HARDVER

A számítógépek alapvető felépítése az elmúlt 15 évben nem változott, ez azt jelenti, hogy az alkatrészek körülbelül ugyanazok: processzor, memóriák (RAM, ROM), illesztőkártyák (pl. hangkártya), hajlékony- és merevlemez, képernyő, billentyűzet, egér, nyomtató, lemezmeghajtó stb. Tehát tulajdonképpen lett volna, sőt *volt* idő megtalálni a magyar megfelelőket — sok esetben meg is találták ezeket. Mivel a mérnökember is szeret anyanyelvén

⁷ Egy egyetemi mintavizsgasor egyik példájának első mondata.

beszélni, ha lehet, magyar kifejezéseket használ még a szaknyelvben is. Az átlagos felhasználó pedig többnyire magyar nyelvű szövegben találkozik az eszközök nevével és a hozzájuk kapcsolódó fogalmakkal, így csak a szakemberek által megalkotott kifejezéstartalalal találkozik. Magyarországon az átlagos felhasználók közül kevesen olvasnak idegen nyelvű, hardverrel foglalkozó cikkeket.

A hardver eszközöknek hatalmas előnye, hogy kézzel foghatóak, s nyilvánvaló jellegzetességeik alapján könnyű magyar megfelelőt találni nekik, szemben a testetlen világháló teljesen absztrakt fogalmaival. Például annak az eszköznek, melynek kártya alakja van, és működés közben hangot ad ki, „találóan” a *hangkártya* nevet adták.

Jól állunk tehát a hardver alapját képező eszközök magyar megnevezésével. Már az 1992-ben és 1993-ban megjelent tankönyvekben megfigyelhető a magyar megfelelők következetes használata, például Köpeczi Bócz Tamásnak a már említett, középiskolásoknak írt tankönyvében vagy a Munkaügyi Minisztérium és a TV2 távoktatási programja keretében megjelent könyvében⁸ (*scanner — lapolvasó, joystick — botkormány* stb.).

Az igazi fejlődés a technológiában figyelhető meg, ezt az átlagember úgy éli meg, hogy megint újabb típusú, gyorsabb, nagyobb teljesítményű eszközök jelennek meg a piacon, és a régi varázsszavakat újak váltják fel. Ezekkel a szavakkal azonban semmit nem tud kezdeni: általában csak a rövidítésüket látja (AGP, USB), és azokat használja — a feloldás többnyire ismeretlen számára (Accelerated Graphics Port, Universal Serial Bus).

Ennél a pontnál felmerül a kérdés: miért is kell szakértőnek lennie az egyszerű felhasználónak? Miért kell ismernie ezeket a varázsszavakat?

A mai számítógéppiacot érdekes dolog kísérti: hazánkban nincs piacvezető számítógép-összeszerelő vállalat, amely a számítógépeknek más-más, de mindenhol használt fantázianeveket adva segítene az egyszerű felhasználónak eligazodni a számára idegen varázsszavak tengerében. Pedig az átlagembert nem érdekli, hogy hány megabájt RAM-ot tartalmaz a gépe, számára az a fontos, hogy a feladatai megoldására tudja használni a „dobozt”.

SZOFTVER

A programok (operációs rendszerek, alkalmazások) világában már gondok adódnak. A szoftverek eredetileg csak angolul kommunikáltak, és csak akkor kezdődött el az anyanyelven beszélő programok írása, amikor az adott ország piaca akkora lett, hogy megérte az ország nyelvén is kiadni azokat. Hazánkban 1990-től figyelhető meg ez a folyamat. 1995-ben például, nem

⁸ Szerk. dr. Simonics, 1992.

sokkal az angol nyelvű után, kiadták a magyar változatát is az egyik legismertebb operációs rendszernek. Noha gőzerővel folyik a rendszerek magyarítása, sok alkalmazásnak nem érhető el magyar fordítása. (A jelen pályázat is angol nyelvű alkalmazások segítségével készül.) Ha a célunk a felhasználóval tisztán magyarul kommunikáló számítógép, akkor a lehetőségeink igencsak korlátozottak. Tudomásul kell venni, hogy a magyar piac kicsi, így csak általánosan használt szoftvert fognak magyarítani. Sokkal gyakoribbak a kevert nyelvű rendszerek, amikor bizonyos összetevők anyanyelven, mások angolul „beszélnek” — emiatt szükséges, hogy a felhasználók ne csak a magyar megfelelőket, hanem az angol kifejezéseket is ismerjék. A szavak gondos fordítása épp ezért rendkívül fontos, mert a felhasználó, ha döntenie kell, hogy a két *ismert* változat közül melyiket használja, a kényelmesebbet és egyszerűbbet fogja, nem feltétlenül a magyart.

Az alkalmazások nyelve magas szintű, szemléletes és többnyire a mindennapi életből vett kifejezéseket használ (*open, save, close, delete* stb.). Ezek fordítása pontos és elterjedt. Például: „a szöveges állományok (text files) törlésük (*delete*) után visszaállíthatóak (*restore*) a lomtár (*recycle bin*) használatával”.

Az operációs rendszerek szókészlete azonban olyan elemeket tartalmaz, amelyek magyarítása még nincs megoldva. Ezek jó része szaknyelv-közeli, azaz nehéz eldönteni, hogy az átlagos felhasználó mennyire ismeri őket.

VILÁGHÁLÓ

A világháló mint rendszer teljesen elűt az eddigiekben tárgyaltaktól, felépítéséből adódóan nyelvi szempontból igen sajátos helyzetben van. A háló felépítését talán Bruce Sterling⁹ szavaival tudnánk leírni, amikor arra a kérdésre válaszolt, hogy miért akarnak az emberek az interneten „rajta lenni”: „Az egyik legfőbb ok egyszerűen a szabadság, az Internet a modern működőképes anarchia egyik ritka példája. Nincsen Internet Inc. Nincsenek cenzorok, nincsenek főnökök, nincsen vállalati igazgatóság és részvényesek. Általában bármelyik csomópont egyenrangúként tud kommunikálni bármelyik másikkal, ameddig engedelmeskedik a TCP/IP protokoll szabályainak, amelyek szigorúan technikaiak, nem pedig társadalmiak vagy politikaiak.”¹⁰

A háló első felhasználói egyetemisták voltak, akik magukkal hozták a szubkultúrájukat, és kialakították saját tolvajnyelvüket. Ugyanez igaz a háló magyarországi fejlődésére. Elsőként nálunk is az egyetemet és egyéb non-profit kutató szervezetek kapcsolódtak a hálóra, megalakultak az első több-

⁹ Regényíró, William Gibson mellett őt tartják az ún. cyberpunk irodalom nagy alakjának.

¹⁰ Galántai, 1995. 16.

nemzetiségű munkacsoportok, például a LINUX rendszer fejlesztő gárdája. Ebben a világban a hálón folytatott kommunikációhoz elengedhetetlenné vált az angol nyelv ismerete. Noha 1969-ben, a Holdra szállás évében született, csak 1992 után — ekkor jelent meg a World Wide Web — vált kezelhetővé a felhasználó számára is a világháló. Ekkor ismerte fel a szolgáltatóipar a lehetőségeket az internetben, és „elszabadult a pokol”: megkezdődött a napjainkban tartó informatikai forradalom.

Nyelvi szempontból ennek a különleges és gyors fejlődésnek nagy jelentősége van: a háló szakkifejezéseinek lefordítását senki sem koordinálja központilag, s így a ma is használt kifejezések az első magyar nyelvű honlapokat készítő emberek leleményességén alapultak.

Sőt, a világháló magával hozta a számítógép-hálózatok már kialakult szótárát, melynek — azonkívül, hogy angol — sok köze nincs a valóságos világhoz, így a szó szerinti fordítás általában nem vezet eredményre.

Vegyük például az angol *internet* kifejezést. Némi szótárázás után az eredmény: *hálóközi* (hálózat), *köztesháló*. szaknyelvi közegben megállná a helyét, az átlagembernek azonban az internetről nem összekapcsolt számítógép-hálózatok rendszere jut eszébe, hanem egy az egész világot lefedő *világhálózaté*. (További használható elnevezések: *net*, *hálózat*, *háló*.) További nehézséget jelent, hogy a világháló használatához kicsit szakemberré kell válni, alapfokon ismerni kell szakszavait, így elmosódik a határ a köz- és a szaknyelvben használt szókészlet között, szemben a szoftver világgal. Ráadásul azt sem lehet pontosan meghatározni, hogy mennyire is kell szakemberré válnia a felhasználónak. A leginkább felhasználóbarát levelezőprogram is képes olyan beállításra rákérdezni, hogy a felhasználó sírva fakad.

Összefoglalás

A felhasználók által beszélt nyelvet elsősorban a sajtó és a könyvek, főképp az ismeretterjesztő és tankönyvek nyelvhasználata határozza meg. A mai gyerekek a kezükbe kerülő tankönyvből (modernebb ifjak a világháló oldalairól) sajátítják el a tananyagot, onnan „lesik el” a kifejezéseket. (Ha például állandóan azt a szót hallják vagy olvassák, hogy *fájl*, akkor nem fogják az *állomány* kifejezést használni.) A cikkek és a tankönyvek írói viszont a szakkönyvek szavait, kifejezéseit használják. És a sort folytathatjuk a témával először foglalkozó kutatóig. Elsősorban mégis a hazai szakkönyvek szerzői felelősek a magyarításért, hiszen gyakran az informatika olyan ágait tanulmányozzák, ahol kifejezések tucatjai várnak magyarításra. Ilyen a háló világa is, ahol lehetetlen megmondani, hogy mely kifejezéseket kell mindenkinek ismerni és melyeket nem.

Kevesen vállalják azonban, és még kevesebben veszik komolyan a tudatos nyelvművelést. Ennek oka, hogy a szakírók legfontosabb céljuknak többnyire az információ átadását tekintik: inkább átveszik más könyvek szakszóhasználatát, és csak a legvégső esetben próbálkoznak újítással. Ám azt is meg kell jegyeznünk, hogy bár az olyan szavakat, mint az *installál*, a számítástechnika számlájára írják, a magyar nyelv egészére jellemző az idegen szavak túlzott használata — elég beleolvasni a napi sajtóba.

Szűk 15 év nyelvi jelentéseit áttekintve megfigyelhető a nyelv folyamatos változása; már a számítástechnika nyelvének is története van. A korai művekben bizonytalanság figyelhető meg a szóhasználatot illetően. Jellemző az idegen szavak eredeti alakjának megtartása, valamint az idegen és a magyar szavakból alkotott összetett szavak használata — kirívó példa a *parancsfile*. A fordításoknak több változata él (például *directory* = *könyvtár* vagy *tartalomjegyzék*). A későbbi könyvekben az idegen szavak eredeti alakos írásmódját fokozatosan felváltja a kiejtés szerinti írásmód (*file* → *fájl*, *byte* → *bájt*), egyes magyar fordítások megszilárdulnak (*billentyűzet*, *könyvtár*, *egér*), és elkezdik kiszorítani az angolt, míg más esetekben felváltva (akár egy könyvön belül is) használják őket (*file*, *fájl*, *állomány*). Mostanra, úgy tűnik föl, csak a „lefordíthatatlan” (*szoftver*, *hardver*, *bájt* stb.), illetve a világhálón nemrég felbukkant (*portal*, *e-mail*, *domain* stb.) kifejezések maradtak hátra kihívásként a fordítóknak.

A magyar szavak használatát tekintve azonban nem ilyen rózsás a helyzet: hiába születtek jó magyar fordítások, nem terjedtek el elég széles körben. Az anyanyelvre nézve veszélyes lehet, hogy a fölöslegesen használt angol szavak beépülnek az átlagos felhasználók szókincsébe, s akik korábban viszolyogtak ezektől, megszokván a nem magyar szóhasználatot nyitottabbá válnak az újabb angol szavak átvételére. Megszűnik a számítástechnikával kapcsolatos magyar szavak iránti igény, és „elangolosodik” a szaknyelv.

Ahhoz, hogy a számítástechnika nyelve a magyar legyen és maradjon, meg kell teremteni és elterjeszteni egy magyar (magyaros) szókészletet, melyet a felhasználók elfogadnak; így később valószínűleg ők is idegenkedni fognak az angol szavaktól, s szívesebben használják a magyarokat.

Ismertebb angol szakszavak, használt és javasolt magyarításaik

Angol kifejezés	Magyarban használt forma	Javaslat	Megjegyzések
hardware	hardver	hardver	
bus	adatsín	sín	
CD drive	CD-olvasó	CD-olvasó	
CD writer	CD-író	CD-író	
Central Processing Unit (CPU)	központi egység	CPU, központi egység	
chip	chip	(szilícium) morzsa	
Compact Disk (CD)	optikai diszk/lemez, lézerlemez, CD (lemez)	optikai lemez, lézerlemez, CD	
computer	komputer, kompjúter, számítógép	számítógép	
Digital Video Disk (DVD)	DVD	DVD, videólemez	
disc	diszk, lemez	lemez	
drive	meghajtó	meghajtó	
floppy disk	hajlékonylemez, floppy	floppy, hajlékonylemez	
harddisk	merevlemez	merevlemez	
home computer	hobby/házi számítógép	házi számítógép, házigép	
joystick	joystick, botkormány	botkormány	
keyboard	billentyűzet, klaviatúra, tasztatúra, konzol	billentyűzet	
microprocessor	mikroprocesszor	mikroprocesszor	
modem	modem	modem	nem fordítható, a modulator és demodulator szavak rövidítése
motherboard	alaplap	alaplap	
monitor	kijelző, képernyő, monitor	képernyő	
mouse	egér	egér	
notebook	notebook	fűzet(számító)gép	
notepad	notepad	fecni(számító)gép	
palmtop	palmtop	tenyér(számító)gép	
partition (n)	partíció	tartomány, rész	
partition (v)	particionál	feloszt, darabol (tartományokra)	
periphery	periféria	külső egység	
plotter	rajzgép	rajzgép	
pocket-computer	zsebszámítógép	zsebszámítógép	
printer	nyomtató, printer	nyomtató	
Random Access Memory (RAM)	író-olvasó tár, munkatároló, RAM	RAM, munkatároló	
Read Only Memory (ROM)	csak olvasható tár, ROM	ROM, öröktár	
scanner	szkenner, lapolvasó	lapolvasó	
sector	szektor	terület	
sound card	hangkártya	hangkártya	

touchscreen	touchscreen, érintéses képernyő	érinternyő	
trackball	hanyattegér	hanyattegér	
transistor	tranzisztor	tranzisztor	nem fordítható, a <i>transconductance</i> és <i>transresistance</i> szavak rövidítése
video	videó	videó	
winchester	winchester, vinyó, vinesi	winchester (mint hivatalos)	A merevlemez beceneve
laptop	laptop	ölgép, ölbegép	
BILLENTYŰK			
<SHIFT>	emelő	toló, emelő	Noha a billentyűk nevét le lehet fordítani, nincsen értelme, hiszen az általunk lefordított nevek rövidített angol formában vannak a billentyűkre festve, helyükre a magyar rövidítés kerülne.
<ALT> /alternate	változtató	váltó	
<CAPS LOCK>/capitals lock		nagybetűzár, nagyzár	
<CTRL>/control	kontroll	vezérlő	
<ENTER>		bevívő	
<ESC>/escape		szökő	
<INS>/insert	beszúrás	beszúró	
<NUM LOCK>/number lock		számzár	
<SCROLL LOCK>		gördítőzár	
<SPACE>	helyköz, szóköz	szóköz, köz	
<TAB>/tabulator	tabulátor	táblázatoló, tördelő, formázó	
software	szoftver	szoftver	
(advanced) search	(finom)keresés	(pontosított)keresés	
animation	animáció	rajzfilm, rajzfilmkészítés	
attribute	attribútum	alkalmazás	
background	háttér	háttér	
default configuration	alapkonzfiguráció	alapbeállítás	
batch	köteg	köteg	
boot	feléledés, bootolás	feléledés	
byte	bájt	bájt	
character	karakter	karakter	
checkbox	kiválasztónégyzet	kiválasztónégyzet	
click	(egér)kattintás, rákattintás, (rá)klikkelés	kattintás	
command	parancs	parancs	
compatibility	kompatibilitás	kölcsönösség, csereszabotosság	
compatible	kompatibilis	kölcsönös, csereszabotatos	
Computer Aided Design (CAD)	számítógéppel támogatott tervezés, CAD	CAD	
configuration	beállítás, konfigurálás	beállítás	
conversion	konvertálás, konverzió	átalakítás	
convert	konvertál	átalakít	
copy	másolás	másolás	
cursor	kurzor	villogó	
customize	testreszabás	testreszabás	

cut	kivágás	kivágás	
database	adatbázis	adatbázis	
datafile	adatfájl	adatállomány	
decoding	dekódolás	dekódolás	
delete	törlés	törlés	
digital	digitális	számjegyes	
directory	könyvtár, tartalomjegyzék	könyvtár	
directory structure	könyvtárstruktúra, -szerkezet	könyvtárszerkezet	
drag and drop	húzd és dobd	húzd és dobd	
driver	meghajtó (program)	meghajtóprogram	Itt a hosszabb alakot csak az egyértelműség kedvéért kell alkalmazni (vs drive).
edit	szerkesztés	szerkesztés	
execute	végrehajt	végrehajt	
extract	kitömörít	kibont, kicsomagol	
file	fájl	állomány	
font	font	betűkészlet	
format (n)	formátum	alak, formátum	
format (v)	formattál, formáz	alakít, formáz	
help	súgó	segítség, súgó	
input	bevitel	bevitel	
install	installál, telepít	telepít	
modul	modul	modul, egység	
operating system	operációs rendszer	működtető rendszer	
option	opció	lehetőség	
output	kivitel, kiírás	kivitel	
position	pozíció, helyzet	helyzet	
presentation	prezentáció	előadás	
preview	nyomtatási kép	nyomtatási kép	
prompt	készenléti/bejelentkezési/várakozási jel	készenléti jel	
radio button	választókapcsoló	választókapcsoló	
re-configuration	újrakonfigurálás	átállítás, újraállítás	
re-define	átdefiniál	átnevez, újrahatároz	
reset	resetel, újraindít	újraindít	
run	futtat	futtat	
select (all)	(mindet) kijelöl	(mindet) kijelöl	
send to	küldés	küldés	
settings	beállítások	beállítások	
skin	skin	háttérminta	
sound effect	hangeffektus, hanghatás	hanghatás	
sound file	hangfile	hangállomány	
subdirectory	alkönyvtár, altartalomjegyzék	alkönyvtár	
text file	szövegfile, szöveges állomány	szövegállomány, szöveges állomány	
toolbar	eszköztár	eszköztár	
tools	eszközök	eszközök	
accessories	kellékek	kellékek	

program	program	program	
version	verzió	változat	
view	nézet	nézet	
window	ablak	ablak	
internet	internet, világháló	világháló	
access	hozzáférés, elérés	elérés	
—	internetező	világhálózó	
at @	kukac	kukac	
address book	address book	címjegyzék	
bookmark	kedvencek	könyvjelző, kedvencek	
browse	böngészés	böngészés	
chatroom	chatroom	társalgó	
client	kliens	ügyfél	
connect	(rá)kapcsolódás	kapcsolódás	
connection	kapcsolat	kapcsolat	
dial-up	behívás	felhívás	
disconnect	(le)bontás	lekapcsolódás, leválás, szétkapcsolás	
domain name	domain név	területnév	
e-mail	e-mail, emil	villámlevél	
export	exportál	átvisz	
file server	fájl szerver	állomány-szolgáltató (gép)	
finger	(meg)fingerel	letapogat	
firewall	tűzfal	tűzfal	
forward	forwardol, továbbít	továbbít	
host	gazdaszámítógép	gazdagép	
hypertext	hipertext	hiperszöveg	
import	importál	áthoz	
inbox	inbox	tárolódoboz	
interface	interfész	(csatlakozási) felület	
link	hivatkozás, link	kapocs, összeköttetés, hivatkozás	
login	bejelentkezés	bejelentkezés	
login name	loginnév	bejelentkezési név	
logout	kijelentkezés	kijelentkezés	
multimedia	multimédia	multimédia	amíg a szakértők nem egyeznek meg jelentésében, nem célszerű lefordítani
off-line	off-line	holtvonalas	
on-line	on-line	élő, élővonalas	
password	jelszó, password	jelszó	
plug-in (program)	plug-in (program)	dugas (program)	
portal	portál	kapu	
profile	profil, areulat	areulat	
protocoll	protokoll	protokoll, szabály(rendszer)	
route	route-olás, útvonalválasztás	útvonalválasztás	
server	szerver	kiszolgáló/szolgáltató (gép)	
service	szerviz, szolgáltatás	szolgáltatás	

site	site	(web)hely	
homepage	homepage, honlap, otthallap	honlap	
terminal	terminál	véggép	
user name	felhasználói név	felhasználói név, felhasználónév	
verification	—	megeősítés	
World Wide Web	web, világháló	világháló	

Irodalom

- Galántai Zoltán – Komáromi Gábor: *Légy boldog az Interneten*. Budapest, Tudomány Kiadó, 1995.
- Kovács Tivadar et al.: *Mit kell tudni? A PC-ről*. Budapest, Computerbooks, 2000.
- Köpeczi Bócz Tamás: *Számítástechnikai ismeretek. A hardver*. Budapest, Terraprint, 1993.
- Kövegy Anna et al.: *Internet kishzótár*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1997.
- László József: *Mindenkinek az Internet-ről*. Budapest, Computerbooks, 2000.
- Lebovitsné dr. Kálmán Éva et al.: *MS-DOS 5.0 felhasználói szemmel*. Budapest, Computerbooks, 1992.
- Mészáros Zoltán: Magyarítás a számítástechnikában. In: Balázs Géza – Grétsy László szerk., *Anyanyelvünkről anyanyelvünkért*. Budapest, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2000.
- Pajor Gábor: *Az IBM PC-ről alapfokon. A hardver*. Budapest, LSI Oktatóközpont, 1991.
- Spanik, Ch. – Rügheimer, H.: *A multimédia alapjai*. Budapest, Kossuth, 1995.
- Számítástechnika a napi gyakorlatban*. Szerk. dr. Simonics István. Budapest, Polifon, 1992.

JAVASLAT A MAGYAR INFORMATIKAI NYELV TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRE

Varga Zsolt és dr. Vörös Gábor rövid elméleti bevezető után műszaki-számítástechnikai megalapozottsággal és a nyelv iránti érzékenységgel javasolja a magyar informatikai szaknyelv továbbfejlesztését. Fontos szó itt a „tovább”, hiszen a szerzők is úgy látják, hogy valami (spontán és kevésbé szervezett módon) elindult, amit folytatni kell. Munkájuk legnagyobb értéke a szójegyzék, amelyben tematikai rendszerezésben az eredeti angol kifejezést követi a magyar nyelvben használatos, majd a szerzők által javasolt megfelelő, végül pedig a szó vagy a kifejezés műszaki értelmezése és indoklása. Szép példája ez a dolgozat a műszaki és a humán értelmiség szükséges együttműködésének! (Az eredeti dolgozathból a kevésbé ismert és használt kifejezéseket terjedelmi okok miatt ki kellett hagynunk.)

Bevezetés

Sokáig kevesen voltak írástudók, tudásukat meg persze személyüket nagy tisztelet övezte. Napjainkban a betűk ismerete nem különleges kiváltság, nem ok a csodálatra. Az ismeretlenség, a titokzatosság ködfátyola manapság az újabb tudományokat, például az informatikát, az információtechnológiát — az „IT”-t — lengi körül. A sokszor óvatos tartózkodással vegyes, tisztelet ébresztő homályról kellőképpen gondoskodik művelőinek, használóinak torz nyelvezete: a magyarul ragozott angol szavakban, kifejezésekben bővelkedő, a magyar főneveket meg éppenséggel angolosan, ragok nélkül, egyszerűen egymás mellé hányó, az „egy” határozatlan névelőt unos-untalan használó „hunglish”.

Mintha számítógépes, internetes korunkban már nem lenne követelmény a közérthetőség vagy legalább az érthetőség, a megfontolt, helyes írás és beszéd. Vajon valóban leértékelődhet-e az igazi nyelvtudás?

A számítógép megszületéséhez vezető út egyik fontos állomása volt az írógép összekapcsolása számológéppel és mechanikus tárolóval.¹ Ha rápillantunk az íróasztalunkon álló számítógépre, észre kell vennünk, hogy felhasználói arca azóta sem változott sokat: írógépszerű billentyűzet, az írógépbe helyezett papír helyett képernyő — a billentyűzeten betűjelek, a képernyőn szöveg, esetleg némi képi körítés. Betű és szöveg: bizony, annak is

¹ 1920. Torres y Quevedo

mindenekelőtt írni és olvasni kell megtanulnia, aki számítógéppel akar dolgozni!

Mind többet tudunk a világról, a számítógépek mind nagyobb teljesítményűek, a számítógépes hálózatok immár az egész világot átszövik. A szövegek, képek és hangok mind hatalmasabb, zavaros áradatban zúdulnak ránk. Mind több hasznos és kevésbé hasznos, sőt haszontalan ismeretet tárol és továbbít a számítógép. Ha gyorsan el akarunk igazodni ebben a hírözönben, akkor legfőbb támaszunk a nyelv: nyert ügyünk van, ha helyesen megfogalmazott, gyorsan elolvasható és könnyen megérthető szövegekre bukkanunk. Ha pedig nekünk kell írni vagy mondani valamit, nyilvánvalóan jól tesszük, ha szintén tömören és világosan fogalmazunk: a könnyen érthető, egyszerű, rövid, ugyanakkor nagy ismerettartalmú szöveget szívesen hallják vagy olvassák majd embertársaink.

Számítógépes, internetes korunkban tehát semmiképpen sem szabad leértékelődnie az igazi nyelvtudásnak, különösen nem az igazi írástudásnak: az emberiség történetében talán még soha nem volt olyan fontos a jó nyelvtudás, mint éppen napjainkban.

„Minden az ég alatt, mint a kis nefelejcs, enyész.”² A világon minden pusztul, romlik; anyagi javainkat, eszközeinket igyekszünk óvni, védeni, megjavítani. Eszköz a nyelv is: az ismeretek átadásának legfőbb eszköze. Magának árt az ember — az „információs társadalomban” különösen sokat —, ha legfontosabb munkaeszközét, nyelvét nem műveli.

A számítógép-építés a II. világháború nyomán, az Amerikai Egyesült Államokban lendült fel, azóta is ez az ország a világ élenjáró számítógépes nagyhatalma: természetes, hogy a számítógépes technika, az „információs technológia” elsődleges nyelve az angol.

Új eszközöket, új megoldásokat találóan elnevezni egyetlen nyelven sem könnyű. „Egy friss felmérés szerint az angolok 80%-ának gondot okoz az informatikai szaknyelv megértése.”³ Az angol „informatikai nyelv zavarai”⁴ arra utalnak, hogy maguk az élenjáró angol nyelvű szakemberek és gyártó cégek sem fordítanak kellő gondot erre a munkára. Az angol szakkifejezések sokszor nem kötődnek eléggé a szavak köznyelvi jelentéséhez, és nem tükrözik kellőképpen az új eszköz, az új megoldás jellemző tulajdonságát, rendeltetését. Különösen szembeötlő ez a sűrűn használt rövidítések, betűszavak esetében. A műszaki tartalmat megfelelően pontosan rögzítő, hosszú kifejezéseket általában rövidítésük helyettesíti, a rövidítés meg legtöbbször az egyes szavak kezdőbetűiből gépiesen adódó, következésképpen semmilyen

² Berzsenyi Dániel: A közelítő tél

³ Hírek — Az informatikai nyelv zavarai. 2001. február 21. www.e-nyelv.hu

⁴ Uo.

értelmes szóhoz, fogalomhoz sem kapcsolható, semmilyen belső logikát sem tartalmazó betűhalmaz.

Az eredmény: afféle fedőnevekben bővelkedő, szinte tökéletesen „rejtjelezett” szöveg, nem csoda, hogy maguk az angolok sem értik. Önkényes szakmai jelentésű szavak, kifejezések sokaságát, betűszavak ezreit kell megtanulnia annak, aki számítógép-tudós akar lenni, akár angol, akár magyar ember. Először „magolni”, és csak azután gondolkodni: nem hisszük, hogy ez az út vezet a „tudás-alapú” társadalomhoz.

Nem elég tehát, ha a szakember, de még az sem, ha mindenki kiválóan ír, olvas, beszél angolul. A helyes út: az informatikát, a számítógépes tudományt is világos, tiszta magyar nyelven kell művelnünk, arra kell törekednünk, hogy a magyar szaknyelv az eredeti angolnál is jobb, közérthetőbb legyen, tükrözze pontosabban a műszaki valóságot. Úgy tudjuk, hogy „a törököknek sikerült szintiszta számítástechnikai nyelvet megalkotniuk... A török „nyelvbizottság” folyamatosan dolgozik és alkot, ha megjelenik egy új angol számítástechnikai kifejezés, akkor néhány napon belül már megjelenik a török megfelelője.”⁵ Jó lenne, ha hazánkban is működne hasonló munkacsoport. Úgy érezzük, hogy nagyon időszerű feladat a számítógépes-internetes technikára összpontosító, de a meglévőknél jóval átfogóbb, nagyobb szókincsű angol–magyar értelmező szótár megalkotása. A csoportmunka színtérének és az új, folyamatosan bővülő angol–magyar számítógépes-internetes értelmező szótárnak aligha lehet jobb helyszínt találni, mint magát az Internetet — azon belül is a már létező „e-nyelv” — „A magyar nyelv fóruma” című webfüzetet.

Munkánk természetesen nem öleli fel a számítógépes-internetes szakterület teljes szókincsét; 103 alapvető szakkifejezést ismertetünk benne. Ebből mintegy 80 szó és kifejezés magyar megfelelője új, saját javaslatunk. A szójegyzék az eredeti angol kifejezést, használatos magyar megfelelőit, az általunk javasolt megfelelőt, javaslatunk indoklását és a fogalom műszaki értelmezését tartalmazza.

Munkánkban az alábbiakat tartottuk szem előtt:

— Nem szóról szóra fordítottunk, hanem az irodalmi műfordításhoz hasonlóan arra törekedtünk, hogy a magyar szó vagy kifejezés a belső tartalmat, a tényleges műszaki jelentést adja vissza. A rövidítéseket, betűszavakat tehát igyekeztünk kiküszöbölni. Szövegünk rövidségéről nem rövidítésekkel, hanem gondos fogalmazással gondoskodtunk.

⁵ Annus G. – Nagy R.: Otthlap, honlap s egyebek... A www és a magyar nyelvhasználat. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Szakdolgozat. Szeged, 1997.

— Magyar megfelelőnek olyan szavakat, kifejezéseket kerestünk, melyek számítógépes jelentése a köznyelvre épül, így megkönnyítik a műszaki tartalom megértését, segítik a gondolkodást, és gyorsan megtanulhatóak.

— A magyar nyelvben használatos idegen szavakat igyekeztünk mellőzni. Sok közismert, úton útfélen használt idegen szó jelentése a magyarban gyakran elmosódik, sok idegen szó meg eredeti jelentésétől többé-kevésbé eltérő új jelentést (új jelentésárnyalatot) kap. Az ilyen idegen szavak könnyen okozhatnak félreértést, feleslegesen nehezítik a fordítást. Idegennek elsősorban azokat a szavakat tekintettük, melyeket a Bakos-féle idegen szavak szótára⁶ tartalmaz.

— Természetesen törekedtünk arra, hogy a magyar megfelelő legyen rövid és jó hangzású: a magyar helyesírás szerint könnyen lehessen kezelni (ragozni, belőle új szavakat képezni, kifejezésekben használni), a magyar beszéd szabályai szerint könnyen lehessen kiejteni.

— Végül arra is törekedtünk, hogy összhangba hozzuk a vonatkozó tárgyú jogi és műszaki nyelvet. Alapvetően a jogi szóhasználathoz igazodtunk azért is, mert tapasztaltuk, hogy sok magyar jogi szakszó, szakkifejezés a műszaki nyelvben is jól hasznosítható.

Reméljük, munkánk hozzájárul az egységes magyar informatikai nyelv megteremtéséhez, ahhoz, hogy a számítógép, az Internet a magyar emberek számára kellően ismert, testközelű „jóbarát” legyen.

Szójegyzék

Rovatjelek:

a: Az eredeti angol kifejezés.

h: A magyar szaknyelvben használatos megfelelő.

j: Az általunk javasolt magyar megfelelő.

A magyar megfelelőt a következő rovatban rögzített műszaki jelentésre adjuk. A javasolt szavak, kifejezések zömét a gyakorlatban, hivatali munkánk során hosszabb-rövidebb ideje alkalmazzuk. Néhány esetben a többértelmű angol szó különböző jelentéseire, jelentésárnyalataira különböző magyar megfelelőket javasolunk. Néhány más esetben egy jelentésre több magyar megfelelőt is adunk; ekkor másodlagos javaslatainkat zárójelben közöljük.

é: A kifejezés műszaki értelmezése.

i: Javaslatunk rövid indoklása.

⁶ Idegen szavak szótára. Szerkesztette Bakos Ferenc. Terra, Budapest, 1975.

Hivatkozások:

- [C] Collin-féle szótár (Collin, S. M. H.: Angol–magyar PC&Internet számítástechnikai értelmező szótár. Panem Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000.). A használatos magyar megfelelőket felsoroló rovatban azt jelenti, hogy a vele jelzett kifejezést a Collin-féle szótár tartalmazza.
- [h] Műszaki szakkönyvek és napi műszaki gyakorlat. A használatos magyar megfelelőket felsoroló rovatban azt jelenti, hogy a vele jelzett kifejezés műszaki szakkönyvekben vagy a napi műszaki gyakorlatban használatos.
- [K] Kovács-féle szótár (Dr. Kovács M.: Angol–magyar informatikai szakszótár. Mikroszámítógépek alkalmazása értelmező szótár I. LSI Oktatóközpont.). A használatos magyar megfelelőket felsoroló rovatban azt jelenti, hogy a vele jelzett kifejezést a Kovács-féle szótár tartalmazza.
- [M] Magyar Értelmező Kéziszótár (Magyar Értelmező Kéziszótár. A–K és L–Zs. Szerkesztette Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.)
- [W] Webster-féle szótár (Webster's New Encyclopedic Dictionary. Könnemann, Cologne, Germany, 1994.)

Adatkezelési alapfogalmak

a: information

h: információ [h], [K]

j: hír, adat

é: A hír valakiről, valamiről szerzett értesülés (vö. [M] „hír” címszó.) A jel a hírt hordozó, közvetítő anyagi jelenség. Az embert körülvevő valóság anyagi jelenségek, jelek — fényjelek, hangjelek, hőjelek, szagjelek stb. — alakjában mutatkozik meg. Minden egyes jel jelent valamit, valamilyen jelzést, üzenetet, általánosan hírt hordoz.

Az adat (data) a valóság egy részletének — valakinek, valaminek — a megismeréséhez, jellemzéséhez hozzásegítő tény, értelmezhető — észlelhető, érzékelhető, felfogható és megérthető — ismeret (vö. [M] „adat” címszó.) A hír tehát általánosabb fogalom, mint az adat; az adat olyan hír, mely a fogadója számára értelmes, hasznos ismeretet ad. Hírnek és adatnak ezt a viszonyát az alábbi példával szemléltetjük. „Betörték”: hír, adattartalom nélkül. „Tegnap betörték”: hír, adattartalommal. A gyakorlati életben mindenekelőtt adatok szerzése, feldolgozása a cél. Az

„information” megfelelőjeként ezért sok esetben a „hír” helyett az „adat” szót célszerű használni.

- i:** Az „információ” idegen szó, a „hír” és az „adat” jóval rövidebb és magyar. A túlságosan sokjelentésű, sokárnyalatú „információ” szót mindig az éppen odaillő, a műszaki tartalmat egyértelműbben kifejező szóval váltjuk ki.
-

a: decoding

h: dekódolás [h], [K]

j: jelfejtés

é: A jelfejtés hír kinyerése jelből vagy jelekből, jelsorozatból. A jelfejtés eredményeképpen a hír valamely nyelvű anyagi alakjából megértjük magát a hírt. Alapvető jelfejtő eljárás a beszédértés. A műszaki gyakorlatban a dekódolás a hírt hordozó jelnek vagy jelsorozatnak valamilyen „emberi” — az ember által közvetlenül érthető — nyelv jelére vagy jelsorozatára való gépies átalakítása. Ezt a műveletet átjelezésnek vagy fordításnak nevezzük (lásd „transformation” címszó).

i: A „dekódolás” idegen szó és többértelmű: jelenti rejtjeles — titkosírással készített — jelsorozat (szöveg) megfejtését, és mint itt, jelenti közismert eljárással — nem titkosírással — készített jelsorozat (szöveg) megfejtését is. A „jelfejtés” magyar szó, és egyértelműbben fejezi ki a műszaki tartalmat: elsősorban közismert eljárással készített szöveg megfejtését jelenti.

a: coding

h: kódolás [h], [K]

j: jelezés

é: A jelezés a hír kifejezése jellel vagy jelekkel, jelsorozattal. A jelezés eredményeképpen a hír kívánt nyelvű anyagi alakja jön létre. Alapvető jelező eljárás a beszéd.

i: A „kódolás” idegen szó, a „jelezés” magyar, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat (lásd [M] „jelel” és „jelez” címszó; a „jelel”[M] szerint a tudományos nyelvben használatos). Célszerű lenne különböző szóval jelölni mondat értékű hír egyetlen jellel való közlését (pl. vörös fény: Megállj!), és valamely hír egy nyelv ábécéjének egyenként értelmetlen jeleivel való kifejezését. Kézenfekvő megoldásnak tűnik, hogy a „jelezés” legyen az egyik, a „jelezés” pedig a másik jelentés hordozója. Ez az út azonban nem járható: a „jelelés” inkább a második esetre lenne alkalmazható, akkor azonban a „rejtjelezést” is „rejtjelelésre” kellene módosítani, a „rejtjelezés” pedig régóta használt, járatos szakszó.

- a:** transformation
- h:** transzformálás [h]; átalakítás [h]
- j:** átjelezés; fordítás
- é:** Az átjelezés valamilyen nyelven kifejezett, vagy kifejeződött hír kifejezése egy másik nyelven. Alapvető átjelező eljárás a beszéd leírása és a felolvasás.
- i:** A „transzformálás” idegen szó, az „átalakítás” ennek gépies fordítása. Itt a „transformation”-nak azt az értelmét akarjuk visszaadni, amely egy jelsorozatnak (például szövegnek) egy másik nyelvre való „átalakítását” jelenti. Erre az értelemre a „fordítás” vagy az „átjelezés” magyar kifejezést javasoljuk. Ha a két nyelv jelkészletének elemei csak anyagi alakjukban különböznek, akkor a fordítást pusztán a hír anyagi alakjának ismeretében el lehet végezni. Célszerű lenne különböző szóval jelölni ezt az esetet, és azt a többit, amikor a fordítás ilyen egyszerűen nem hajtható végre (lásd az „informatics” címszó „Kiegészítő tudnivalók” című rovatát). Kézenfekvő megoldásnak tűnik, hogy az „átjelezés” legyen az első, a „fordítás” pedig a második jelentés hordozója.
-

- a:** encryption
- h:** titkosítás [h], [K], [C]; adatvédelmi kódolás [K], [C]; enkriptálás [h]; rejtjelezés [h]
- j:** rejtjelezés
- é:** A rejtjelezés valamilyen közhasználatú eljárással jelezett, például valamilyen nyelven egyszerűen leírt adat olyan — rejtjelezett — alakjának előállítása, melyből az adat eredeti, nyílt alakját csak a megfelelő ismeretekkel ellátott fél tudja visszaállítani. Az adat így el van rejtve az illetéktelenek elől.
- i:** Az „enkriptálás” idegen szó. A „titkosítás” téves fordítás, a „titkosítás” ugyanis jogi művelet. A „kódolás” idegen és többértelmű szó: itt rejtjeles — titkosíró — jelsorozat (szöveg) készítését jelenti, de jelenti jelsorozat (szöveg) közismert — nem titkosíró — eljárással való készítését is. Bizonyára a többértelműség kiküszöbölésére javasolja [K] és [C] az „adatvédelmi kódolás” kifejezést, mely azonban idegen részt tartalmazó kifejezés, és nehézkes, hosszú. A „rejtjelezés” járatos magyar szakszó, pontosan és egyértelműen fejezi ki a műszaki tartalmat: csak titkosíró szöveg készítését jelenti. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy az „encryption” magyar megfelelőjének az 1960-ban kiadott Országgh-féle angol–magyar szótár még egyedül a valódi magyar „rejtjelezés” szót hozza, az 1993-ban kiadott Angol–magyar műszaki és tudományos szótár viszont a

rejtjelezést nem, hanem a részben idegen és nehézkes „adatvédelmi kódolás”-t és a téves „titkosítás”-t adja meg.

a: decipherment → vö. *decryption*

h: dekódolás [h]; rejtjelfejtés [h], megoldás [h]

j: rejtjelfejtés

é: A rejtjelfejtés a rejtjelezett alakból az adat eredeti — nyílt — alakjának elő-, illetve visszaállítása.

i: A „dekódolás” idegen szó és többértelmű: itt rejtjeles — titkosírással készített — jelsorozat (szöveg) megfejtését jelenti, de jelenti közismert eljárással — nem titkosírással — készített jelsorozat (szöveg) megfejtését is. A „megoldás” túlságosan általános értelmű, továbbá többértelmű: jelenti magát a munkafolyamatot, és a munkafolyamat eredményét is. A rejtjelfejtés magyar szó, továbbá pontosan és egyértelműen fejezi ki a műszaki tartalmat: csak titkosírással készített szöveg megfejtését jelenti.

a: cryptography

h: kriptográfia [h], titkosírás [K]

j: titkosírástan

é: A titkosírástan a rejtjelezés és a rejtjelfejtés elveit, eszközeit és módszereit magába foglaló tudomány. A titkosírás, illetve egy adott titkosírásfajta olyan írásnyelvnek fogható fel, melynek esetében egy „értelmes” jelsorozat létrehozásához vagy megértéséhez nem elegendő a nyelv jelkészletének (ábécéjének) és szabályainak (nyelvtanának) ismerete, hanem egy további paraméterre, az ún. kulcsra is szükség van.

i: A „kriptográfia” idegen szó, a „titkosírástan” magyar.

a: informatics

h: informatika [h],[K]

j: hírtan

é: A hírtan a hírkezelés tervezéséhez, fejlesztéséhez, szervezéséhez és működtetéséhez elméletet, szemléletet és módszertant adó tudomány.

i: Az „informatika” idegen, a „hírtan” jóval rövidebb magyar szó.

Kiegészítő tudnivalók:

Az alkalmazott eljárástól függetlenül, összefoglalóan hír-, illetve adatkezelésnek nevezzük a hírek, illetve adatok felvételét, tárolását, feldolgozását, hasznosítását (ideértve a továbbítást és a nyilvánosságra hozatalt), megváltoztatását és további felhasználásuk megakadályozását (például a törlést). Vö. 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról.

Az adatkezelési műszaki műveletek során a szó szoros értelmében nem az adatokkal, hanem az adatokat hordozó jelekkel, az adat valamely anyagi alakjával végzett műveletről van szó; ne feledjük, hogy anyag a villamos jel is. Az adatkezelési és a — mondjuk így — „anyagkezelési” műveletek (anyagi eszközök feldolgozása, továbbítása, bezúzása stb.) közötti lényegi különbség az, hogy az anyagkezelési műveleteket az eszköz anyagi jellemzői, az adatkezelési műveleteket viszont a jel által hordozott, meglevő vagy előállítani kívánt adat, azaz szellemi jellemzők határozzák meg.

a: communication

h: kommunikáció [h],[K]; adatátvitel [h]

j: adatátvitel (híradás)

é: Az adatátvitel az adat eljuttatása egyik helyről a másikra — összeköttetések, összekötő utakon át.

i: A „kommunikáció” idegen szó, az „adatátvitel” és a „híradás” magyar. A „közlés” utótagú összetett szavak — hírközlés, távközlés — itt nem használhatóak, mert közlésen nem az általános értelemben vett híradást vagy adatátvitelt, hanem annak egy alfaját: hírek, adatok meghatározott egyednek, meghatározott címre való eljuttatását értjük („narrow-casting”, vö. Dr. Ferenczy Pál: Video- és hangrendszerek. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986. 13. o.)

a: telecommunication

h: telekommunikáció [h],[K]; távközlés [h],[K]

j: távadatátvitel

é: A távadatátvitel az adat eljuttatása egyik helyről egy messzi másikra — hosszú összeköttetések, hosszú összekötő utakon át.

i: A „telekommunikáció” idegen szó, a „tavadatátvitel” magyar. A „közlés” utótagú összetett szavak — hírközlés, távközlés — itt sem használhatóak; → lásd a „communication”-nél rögzített indoklást.

a: narrow-casting

h: információközlés [h]

j: adatközlés

é: Az adatközlés jól meghatározott végpontok közötti, „címre szóló” adatátvitel; hírek, adatok meghatározott egyednek, meghatározott címre való eljuttatása. az adatátvitel két fő fajtájának egyike. (vö. Dr. Ferenczy Pál: Video- és hangrendszerek. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986. 13. o.)

i: Az „információközlés” idegen részt tartalmazó kifejezés, az „adatközlés” jóval rövidebb magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

- a:** broad-casting
h: broadcasting [h]; információszórás [h]
j: adatszórás
é: Az adatszórás egy végpontról több, egyenként meg nem határozott végpontra történő adatátvitel. Az adatátvitel két fő fajtájának egyike. (vö. Dr. Ferenczy Pál: Video- és hangrendszerek. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986. 13. o.)
i: A „broadcasting” eredeti angol kifejezés. Az „információszórás” idegen összetevőt tartalmazó kifejezés. Az „adatszórás” egyetlen, rövid magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.
-

- a:** file
h: fájl [h], [K],[C]; állomány [h],[K],[C]
j: irat
é: Bármilyen anyagon, bármilyen alakban, bármilyen eszközzel, bármilyen eljárással — bármilyen jellel, bármilyen nyelven — hosszabb-rövidebb időre rögzített vagy rögzült adat (vö. 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 28. § (3); vö. 1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről, 3. par c).
i: A „fájl” magyarosan leírt angol szó. Az „állomány” magyar szó, de hosszú, nem terjedt el. Az „irat” a „file” lényegében gépies fordítása. Ezúttal jó: az „irat” szó számítógépes „file” jelentése beillik az „irat” szónak a magyar jogban meghatározott műszaki tartalmába. A „file” angol szót ezért következetesen „irat”-nak fordítjuk.

Javaslatunkat alátámasztja az is, hogy a Microsoft cég a „file”-ok tárolóhelyének hagyományos „directory” elnevezését újabb operációs rendszereiben „folder”-ra (folder: mappa, iratgyűjtő) cserélte. Felhívjuk továbbá a figyelmet arra, hogy a Collin-féle szótár értelmező szakasza a „directory” = „könyvtár” fogalmát az irattár fogalmával értelmezi. Meglehetősen ésszerűtlen, hogy az iratok gyűjtőhelyét „könyvtár”-nak hívjuk, a „könyvtár” elnevezést is jó lenne felváltani.

- a:** document
h: dokumentum [h]; bizonylat [K]; okirat [K]; okmány [K]
j: okirat
é: Az emberi gondolatokat a szokásos, általánosan ismert, járatos írásjelekkel megörökítő, azokat tanúsító irat. Az okirat hitelességét a kiállító aláírása biztosítja. Az okiratok osztályozhatóak tartalmuk, keletkezésük és a bizonyító erő alapján. (vö. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartás-

ról, 194. par. (2); vö. 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól, 28. par. (3).

i: A „dokumentum” idegen, az „okirat” rövidebb magyar szó. Célszerű, ha a jogi szaknyelvhez igazodva, a műszaki szaknyelvben is világosan megkülönböztetjük az irat és az okirat fogalmát. Például egy elektronikus irat ilyenformán akkor válik okirattá (dokumentummá), ha digitális aláírással látják el, vagy ha kinyomtatják, és a papíros példányt kézzel aláírják.

Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény külön-külön meghatározza az elektronikus irat, az elektronikus okirat és az elektronikus dokumentum fogalmát; ezáltal akarva vagy akaratlanul az iratétól és az okiratétól különböző, sajátos értelmet ad a „dokumentum” szónak. Az Országgh-féle angol–magyar és magyar–angol kéziszótár a „document” angol szó magyar megfelelőjeként — többek között — mind az iratot, mind az okiratot tartalmazza. Az új jogi törvényi értelmezés ilyen módon ellentétbe került a nyelvi értelmezéssel. Jellemző példa ez arra, hogy mint mondtuk, nem szerencsés idegen szónak a magyarban az eredetitől és a rendes magyar megfelelőtől eltérő, különleges jelentésárnyalatot tulajdonítani. Ha ezt tesszük, rákényszerítjük honfitársainkat arra, hogy idegen szavaknak többféle jelentést adva hibásan növeljék szókincsüket.

Az adatkezelő rendszer

a: information system

h: információs rendszer [h]

j: adatkezelő rendszer

é: Az adatkezelés különböző feladatainak elvégzésére összekapcsolt hardver- és szoftvereszközök együttese.

i: Az „információs rendszer” idegen részt tartalmazó, az „adatkezelő rendszer” magyar kifejezés. A túlságosan sokjelentésű, sokárnyalatú „információs” szót igyekszünk mindig az éppen odaillő, a műszaki tartalmat egyértelműbben kifejező jó magyar szóval kiváltani; itt az „adatkezelés” szót a magyar jogi nyelvből vettük (vö. 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról).

Kiegészítő tudnivalók:

Hardveren (hardware) az adatkezelő rendszer anyagi eszközeit, szoftveren (software) a rendszer, illetve a rendszer egyes elemei működésének irányításához szükséges logikai eszközöket, az adatkezelő rendszer logikai részét értjük. Az adatkezelő rendszernek nem kell szükségképpen számítógépesnek lennie: hardveren és szoftveren nemcsak számítógépi hardvert és szoftvert, hanem mindenfajta anyagi és szellemi-logikai eszközt is érthetünk.

Számítógépes adatkezelő rendszerről akkor beszélünk, ha a hardvert és a szoftvert a szűkebb számítógépes értelemben használjuk, ha az adatkezelő rendszer a számítógépi technológiára épül. Számítógépi hardver: számítógépi tárgyi eszközök; számítógépi szoftver: egy vagy több számítógépprogram — programrendszer — és a működéshez szükséges adatok együttese. Hardveren és szoftveren a továbbiakban a számítógépi hardvert és szoftvert értjük.

a: information technology (IT)

h: információtechnológia (IT) [h],[K]

j: adatkezelő technológia; adatkezelési technológia

é: Az „adatkezelő technológia” és az „adatkezelési technológia” adatkezelő rendszerek technológiája.

i: Az „információtechnológia” idegen, az „adatkezelő technológia” és az „adatkezelési technológia” legalább részben magyar kifejezés. Az „adatkezelő technológia” olyan technológia, mellyel éppen adatot kezelnek, függetlenül attól, hogy magát a technológiát adatkezelésre szánták-e. Az „adatkezelési technológia” olyan technológia, melyet adatkezelésre terveztek, de lehet, hogy éppen most nem adatkezelésre használják. Mindig a helyénvalóbb kifejezést használjuk! → Lásd az „information system”-nél olvasható indoklást is.

a: function

h: funkció [h],[K],[C]

j: készség

é: A készség az a lehetőség, melyet az adatkezelő rendszer kínál, hogy egy meghatározott elemi feladatot a rendszerrel, a rendszer erőforrásaival megoldjunk.

i: A „funkció” idegen, a „készség” rövid magyar szó, és jól kifejezi a műszaki tartalmat.

a: functionality

h: funkcionalitás [h]; funkcióképeség [h]; működőképesség [h]

j: alkalmasság

é: Az alkalmasság az adatkezelő rendszernek az a tulajdonsága, hogy készségei a tőlük elvárt, igényelt feladatokat helyesen végzik el.

i: A „funkcionalitás” idegen, a „funkcióképeség” idegen részt tartalmazó és hosszú, a „működőképesség” szintén hosszú összetett szó. Az „alkalmasság” egyszerű, mindegyiknél rövidebb magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

- a:** trusted functionality
h: megbízható működőképesség [h]
j: tanús alkalmasság; (biztos alkalmasság)
é: A tanús alkalmasság az adatkezelő rendszer valamennyi, vagy egyes meghatározott készségeinek előírt körülmények közötti olyan alkalmas-sága, melyet egy természetes vagy jogi személy tanúsított.
i: A „megbízható működőképesség” nehézkes, hosszú kifejezés. A „tanús alkalmasság” egyszerűbb, az eredeti angolnál is rövidebb magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „trusted”-ot következetesen „tanús”-nak fordítjuk. A „biztos alkalmasság” az angol kifejezés hűbb fordítása, de nem a tényleges műszaki tartalmat fejezi ki.
-

- a:** application system
h: alkalmazói rendszer [h]
j: alkalmazói rendszer
é: Az alkalmazói rendszer meghatározott, behatárolt szakmai vagy szervezeti területre eső, közös jegyekkel bíró adatkezelési feladat ellátására alkalmas szolgáltatások, illetve adatkezelő készségek együttese. Néhány jellegzetes alkalmazás: irodai szövegfeldolgozás, könyvelés a cégeknél, banki számlavezetés, tudományos számítások, adatok grafikus ábrázolása, szoftvergyártás stb.
i: Az „alkalmazói rendszer” járatos magyar szakkifejezés. Az „alkalmazás” járatos magyar szakszó, munkánkban mi is felhasználtuk. Az „alkalmazás” valamely eszköz felhasználását jelenti, nem pedig azt az eszközt, amellyel dolgozunk, melyet felhasználunk valamire. Következésképpen nem túl szerencsés, ha például az „alkalmazói program” helyett egyszerűen „alkalmazást” mondunk. E szó használatában tehát óvatosnak kell lennünk.

Kiegészítő tudnivalók:

Az alkalmazói program (szoftver) a hardver és a rendszerszoftver készségeit használó program (szoftver), melyet az alkalmazó saját egyedi célja érdekében vezet be. Az alkalmazói programot sokszor felhasználói programnak vagy röviden alkalmazásnak is nevezik.

- a:** trusted applet
h: megbízható kisalkalmazás [h]
j: tanús kisalkalmazás; (biztos kisalkalmazás)
é: A „tanús kisalkalmazás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. Az „applet”-et [C]-t követve „kisalkalmazás”-nak; a „trus-

ted”-ot következetesen „tanús”-nak fordítjuk. → Lásd a „signet applet” címszónál írtakat is.

a: availability

h: rendelkezésre állás [h],[K]

j: készenlét

é: A készenlét az adatkezelő rendszernek az a tulajdonsága, hogy a feljogosított egyed igénye szerint az adatkezelő rendszer, a rendszer erőforrásai használhatóak (elérhetőek); az az állapot, melyben az adatkezelő rendszer adott színvonalú alkalmassága fennáll. Más megfogalmazásban: az az állapot, melyben az adatkezelő rendszer szolgáltatásai rendelkezésre állnak, azaz a rendszer működése folyamatosan akadálytalan.

i: A „rendelkezésre állás” hosszú, nehézkes kifejezés. A „készenlét” egyetlen, az eredeti angolnál is rövidebb magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: integrity

h: sértetlenség [h],[K]; épség [K]

j: épség

é: Az épség az adatkezelő rendszernek az a tulajdonsága, hogy erőforrásait, különösképpen a kezelt adatokat, csak az arra jogosult egyedek változtathatják meg, azok másképpen nem módosulhatnak.

i: A „sértetlenség” járatosabb szakszó, de az „épség” szintén jól kifejezi a műszaki tartalmat, és az eredeti angolnál is rövidebb.

a: trusted computing base

h: —

j: tanús adatkezelő mag; (biztos adatkezelő mag)

é: A tanús adatkezelő mag egy adatkezelő rendszernek az a hardver-szoftver része, amelyről egy arra jogosított szervezet tanúsítja, hogy valamilyen meghatározott biztonsági igényt kielégít.

i: A „tanús adatkezelő mag” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „trusted”-ot következetesen „tanús”-nak fordítjuk. A „base = mag” mintája a már járatos „Unix mag” megfeleltetés, a két esetben a műszaki tartalom rendkívül hasonló. A „computing = adatkezelő” mintája az „information system = adatkezelő rendszer”.

a: system administrator

h: rendszeradminisztrátor [h],[C]; rendszergazda [C]

j: rendszerintéző

- é: Jogi szempontból megkülönböztetjük a tulajdonost és a kezelőt; az adat illetve az adatkezelő rendszer tulajdonosát, valamint az adat illetve az adatkezelő rendszer kezelőjét.
- i: A „rendszeradminisztrátor” a „system administrator” gépies fordításának eredménye, és idegen részt tartalmazó kifejezés. A „rendszergazda” kifejezéssel a jogi szaknyelv a rendszer tulajdonosát jelöli. Célszerű igazodni a jogi szóhasználathoz, ezért javasoljuk a „rendszergazda” helyett a „rendszerintéző” kifejezést.

Számítógép-hálózatok

A hagyományos közlekedési hálózatokon személy- és teherszállító járművek közlekednek, a számítógépes hálózatokon villamos jelek. Az adat, illetve az adatot hordozó jel, és az „igazi”, kézzel fogható anyag eljuttatása a feladótól a címzettig egyképpen szállítási feladat. A hálózatos szakkifejezések magyaráztásában ezért az általános *közlekedési ismeretekre*, és az elemi közlekedési szakszókincsre támaszkodtunk.

- a: long haul network = wide area network
- h: nagytávolságú hálózat [h]; kiterjedt hálózat [K]; nagy kiterjedésű hálózat [C]; nagy területű hálózat [C]
- j: távhálózat
- é: A területi kiterjedés nagysága szerint helyi, nagyvárosi és távhálózatokat különböztetünk meg. A távhálózat olyan hálózat, mely nagy kiterjedésű, esetleg egy vagy több országhatárt is átlép, és sokszor több szervezet birtokában van: a nagy távolságra dolgozó adatátviteli részeket a szolgáltatók üzemeltetik, a csatlakozó számítógépeket a felhasználók birtokolják.
- i: A „távhálózat” mindegyik használatos kifejezésnél rövidebb, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: internet

h: internet

j: internet

é: A kisbetűs internet a hálózatfajták egyike. Az internetes hálózatot TCP/IP hálózatnak is nevezik, mert meghatározó jelentőségű adatátviteli eljárása a szállítási eljárás (TCP) és az internetes alapeljárás (IP). Ha helyi hálózatunk meghatározó adatátviteli eljárása a TCP és az IP, akkor helyi hálózatunkat is joggal mondhatjuk internetes hálózatnak.

i: A fajtaneveket kisbetűvel írjuk.

- a:** Internet
h: internet [h], [C]
j: Internet
é: A nagybetűs Internet a különböző felhasználók hálózatait összekapcsoló legismertebb világméretű hálózat tulajdonneve. Az Internet-világháló jogi szempontból különböző szolgáltatók — az Internet-szolgáltatók (Internet Service Providers, ISP) — hatókörébe tartozik. Műszaki szempontból az Internet a TCP/IP hálózatok családjának tagja, röviden: az Internet internetes hálózat.
i: Az „Internet” tulajdonnév.
-

- a:** intranet
h: intranet [h], [C]
j: belső hálózat; (belhálózat); (belháló)
é: A belső hálózat a felhasználó hatókörébe tartozó, például birtokolt vagy bérelt, a külvilágtól, más felhasználók elől megfelelően elzárt, védett külső kapcsolatú hálózat.
i: Az „intranet” az eredeti angol szó, a „belső hálózat”, a „belhálózat” valamint a „belháló” magyar, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.
-

- a:** extranet
h: extranet [h],[C]
j: külső hálózat; (külhálózat); (külháló)
é: A külső hálózat a felhasználó hálózatának az a része, amely a belső hálózat határán túl van, és amelyhez csak a felhasználó által meghatározott személyeknek, például a felhasználó ügyfeleinek van hozzáférési joguk. A külső hálózat szokásos műszaki megoldása a logikai magánhálózat. → Lásd „virtual private network” címszót.
i: Az „extranet” az eredeti angol szó, a „külső hálózat”, a „külhálózat”, valamint a „külháló” magyar, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.
-

- a:** virtual private network (VPN)
h: VPN [h]; virtuális magánhálózat [h]
j: logikai magánhálózat
é: A logikai magánhálózat közhasználatú vagy más természetes vagy jogi személy hatókörében lévő hálózaton kialakított, illetéktelenek elől elzárt, védett adatátviteli utak együttese. Védelmét logikai megoldások adják, gyakori védelmi megoldás például zárt előfizetői csoport kialakítása, vagy rejtjelezés használata.

i: A „VPN” élő angol betűszó. A „logikai magánhálózat” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „virtual”-t következetesen „logikai”-nak fordítjuk.

a: domain

h: domain [h]; domén [h]; tartomány [K]; csoport [C]

j: család; tartomány

é: A hálózaton levő számítógépek logikai csoportja; a csoportba tartozó számítógépek megosztják egymással közös biztonsági és „könyvelési” adataikat. A családba nemcsak helyi hálózaton, hanem távoli helyszínen levő számítógépek is belefoglalhatóak. Például, ha hordozható számítógépünk tagja lett egy „domain”-nek, akkor függetlenül attól, hogy a világ mely táján kapcsoljuk rá a hálózatra, ugyanannak a „domain”-nek marad a tagja.

i: A „domain” az eredeti angol szó, a „domén” ennek magyar kiejtés szerinti írása. A „tartomány” a „domain” gépies, önmagában tekintve kifogástalan fordítása. Mind az angol „domain”, mind a magyar „tartomány” elsődlegesen földrajzi területet takar. A hálózatos technikában azonban a „domain” elsődlegesen nem földrajzi területet, hanem logikai egységet, valamilyen csoportot jelent. A Collin-féle szótár hozza is ezt a jelentést. A különböző „domain” szót tartalmazó angol kifejezések fordítása során ezért célszerű előnyben részesíteni a logikai csoportokat, közösségeket jelölő magyar megfelelőket (például család, csoport, osztály, törzs); területi csoportot kifejező magyar szót (tartomány) csak akkor használjunk, ha a műszaki tartalom azt követeli.

a: communications protocol

h: kommunikációs protokoll [h]

j: adatátviteli eljárás

é: Az adatátviteli eljárás egy adatátviteli részfeladat megoldása.

i: A „kommunikációs protokoll” idegen, az „adatátviteli eljárás” magyar kifejezés. A „protokoll” sokértelmű, az „eljárás” magyar szó, és jól kifejezi a műszaki tartalmat. A „protocol” szót következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

a: man-in-the-middle attack (MiM attack)

h: —

j: beékelődéses támadás

é: Olyan támadás, melynek során a támadó az adatátvitelben szereplő két egyed közé áll, illetve ékelődik be, és mindkét eredeti egyed számára a megfelelő másiknak adja ki magát.

i: A „beékelődéses támadás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: routing

h: routing [h]; forgalomirányítás [h]; irányítás [K]; útválasztás [K]; adatút-képzés [K]; útvonal-meghatározás [K]; útvonal-kijelölés [K]

j: terelés

é: Adatszállító járat útvonalának előzetes, vagy az egyes adatsomagok esedékes útirányának menet közben való meghatározása.

i: A „routing” az eredeti angol szó. A „forgalomirányítás”, „útválasztás”, „adatút-képzés”, „útvonal-meghatározás” és „útvonal-kijelölés” hosszú összetett szó. A „terelés” magyar, ugyanolyan rövid, mint az eredeti angol, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: phisycal layer

h: fizikai réteg [h]

j: jelátviteli réteg

é: A jelátviteli réteg az OSI modell első rétege. Ennek a rétegnek a feladata az adat valamely anyagi alakjának, a villamos jelsorozatnak eljuttatása állomástól állomásig, számítógéptől számítógépig.

i: A „physical layer” gépies fordítása a „fizikai réteg”. A „jelátviteli réteg” jobban elszakad az angol szavaktól, valamivel hosszabb ugyan, de teljesen magyar és jóval közérthetőbben, tökéletesen fejezi ki a műszaki tartalmat. Összhangban van az „adatátviteli réteg” elnevezéssel; → lásd „logical link layer”.

a: logical link layer

h: adatkapcsolati réteg [h]

j: adatátviteli réteg

é: Az adatátviteli réteg az OSI modell második rétege. Ennek a rétegnek a feladata az adatsomagok eljuttatása állomástól állomásig, számítógéptől számítógépig.

Az adatátviteli réteg szerepe a számítógépek BIOS szoftverjéhez hasonlítható: ő maga a jelátviteli rétegre, azaz a hardverre épül, a felsőbb rétegek számára pedig az adatátvitel fizikai módjától lényegében független, egységes logikai felületet ad.

i: Az „adatkapcsolati réteg” viszonylag gépies, az eredeti angol kifejezés szavainak jelentéséhez ragaszkodó fordítás („logical”-adat, „link-kapcsolat”, „layer”-„réteg”). Az „adatátviteli réteg” kifejezés jobban elszakad az angol szavaktól, rövidebb, és közérthetően, tökéletesen fejezi ki a műszaki tartalmat. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a „link” szó azt az erőt

jelenti, amely összetartja az atomokat, ionokat, molekulákat — ez az erő pedig, mint tudjuk, részecskék mozgásán, cseréjén alapszik (lásd [W] „link” címszó).

a: session

h: session [h]; párbeszéd [h]; ülés [K], [C]; munkafázis [K], [C]; szakasz [K], [C]; összejövétel [K]; periódus [K]; munka [K]

j: járat

é: A járat a hálózaton a feladó-végállomás és a címzett-végállomás között létrejövő és működő adatszállító viszonylat.

i: A használatos magyar megfelelők a „session” gépies, szótári jelentéshez ragaszkodó fordításai. A „járat” elszakad a „session” szótári jelentésétől, rövidebb, mint az eredeti angol szó, és közérthetően, tökéletesen fejezi ki a műszaki tartalmat. Összhangban van a megfelelő hálózati szerkezeti réteg, a viszonylati réteg nevével. A „session” szót következetesen „járat”-nak fordítjuk.

a: session layer

h: viszonyréteg [h]

j: viszonylati réteg

é: A viszonylati réteg az OSI modell ötödik rétege. Ennek a rétegnek feladata az adatokat a feladó-végállomás és a címzett-végállomás között szállító járat irányítása, hasonlóan például ahhoz, ahogyan egy jármű-végállomás személyzete gondoskodik egy járat menetrendszerűségéről, zavartalanságáról. Megjegyezzük, hogy a járat létrehozása a negyedik, a szállítási réteg feladata.

i: A „viszonylati” szó ismert közlekedési jelentése révén közérthetőbben fejezi ki a műszaki tartalmat. A „viszonylati réteg” nyelvi szempontból is jobb: jobban illeszkedik ugyanis a többi rétegnévhez. Különösen több rétegnév felsorolásában nehézkes a „viszonyréteg” használata. Az egységes rendszerű OSI rétegnevek tehát: jelátviteli, adatátviteli, hálózati, szállítási, viszonylati, megjelenítési és alkalmazói réteg.

a: full duplex session

h: teljes duplex kommunikáció [h]; kétirányú kommunikáció [h]

j: kétirányú járat

é: A kétirányú járatban mindkét végállomás egyidejűleg indítja és fogadja a járat egyes kocsijait, az adatsomagokat.

i: A „teljes” a „full” gépies fordítása, a „duplex” és a „kommunikáció” idegen szó. A „kétirányú járat” jóval rövidebb magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „kétirányú” a „full-duplex” járatos

magyar megfelelője. A „session” szót következetesen „járat”-nak fordítjuk (lásd a „session” címszót).

a: half duplex session

h: fél-duplex kommunikáció [h]

j: ingajárat; (váltott járat)

é: Az ingajáratban az egyik és a másik végállomás felváltva indítja és fogadja a járat egyes kocsijait, az adatsomagokat.

i: A „fél” a „half” gépies fordítása, a „duplex” és a „kommunikáció” idegen szó. A „váltott járat” és az „ingajárat” rövid magyar kifejezés, és mindkettő pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „session” szót következetesen „járat”-nak fordítjuk (lásd a „session” címszót).

a: simplex session

h: szimplex kommunikáció [h]; egyirányú kommunikáció [h]

j: egyirányú járat

é: Az egyirányú járatban az egyik végállomás indítja, a másik fogadja a járat egyes kocsijait, az adatsomagokat.

i: A „szimplex” és a „kommunikáció” idegen szó. Az „egyirányú járat” magyar, rövid, mint az eredeti angol kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. Az „egyirányú” a „szimplex” járatos magyar megfelelője. A „session” szót következetesen „járat”-nak fordítjuk.

a: communication subnet

h: kommunikációs alhálózat [h]

j: adatátviteli alhálózat

é: Az adatátviteli alhálózat a jelátviteli, az adatátviteli és a hálózati réteg együttese. A jelátviteli és az adatátviteli réteg egy hálózati szakaszon, két állomás között mozgatja az adatsomagot, a hálózati réteg pedig meghatározza az útvonalat. Az adatsomag célba juttatásáért a jelátviteli, az adatátviteli és a hálózati réteg együttesen felelős. A hálózati réteg felett, a szállítási és a viszonylati rétegben már csak a feladó-végállomás és a címzett-végállomás között létrejött járat „látszik”, csak a feladó és a címzett számítógépe dolgozik; az útvonalat, az útvonal állomásait a hálózati réteg elfedi.

i: A „kommunikációs alhálózat” részben idegen, az „adatátviteli alhálózat” magyar kifejezés.

Hálózatépítő eszközök

a: end system

h: végrendszer [h]

j: végállomás

é: A végállomás a felhasználói adatot a felhasználótól, vagy ellenkező irányban a hálózattól fogadó számítógép. A végállomás valamennyi OSI réteg feladatát megvalósítja. Végállomások: kiszolgálók (servers), munkaállomások (workstations), felhasználói terminál, felhasználói számítógép (PC, laptop), átjárók, például rácsos szolgálatkapu stb.

i: A „végrendszer” az „end system” gépies fordítása, és nem fejezi ki jól a műszaki tartalmat, a „rendszer” ugyanis túlságosan általános jelentésű. A „végállomás” jól illik a szaknyelvben már járatos „workstation” = „munkaállomás” szóhoz, és jól megragadja a fogalmat, a hardver-szoftver eszköz rendeltetését.

a: router

h: router [h]; forgalomirányító [h]; irányító [K]; útválasztó [K], [C]

j: terelő

é: A terelő a jelátviteli, az adatátviteli és a hálózati réteg feladatait ellátó számítógépi eszköz. Az egyik csatlakozó hálózatról beérkező, az ottani hálózati eljárásnak megfelelő adatsomagot a szükséges átalakítást elvégezve az útvonal által megkívánt irányban továbbítja a másik hálózatnak. Különböző jelátviteli, adatátviteli és hálózati rétegű, de azonos szállítási rétegű hálózatok összekötésére használható. A gyakorlatban sokszor alkalmazzák azonos jelátviteli, adatátviteli és hálózati réteg esetében is, ekkor a hálózat forgalmi és egyéb szempontú szakaszolását, legjobb kialakítását szolgálja. Jellemző feladata az adatsomag útvonalának meghatározása.

i: A „router” élő angol szó. A „forgalomirányító” és az „útválasztó” hosszú összetett szó, az „irányító” túlságosan általános értelmű. A „terelő” rövid magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „választó” önmagában általános értelmű, nem határozza meg, hogy mit, illetve mi közül kell választani, ezért kell eléje az „út” előtag. A „terelő” önmagában jelenti a teljes fogalmat.

a: gateway

h: átjáró [h], [K], [C]

j: átjáró, valamint kapu

é: A többértelmű „gateway” jelentését két önálló magyar szakszó hordozza.

Az „átjáró” különböző elvi felépítésű, különböző szerkezetű hálózatokat összekötő számítógépi eszköz. Az összeköttetést az OSI szerinti szállítási vagy felsőbb rétegben — gyakran a legfelső, alkalmazói rétegben — valósítja meg. Az átjáró tehát nem része az adatátviteli alhálózatnak. Ha a feladó és a címzett az átjáró két szemközti oldalán van, a feladó és a címzett között létrejövő járat itt két csatlakozó járatból áll össze: az egyik járat a feladó és az átjáró, a másik járat az átjáró és a címzett között épül ki. Az átjáró beékelődik a feladó és a címzett közé, végállomásként viselkedik, megszakítja, és átrakásos-átszállásos viszonylattá változtatja a járatot.

A „kapu” azoknak az eszközfajtáknak gyűjtőneve, függetlenül az eszköz fajtájától, melyek a hálózat egy csomópontját, egy hálózati szakasz kijáratát adhatják. Ilyen eszközök például: terelő, átjáró, rács.

i: A különböző fogalmakat különböző szavakkal kívánatos jelölni. Ezért javasoljuk az eszközfajta nevének az „átjáró” szót (ez egyébként járatos magyar szakszó), gyűjtőnévnek pedig a „kapu” szót.

a: firewall

h: firewall [h]; tűzfal [h], [C]; védőgát [h]

j: rács

é: A rács a belső hálózatot vagy hálózatokat a külső hálózattól védő számítógépi eszköz. A rács az alaphardverből és az operációs rendszerből, a csatlakozó hálózatokkal kapcsolatot tartó szoftver-részből, valamint a hálózatok közötti adatforgalmat ellenőrző, irányító szoftver-részből (a tulajdonképpeni rács-szoftverből) áll.

i: A „firewall” élő angol szó, a „tűzfal” ennek gépies fordítása. Sem maga az eredeti „firewall”, sem a „tűzfal”, sem a „védőgát” nem fejezi ki pontosan a műszaki tartalmat. A „tűzfal” a tűz útját, a „védőgát” pedig a víz útját rekeszti el a lehető legteljesebben. A „rács” mindegyiknél rövidebb magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat: azt, hogy a „firewall” nem zárja el, hanem ellenőrzi és szűri a forgalmat. A „firewall” szót következetesen „rács”-nak fordítjuk.

a: trusted gateway

h: —

j: tanús kapu; (biztos kapu)

é: A tanús kapu tanúsított, nagyon biztonságos operációs rendszeren működő rács. Az alapul szolgáló operációs rendszernek legalább B1-es minősítésűnek kell lennie (TCSEC szerint).

i: A „tanús kapu” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „tursted”-ot következetesen „tanús”-nak fordítjuk. A „gateway = kapu” megfeleltetést lásd a „gateway” címszónál.

a: packet filter firewall (PFFW)

h: csomagszűrő tűzfal [h]

j: csomagszűrő rács

é: A csomagszűrő rács olyan rács, amely a szűréshez az adatátviteli és a hálózati réteg kínálta lehetőségeket használja ki. A csomagszűrés (packet filtering) olyan eljárás, amely — valamilyen szempont szerint — minden csomagot megvizsgál és vagy továbbítja, vagy visszautasítja — eldobja — azokat. A csomagszűrés alapja az eszköz csatlakozóihoz — csatlakozónként mindkét forgalmi irányhoz — készíthető hozzáférési jegyzék.

i: A „csomagszűrő rács” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „firewall” szót következetesen „rács”-nak fordítjuk.

Internetes alapfogalmak

a: IP address

h: IP cím [h]

j: internetes cím

é: Az internetes cím az internetes hálózatokon hálózatra csatlakozó eszköznek — a csatolókártjának — a hálózati címe.

i: Az „IP” az eredeti angol betűszó. A magyarban igyekszünk a betűszavakat kiváltani. Az „IP cím” helyes írása egyébként az „IP-cím”.

a: port

h: port [h]; [K]; [C]; kapu [K],[C]

j: szád

é: A szádszám kettős jelentést hordoz: egyrészt azonosítja a végállomásnak egy járatfajta fogadására képes logikai helyét, másrészt ezzel egyben jellemzi az adott járat fajtáját. Egy járatfajtaéhoz azonban esetenként több szád is tartozhat, következésképpen a szád száma, bár jellemzi a járatot is, de egyértelműen csak a logikai helyet azonosítja. Egy járatfajtaét ilyenformán egy vagy több, különböző szádon vár a végállomás, a járatnak pedig ezek egyikén kell jelentkeznie. A járat indulási szádjának és a járat által keresett cél-szádnak a számát a szállítási (TCP) vagy a csomagküldő (UDP) eljárás hordozza. Az internetes járatok a szállítási vagy a csomagküldő eljárást használó adatátviteli eljárások.

A szádokat három csoportba osztották: a közhasznú (Well Known), a jegyzett (Registered) és a magáncélú (Dynamic and/or Private) csoportba.

- i:** A „port” sokjelentésű élő angol szó (például a számítógép „I/O portjai”, a számítógép „COMx portjai” vagy a webes „portal” és „portlet”). A „kapu” szót már más értelemben használjuk (lásd „gateway” címszó). A „szád” magyar szó, ugyanolyan rövid, mint a „port” és jól kifejezi a műszaki tartalmat (lásd [M] „szád” címszó). A „port”-ot ebben a műszaki értelemben következetesen „szád”-nak fordítjuk.
-

a: well-known ports

h: —

j: közhasznú szádok

é: A közhasznú szádok olyan szádok, melyeket az általános internetes eljárások használnak. A közhasznú szádokat az illetékes köztisztviselő felügyeli és osztja ki.

i: A „közhasznú szádok” kellően rövid magyar kifejezés, és pontosan viszszaadja a műszaki tartalmat. A „well-known = jól ismert” kifejezésnél jobban ragadja meg a fogalom lényegét, és összhangban van a „private = magánhasználatú vagy magáncélú” elnevezéssel (lásd a „private port” címszót). A szádok három csoportjának elnevezése így: közhasznú, jegyzett, magáncélú. A „port”-ot következetesen „szád”-nak fordítjuk (lásd „port” címszó).

a: domain name

h: domainnév [h], [C]; doménnév [h]; tartománynév [C]; csoportazonosító [C]

j: címnév (internetes név)

é: A címnév az Internetre csatlakozó egyed azonosító név. A címnévnek lényegében két követelményt kell kielégítenie: egyedinek kell lennie, és meg kell felelnie az internetes névképzési szabálynak.

Az Internetre csatlakozó egyedek címnevét és a hozzá tartozó hálózati címeket szabványos címjegyzékek tartalmazzák. A címjegyzékeket az Internetre csatlakozó címkiszolgálók (DNS-servers) tárolják.

i: A „domainnév” jellegzetes „hunglish” kifejezés, a „doménnév” ugyanez magyar kiejtés szerint leírva. A Collin-féle szótár itt is megpróbál elszakadni a földrajzi jelentéstől (lásd csoportazonosító). A csoportazonosító helyett a jóval rövidebb, és a műszaki tartalmat pontosan kifejező magyar „címnév” szót vagy az „internetes név” kifejezést javasoljuk.

A Collin-féle szótár „domain name” címszavának értelmező szakasza hibás. Az értelmező szakasz szerint „... ez a fizikai cím az ún. IP-cím.” Az állítás hibája: az „IP-cím” nem fizikai, hanem logikai cím.

a: top level domains (TLD)

h: csúcs-szintű domének [h]; legfelső szintű tartománynevek [h]; felső-szintű domain [C]; felsőszintű tartomány [C]

j: törzsek

é: A törzsek a törzsfa gyökerei; az induló, első vezetéknevek által jelölt törzsek. Egyik csoportjuk a fajta szerinti, másik az országok szerinti csoport.

i: A „csúcs-szintű”, a „felsőszintű” vagy „legfelső szintű” „domének”, „domének” vagy „tartománynevek” gépies fordítások eredményei, illetve „hunglish” kifejezések. A „törzs” rövid magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: web site

h: webtárhely [h]; webhely [h], [C]; hálószem [h], [C]; honlap [h], [C]

j: webhely

é: A webhely egy természetes vagy jogi személy Interneten szolgáltatott webfüzetének tárolóhelye. A webhelyet akkor szokás telephelynek tekinteni, ha azt a kiszolgáló számítógépet, melyen a tárolóhely van, a cég birtokolja vagy bérlő.

i: A „honlap” alapjául szolgáló eredeti angol kifejezés a „home page” volt. A „home page” a webfüzet első oldalát — a nyitóoldalt, főoldalt vagy címlapot — jelenti. A „honlap” ezért nem jó magyar megfelelője a „web site”-nak; ezt [C] is észrevételezi.

a: home page

h: honlap [h]

j: címlap

é: A címlap a webfüzet első oldala. Ha a böngészőben nem nevezünk meg hiperirratot, hanem pusztán a keresett szervezet vagy személy internetes címnevét, a web-kiszolgáló nevét (www) és a hiperirratokat szállító eljárást (http) adjuk meg, akkor a böngésző ezt a lapot kapja meg és jeleníti meg.

i: A „honlap” a „homepage” gépies fordításának eredménye, és nem fejezi ki pontosan a műszaki tartalmat. A „címlap” nem hosszabb magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „honlap” helyett a „címlap” szót javasolja Nagy R. is (lásd Annus G. – Nagy R.: Ottlap, honlap s egyebek... A www és a magyar nyelvhasználat. Juhász Gyula Tanárkép-

- a:** visit our website
h: látogassa meg honlapunkat [h]; keresse fel honlapunkat [h]
j: olvassa el címlapunkat; (keresse meg címlapunkat; töltsse le címlapunkat; olvassa el webfüzetünket stb.)
é: Lásd a következő — indoklás — rovatban.
i: A számítógép, a számítógépes rendszer, az Internet a valóság része: nagyon is valóságos eszközökkel, nagyon is valóságos műszaki megoldásokkal működik. A „virtual local area network”, a „virtual private network”, a „virtual terminal” kifejezésekben a „virtual” jelzöt ezért nem szolgai módon „virtuális”-nak, hanem az igazi műszaki valóságot sokkal jobban tükröző „logikai”-nak fordítottuk.

Hasonló okból kifogásoljuk a „visit our website” és a hasonló kifejezések szolgai fordítását („látogassa meg”, „keresse fel”, „az utazást a weben egy webhelyről kiindulva fogja végrehajtani” stb.). Nincs itt szó semmi ilyesmiről: nem látogatunk meg senkit, nem keresünk fel senkit, és nem is utazunk sehova — nem mi közlekedünk, hanem csak az adatok. Ne misztifikáljuk mesterségesen a számítógépet meg az Internetet, mondjuk egyszerűen azt, ami a valóság, és amit mindenki könnyen meg is ért: „olvassa el”, „töltsse le”, „keresse meg” stb.

Internetes adatátviteli eljárások

Hálózati réteg

- a:** address resolution protocol (ARP)
h: ARP [h]; címfeloldó protokoll [h]; címleképező protokoll [K], [C]
j: címleképező eljárás
é: A címleképező eljárás a kívánt internetes című gép — a soron következő állomás — fizikai címének meghatározására szolgál. Az internetes alap-eljárástól függetlenül működik, közvetlenül az adatátviteli réteget használja.
i: Az „ARP” angol betűszó. A „protocol”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk. Az „address resolution” magyar megfelelőjének számításba vehetjük például a „címmeghatározó”, a „címleképező” és a „címtudakozó” szót. A „címmeghatározó” a leghosszabb, és nem utal arra, hogy ennek az eljárásnak esetében a címmeghatározás alapjául is egy cím, egy másfajta, logikai cím szolgál. A „címtudakozó” szintén nem utal erre. A „címleképező” szóból az nem tűnik ki, hogy a leképezés eredménykép-

pen is cím — a fizikai cím — áll elő. Egyik sem tökéletes megoldás tehát, mégis közülük ajánlunk egyet, a „címlékepező”-t, ezt az elnevezést ugyanis több angol–magyar szótár is tartalmazza. A „címtudakozó” szót a „DNS protocol” kifejezés magyar megfelelőjének („címtudakozó eljárás”) javasoljuk használni, ahhoz ugyanis jobban megfelel.

a: reverse address resolution protocol (RARP)

h: —

j: címviisszakereső eljárás

é: Egy bizonyos szomszédos — saját hálózati szakaszon levő — fizikai címhez tartozó internetes cím a címviisszakereső eljárás segítségével tudható meg. Az internetes alapeljárástól függetlenül működik, közvetlenül az adatátviteli réteget használja.

i: A „címviisszakereső eljárás” magyar kifejezés, jól kifejezi a műszaki tartalmat. A „protocol”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk. Az „address resolution protocol”-t „címlékepező eljárás”-nak fordítottuk. A „címlékepező” szóból nem tűnik ki, hogy a lékepezés eredményeképpen is cím — a fizikai cím — áll elő. A címlékepezéssel ellentétes, visszirányú folyamat megnevezésére javasolt „címviisszakereső” szintén nem utal arra, hogy az eljárás alapjául is cím — szolgál, de utal arra, hogy az eljárás eredménye a logikai cím. A „címlékepezés”-nek és a „címviisszakeresés”-nek ez a közös gyengéje szerencsés: mindkét eljárás megnevezése címként ugyanarra a címfajtára, a logikai címre utal.

a: internet protocol (IP)

h: IP [h]; internetprotokoll [C]

j: internetes alapeljárás

é: Az internetes alapeljárás az internetes (TCP/IP) hálózatok alapvető adatátviteli eljárása, erre épül, ezt használja az összes többi felsőbb adatátviteli eljárás. A kezelt adategység az IP-csomag. Az eljárás szabadpályás: a felsőbb réteg adatátviteli eljárása által létrehozott járatoknak nincs meghatározott útvonaluk, az adatsomagok különböző utakon, és a feladástól eltérő sorrendben jutnak, illetve juthatnak el a címzethez. Az IP-csomag — többek között — tartalmazza a feladó és a címzett internetes címét, valamint annak a felsőbb adatátviteli eljárásnak az azonosítóját (protocol number), amelytől a feladónál kapta, és amelynek a címzettnél át kell adnia a csomagot. Jelenleg 134^{*} közvetlenül az IP-t használó felsőbb eljárás van bejegyezve.

* 2000. évi adat

i: Az „IP” angol betűszó. Az „internetprotokoll” angol kifejezés, magyarul leírva. Az „internetes alapeljárás” magyarnak minősíthető kifejezés. Az „internetes” jelző utal arra, hogy ez az eljárás a TCP/IP, azaz az internetes hálózatokon működik, az „alapvető” pedig arra, hogy ezt használva működik az összes többi eljárás — a címleképező és a címviisszakereső kivételével. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

a: routing information protocol (RIP)

h: útvonal-információs protokoll [C]

j: terelésirányító alapeljárás

é: A terelésirányító alapeljárás segítségével hozzák létre és frissítik az állomások terelési táblázataikat. Az internetes alapeljárást használja. Azt az útvonalat keresi, amely a lehetséges feladók és címzettek között a legkevesebb állomáson vezet át: ún. ugrásokra (hop) optimalizál. Ez az alapvető útkereső eljárás, ezt az eljárást minden internetes hálózati eszköz képes kezelni.

i: A „terelésirányító alapeljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. Az „alap”-jelző arra utal, hogy ez az a terelésirányító eljárás, melyet minden internetes hálózatépítő eszköznek tudnia kell kezelni. A „protocol”-szót következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

Szállítási réteg

a: transport control protocol (TCP)

h: TCP [h]; szállítási protokoll [C]; átvitel-vezérlési protokoll [C]

j: szállítási eljárás

é: A szállítási eljárás a feladó és a címzett, vagyis a két végállomás közötti zártpályás járat létrehozására, megszüntetésére és üzemeltetésére szolgál. Az internetes alapeljárást használja.

i: A „TCP” angol betűszó. A „szállítási protokoll” jó, az „irányítás” kitétel felesleges, az „átvitel-vezérlési protokoll” nehézkes, hosszú és túlságosan általános értelmű. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

a: user datagram protocol (UDP)

h: UDP [h]; felhasználói adatcsomag protokoll [C]

j: csomagküldő eljárás

é: A csomagküldő eljárás a feladó és a címzett, vagyis a két végállomás közötti szabadpályás járat létrehozására, megszüntetésére és üzemeltetésére szolgál. Az internetes alapeljárást használja. Lényegében az internetes

alapeljárás szolgáltatásait továbbítja a felsőbb rétegeknek, az alkalmazói szolgálatoknak, a felhasználónak.

- i: A „UDP” angol betűszó. A „felhasználói adatsomag protokoll” gépies fordítás. Megjegyezzük, hogy a „felhasználói adatsomag protokoll” nyelvtani alapon vizsgálva is hibás, elfogadható alakja: „felhasználói adatsomag-protokoll” vagy „felhasználói adatsomag-protokoll”. A „csomagküldő eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

Alkalmazói réteg

a: domain name system protocol (DNS protocol, DNS)

h: DNS [h]

j: címtudakozó eljárás

é: A címtudakozó eljárás feladata az, hogy meglelje egy internetes címnév internetes címét. A szállítási vagy a csomagküldő eljárást használhatja.

A kívánt címnevet — a címzett nevét — a felhasználó, vagy a felhasználói program adja meg az eljárásnak. Az érvényes internetes címneveket és a hozzájuk tartozó internetes címeket az Internetre csatlakozó címkiszolgálók (DNS-servers) szabványos jegyzékekben tárolják. Az eljárás ezekből a jegyzékekből keresi ki a megadott név internetes címét. Az érdemi munkát végző felhasználói program azután a címzett internetes címének ismeretében, azt megadva veheti igénybe a kívánt alkalmazói szolgálatot. A felhasználónak tehát nem kell tudnia a címzett címét, nem kell világvonzatú címjegyzékkel („telefonkönyvvel”) rendelkeznie; elegendő a címzett nevét ismernie.

i: A „DNS” angol betűszó. A „címtudakozó eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

a: domain name system attack (DNS attack)

h: —

j: címjegyzék-hamisításos támadás

é: A címjegyzék-hamisításos támadás olyan támadás, melynek során a támadó elválasztja a hálózatról az internetes címneveket és azok internetes címeit nyilvántartó egyik kiszolgálót, és azt az általa előkészített, jó címneveket, de hamis internetes címeket tartalmazó géppel helyettesíti. Ilyen módon a felhasználó gépe egyes címnevekhez hamis internetes címeket kap, az adatkapcsolat nem a címnév birtokosának számítógépével, hanem a támadó által megadott gépekkel jön létre.

i: A „címjegyzék-hamisításos támadás” magyar szó, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.

- a:** telecommunications network (TELNET) → vö. „virtual terminal”
h: telnet [h]; telnet protokoll [C]; távoli parancskezelő [H]
j: távoli parancskezelő; (távoli parancskezelő eljárás)
é: A távoli parancskezelő segítségével felhasználóként, távolról lehet bejelentkezni egy számítógép operációs rendszerébe, és abban parancsokat végrehajtani, például programokat elindítani. Az eljárás logikai terminál („Virtual Terminal”) néven is ismert.
i: A „telnet” angol betűszó. A „távoli parancskezelő” és a „távoli parancskezelő eljárás” magyar kifejezés, mindkettő pontosan kifejezi a műszaki tartalmat.
-

- a:** virtual terminal (VT) → vö. „telecommunication network”
h: VT [h]; virtuális terminál [h]
j: logikai terminál
é: → Lásd „telecommunication network”
i: A VT” angol betűszó. A „logikai terminál” magyarnak minősíthető kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „virtual”-t következetesen „logikai”-nak fordítjuk.
-

- a:** file transfer protocol (FTP)
h: állományátviteli protokoll [C]
j: iratátviteli eljárás
é: Az eljárás iratok átvitelére szolgál. Egyidejűleg két járatot használ: egyet az irat átvitelére, egyet az átvitel irányítására.
i: Az „állományátviteli protokoll” hosszú, nehézkes és idegen szót tartalmaz. Az „iratátviteli eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „file”-t következetesen „irat”-nak, a „protocol” szót következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.
-

- a:** simple mail transfer protocol (SMTP)
h: SMTP [h]; egyszerű levéltovábbító protokoll [C]
j: egyszerű levéltovábbító eljárás
é: Ez az eljárás elektronikus levelek továbbítására szolgál.
i: Az „SMTP” angol betűszó. Az „egyszerű levéltovábbító eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.
-

- a:** post office protocol (POP)
h: POP [h]; elektronikus levelezési protokoll [C]; elektronikus posta protokoll [C]

- j:** levélkézbesítő eljárás
- é:** Ez az eljárás a kiszolgálón levő postafiókba érkezett elektronikus levelek kezelésére, letöltésére szolgál. A „POP3” az eljárás harmadik változata.
- i:** A „POP” angol betűszó. Az „elektronikus levelezési protokoll” és az „elektronikus posta protokoll” nem fejezi ki megfelelően a műszaki tartalmat. Megjegyezzük, hogy az „elektronikus posta protokoll” nyelvtani alapon vizsgálva is hibás, helyes, illetve elfogadható alakja: „elektronikus postai protokoll” vagy „elektronikus postaprotokoll” vagy „elektronikusposta-protokoll”. A „levélkézbesítő eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.
-

- a:** simple network management protocol (SNMP)
- h:** SNMP [h]; egyszerű hálózatkezelő protokoll [C]
- j:** egyszerű hálózatfelügyeleti eljárás
- é:** Ez az eljárás a felügyelt eszközökben levő felügyelő ügynökök irányítására, a hálózatfelügyeleti adatoknak a központi felügyeleti adatbázisba való begyűjtésére szolgál.
- i:** Az „SNMP” angol betűszó. Az „egyszerű hálózatkezelő protokoll” túlságosan általános jelentésű. Az „egyszerű hálózatfelügyeleti eljárás” magyar kifejezés, és pontosan kifejezi a műszaki tartalmat. A „protokoll”-t következetesen „eljárás”-nak fordítjuk.

Irodalom

Műszaki szakirodalom

Könyvek, kiadványok:

- Dr. Ferenczy Pál: *Video- és hangrendszerek*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986.
- Dr. Gál J. – Szittyá O. – Flesch I. – Ruppenthal P.: *Logikai kapcsolástan*. Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- Hargittai P. – Kaszanyiczai L.: *Internet haladóknak*. LSI Oktatóközpont
- Jursa, O.: *Kibernetika*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Kernighan, W. – Pike, R.: *A UNIX operációs rendszer*. Műszaki Könyvkiadó, 1987.
- Martin, J. – Chapman, K. K.: *Lokális hálózatok*. Novotrade Kiadó Kft. – Prentice Hall, 1992.
- Pulai A. – Sziklássy F. – Tóth P. – Udvaros H. V.: *Védd magad az Interneten. Biztonságtechnika a számítógépes hálózatokon*. Kossuth Kiadó Rt., 1997.
- Tanenbaum, A. S.: *Számítógép-hálózatok*. Novotrade Kiadó Kft. – Prentice Hall, 1995.
- Total Network Visibility*. Network General Corporation, 1977.
- Visnyei A. – Dr. Vörös G.: *A számítógépes információbiztonság alapjai*. LSI Oktatóközpont
- Dr. Westsik Gy.: *Közlekedési információs rendszerek I. (Általános közlekedési informatika)*. Kézirat, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.

Nemzetközi szabványok, ajánlások:

- CCITSE (Common Criteria for Information Technology Security Evaluation) Version 2.1 — International Standard ISO/IEC 15408:1999. (Rövid hivatkozási néven CC)
- CobiT: Control Objectives for Information and Related Technology — Information Systems Audit and Control Foundation, 2nd Edition, April 1998.
- Information technology — Guidelines for the documentation of computer-based application systems — International Standard ISO/IEC 6592:2000
- ITSEC (Information Technology Security Evaluation Criteria) Version 1.2, EC DG XIII. 1991.
- TCSEC (Trusted Computer System Evaluation Criteria) — DoD 5200.28-STD, Library No. S225,711, 1985.

Az Informatikai Tárcaközi Bizottság következő ajánlásai:

8. sz. ajánlás: Informatikai biztonsági módszertani kézikönyv. MeH IKI, Budapest, 1994.
8. sz. ajánlás 1. sz. melléklete: Informatikai biztonság és a szervezet összbiztonságának összefüggései. MeH IKI, Budapest, 1994.
8. sz. ajánlás 2. sz. melléklete: Szemelvények az Európai Unió (Európai Közösség) informatikai biztonsági irányelveinek megfelelő nemzetközi ajánlásokból és szabványokból. MeH IKI, Budapest, 1994.
8. sz. ajánlás 3. sz. melléklete: Kriptográfiai alapismeretek és biztonsági összefüggései. MeH IKI, Budapest, 1994.

8. sz. ajánlás 4. sz. melléklete: Elektronikus adatsere és biztonsági jellemzői. MeH IKI, Budapest, 1994.
11. sz. ajánlás: Adatmenedzsment a kormányzatban. MeH IKI, Budapest, 1996.
12. sz. ajánlás: Informatikai rendszerek biztonsági követelményei. MeH IKI, Budapest, 1996.
13. sz. ajánlás: Internet a kormányzatban — Intranet. MeH IKI, Budapest, 1996.

Internetes források:

- Internet Architecture Board (IAB) < <http://www.iab.org> >
Internet Assigned Numbers Authority (IANA) < <http://www.iana.org> >
Internet Engineering Task Force (IETF) < <http://www.ietf.org> >
Internet Research Task Force (IRTF) < <http://www.irtf.org> >
Internet Societal Task Force (ISTF) < <http://www.istf.isoc.org> >
Internet Society (ISOC) < <http://www.isoc.org> >
RFC Editor < <http://www.rfc-editor.org> >

Nyelvi szakirodalom

- Angol–magyar műszaki és tudományos szótár.* Szerkesztők: Magay T., Kiss L., Décsi Gy., Tardos K., Végh B., Vértes L. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.
- Annus G. – Nagy R.: *Ottlap, honlap s egyebek... A www és a magyar nyelvhasználat.* Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Szakdolgozat, Szeged, 1997.
- Idegen szavak szótára.* Szerkesztette Bakos Ferenc. Terra, Budapest, 1975.
- Collin, S. M. H.: *Angol–magyar PC&Internet számítástechnikai értelmező szótár.* Panem Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000.
- Klaudy K.: *A fordítás elmélete és gyakorlata.* Scholastica, 1994.
- Dr. Kovács M.: *Angol–magyar informatikai szakszótár. Mikroszámítógépek alkalmazása értelmező szótár I.* LSI Oktatóközpont.
- Magyar Értelmező Kéziszótár. A–K és L–Zs.* Szerkesztette: Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
- Ország L.: *Angol–magyar szótár.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960.
- Rácz E. – Takács E.: *Kis magyar nyelvtan.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1974.
- Webster's New Encyclopedic Dictionary.* Könnemann, Cologne, Germany, 1994.

INTERNET ÉRTELMEZŐ KISSZÓTÁR

Nickl Károly az interneten is elérhető több mint százoldalas kisszótárát küldte be a pályázatra. A kisszótár világos rendben az eredeti angol szavak ábécérendjében tartalmazza a kifejezéseket. Ezt követik a magyar megfelelők (a leggyakrabban több), valamint az értelmezés. Az internetes változatban magyar szavak szerint is lehet keresni. A dolgozat különleges értéke a szinonimák, a javaslatok sokasága, valamint a pontos értelmezés. Mivel a dolgozat gyakorlatilag könyvnyi terjedelmű, csak a nagyközönség számára is fontos, vastag betűs kiemelésű címszavakat közöljük (de ezek értelmezését is csak rövidítve).

<i>angol</i>	<i>magyar</i>	<i>értelmezés</i>
@ '(at')	címkapocs, 'kukac', 'majomfarok', 'csiga'	Internet postafiók-címeknél a felhasználói név és a gazdagép neve között használatos írásjel
<i>access provider</i> (AP)	hozzáférés szolgáltató	olyan kiszolgálógéppel rendelkező vállalat, mely az Internet keretében egyértelmű, ún. DNS-számmal rendelkezik és analóg vagy digitális (telefon, TV-kábel stb.) vonalakon keresztül (pl. telefonszámon) hívható és akár több ezer előfizetőnek is egyidejű Internet-hozzáférést biztosít
<i>account</i> (Internet-)	(Internet-) előfizetés, felhasználási jog, bérlet	(Internet-) hozzáférési jog, igazolás
<i>Alta Vista</i>	'Alta Vista' (kereső)	népszerű, ékezetes magyar szöveg szerinti keresésére beállítható program
<i>AOL (America On Line)</i>	'AOL'-szolgáltató (Amerika 'kapcsoltan')	1998 óta a legnagyobb, amerikai központú tartalom és hálózati kapcsolatszolgáltató (online service provider, OSP), több mint 18 millió előfizetővel Az AOL társult a Time Warner hatalmas tartalomszolgáltatóval és tulajdonában vannak ma a Netscape, ICQ, valamint a Winamp cégek is; ugyanakkor Microsoft résztulajdonosa a vállalkozásnak; ⇒ OSP

attachment	(levél-) melléklet, csatolás	elektronikus levélhez csatolt szöveg, kép, szoftver, video stb.
AVI (Audio Video Interleave)	'AVI'-formátum (összevont audio-video)	a <i>Video for Windows</i> kódolásnál használatos audio-video formátum
backup	másolat, tartalék	fontos adatoknak, programoknak biztonsági okokból készített másolata
bandwith	sávszélesség	az alkalmazott vonal Hz-ben mért sávszélessége az adatátvitel sebességének meghatározója
BBS (Bulletin Board System)	'BBS' hirdetőtábla-rendszer	telefonhálózaton keresztül elérhető, adatbázisként működtetett <i>hirdetőtábla</i> (szerver); erre a számítógéppel rendelkező tagok állományokat tölthetnek fel és hívhatnak le arról
bit (Binary Digit)	bit (bináris számjegy)	az önállóan kezelhető információ legkisebb egysége (értéke 0 vagy 1 lehet)
bookmark	könyvjelző	böngészőprogramoknál URL-címek gyors megjegyzésére, majd később ezek gyors lehívására használt funkció
browser	böngésző, olvasó, lapozó, nézegető, tallózó program	az Internet eddig legfontosabb alkalmazását: a <i>Web</i> -információ beszerzését és megjelenítését szolgáló program
byte	bájt	több (legtöbbször 8) <i>bit</i> -ből álló digitális egység, mely a számítógép számára egy vagy két értelmes karaktert fejez ki
cable modem	kábelmodem	készülék, mely a számítógép és a kábelhálózat közötti csatlakozást (hardver és szoftver illesztést) szolgálja
cable network	kábel (-TV) hálózat	telefonhálózatok elsősorban vetélytársa a széles sávú Internet-hozzáférés területén
CD (Compact Disc)	kompakt-lemez, fénylemez	optikai elvek alapján működő, teljesen hozzáférésű, rendkívül sikeres, tárolóeszköz
CD-ROM (Compact Disc Read Only Memory)	'CD-ROM'	a CD-audio lemez-technológiájára alapozott optikai tároló, 640 MB tárterülettel

<i>CD (-ROM) drive</i>	CD (-ROM) meghajtó eszköz	multimédiumos számítógépeknek ma szerves része
<i>channel</i>	hírcsatorna (IRC esetében: csevegőcsatorna)	<i>push</i> kézbesítő-technológiára alapozott hír-csatorna a Weben
<i>chat</i>	csevegés, párbeszéd	lásd: ⇒IRC
<i>(mouse-) click</i>	(egér)-kattintás (és nem 'klikkelés'!)	grafikus kijelző felületek részeinek könnyű kiválasztási módja, amelyben a számítógép bemeneteként <i>egér</i> áll rendelkezésünkre
<i>client</i>	ügyfél, 'kliens' (számítógép vagy program)	ügyfél-kiszolgáló (client-server) üzemmódban az ügyféloldalnak a <i>kliens</i> gépe vagy <i>kliens</i> programja
<i>compression (decompression)</i>	tömörítés (kibontás)	eljárás, amely egy állománynak a terjedelmét csökkenti, ami főleg adatátvitelnél és tárolásnál előnyös; lényeges a <i>veszteségmentes</i> és <i>veszteséges</i> tömörítések közti különbség
<i>content provider</i>	tartalomszolgáltató	hálózatokon 'tartalmat' (hír, magazin, zene, video, számítógépprogram stb.) szolgáltató személy, cég, intézmény stb.
<i>cookie</i>	nyomozó-program, 'bitsüti' (szó szerint = sütemény)	Web-oldalak használatát nyomozó program ('bitsüti'), mely a Web-en böngészve sokszor észrevétlenül kerül gépünk merevlemezére
<i>cursor</i>	mutató, futó, kurzor, helyőr	a képernyőn látható pislákoló jel, amely (szerkesztő-) műveleteink aktuális helyét mutatja
<i>cyberspace</i>	kibertér	W. Gibson regényéből átvett <i>science-fiction</i> kifejezés, mely a számítógép-kommunikáció birodalmát, annak virtuális világát kívánja megnevezni
<i>database</i>	adatbázis	egyszerre többek által elérhető, a felhasználói igények szerint rendezett adatállományokat tároló berendezés
<i>DejaNews</i>	'DejaNews' keresőprogram	népszerű, ingyenes keresőprogram

<i>desktop</i>	asztallap, asztali kivitelezésű eszköz, munkafelület a képernyőn	a kifejezés két értelemben használatos: egyrészt asztali méretű eszközöket jelent: számítógép, nyomtató, lapolvasó stb., másrészt grafikus megjelenítésű számítógépeknél használatos és a képernyőn megjelenő <i>munkafelületet</i> jelenti
<i>desktop computer</i>	asztali számítógép	személyi számítógépek (PC-k) leggyakoribb kivitelezési módja
<i>dial-up (connection)</i>	(táv-)hívás, feltárcsázás (kapcsolt vonal-as telefonhívás)	számítógép által lebonyolított hívása egy távoli számítógépnek, hagyományos telefonvonalon keresztül (kölcsönös) modem-es kapcsolat céljából
<i>discussion group</i>	levelező csoport, beszélgetőlista	egy bizonyos témakörben érdekelt levelezők fóruma
<i>disk/disc</i>	adattároló korong, lemez	mágneses ('disk') vagy optikai elvű ('disc') tárolólemez
<i>display</i>	kijelző, megjelenítő	a <i>kijelző</i> számítógép-monitorok legfontosabb alkatrésze, mely szöveges vagy képszerű információk megjelenítését szolgálja
<i>downloading</i>	letöltés, lehívás, átmásolás	az Interneten elérhető tartalom: szövegek, képek, programok stb. átmásolása saját gépünkre ellenkező művelet a <i>felmásolás</i> = <i>uploading</i>
<i>drive</i>	1.) meghajtó-hardver 2.) vezérlő-szoftver	az amerikai zsargon (sajnos gyakran a magyar is) ugyanazt a <i>meghajtót</i> használja mind a mechanikus eszközre, mind a programra; ez természetesen helytelen! Helyes: <i>meghajtó hardver</i> és <i>vezérlő szoftver</i>
<i>DVD-ROM (Digital Versatile Disc (-ROM))</i>	'DVD-ROM' (sokoldalú digitális (ROM)-lemez	A CD (-ROM) nagy kapacitású utódja (legalább 4,7 GB tárterülettel)
<i>e-...</i>	elektronikus...	az „e” kezdőbetű régi fogalmaknak előtt azoknak a <i>számítógép-használattal</i> és az <i>internet-kommunikációval</i> összefüggő mai változatait jelöli
<i>e-book</i>	elektronikus könyv, e-könyv	hordozható, egy vagy több tartalomforrásból feltölthető, sikkijelzős számítógép

<i>e-mail (electronic mail)</i>	elektronikus posta, e-posta, drótposta, jelposta, 'emil', 'evél'	az elektronikus posta az Internet egyik legfontosabb alkalmazása
<i>e-mail address</i>	elektronikus postafiók címe	az Interneten használatos postafiók címe
<i>e-mail client (program)</i>	levelező (ügyfél-program)	míg régen csak önálló, egy-egy operációs rendszerre szabott levelező-programok voltak használatban (<i>Pegasus, Eudora, Lotus cc:Mail</i> stb.) ma minden <i>Web-böngészőnek</i> szerves része egy <i>levelező</i> ügyfél-program
ELLA	'ELLA' levelező	a magyar <i>IIT</i> program keretében kutatási, oktatási célokra kifejlesztett levelezési szolgáltató
<i>emoticon</i>	'emoticon', hangulatjel	baráti elektronikus levelezésben használt írásjel, mely röviden jelzi a levélíró hangulatát
<i>encyption</i>	titkosítás, bitkeverés	olyan számítógép-művelet (<i>algorithmus</i>) alkalmazása, mely lehetővé teszi, hogy csak illetékesek használhassanak bizonyos adatokat (szöveg, zeneszám, film stb.)
<i>e-zine</i>	elektronikus magazin, Web-magazin	a Világhálón található 'magazinok' egyik megjelölése
FAQ (<i>frequently Asked Questions</i>)	'FAQ' kérdés/felelet-magyarázat-gyűjtemény (gyakran feltett kérdések)	használati utasításhoz hasonló, népszerű magyarázati módszer
<i>(data-)file</i>	(adat-)állomány, akta, köteg, adatsor	egységként kezelt, összetartozó adatok összessége
<i>floppy disk</i>	hajlékonylemez, 'floppy'	népszerű, ma többnyire 1,44 MB kapacitású, 3,5 hüvelyk átmérőjű, cserélhető, mágneses tárolólemez
<i>folder</i>	iratgyűjtő, 'mappa'	a számítógép tárolóiban elhelyezett állományok csoportosítását szolgáló iratgyűjtő
<i>forward</i>	továbbító (parancs)	levelező programok egyik parancsa a <i>forward</i> művelet, mely egy beérkezett levél továbbküldését végzi el egy vagy több címzettnek

freemail (<i>free e-mail</i>)	'ingyenposta', ingyenes elektronikus posta	térítésmentes, névre szóló postafiók internet-alapú kommunikációra
freeware	ingyen program, ingyen szoftver	térítésmentes, szabadon használható számítógép program. közprogram
gopher	'gopher' (=hörcsög) (egy Internet-alkalmazásnak a neve)	az Interneten elérhető adatbankokban (pl. könyvtárakban) használt, szöveges menük segítségével kereső rendszer
GSM (<i>Global System for Mobile communication</i>)	'GSM' vezeték nélküli kommunikációs rendszer (föld körüli vezeték nélküli kommunikációs rendszer)	népszerű, európai 'mobil' telefon-rendszer
hacker	számítógépbetyár, kalóz	megszállott szoftverszakértő, aki az Internetre kapcsolt rendszerek szisztematikus <i>letapogatásával</i> megkeresi azok gyenge pontjait és behatolási lehetőségeit
hard disk	merevlemez (szó szerint: kemény korong)	a legtöbb asztali és hordozható számítógépben megtalálható mágneses, többnyire nem cserélhető, gyors „Winchester” néven is ismert központi tárolóegység, <i>háttértároló</i>
hardware	készülék, eszköz, hardver	a számítógép-alkalmazásoknál használt fizikai eszköz
help-dsk	(telefonos) segélyszolgálat	szoftver-, hardver- vagy szolgáltató cégek — többnyire telefonos — segélyszolgálat
hit	látogatások, 'találatok' száma	egy bizonyos web-területen (vagy oldalon) belüli látogatások, 'rákattintások' száma
homepage (<i>home-page</i>)	honlap, nyitólap, címoldal	önálló, nemzetközi URL-címmel rendelkező információs lelőhely <i>be-mutatkozó oldala</i> a Világhálón
hyperlink	(internet-) cím, kapocs, utalás, mutató, leágazás egy <i>lelőhelyre</i>	a Világháló különböző gazdagépein tárolt láncszöveges (hipertext) dokumentumok jellegzetes kapcsolódási módja
hypermedium	hipermédium	az internet alkalmazásoknak valamelyike

<i>hypertext</i>	láncszöveg, hipertext	olyan elektronikusan rögzített dokumentum, amely másik, a hálózaton elérhető dokumentumokra utalást (láncot, mutatót) tartalmaz: a <i>World Wide Web</i> Világhálónak az alapja
<i>ICQ (I Seek You)</i>	'ICQ'-kapcsolat, csevegés	az izraeli <i>Mirabilis</i> által kifejlesztett újszerű <i>csevegés</i> az Interneten; feltétele a <i>feliratkozás</i> , mely nyomán minden résztvevő egy ún. UIN (Universal Internet Number) <i>Univerzális Internet Számot</i> kap
<i>information society</i>	'információs' társadalom	szociológiai kifejezés az információ egyszerű, gyors és széles körű terjedése nyomán kialakuló társadalomra
<i>information superhighway</i>	információs szupersztráda, adatpálya	a korszerű telekommunikációs hálózatokra és számítógép-technikára alapozott <i>internet</i> -rendszer népszerű megjelölése
<i>interface</i>	csatlakozási felület, határfelület, interfész	két (hardver vagy szoftver) rendszer közötti közös határ, érintkezési felület
<i>internet</i>	internet (kis i-vel) hálózatrendszer, jelhálózat	az <i>internetworking</i> (hálózatok közötti együttműködés) kifejezésből származó rövidítés olyan (eltérő) számítógép-hálózatok kapcsolatára, amelyeknél a kommunikáció a TCP/IP protokoll szerint történik
<i>Internet</i>	Internet (nagy I-vel)	hálózatok hálózatának népszerű kapcsolata
<i>Internet Explorer (browser)</i>	'Internet Explorer' böngésző	<i>Microsoft</i> ismert böngésző programja
<i>intranet</i>	'intranet'	helyi érdekeltségű (vállalatokon, tanintézeteken belüli), az Internet IP/TCP protokolljait használó interaktív információs hálózat
<i>IRC (Internet Relay Chat)</i>	'IRC-csevegés' levelező 'beszélgetés'	„élő” nemzetközi <i>csevegés</i> az Interneten, billentyűzeten és képernyőn keresztül
<i>ISDN (Integrated Services Digital Network)</i>	'ISDN'-hálózat (integrált szolgáltatású digitális hálózat)	nemzetközi szabvány szerint működő digitális telefonhálózat
<i>junkmail</i>	reklámposta, zaklató levél	felelőtlen hirdetők sokszor a <i>reklámmentes</i> híresoportokat is elárasztják reklámpostájukkal

<i>keyword</i>	kulcsszó	<i>szöveges</i> adatbázisokban történő keresésre alkalmas szó vagy kifejezés
<i>laptop</i>	hordozható számítógép, táskagép (szó szerint: „ölbe vehető”)	<i>sikkijelzőkre</i> alapozott hordozható számítógép
<i>link</i>		lásd: ⇒ <u>hyperlink</u>
<i>login</i>	bejelentkezés, belépés	belépés egy számítógép-rendszerbe (pl. egy szolgáltatóéba) vagy alkalmazásba
<i>logout</i>	kijelentkezés, kilépés	üzenet az alkalmazásból való kilépésre vagy a kapcsolat megszakítására
<i>mail</i>	posta	szó szerint <i>posta</i> , legtöbbször az e-mailt, az elektronikus postát értik alatta és azon belül legtöbbször egyszerűen egy elektronikus levelet
<i>mailbox</i>	postaláda, postafiók	tárolóegység egy levélkiszolgálógépen (mail-server) elektronikus levelek fogadására és ideiglenes tárolására
<i>mailing list</i>	címlista	<i>levelezőcsoportok</i> , <i>hirlevél-megrendelők</i> stb. címlistája
<i>medium</i>	médium, közeg	információt közvetítő alkalmatosság, közeg
<i>memory</i>	’memória’ (digitális) tár	elsősorban félvezető kivitelezésű táraikat értünk alatta (RAM; ROM, PROM stb.)
MIME (<i>Multipurpose Internet Mail Extensions</i>)	’MIME’ (többcélú Internet levelezési kiegészítések)	korszerű levelezőprogramoknál beállítható kiegészítés (kódolás), amely lehetővé teszi a magyar ékezetes betűk használatát, akárcsak kép, hang stb. elektronikus levélhez történő csatolását
<i>modem</i> (<i>modulator — demodulator</i>)	modem (modulátor — demodulátor)	készülék digitális jelek analógra alakítására, hogy azok analóg módszerek szerint kezelve (<i>modulálva</i>), hagyományos analóg telefonvonalakon keresztül továbbíthatók legyenek
<i>monitor</i>	megjelenítő, ’monitor’	adatok, szövegek, képek, filmek vizuális megjelenítését szolgáló készülék, számítógépek legfontosabb <i>kimenete</i>
<i>monochrome</i>	egyszínű	filmeknél, képernyőknél, nyomtatónál használatos szó az „egyszínű” (pl. fehér-fekete) kivitel megjelölésére

<i>mouse</i>	'egér', görgető	két koordináta mentén görgethető, a képernyő bármely pontjára irányítható grafikus <i>jelző</i> , mai számítógépek egyik korszerű <i>bemenete</i>
<i>multimedia</i>	1. többfajta médiumot érintő 2. többfajta médium kezelésére alkalmas eszköz	legtöbb esetben: eszköz vagy berendezés, mely többfajta médium kezelésére alkalmas
<i>NC (Network Computer)</i>	'NC' hálózati számítógép	korlátozott feladatkörű, üzemi vagy más szűkebb felhasználói körnek szánt <i>hálózati számítógép</i>
<i>netiquette (network etiquette)</i>	'netikett' hálózati illetan	viselkedéskultúra írott és íratlan szabályai az Interneten: sok területre kiterjed
<i>Netscape Navigator (browser)</i>	'Netscape Navigator' böngészőprogram	<i>Netscape</i> böngészőprogramja a maga idejében forradalminak számított, ma ez a <i>Communicator</i> programcsaládnak a része
<i>network (telecommunication-)</i>	hálózat (telekommunikációs-)	legelterjedtebb képviselője a fémvezetőkre alapozott nemzetközi <i>telefonhálózat</i>
<i>newsgroup</i>	(UseNet-) hírcsoport	szakmai hírcsoport/fórum az Interneten (moderátorral vagy anélkül) az <i>UseNet</i> hálózaton belül
<i>newsletter</i>	hírlevél	(kör-)levél formájában egy központi szolgáltató gépéről (list server) egy feliratkozott olvasótábornak küldött rendszeres vagy rendszertelen hírűjség
<i>news-reader</i>	(UseNet-) hírolvasó	az <i>UseNet</i> szakmai fórumai híreinek megjelenítésére szolgáló program
<i>offline (off-line)</i>	kikapcsoltan, le-töltve, tárolva a hálózattól függetlenül	közvetett együttműködés, hálózati összeköttetés nélkül

online (<i>on-line</i>)	1. kapcsoltan, élő kapcsolatban, élőben, a hálózatra csatlakoztatva 2. kapcsolt, hálózati, élő, táv-..., stb	a kifejezés több értelemben használatos, leggyakrabban: 1. hogyan?; kapcsoltan, élőben, közvetlen 2. milyen?: kapcsolt, hálózati jellegű, táv-, tehát pl. * online Service Provider = hálózati szolgáltató * online magazine = hálózati magazin, Internet magazin, web-magazin * online program = távoktatás * online commerce = távüzlet az információt pl. egy magazin esetében <i>kapcsoltan</i> (online) szerezzük be, de <i>kikapcsoltan</i> (offline) olvassuk
operating system	operációs rendszer	számítógépek működtetéséhez szükséges alprogram
PC (<i>Personal Computer</i>)	'PC' (személyi számítógép)	a mai <i>egyfelhasználós</i> számítógépek legnépszerűbb csoportja, mely a nyolcvanas évek elején az <i>IBM, Intel és Microsoft</i> együttműködésével jött létre
player	1. lejátzó-hardver 2. lejátzó-szoftver	lejátzó hardver pl. a CD-ROM lejátzó; lejátzó szoftver pl. az audio- és videoadatok lejátzásához szükséges bedolgozó szoftver
printer	nyomtató	a képernyő mellett a második legfontosabb kijelző eszköz (<i>kimenet</i>), mely papírra nyomtat minden grafikus információt
program (<i>computer-</i>)	(számítógép-) program, szoftver	egy számítógép működtetéséhez, feladatainak elvégzéséhez szükséges parancsok, utasítások összessége
protocol	protokoll, eljárás-szabályzat	az együttműködés módjának elvi leírása, 'forgatókönyve'
RAM (<i>Random Access Memory</i>)	RAM (tetszőleges hozzáférésű memória)	<i>félvezető</i> kivitelezésű tárolóeszköz (lapka), mely cellánként bitnyi információ tárolására képes: írható, törölhető, újraírható
Rambus (RDRAM)	'Rambus' rendszer	akár 1.6 GB/sec adatátviteli sebességig gyorsítható memóriarendszer
real time	valós idejű	a felhasználással együtemű, általában gyors adatkezelés (pl. digitalizálás, kódolás, tömörítés, átvitel stb.)

<i>register (to-)</i>	nyilvántartásra jelentkezni, 'regisztráltatni'	nyilvántartásra jelentkezni az Internet egyik szögletében több célból lehet: pl. egy mintaprogram (shareware) használatának bejelentése, lehet pl. egy levélcím vagy honlap bejelentés is egyik keresőprogram (search engine) adatbázisába stb., stb.
<i>reply</i>	válasz (-levél)	levelezőprogramoknak az egyik parancsa; előnye, hogy címeznünk a válaszlevelet már nem kell, mert azt önműködően — és hibamentesen — megteszi helyettünk
<i>resource</i>	erőforrás, készlet, tartalék-kapacitás	számítógépes rendszer összetevő részeinek vagy szolgáltatásainak terjedelme
<i>scanner</i>	lapolvasó	számítógépekre csatlakoztatható tartozék szövegek, képek beolvasására, digitalizálására
<i>scroll-bar</i>	gördítősáv	grafikus megjelenítéseknel használatos tologatható felület a kép (ablak, keret) alján vagy szélén, mely az illető kép különben nem látható, az ablakon, kereten kívül eső részeit a jel fel-le vagy oldalra tolása által segíti megjeleníteni
<i>search engine</i>	kereső (program)	kereső programok lehetővé teszik nevek, címek, kiadványok, képek, zene stb. keresését az Interneten
<i>server</i>	kiszolgálógép, gazdagép, 'szerver' (néha: kiszolgáló program)	csoportosan telepített állomásokat közösen kiszolgáló számítógép a hálózat egyik szögletében
<i>shareware</i>	mintaprogram	térítésmentesen beszerezhető, pl. a Web-ről ingyen letölthető program (szoftver)
<i>sign up</i>	feliratkozni	feliratkozni egy nyilvántartásba (pl. egy címlistára)
<i>site-map</i> (<i>site map, sitemap</i>)	útmutató, eligazító oldal	terjedelmes webtanyák külön eligazító oldalon közlik a webhely tartalmát
SMS (<i>Short Message Service</i>)	'SMS' szolgáltatás (rövid üzenet szolgáltatás)	mobiltelefonok között, valamint egy mobiltelefon és az Internet között, rövid szöveges üzenetek továbbítását szolgáló rendszer

<i>software</i>	(számítógép-) program, parancs-terv, 'szoftver'	mikroprocesszor által vezérelt készülékek működtetéséhez szükséges utasítások, parancsok összessége
<i>sound-card</i>	hangkártya	irodai számítógépekből hiányzó, hangfeldolgozó hardver
<i>spam (spamming)</i>	reklámposta, szórólap, zughirdetés	elektronikus levelezésnél gyakori a kéretlen reklámszórás
<i>surfing (Web-surfing)</i>	böngészés, lapozás, portyázás a Világhálón	a <i>Világhálón</i> található információ felderítése és lehívása <i>böngésző-programokkal</i> történik
<i>teleteaching</i>	távoktatás	távoktatás az Interneten annak interaktív lehetőségei miatt nagy jövőnek néz elébe; ez nem jelenti azt, hogy pl. az ezredfordulóra már kialakulnak hatékony struktúrák és alkalmas oktatói programok
<i>teleworking</i>	távoli munkavégzés	a jövő munkaviszonyainak fontos kommunikációs eleme
<i>Telnet (-protocol)</i>	'Telnet' (protokoll) számítógép-távkapcsolat	a protokoll lehetővé teszi, hogy — bejelentkezés után — egy távoli számítógépen úgy dolgozhassunk, mintha az helyben lenne
<i>terminal</i>	végkészülék, végpont ('terminál')	a 'terminál' az a készülék vagy eszköz, amely befogadja, megjeleníti vagy továbbítja, emberi érzékszervek számára értékelhetővé teszi az információt
<i>tool</i>	szerszám, eszköz, segédprogram	pl. <i>Internet-tools</i> = az Internettel kapcsolatos programok navigation toolbar = böngésző eszköztár
<i>update</i>	időszerűsített változat, pontosított program, híradás	számítógép programok javított, pontosított, bővített, korszerűsített, magasabb szintű változata
<i>upgrade</i>	bővített, javított változat (készülék vagy program)	a műszaki fejlődés és az árak változása a számítógépiparban olyan ütemű, hogy érdemes egy adott gép némely elemét (készülék vagy program) egy idő után lecserélni vagy feljavítani
<i>uploading</i>	betáplálás, feltöltés, 'felmásolás'	adatok, pl. Web-oldalak tartalmának betáplálása a szolgáltató szerverének tárolójába

<i>UseNet</i> (<i>User's Network News Service</i>)	'UseNet' információs fórum	az <i>UseNet</i> az Internet hálózatnak egyik legrégebbi alkalmazása; alapját képezik témakörök szerint felosztott hírcsoportok (newsgroups), melyeknek tagjai hirdetőtáblákon (news-server) keresztül értekeznek egymással; a rendszer nem kommerciális, minden hír ingyenes, a reklám tilos!
<i>user friendly</i>	felhasználóbarát	könnyen használható (hardver vagy szoftver)
<i>user interface</i>	felhasználói közeg, határfelület (interfész)	míg a hagyományos írógépnél a <i>billentyűzet</i> az egyetlen <i>bemenet</i> és a papír az egyetlen <i>kimenet</i> , korszerű multimédiumos számítógépeknél a bemenet lehet a billentyűzet, egér, mikrofon, digitalizáló rajztábla, lap-olvasó, elektronikus kamera stb., a kimenet pedig a monitor, vetítő, nyomtató, hangszóró stb.
<i>user name</i>	felhasználói név	felhasználót azonosító név: a postafiók címének a @ jelzés előtti része
<i>video communication</i>	video-kommunikáció	megfelelő eszközök és csatornák esetén az Internet két végpontja között ma <i>élő</i> audio/videokapcsolat lehetséges: a telefonálók tehát <i>előben</i> láthatják egymást
<i>Virtual Reality (VR)</i>	álvalóság, látszólagos, képzelt valóság (a Weben)	<i>térhatású</i> grafikai ábrázolás és <i>párbeszéd</i> (interaktív) barangolás a Világhálón
<i>vírus (computer-)</i>	számítógép vírus	adatok, programok tönkretételére szerkesztett program
<i>vírus-scan</i>	vírusgát, vírusszűrő	számítógép vírusok terjedése (pl. levélmellékletként) javarészt kivédhető ún. vírusszűrő vagy vírusgát programok telepítésével (de nem minden esetben!)
<i>v-mail (video e-mail)</i>	video-posta (video elektronikus posta)	elektronikus levélhez csatolt videomelléklet a <i>Philips</i> cég ipari szabványjavaslata szerint
<i>voice-mail</i>	hangposta (üzenet-rögzítő)	népszerű, a telefonon hívó és a hívott hangját a telefonközpontban rögzítő rendszer
<i>voice input</i>	hang/beszédfelismerő számítógép-bemenet	szóbeli parancsokat felismerő, mikrofonnal rendelkező számítógép-bemenet

WAP (<i>Wireless Application Protocol</i>)	'WAP' protokoll (drótnélküli alkalmazás protokollja)	a WAP rendszer minimálisra (kis szövegekre) egyszerűsített, speciális web-oldalak <i>vezeték nélküli</i> átvitelét teszi lehetővé
WebCam (<i>Webcam</i>) (<i>Live Cam, Cam</i>)	webkamera, élő-képrögzítő távkamera, 'WebCam'	egy adott földrajzi pontban parancsra vagy önműködően felvett képsorokat továbbító rendszer a Weben
Web-mail (<i>Web-based e-mail</i>)	Web-posta (Web-alapú postafiók)	a Weben keresztül elérhető egyéni postafiók
Webmaster/Webmistress	Web-rendszergazda vagy 'gazdasszony'	hálózati gazdagépet (szervert) kezelő szakértő
WebPad	(kézi) böngészőtábla	egyik hordozható, LCD-kijelzőre alapozott elektronikus 'palatábla' márkaneve
Web-ring	Web-gyűrű, Web-lánc	azonos témakörű Web-területek láncba fűzött címlapjai
Web-site	Web-tanya, Web-hely, Web-terület, Web-telep, lelőhely a Hálón	önálló URL-címmel rendelkező egy vagy többoldalas kiadvány, <i>terület</i> vagy „tanya” a Világhálón
Webtalk	Web-párbeszéd, Web-telefon	telefonálási lehetőség a Web-en keresztül
WebTV	' WebTV '	olcsó 'Internet-vevő', amely egy teljes értékű számítógép helyett, egy kis, zárt, a TV-készülék tetejére helyezhető dobozba foglalja az Internet-kapcsolathoz szükséges elemeket, monitorként pedig a TV-készüléket használja
word processor (program)	szövegszerkesztő (program)	közismert, elektronikus iratok szerkesztésére használt szoftver
World Wide Web (WWW, Web)	Világháló, Háló, Web, Világszöttes	a „Web”, az <i>elektronikus levelezés</i> után, az Internet-hálózat legfontosabb alkalmazása; legfőbb jellemzője, hogy <i>címláncokon</i> keresztül, többmédiumos adatkezelés mellett, egyszerű 'egérekattintással' világ körüli ugrásokat tesz lehetővé, tetszőleges információs pontokra, honlapokra, Web-tanyákra

AZ INTERNETEZŐK SZLENGJE

Tóth Annamária egy kommunikációs mód, az internetezés (azon belül különösen az elektronikus levelezés és a csetezés) szókészletét kutatja. Munkájának fő értéke a pontos (kérdőíves) gyűjtés, valamint a nyelvtudományi kategóriák szerinti rendszerezés: szóalkotási módok, szókölcsönzés, jelentésbeli bővülés, egyéb szóalkotások. Láthatólag ennek az új nyelvi világnak a leírására is világosan, jól használhatók a hagyományos szókészleteti kategóriák. Elemzéséhez szó- és kifejezésgyűjtemény (szótár) is kapcsolódik.

Az internetezés az egyik legszélesebb körű alkalmazási területe az informatikának. Az internet már hazánkban sem csak az informatikusok kiváltsága, hanem az általános iskolásoktól kezdve a felnőttekig bárki alkalmazza.

Az internetezők közössége, az internet fiatalokra gyakorolt hatása csak az elmúlt néhány évben — az internet széles körű elterjedésével — foglalkoztatja a szociológusokat. Az internetkultúrának ez idáig még nem keletkezett jelentős mennyiségű szakirodalma, szinte csak a világhálón találunk ezzel kapcsolatos publikációt.

Az internethasználók szlengjének vizsgálatára tudomásom szerint a magyar nyelvészeti szakirodalomban eddig nem került sor, csupán a világhálón kezdődtek el ilyen jellegű kutatások. Örömmel vállalkoztam a „netnemzedék” nyelvhasználatának elemző bemutatására, mivel közvetlen környezetben végezhettem a vizsgálatot.

Azt hiszem, az internet nyelvi hatása, divatteremtő ereje és normameghatározó szerepe vitathatatlan: nyilvánvalóan sokkal inkább hat a fiatalokra, mint a felnőtt társadalom által fontosabbnak ítélt tényezők. A mai magyar 15-25 év körüli fiatalok jelentős hányadának alakíthatja magatartását, gondolkodásmódját, ízlését, nyelvhasználatát az internet.

Pályázatom anyagát 2001 májusában-júniusában Tatabányán és 2001 júliusában Balatonfenyvesen, a Diák- és Ifjúsági Újságírók Országos Egyesületének 21. országos médiatáborában gyűjtöttem. A kérdőíves módszer mellett (amellyel a társalgócsatornákon, e-mailezés közben használt kifejezésekre, rövidítésekre kérdeztem rá) főként a világhálóról gyűjtöttem adatokat.

A kérdőívek elemzésénél és a társalgó csatornák nyelvhasználatának megfigyelésénél úgy találtam, hogy az ott használt nyelvezet laza, egyszerű, korrigálatlan; de szókincsében hasonlít az ifjúsági nyelvezethez, illetve merít

a számítástechnikai szakszókincsből. Ezért döntöttem úgy, hogy igyekszem azokat a szavakat összegyűjteni, amelyeket nem használ az ifjúsági nyelv környezetében — illetve ha használja, akkor az internet hatására — és nem tartozik az informatikai szakszókincshez. Kivételt csak néhány közismert, a csevegőcsatornákon gyakran használt kifejezés esetében tettem. Célom egy olyan gazdag, változatos szójegyzék összeállítása volt, amelyben azok az ötletes, tréfás elnevezések és kifejezések szerepelnek, amelyeket a társalgó csatornákon és e-mailezés közben használnak. Végül közel négyszáz szó, kifejezés vagy karaktercsoport került be a dolgozatomba.

Az internet magyarországi elterjedtsége

A személyi számítógépek magyarországi elterjedése mintegy másfél évtizedre tekint vissza. Az elmúlt néhány évben az internet elterjedése kulturális szempontból is új mozzanatnak tekinthető.

Jelenleg a felnőtt népesség körülbelül negyede-harmada számára elérhető a személyi számítógép, saját háztartásában pedig mintegy fele rendelkezik ezzel a lehetőséggel. Az internet egyelőre kevésbé elterjedt, a legfrissebb mérések szerint itt tizenöt százalékos a hozzáférhetőség. A legtöbben a munkahelyükön tudják használni a világhálót, de számottevő a 18 éven felüli tanulónépesség növekvő ellátottsága a felsőoktatás révén. Számottevően járult hozzá az internet elérhetőségéhez a teleházak, az új típusú cyber cafék megjelenése. A saját internet-hozzáférés viszont egyelőre csak szűk kör számára jöhet szóba.

Legtöbben információk szerzésére, ellenőrzésére használják az internetet (a választék ma már szinte mindenre kiterjed a napisajtótól a menetrendig). Viszonylag kevesen használják (a felhasználóknak csak fele) az elektronikus postát. Az interneten keresztül történő véleménycsere, diskurzus egyelőre csak kis csoportot vonz a számítógép-kedvelőkön kívül.

A netezők közel negyven százaléka harminc év alatti. Magyarországon elsősorban az oktatási intézményekben, például a Sulinet programnak köszönhetően terjedt elé a fiatalok körében a világháló használata, náluk a legnépszerűbb internetes szolgáltatások a szörfözés, az elektronikus levelezés és a csevegőcsatornák igénybevétele.

Úgy gondolom, az utóbbi évek ifjúsági kultúrájának egyik legnagyobb hatású tényezője az internet- és mobiltelefon-használat. A pályázatomban azt is szeretném megvizsgálni, milyen hatással van az ifjúság nyelvhasználatára az internet.

A szleng általános jellemzése

A magyar nyelvészeti szakirodalomban csak a legutóbbi időben használatos a szleng mint szakszó. A szakirodalomban a jassznyelv, a csibésznyelv, zsargon, argó, nagyvárosi nyelv, pesti nyelv meghatározásokkal találkozhatunk az 1980-as évekig. A szleng egyik definíciója: „a szleng bizonyos szociális csoportra, osztályra, egy és ugyanazon szakmai csoportra, baráti körre stb. jellemző sajátos, nem szakmai jellegű (gyakran humoros) beszélt nyelvi szókinés, amely minden élő nyelvben működő törvényszerű nyelvi folyamatok alapján jön létre. Például a szavak jelentésének analógiás kibővítése útján, szavak összekapcsolásával és rövidítésével, idegen nyelvekből és nyelvjárásokból való kölcsönzéssel, archaizmusok használatával, tulajdonnevek köznevesítésével, új szavak képzésével stb. A szleng a nyelv variációs eleme, amelyet nyomatékkal, intonációval, ritkábban sajátos szintaxissal használhatunk. A szlenget elsősorban a szókinésre jellemző jelenségnek tartjuk...” (Tender: Az észti szleng és kutatása: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk. Kis Tamás. Debrecen, 1997. 96.)

A szleng használata nyelvi magatartást is jelent, ugyanakkor egy közösségen belül az összetartozás érzését erősíti. Jellemző tulajdonsága, hogy a már elnevezett dolgokat újabb nevekkel látja el, tehát újranevez. Megfigyelhető a szlengben a humor, az érzelmi viszonyulás, a negatív jelentésárnyalatok túlsúlya is.

Az internetezők nyelvhasználata

Szociológiai szempontból az internetezők, csetezők csoportnak tekinthetők, tulajdonképpen érdeklődési kör szerinti csoportnak, de a köztük lévő kapcsolat jellege spontán, baráti, éppen ezért nyitott csoportnak mondhatjuk. A szlenghasználó internetezők elég jól körülírhatók: többségük férfi, általában fiatalok (30 év alattiak) és városban élnek. Nyelvük csoportnyelvnek minősül, mely szoros kapcsolatban áll az informatikai szaknyelvvvel. Amíg azonban a szaknyelv megnevez, a szleng újranevez.

Az internet sajátos, új fajta kommunikációs közeg. Jellemző rá a gyorsaság, a technikai környezet erős hatása a nyelvhasználatra, a multimedialitás, amelynek eredményeként az írott szöveg kizárólagos üzenetközvetítő szerepe megszűnt, és kiegészíti azt a hang és a kép, az interaktivitás, amelynek köszönhetően a felhasználó is bekapcsolódhat, reagálhat szinte azonnal egy honlapon közzétett véleményre.

Az internet rendkívül műfajgazdag, számtalan szövegtípus létezik a honlapoktól kezdve a levelezés különböző formáin át a csevegőcsatornáig. A különböző műfajú szövegeknek természetesen eltérő a nyelvhasználata.

Az igényes nyelvhasználatot leginkább követő, a nyelvi hagyományokhoz legjobban alkalmazkodó nyilvános szövegeket a honlapokon olvashatjuk. A weblapok a legkülönbébb témákkal foglalkoznak, ezért a leggazdagabb, legváltozatosabb szókinccsel itt találkozhatunk: Az itt olvasható szövegeket heterogén nyelvhasználat jellemzi. A honlapokon használt nyelvezet az igényes publicisztikai, szépirodalmi és a tudományos stílushoz áll közel, de gyakran merít a hivatalos nyelvhasználatból, a szaknyelv kifejezéseiből. Az internetes szlengkifejezéseket általában az e-mailekben és a társalgó csatornákon folytatott beszélgetések során használják.

Az elektronikus levelezésben a témáról, a partnerektől függően sokféle nyelvhasználat előfordul. Főleg a magánlevelezésben észlelhető a „könnyed”, „újító” szabálytalanabb nyelvi formák igénybevétele, de a magyar írott nyelvi eszménytől eltérő, korrigálatlan, rövidítésekkel, jelekkel bővített, leegyszerűsített, általános tegező formájú írott szövegek is jellemzőek.

A csevegőfórumok nyelvhasználata a maga lazaságával, egyszerűségével, végleges korrigálatlanságával jobban hasonlít a kötetlen, spontán beszédhez, mint az íráshoz. Az interneten megjelenik az írott beszélt nyelv műfaja, amely átmenetet alkot az írás és a beszéd között, így megváltoztatja az írásról alkotott képünket.

Az internetes kommunikáció anonim, és az anonimitás könnyen a normasértés felé mozdítja el a nyelvhasználót. Mivel a felhasználó beazonosíthatatlan, láthatatlan maradhat, ezért egyáltalán nem érzi szükségét a nyelvi igényességnek. Az internetes kommunikációban az alapvető nyelvhasználati szabályok hamar sérülnek.

Az informatika nyelvhasználata összekapcsolódik az idegenszerűséggel. Az amerikai angol szakszókészlet hatása a magyar informatikai szaknyelvben is érzékelhető, és az informatika tömegessé válásával a köznyelvben is jelentkezik.

Az internethasználók nyelvi mintát is teremtenek. Az esetleges idegenszerűségek és igénytelenségek a maguk közegében megfelelőek lehetnek, de más közegben mintává válva zavarokat okozhatnak.

Az internetezők szlengjének nyelvi jellemzői

A netezők szlengjét a változatosság, a szavak emocionális színezete jellemzi. Megvan a kapcsolat a közszlenggel is. Az internethasználó 15–25 évesek által beszélt közszleng megjelenik az internetezők nyelvhasználatában is, illetve a közszlengbe is bekerültek a netezők kifejezései (*csigaposta, kukac, necces*).

Sok köznyelvi szót új jelentésben használnak fel (*doboz* 'hangszóró, számítógépház', *elalszik* 'nem válaszol a neki küldött üzenetekre'), és igen jellemzőek a hosszú szinonimasorok is (*amatőr, kezdő, lama, lamer, newbie, újonc* 'ügyetlen').

Sajátos jellemvonás, hogy ugyanaz a karaktercsoport a szöveggörnyezettől függően mást jelenthet (pl. :-]). Megfigyelhetők még az úgynevezett „mindenes szavak” (*necces, sux*) és a kicsinyítő képzős alakok sokasága, a játszi képzés. Ebben a csoportban is az összetartozást jelzik a becenevek.

Beszédükben természetes módon érvényesülnek a szlengkifejezések, használatuk számukra természetessé válik. Az adatgyűjtésnél tapasztaltam, hogy az interneten használt rövidítéseket, emotikonokat még hétköznapi, baráti levelezéseikben is használják.

Az internetes szleng egyik érdekessége, hogy használata nem lokalizálható, tehát a magyarországi internetezők szlengjében nagy különbségek nem lehetnek. Kommunikációs csatornájuk nyilvános, az internetezők állandóan kapcsolatban lehetnek egymással. Bizonyos tényezők azt mutatják, hogy az amerikai angol szleng uralta globálisan az internetes csevegőcsatornákat, és csak mostanában van kialakulóban egy valamennyire lokális, magyarországi internetszleng.

A szavak témakörök szerinti csoportosítása

Ez a csoportosítási mód jól megmutatja, hogy e csoport szavai az internethez kapcsolódó fogalmakat nevez meg, ám emellett számos, a társalgásban előforduló szó található benne. Az összegyűjtött anyagban az informatikához kapcsolódó fogalmak túlsúlya figyelhető meg.

A technikai berendezések nevei, részei

— a számítógép-hálózat részei: *píszí* 'személyi számítógép', *bilcsi* 'billentyűzet',; *moncsi, moni* 'képernyő'; *doboz* 'hangszóró', *láda* 'számítógépház'; *nyomi* 'nyomtató'; *feszko* 'elektromos áram'; *átjáró* 'berendezés, amely két különböző protokollt használó hálózat között továbbítja az információt';

— szoftverek: *böngésző, browser, brózer, tallózó* 'internetes keresőprogram'; *progi* 'program', *géjm* 'játékprogram'; *cédé, cödö* 'CD'; *freeware* 'az internetről ingyenesen letölthető és használható szoftver'; *empé3* 'MP3 kiterjesztésű zenefájl'; *finger* 'olyan program, amely tájékoztat arról, hogy kik vannak bejelentkezve egy adott helyen'; *baci, bacilus* 'vírus, más szoftverek károsítására szánt szoftveralkalmazás'.

Az internet

— világháló, infósztráda, póháló: *kibernetikus tér, cybervilág, kibertér* 'a számítógépek hálózatának egésze, virtuális világegyetem'; *hipertext* 'olyan dokumentum, amelyet linkek segítségével más dokumentumokkal kapcsolnak össze'; *hátéml* 'HTML, Web dokumentumok kódnyelve';

— az internet szolgáltatásai: *freenet* 'ingyenes internetszolgáltatás'; *aréna, csati, cset, csevegőadás, csevegőcsatorna, társalgó* 'internetes fórum, ahol gyors, azonnali eszmecserére nyílik lehetőség'; *drótposta, emil, fényposta, villámposta* 'elektronikus levelezés'; *fórum* 'egy bizonyos téma iránt érdeklődők számára létrehozott eszmecsere-lehetőség'; *eftépé, FTP* 'olyan eszköz, amely lehetővé teszi fájlok átvitelét térben egymástól távol elhelyezkedő számítógépek között', *hálósajtó* 'az interneten megjelenő sajtótermékek összefoglaló elnevezése',

— internetezéshez kapcsolódó tevékenységek: *böngész, brózol, szörfözik* 'honlapokat olvasgat'; *belép, bejelentkezik, csekkkel* 'használni kezd egy programot'; *egerez, klikkel* 'egérrel kattint'; *feliratkozik* 'csatlakozik egy levelezőlistához'; *feltölt* 'az interneten mások számára is hozzáférhetővé tesz'; *gvűjtöget, lenyúl, leszed, lódol, szerványol* 'az internetről a saját számítógépére állományokat ment';

— technikai személyzet: *sysop* 'rendszeroperátor';

— internetes bűnözés: *cracker* 'számítógépes rendszereket pusztító szórakozásból feltörő ember', *hekker* 'számítógépes rendszereket anyagi haszonért feltörő ember'.

Elektronikus levelezés, cset

— elektronikus levelezés: *drótposta, emil, fényposta, villámposta; briós, csiga, kukac* 'az e-mail címekben használatos @ jel (*et*) játékos elnevezése', *csigaposta, snail mail* 'a hagyományos postai szolgáltatás internetes gúnyneve', *fejléc, header* 'az e-mail üzenetek kezdő része, mely több sorban részletezi az általa bejárt utat'.

— társalgó csatornák: *aréna, csati, cset, csevegőadás, csevegőcsatorna, társalgó; bujkáló, leskelődő, lurker* 'olyan személy, aki csak olvassa, „lehallgatja” az interneten folytatott társalgást, de nem vesz részt benne'; *elárasztás, flood, spamming, szemetelés* 'olyan tevékenység, amely az IRC-hálózat működésének stabilitását befolyásolja'; *mIRC* 'a Markdam's Idiotic Relay-chat Client nevű csevegőprogram nevének rövidítése'; *kuffervizit, terpszemle* 'a csevegőcsatornára való belépés után „körülnézni”, a *finger*-ben megnézni, kik vannak bejelentkezve';

— emotikon: *emoticon*, *mosolygó*, *smiley* 'érmelkek, gesztusok, hanglejtés kifejezésére szolgáló karaktercsoport az internetes kommunikációban'.

A társalgás közben használt kifejezések, rövidítések

— tulajdonságok: *lama*, *lamer*, *newbie*, *újonc* 'ügyetlen, kezdő'; *cool*, *kewl*, *ql*, *ruíz*, *rulez*, *rewlíz* 'klassz, szuper'; *necces* 'eredeti, újszerű',

— erős nemtetszés kifejezése: *sux*, *vazze*, *vazzer*.

— módosítók: *brw* 'apropó', *téllég* 'tényleg', *tulképpen* 'tulajdonképpen', *valszeg* 'valószínűleg',

— állandósult szókapcsolatok, rövidítések: *ASL* 'életkor/nem/hely'; *c* 'értem, látom'; *con* 'hív a természet'; *imho* 'szerény véleményem szerint'; *irl* 'élőben'; *lol* 'hangos röhögés'; *myob* 'Törödj a magad dolgával!'

— köszönő és elbúcsúzó formulák: *brb* 'mindjárt jövök', *gtg* 'mennem kell', *cb* 'majd kereslek', *hb* 'siess vissza'; *mentem* 'kiléptem', *webbie*, *re*, *rere*, *wb* 'üdvözlés, akkor használatos, ha valakivel viszonylag rövid idő után újra találkozunk'.

Az internetszleng szóalkotási módjai

Külső szóalkotás

A) Idegen szók átvétele

Szinte kizárólag angol eredetű szavak átvétele a jellemző, hiszen az informatika alapnyelve az angol, és az internetkultúra előbb alakult ki Amerikában, Nyugat-Európában, mint nálunk. Az idegen szavak nagy számú beáramlása elsősorban a társalgó csatornákon használt rövidítéseknel érezhető. Mivel ezek angol nyelvű rövidítések, így a „beavatatlan” csetelő még csak ki sem tudja okoskodni — idegennyelvtudás híján —, hogy mit jelentenek. Az adatgyűjtés során arra is találtam példát, hogy az angol nyelvű rövidítéseket valaki úgy használta, hogy nem volt (és máig nincs) tisztában a rövidítés angol jelentésével, de a hangalakot összekapcsolta a magyar jelentésével, mivel ez a rövidítés szöveggörnyezetéből általában kiderül.

A magyar nyelvű csevegőadásokat használók egyfajta angol-magyar keveréknnyelven társalognak az interneten, és ezt nem tartom szerencsésnek. Érthető, hogy amíg nem állt rendelkezésre kellő számú és színvonalú magyar nyelvű csatorna, addig a nemzetközi szlengszavakat használták, de már elegendő idő telt el ahhoz, hogy kialakulhasson egy magyar szókészlete a csetezőknek.

Az egyik megoldás, amely talán megfelelő lehetne a magyar nyelvű környezetben, de eleget tenne az internetezők elvárásainak is (rövid, tömör kifeje-

zészészlet), arra jó példa az angol *imho* 'in my humble opinion' és a magyar *szvsz* 'szerény véleményem szerint' szópár. Az angol nyelvű rövidítések magyarításának tehát semmi akadálya nincsen, kérdés azonban, hogy mennyire terjedhetnének el, illetve egyáltalán elterjeszthetők-e. Mert ha a lefordított rövidítések nem elterjedtek és közismertek a társalgócsatornák használóinak körében, akkor azokat senki nem fogja érteni és használni. Ez felvet egy újabb problémát: lehet és szabad-e az internet nyelvhasználatába beavatkozni, beszélhetünk-e internetes nyelvművelésről?

fíling < ang. feeling; *webszájt* < ang. website; *bot* < ang. robot; *brózol* < ang. browse; *hepening* < ang. happening.

B) Köznyelvi szók átvétele

bedöglük 'lefagy, elromlik'; *lenyúl* 'az internetről illegálisan állományokat tölt el, például szerzői jogdíjas zeneszámokat'.

C) Átvételek az informatikai szaknyelvből

eftépé 'olyan eszköz, amely lehetővé teszi fájlok átvitelét térben egymástól távol elhelyezkedő számítógépek között'.

Jelentésbeli szóalkotás

A) Névadás

Ezzel a szóalkotási móddal hangutánzó szó keletkezett: *küccög* 'a számítógép hibajelzése; éles, magas hangot ad'.

B) Hasonlóságon alapuló névátvitel

briós, *csiga*, *kukac* 'az e-mail címekben használatos @ jel játékos elnevezése'; *doboz*, *láda* 'számítógépház'; *tyúkbél* 'elektromos kábel'.

C) Jelentésbővítés

terepszemle, *kuffervizit* 'a csevegőcsatornára való belépés után „körülnézni” a *finger*-ben, megnézni, kik vannak bejelentkezve'; *bujkáló* 'olyan személy, aki csak olvassa, „lehallgatja” az interneten folytatott társalgást, de nem vesz részt benne'.

D) Jelentésszűkülés

Fórum 'egy bizonyos téma iránt érdeklődők számára létrehozott eszmecsere-lehetőség', *lefagy* 'a számítógép nem fogadja a parancsüzeneteket, nem reagál'.

Alaki szóalkotás

A) Szóösszetétel

csigaposta, csevegőcsatorna, csevegőadás, hálósajtó, honlap; infósztráda, világháló, bedöglük, világháló, levlista.

B) Szóképzés

A köznyelvi képzők felhasználása jellemzi: Feltűnő a kicsinyítő képzők gyakori használata.

1. Névszóképzők

— deverbális: *-ás/és: elárasztás, pangás, ütésváltás: -mány/mény: üzemeny;*

— denominális: *-i: nyomi, moni, progi, moncsi.*

2. Igeképzők

— deverbális: *-tat/tet: pötyögtet: -gat/get: gyűjtöget;*

— denominális: *-l: klikkel, csekkel; -ányol: szerványol; -z: netezik.*

A szóalkotás egyéb módjai

A) Szórövidítés

nyomi 'nyomtató'; moni, moncsi 'monitor'; progi 'program'; feszko 'feszültség'.

B) Szócsonkítás

netezik 'internetetik'; netező 'internetező'

C) Betűszó

ASL 'életkor/nem/hely'; con 'hív a természet'; imho 'szerény véleményem szerint'; irl 'élőben'; lol 'hangos röhögés'; myob 'Törődj a magad dolgával!'; brb 'mindjárt jövök', gig 'mennem kell', cb 'majd kereslek', hb 'siess vissza'; mentem 'kiléptem'; wb 'üdvözlés, akkor használatos, ha valakivel viszonylag rövid idő után újra találkozunk'.

Az emotikonok jellemzése, használata

Az interneten, elsősorban a csevegőcsatornákon egy egészen különleges írásbeli jelenséget figyelhetünk meg: a technika fejlődésével ismét felbukant, sőt teret hódítani látszik egy ősi írásmód, a képirás. Már a számítástechnika térhódítása előtt megjelent a hangot jelképező betű hangértékének „elfelejtése” és a karakternek formafelidéző eszközként való alkalmazása — a számítógép, pontosabban az internet elterjedése azonban ebben is valóságos forradalmat hozott. (Grétsy Zsombor, 2000.)

A hálózaton keresztül csak a betűkkel leírt információ juthat el a partnerhez, érzelmek, metakommunikatív információk közvetítése viszont nem lehetséges, márpedig ez bármiféle társalgásban alapvető igényként jelentkezik. Természetesen a felhasználó megtehetné, hogy válasza végére odabiggyeszti: „De jót nevettem!”, de ez lassúvá és nehézkesé tenné az érzelemtolmácsolást, ráadásul nem azonos anyanyelvűek között ez nehézségbe ütközhet. Ezek után persze érthető, hogy megszülettek a mindenki számára könnyen megérthető, karakterekből álló, kifejező, tömör metakommunikatív jelek. Ezeket a jelkombinációkat smiley-nak, emotikonok nevezik.

A leggyakrabban használt jelek egyszerűsített változatban is felbukkannak, azaz stilizálódnak, rendszerint az orrot reprezentáló kötőjel marad ki a piktogramból. Mint a legtöbb jelrendszer, az emotikonok világa sem mentes a redundanciától és a félreérthetőségtől. Az előbbit jól példázza, hogy nagyjából ugyanazt a tartalmat több, egymástól eltérő emotikon is kifejezheti: gondoljunk csak a szomorúságot, bánatot kifejező jelekre — :-(, :-((, :-|, ;-(, :”(, &-(stb. — bár árnyalatnyi tartalmi különbséget azért hordoznak a különféle variációk. A félreérthetőség abból származik, hogy sok emotikonhoz egészen más jelentést is társíthatnak használóik. Például a :-X karaktercsoport azt is jelentheti, hogy csók, de azt is, hogy 'lakat van a számon'.

Néhány emotikon jelentését a szöveggörnyezete is módosíthatja. Például a következő mondatban: „Menj a francba! :-)”. A mosolyjel itt nem nevetést, vidámságot jelent, még csak nem is kinevetést. Ebben a szöveggörnyezetben egyfajta pajkos, játékos 'azért ne vedd komolyan' jelentéssel bír.

Szó- és kifejezésgyűjtemény

A betűrendbe szedett szó- és kifejezésgyűjtemény a szavak és kifejezések jelentését, jelentéseit adja meg.

A szócikkek önállóak vagy utaló szócikkek. Az utaló szócikkben az ld. rövidítéssel jelöltem azt az önálló címszót, mely az adott szót értelmezi.

A szócikk felépítése: a címszó után a szófaji meghatározás található (kivéve a nem besorolható rövidítésekénél). Ezt követi a szó jelentése, ha több is létezik, számozással jelöltem.

Rövidítések

ang.	angol	tn	tárgyatlan
m.	magyar	ts	tárgyas
fn	főnév	v.	vagy
mn	melléknév	pej	rosszalló, elítélő, pejoratív

Jelek

- ~ a címszó változatlan alakját helyettesítő jel
← etimológiában annak a jele, hogy a szó a nyíl után álló szóból keletkezett
+ igekötő: meg. Például: +ír, a. m. megír
Iütt határozószó: együtt.
Ix határozószó: egyszer.
6 Igeképző. Pl. fáj6. a. m. fájhat.
7 1. fn Hét napból álló időegység. 2. Igeképző. Pl. etet7 a. m. etethet.

A, Á

- ájtí* fn információtechnológia, az informatikai forradalom által hozott új információs lehetőségek: világháló, e-mail, SMS stb. [←ang. *information technology*]
amatőr fn és mn Ügyetlen, kezdő; — *kezdő, newbie, újonc.*
aréna l. *csevegőadás.*
ASI. Életkor/nem/hely, bemutatkozásnál használatos a következő formában: 18/lány/Tatabánya. [←ang. *age/sex/location*]
aszem ts ige. Azt hiszem.
átjáró fn Berendezés, amely két különböző protokollt használó hálózat között továbbítja az információt.

B

- baci* l. *bacilus.*
bacilus fn. Vírus, mást szoftverek károsítására szánt szoftveralkalmazás: — *baci.*
bead ~ja az unalmast; l. *lefagy.*
bedöglik tn ige *lefagy*, elromlik.
bejelentkezik tn ige Használni kezd egy programot, *belép.*
belép l. *bejelentkezik.*
bilesi fn Billentyűzet.
BK fn. A népszerű tévésorozatot, a Barátok közt címének interneten használatos rövidítése.
boj fn Fiú, férfi: — *boy* [←ang. *boy*]

- bot* fn. A csevegőcsatornán alkalmazott moderátor, vagy az ő szerepét betöltő szoftver. [←ang. *robot*]
böngész ts ige Honlapokat olvasgat: — *brózol, kalandozik, szörfözik.*
böngésző fn Internetes keresőprogram; *browser, brózer, tallózó.*
brb Rögtön jövök, akkor használatos, ha rövid időre el kell hagyni a csevegőcsatornát [← ang. *be right back*]
briós fn Az e-mail címekben használatos @ jel (*et*) játékos elnevezése; — *csiga, kukac.*
browser l. *böngésző.* [← ang. *browser*]
brózer l. *böngésző.* [← ang. *browser*]
brózol tn ige Az interneten a honlapokat *böngész, szörfözik;* — *kalandozik* [← ang. *browse*]
btw Apropos. [← ang. *by the way*]
bujkáló fn Olyan személy, aki csak olvassa, „lehallgatja” az interneten folytatott társalgást, de nem vesz részt benne. — *leskelődő, lurker.*

C

- c* ts. ige Értem, látom. [← ang. *see*]
c u 18r Később találkozunk. [← ang. *See you later*]
cb tn ige Majd kereslek vagy gyere vissza. [← ang. *call back v. come back*]
cédé fn CD-lemez; — *cödö* [← ang. *compact disk*]
cikizés l. *flame.*

city fn Város, városközpont, belváros; — *szi* [← ang. *city*]
con Hív a természet, ki kell mennem a mellékhelyiségbe. [← ang. *call of nature*]
cool mn Szuper, klassz; — *kewl*, *ql* [← ang. *cool*]
cödö l. *cédé*
cracker fn. Számítógépes rendszereket pusztá szórakozásból feltörő ember.
cybervilág fn Számítógépes, kibernetikus világ. Kiejtése még nem állapodott meg: kiber vagy szájber; — *kibernetikus tér*, *kibertér*. [← ang. *cyberworld*]

Cs

csati l. *csevegőadás*.
csatolás fn Fájlok összekapcsolása, például e-mail küldésnél.
csekk ts és *tlan* ige. 1. Ellenőriz. 2. Bejelentkezik. [← ang. *check*]
cset fn internetes csevegőadás, -csatorna; — *aréna*, *csati*, *csevegőcsatorna*, *társalgó*. [← ang. *chat*]
csevegőadás fn internetes fórum, ahol gyors, azonnali eszmecsere nyílik lehetőség; — *aréna*, *csati*, *cset*, *csevegőcsatorna*, *társalgó*.
csevegőcsatorna l. *csevegőadás*.
csiga l. *briós*.
csigaposta fn A hagyományos postai szolgáltatás internetes gúnyneve; — *snail mail*.

D

doboz fn Hangszóró, számítógépház; — *koporsó*, *láda*.
dögös mn Kemény, hatásos.
drótposta l. *emil*.

E

eftépé l. *FTP*.

EG fn A népszerű tévésorozat, az Első generáció címének interneten használatos rövidítése.

egerez ts ige Az egérrel kattint, *klikkel*.
e-névjegy fn Rövid adatállomány, amelyet a felhasználók elektronikus leveleik végére függesztenek, egyfajta aláírás.
elalszik tn ige Nem válaszol a neki küldött üzenetekre.
elárasztás l. *flood*.
emil fn Elektronikus levelezés; — *drótposta*, *fényposta*, *villámposta*. [← ang. *e-mail*]
emoticon fn Érzelmek, gesztusok, hanglejtés kifejezésére szolgáló karaktercsoport az internetes kommunikációban; — *emoticon*, *mosolygó*, *smiley*. [← ang. *emotional icon*]
emp3 fn MP3 kiterjesztésű zenefájl.

F

FAQ Gyakran ismétlődő kérdések; — *gyik*. [← ang. *frequently asked questions*]
feeling l. *fíling*.
fejléc l. *header*.
feka fn és mn 1. Fekete bőrű. 2. Fekete bőrű ember.
feliratkozik tn ige. csatlakozik egy levelezőlistához.
feltölt ts ige Az interneten mások számára is hozzáférhetővé tesz.
fényposta l. *emil*.
feszko fn Elektromos áram.
figy ts ige Figyel, de általában figyelj! jelentésben használatos.
fíling fn Érzés, hangulat, légkör. [← ang. *feeling*]
finger fn Olyan program, amely tájékoztat arról, hogy egy bizonyos felhasználó éppen be van-e jelentkezve, ill. kik vannak bejelentkezve egy adott helyen. [← ang. *finger*]

flame fn Éles hangú válasz, támadás az ellenkező nézetet képviselő személy ellen; — *cikizés, flame war, ütés-váltás.*

flame war l. *flame*

flamer fn Az a személy, aki a *flame*-t írja.

flood fn Olyan tevékenység, amely az IRC-hálózat működésének stabilitását befolyásolja; — *elárasztás, spamming, szemetelés.*

fomc Leestem a székről, a lollal együtt szokták használni. [← ang. *fall of my chair*]

fórum fn Egy bizonyos téma iránt érdeklődők számára létrehozott eszmecsere-lehetőség.

freki fn Frekvencia.

freenet fn Ingyenes internetszolgáltatás.

freeware fn Az internetről ingyenesen letölthető és használható szoftver.

FTP fn Fájlviteli protokoll, olyan eszköz, amely lehetővé teszi fájlok átvitelét térben egymástól távol elhelyezkedő számítógépek között; — *eftépé.* [← ang. File Transfer Protocol]

G

gal fn Lány, nő. [← ang. *girl*]

gém fn Játék, általában számítógépes. [← ang. *game*]

görg ts ige A képernyőn lévő szöveget egér vagy billentyűzet segítségével elmozdít.

görl l. *gal*

gtg tn ige Mennek kell. [← ang. *got to go*]

guru fn A maga területén vezető szerepű, teljhatalmú ember.

Gy

gyaxik ts ige Gyakorol, ismétel valamit.

gyik Gyakran ismétlődő kérdések; — *FAQ.*

gyűjtöget ts ige pej Az internetről módszeresen ingyenes programokat tölt le nagy mennyiségben; — *lenyúl, le-szed, lódogol, szerványol.*

H

hálósajtó fn Az interneten megjelenő sajtótermékek összefoglaló elnevezése.

hátéml fn HTML, Web dokumentumok kódnyelve; [← ang. *Hypertext Markup Language*]

hb tn ige Siess vissza; [← ang. *hurry back*]

header fn Az e-mail üzenetek kezdő része, mely több sorban részletezi az általa bejárt utat, *fejléc.*

hekker fn Számítógépes rendszereket anyagi haszonért feltörő ember.

hepening Buli. [← ang. *happening*]

hipertext fn Olyan dokumentum, amelyet linkek segítségével más dokumentumokkal kapcsolnak össze; [← ang. *hypertext*]

honlap fn Grafikus kezelőfelület az interneten; — *webszájt.*

I

ic ts ige Értem, látom; [← ang. *I see*]

igyexik tn ige Igyekszik, fáradozik valamilyen cél elérésén.

imho Szerény véleményem szerint; — *szvsz.* [← ang. *in my humble opinion*]

infósztráda l. *világháló*

IRC fn Internetes csevegőadás elnevezése; [← ang. *Internet Relay Chat*]

irl Élőben, igaziból; „ideát”; [← ang. *in real life*]

J

jáccik ts ige Játszik.

jasszos fn Főnök, vezető.

K

kalandozik l. *brózol*.

Két sorral arrébb folytasd! Beszélj másról! A feleslegesen sokat író csetelőnek írják.

kewl l. *cool*

kezdő l. *amatőr*

kabál ts ige A cseten a hangerőt a betűméretekkel lehet érzékeltetni. Aki ~, az csupa nagybetűvel ír.

kibernetikus tér fn A számítógépek hálózatának egésze, virtuális világegyetem; — *cybervilág*, *kibertér*.

kibertér l. *cybervilág*, *kibernetikus tér*

kijelentkezik tn ige Abbahagyja egy program használatát, kilép.

kikopiz ts ige Másol. [← ang. *copy*]

kilép l. *kijelentkezik*

klikkel l. *egerez*

koporsó l. *doboz*

kompis fn Kompatibilis, összeegyeztethető, összeférhető.

kuffervízit fn A csevegőcsatornára való belépés után „körülnézni”, a *finger*-ben megnézni, kik vannak bejelentkezve; — *terepszemle*.

kukac l. *bríós*

küccög tn ige A számítógép hibajelzése; éles, magas hangot ad.

L

L igekötő: el; Például: „Mész L?” (Mész el?) a.m. Kilépsz?

18r határozószó Később; [← ang. *later*]

láccik tn ige Látszik.

láda l. *doboz*

lajstrom fn Levelezőlista; *levlista*.

lama fn és *men* pej Ügyetlen, kezdő, béna; — *lamer*. [← ang. *lame*]

lamer fn és *mn* pej Kezdő, amatőr; — *lama*. [← ang. *lamer*]

le7 Lehet

lécci ts ige Légy szíves, kérlek: — *pls*, *plz*. [← ang. *please*]

lefagy tn ige A számítógép nem fogadja a parancsüzeneteket, nem reagál; — *beadja az unalmast*, *bedöglük*, *megfázott*.

lenyúl ts ige *pej* Az internetről illegálisan állományokat tölt le, például szerzői jogdíjas zeneszámokat; — *gyűjtöget*, *leszed*, *letölt*, *lódol*, *szerványol*.

leskelődő l. *bujkáló*

leszed ts ige Az internetről a saját számítógépére állományokat ment; — *gyűjtöget*, *lenyúl*, *letölt*, *lódol*, *szerványol*.

letölt l. *leszed*

levlista l. *lajstrom*

link fn Hipertext és hipermédia anyagokban használt utaló egy másik szövegrészre vagy állományra való hivatkozáshoz.

Lnézést Ne haragudj, elnézést kérek.

lo fn Röhögés; [← ang. *laugh out*]

lol fn Hangos röhögés; [← ang. *laugh out loudly*]

lurker l. *bujkáló*; [← ang. *lurk*, *lurker*]

M

m1 tn ige 1. Megy 2. Kilép a csevegőcsatornáról.

Mber fn Ember, férfi, megszólításforma is lehet.

me2 Én is. [← ang. *me too*]

megfázott (a gép) tn ige Lefagyott a számítógép, nem fogadja a parancsüzeneteket; — *beadja az unalmast*; *bedöglük*, *lefagy*.

mentem tn ige Kiléptem a csevegőcsatornáról; — *mentM*.

mentM l. *mentem*

mexünik tn ige *Megszünik*.

mIRC fn A Markdam's Idiotic Relay-chat Client nevű csevegőprogram nevének rövidítése.

moncsi fn Monitor, a számítógép képernyője; *moni*.

moni l. *moncsi*

műxik tn ige Működik, üzemel.

myob Törödj a magad dolgával! [← ang. *mind your own business*]

N

necces mn Eredeti, újszerű, klassz.

nemtom ts ige Nem tudom.

net l. *világháló*

netezik tn ige Internetezik.

netező fn Internetező.

netikett fn Az internet-etikett rövidítése, a hálózat használata közben betartandó üzemeltetési szokások és szabályok rendszere.

newbie l. *amatőr* [← ang. *newborn*]

newgroup fn Internetes hírcsoport.

nick fn A csevegőcsatornán használt becenév elnevezése; *nickname* [← ang. *nickname*]

nickname l. *nick*

nm Nines mit.

NgM névmás Engem.

Ny

nyomi fn és mn. l. nyomtató 2. szerencsétlen, *amatőr*

nyomulás fn Lelkesedés, rámenősség.

nyű tn ige Nyúl.

O

oic ts ige Aha, értem; [← ang. *oh, I see*]

oki Rendben — *oks, ox*. [← ang. *OK*]

oks l. *oki* [← ang. *OK*]

opme Operációs jog kérése.

otoh Másrészt; [← ang. *on the other hand*]

ox l. *oki* [← ang. *OK*]

Ö, Ó

őrület fn Buli, koncert.

összebuherál ts ige Két vagy több számítógépet hálózatba köt.

P

pangás fn Üres a csevegőcsatorna, kevés a beszélgetőtárs.

pill fn Pillanat.

písz fn Személyi számítógép. [← ang. *personal computer*]

pls ts ige Légy szíves, kérlek; — lécci, *plz*. [← ang. *please*]

plz l. *pls*

punfji Bocsánat, hogy közbeszólok; [← ang. *pardon me for jumping in*]

pókháló l. *világháló*

posting fn Tájékoztatás, témafelvetés.

pötyög fn ~tet; gépel

ppl fn Emberek; [← ang. *people*]

privcsi fn és mn 1. Privát üzenet, internetes szövegrészlet. 2. Privát; — *privi*.

privi fn és mn 1. Privát üzenet, internetes szövegrészlet. 2. Privát — *privcsi*.

progi fn Program.

Q

ql l. *cool*

R

r tn ige Vagy, vagytok, vannak jelentésben használatos. [← ang. *are*]

rc Üdvözlés, akkor használatos, ha valakivel viszonylag rövid idő után újra találkozunk; — *rere, wb, webbie*. [← ang. *returned*]

rere l. *re*

rewlz mn Klassz, tökéletes, pompás; — *rulez, rulz*. [← ang. *rules*]

rotf tn ige A földön fetrengnek, gyakran a *lollal* együtt használják; [← ang. *rolling on the floor*]

rotflol tn ige A nevetéstől a földön fetrengnek; [← ang. *rolling on the floor laugh out loudly*]

router fn Útvonalválasztó, berendezés, amely lokális hálózatok között a

megfelelő helyre továbbítja az információt.

rulez l. *rewlz*

rułz l. *rewlz*

S

shareware mn Kipróbálásra díjmentes.

snail mail l. *csigaposta*

sorompó fn Algoritmikus akadály az informatikai rendszerekbe történő külső behatolás elhárítására; — *tűzfal*.

soxerencsét Sok szerencsét, jókívánság.

spamming fn Szemetelés, hosszú, értelmetlen üzenetek küldése a csevegőadásra, amelyek lassítják az adatátvitel sebességét; — *elárasztás*, *flood*.

sux fn Erős nemtetszés kifejezése, szívas, a *rulez* ellentéte; [← ang. *sucks*]

sysop fn Rendszeroperátor.

Sz

szemetelés l. *spamming*

szerványol l. *lenyúl*

sziti l. *city*

szobára megy tn ige Két beszélgetőpartner a cseten csak egymással, privát cseveg.

szörfözik l. *brózol*

sztem Szerintem.

szvsz Szerény véleményem szerint; — *imho*.

T

tallózó l. *böngésző*

társalgó l. *csevegőadás*

téleg Tényleg.

Telnet fn Szoftvereszköz, amely lehetővé teszi, hogy távoli gazdagépekre jelenkezzünk be, és igénybe vegyük a szolgáltatásait.

téma fn Az a kérdés, ügy, amelyről a csevegőcsatornán éppen szó van.

terepszemle l. *kuffervizit*

thread fn Adott témára, gondolatra válaszoló üzenetek, beszélások sora.

thx ts ige Köszönöm, köszi [← ang. *thanks*]

tia Előre is köszönöm; [← ang. *thanks in advance*]

tla Három betűs rövidítés, így nevezik általában az efféle rövidítéseket, noha nem mind három betűs; [← ang. *three letter acronym*]

tulképpen Tulajdonképpen.

tűzfal l. *sorompó*

Ty

tyúkbél fn A számítógépet a billentyűzettel, monitorral és egyéb eszközökkel összekötő elektromos kábel.

U, Ú

u nm Te, ti; [← ang. *you*]

újong l. *amatőr*

ur nm Tiéd, tiétek [← ang. *your*]

Usenet fn Internetes hirdetőtábla.

Ü

ü tésváltás l. *flame*

üzenény fn Üzenet.

V

V+ fn 1. A Viva+ nevű tévécsatorna internetes elnevezése a csevegőcsatornákon. 2. A Vöröskeresztre használatos formula a cseten.

valszeg Valószínűleg.

velM névmás Velem.

világháló fn Az internet; — *infósztráda*, *pókháló*.

villámposta l. *emil*.

W

wb tn ige Üdvözlés, akkor használatos, ha valakivel viszonylag rövid idő után újra találkozunk; — *re*, *rere*, *webbie*; [← ang. *welcome back*]

webbie l. *wb*

webszájt l. *honlap* [← ang. *website*]

write-ol ts ige Ír; [← ang. *write*]

www fn Hosszú ideig tartó várakozás [← ang. *World Wide Wait*]

X

xs fn Elérés; [← ang. *access*]

Y

y 1. Miért 2. Te [← ang. *whyv you*]

yymm A kilométerigény változhat, értsd: a dolog mindenkinél más eredményre vezet; [← ang. *your mileage may vary*]

Z

zújs? Üdvözlési formula. [← m. *Mi újság?*]

Mosolyszótár

Az emotikon érzelmek, gesztusok, hanglejtés kifejezésére szolgáló karaktercsoport az internetes kommunikációban. A papírt kilencven fokkal jobbra fordítva láthatóvá válnak a stilizált, karakterekből megformált, kifejező kis arcoeskák.

:−)	mosoly, vidám	>:−>	ördögien csípős	:−*	savanyút evett
:−))	nagyon vidám	\$−)	pénzéhes	:−)~	folyik a nyála
:)	boldog	;−)	kacsint	: ~−)	megfázott
:]	mosolygós	:−9	megnyalja az ajkát	:−#	fogszabályozós
=)	mosoly	:−ll	mérges	:^)	eltört az orra
:D	nagyon nevet	>:−l	mérges, ördög	:)=)	kétorrú
:−D	teli szájjal nevet	:−I	érdektelenség	=:)	pank
;−)	gúnyos mosoly	:l	lehangolt	−:−)	pank
:−7	kényszerű mosoly	:−C	reménytelen	:−Q	dohányos
:')	örömben sír	:−X	lakat a száján	:−?	pipázik
:^D	nagyon tetszik	3:−]	simogatás	O−:)	búvár
:(bánatos	3:−l	lekezelő simogatás	+−:−)	pápa, vallási vezető
;((sír, szomorú	:−>	hej	O:−)	angyal, szent
:−((szomorú	:−I	hmmm	Xl	öngyilkos
:−(((nagyon szomorú	:−	hmmm, ejnye	%−6	agyhalott
:−c (nagyon szomorú	:−,	hmmm	X−((halott
&−((könnybe lábadt	:−o	oh!	'−:−)	fél szemöldöke van
:−((sír	−)	he-he	.−)	félszemű
:;−((sír	−D	ho-ho	,−)	félszemű kacsint
:!−((sír	−P	undorító	(:I	tojásfejű
:−& (kuka	:>	mi?	< −)	kínai
:−@ (visít	:@	mi?	*<:−)	télapó
:−V (kiabálás	:<	mi?	*:o)	bohóc
:O (ordít	:{	mi?	E−:−)	rádiókezelő

:-O	ne ordíts!	:Q	mi?	[:-)	fejhallgató
:*	puszi	(-:	balkezes	@:-)	turbános, török
:-*	puszi	%-)	csillagokat lát	8:-)	varázsló
:-x	csók	:*)	részeg	=!:-)	Lincoln
:-X	csók	[:]	robot	Cl:=	Chaplin
:-P*	csók	::-)	szemüveges	%\v	Picasso
[]	ölelés	B-)	vastag szem- üvegkeret	:->>>	hányás
I-O	ásít, unalmas	8-)	(Nap)szemüveges	:-)8	csokornyakkendő
II	elaludt	B:-)	szemüveg a fe- jen	<:-I-	fajankó, idióta
I-I	elaludt	8-)	kislány	C=:-)	szakács
I-O	horkol	:-)-8	nagylány	(:-)	kopasz
^o	horkol	:-{}	rúzsos	:-&	beszédhibás
I-[duzzog	{:-)	parókás	:- =	hörcsög
:-S	zagyva, értelmet- len	:- }	bajszos):-)	te ökör
:-/	kétkedik	<:-I	nehézfejű	:-))	toka, tokás
%-)	zavarodott	:-┘	vámpír	:= 	pávián
:-'	köp	:-E	fűrészfogú vámpír	:-:	sziámi ikrek
:->	csípős megjegyzés	:-F	foghíjas vámpír		

Áttekintés, összegzés

Dolgozatom célja az internetes szlengszókincsben létrejött értékes, illetve javasolható, ajánlható magyar nyelvi jelenségek bemutatása volt. Ezt egyrészt úgy érzem, sikerült megvalósítanom, hiszen számos ötletes, tréfás magyar kifejezést találtam. Másrészt azt hiszem, figyelmeztető lehet az idegen eredetű szavak túlzott, felesleges használata a társalgó csatornákon és e-maillezés közben.

Sajnos nemcsak ajánlható és követendő nyelvi jelenségekre bukkantam az interneten, hanem számos olyan példa is akad, amelyek a magyar helyesírási norma és hagyomány ellen vannak. Ezeket szándékosan nem elemeztem külön, a hanyag nyelvhasználat egyes elemei azonban bekerültek a szó- és kifejezésgyűjteménybe.

Nyelvtanilag nem tartom sem jó, sem követendő példának a szótagok numerikus átírását (*lütt* 'együtt'), a szótagok betűkkel való helyettesítését (*Ngem* 'engem'), azonban az internetes környezetben — ha nem maradandó szövegről van szó, tehát cseten, e-mailben — ezek az átírási módok nagyon

is helyénvalónak tűnnek. Véleményem szerint az emotikonok használata is csak a fenti formákban, esetleg SMS-ben használható.

Nekem úgy tűnt, hogy a netezők ahelyett, hogy a meglévő angol szlengszavakat magyarra fordítanák, esetleg újakat találnának ki, a magyar szavakat „angolosítják” azáltal, hogy nyelvünktől idegen hangzású mássalhangzóval egészítik ki (*műxik* 'működik', *gyaxik* gyakorol').

Az internet anonimitása miatt az igényes nyelvhasználatra nem figyelnek oda a netezők. Jellemző példa, hogy a beszélt nyelvben hanyagnak tartott, állandóan kijavított formák írott változatban az interneten élnek másodvirágzásukat (*aszem* 'azt hiszem'; *nemtom* 'nem tudom').

Meg kellene találnunk a módját, hogy amennyire lehet, a magyar nyelvhez idomítsuk, alakítsuk a már használt szavakat, mert jelenleg az interneten csevegők egyfajta keveréknyelvet beszélnek. Megoldást jelenthet egyfajta ajánlott szókészlet összeállítása és közzététele az interneten, a témával foglalkozó újabb honlapok létrehozása.

Irodalom

Balázs Géza: A globalizmus és az anyanyelv. *ÉA*, 2001. április. 6.

Balázs Géza: *Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón*. A–Z Kiadó. Bp. 1998.

Balázs Géza: Szempontok a digitális nyelvújításhoz. 1999.

<http://nyelvc3.hu/netnyelveszet.html>

Balázs Géza: Anyanyelvi modernizáció — társadalmi modernizáció. Beszélgetés Glatz Ferencsel, az Akadémia elnökével. *ÉA*, 2000. január. 3.

Balázs Géza: Címszavak az új értelmező szótárhoz c. sorozata az *ÉA* c. folyóiratban.

Bódi Zoltán: Internetes kommunikáció — beszédkommunikáció. In: Gósy Mária szerk. *Beszéd kutatás '98. Beszéd, spontán beszéd, beszédkommunikáció*. MTA Nyelvtudományi Intézete. Bp. 1998.

Bódi Zoltán: E-mail nyelvészszemmel. *Computer Panoráma IX*. 1998. 4–9.

Bódi Zoltán: Az elektronikus levelezés és az internet nyelvhasználatáról. A IX. Magyar alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson elhangzott előadás. Veszprémi Egyetem. Veszprém. 1999. ápr. 8–10. <http://nyelv.c3.hu>

Bódi Zoltán: Az informatika nyelvhasználatának hatásai és nyelvstratégiai háttere. *MNy* XCVI. (2000/2.) 218–223.

Glatz Frenc (szerk.): *A magyar nyelv az informatika korában*. Bp. 1999.

Grétsy László – Kovalovszky Miklós szerk.: *Nyelvművelő kézikönyv*. Akadémia. Bp. 1985.

Grétsy Zsombor: A huszadik század képírása felé I–II. *ÉA*, 2000. dec. 2001. jan.

Kiss Gábor – Pusztai Ferenc: *Új szavak, új jelentések 1997-ből*. Tinta. Bp. 1999.

Minya Károly: Mai magyar nyelvújítás. In: V. Raisz Rózsa szerk. *Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában*. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Bp. 1997.

AZ ÚGYNEVEZETT „INTERNET-SZLENG” — NYELVI KACSINTÁS

Novák Judit pályamunkáját az élményszerű leírás, valamint a szépen (táblázatokba) rendszerezett nyelvi anyag teszi értékesé. Az eredeti pályamunkához kapcsolódik még egy kérdőíves fölmérés is az e-maillal valamint a csettel kapcsolatban. Ebből kiderül, hogy valójában kik is a számítógép-használók, mikor, mire használják az internetet, és hogyan vélekednek róla. A dolgozatnak ez utóbbi a részét helykímélés miatt nem tudjuk közreadni.

Az Internetről röviden

A gyökerek a hatvanas évekig nyúlnak vissza, a történet katonai fejlesztések civil szférába való átszivárgásával kezdődött. Az amerikai egyetemek és az USA hadügyminisztériumának közös projektje volt az ARPANET, az Internet őse, az első csomagkapcsolt hálózat.

Ez azt jelenti, hogy két gép között az információcserére nincs szükség közvetlen kapcsolatra, az üzenetek kis csomagokra bontva, egy háló főbb csomópontjait érintő útvonalon jutnak el rendeltetési helyükre. Az egyes csomagok a csomópontokban külön-külön várakozhatnak, és akkor továbbbitódnak, amikor a vonal terheltsége azt éppen lehetővé teszi. A célállomáson a csomagok aztán újból összerakhatók az eredeti üzenetté. Ily módon sokkal kevesebb vonalra van szükség, mint abban az esetben, ha minden gépet össze kellene kapcsolni az összes többivel, és a vonalak kihasználása is optimális.

Az idők során a helyi hálózatok összekapcsolódtak, szabványaik a maximális hatékonyság miatt egységesültek, míg végül kialakult a hálózatoknak az a globális hálózata, amely Internet néven lett ismert (a név az „Internetworking” rövidítése), valamint annak saját, egyre inkább univerzálisan elfogadott adattovábbítási szabványa, más szóval protokollja: a TCP/IP (Transmission Control Protocol-Internet Protocol).

Az eredetileg szakmai célokra tervezett hálózat gyorsan általános kommunikációs, információtovábbító médiává vált, majd maguktól adódtak az emberi kapcsolatteremtés újabb, sokszor korábban soha nem ismert formái. Az eredetileg elsősorban oktatási intézményekben elérhető hálózatra egyre

több intézmény, szervezet, cég kapcsolódott, a szolgáltatást hamarosan a nagyközönségnek is felkínálták.

Az e-mail forradalmát gyorsan követte a „hírcsoportok” (newsgroup) forradalma, majd az egyre újabb és sokoldalúbb információkereső- és továbbító eszközök elterjedése, amelyek 1993-ban úgy tűnik, egy „természetes” végponthoz, a WWW-hez — World Wide Web) vezettek: innen a számítógépekhez nem értő laikus könnyedén, minden tanulás nélkül navigálhat az Internet óceánján. Innen eredeztethető a korábban a felhasználó szempontjából ingyenes, nonprofit hálózat kommercializálódása is: az óriási és egyre növekvő, többé már nem csak profi számítástechnikusokból álló Internet-közösség hatalmas üzleti lehetőségeket rejt, sőt, az emberek közötti komerciális kapcsolatok teljesen új formáit teszi lehetővé.

Az Internet birodalmában

Ma ahhoz, hogy valaki internetezni tudjon, nem kell más, csak egy grafikus felületű számítógép, egy program és kapcsolat a legközelebbi Internet szolgáltatóhoz, és máris nyakig merülhetünk Cyberland információ-óceánjában. Az élmény elemi erejű, sokakat úgy kell sebészetileg leválasztani a gépről, mivel egy bizonyos idő múlva ki tud alakulni az internetfüggőség. Manapság, aki tudja kezelni az egeret, és hajlandó mintegy fél órát szentelni a legfontosabb tudnivalókra, máris teljes jogú cyberpolgárrá válhat.

Cyberlandnak nincs fővárosa, közigazgatása, teljes mértékben decentralizált. Nincsenek törvényei, de van etikettje, pontosabban netikettje. Területe egyenlő a Föld nevű bolygó területével, lakosságát egyes becslések szerint 30-40, mások 75 millióra becsülik, s ez a szám évről évre növekszik. Hivatalos nyelve nincs, ám összekötő nyelvként többnyire az angolt használja (Netglisch). Ezt azonban nem kényszeríti rá lakóira. Nincs államformája, fizetőeszköze, hadereje, de nagyon erős civil szervezetek kötődnek hozzá. Kulturális és tudományos nagyhatalom. Területének jelentős részét könyvtárak és egyetemek teszik ki. Sajtója gazdag, csak teljes körben terjesztett napilapjainak száma meghaladja a 3000-et. Lakói egytől egyig képesek saját kiadványokat létrehozni, és azt szabadon elérhetővé tenni, ezen kiadványok száma tízmillió felett van. Az önmegvalósítás állampolgári jog és kötelesség. A szólásszabadság korlátozatlan és korlátozhatatlan.

Az Internet-társadalom

A globális számítógépes hálózat olyan forradalommal ér fel, amely jelentőségében az ipari forradalomhoz hasonlítható. Az emberi élet többé már nem

lesz olyan, mint korábban, mert a hálózat mindennapi társunkká, életünk szerves, nélkülözhetetlen részévé válik.

A netiketről

A netikett főbb szabályai röviden: a hálózat kapacitásának ésszerű használata (mindig vigyázzunk, hogy ne terheljük a hálózatot feleslegesen); mások szellemi termékeinek tiszteletben tartása; saját magunk azonosítása (ne írjunk névtelen leveleket); a hálózaton fellelhető információk lehetőségeink szerinti gyarapítása: és a teljesen szabad közegben magunk moderálása. Mielőtt aktívan, nagy adatforgalmat generálva folytatunk hálózati tevékenységet, először ismerjük ki a szabályokat, szokásokat. Figyeljük, hogy csak olyat írjunk, amit a másik embernek személyesen is mondanánk. Külön gondot okozhat, hogy az Interneten naponta kerülünk kapcsolatba teljesen más kultúrákkal: ne tételezzük fel, hogy a vonal másik végén ülő ember is olyan, mint mi vagyunk.

E-mail, elektronikus levelezés, e-levél, emil drótposta

A hálózat által biztosított, legrégebbi, alapvető lehetőség, ugyanakkor ma is sokak számára a legvonzóbb szolgáltatás az e-mail, vagyis a számítógépes levelezés. Ez lényegét tekintve hasonlít a hagyományos postai szolgáltatáshoz, azonban attól eltérően a levél megérkezése ritkán tart tovább néhány másodpercnél, teljesen ingyenes (persze a már internet-hozzáféréssel rendelkező felhasználó számára), és a levelek írása, feladása, olvasása, a levelek rendszerezése és archiválása is jóval gyorsabb, könnyebb, mint hagyományos levél esetében. Ezek közül talán a legfontosabb a gyakorlatilag végtelen sebesség: a hálózat túlterheltsége itt nem játszik lényeges szerepet, az átlagos üzenet nem elég hosszú ahhoz, és nem is szükséges másodperceken belüli reakció. A különbség olyan jelentős, hogy pszichés változást is okoz — számtalan ember, aki köznapi életben lusta, „nemakarom” levelezőnek számít, a számítógép előtt ülve tízesével küldi-kapja az üzeneteket. Lelkesen levelezik távoli ismerőseivel, netán ismeretlenekkel is, és meg sem fordul a fejében, hogy ezt amúgy terhes kötelességnek érezné. Az e-mailnek a telefonhoz képest is jelentősebb előnyei vannak: azon kívül, hogy a világ másik végén levő ismerősünkkel is ingyen beszélhetünk, az üzeneteket akkor írhatjuk és olvashatjuk, amikor ráérünk, a válaszon annyit gondolkozhatunk, amennyit csak akarunk. Nem csoda, hogy legtöbb embernek (legalábbis kezdetben) az e-mail-lehetőség az internet legnagyobb csábítása, és ma is sokan elsősorban levelezésre használják a hálózatot.

A hálózaton minden rendszer támogat valamiféle elektronikus levelezést, ami azt jelenti, hogy bármilyen gépen is dolgozunk, ha az rá van kapcsolva az internetre, tudunk vele e-mailt küldeni és fogadni. Mivel az elektronikus levelezőrendszerek kapcsolatban vannak sok, az interneten kívül eső rendszerrel, így azok is e-mailezhetnek, akiknek nincsen igazi internet-kapcsolatuk.

Aki e-mail hozzáféréssel rendelkezik, birtokában van egy e-mail címnek, ami a cybertérben a postacím vagy a telefonszám szerepét tölti be. Az internet által biztosított elektronikus levelezőrendszer új távlatokat nyit meg az emberi kommunikációban. Ha az embernek van egy saját e-mail címe, akkor mások ide tudják küldeni üzeneteiket távolságra való tekintet nélkül. Egy egérekattintással elküldhetjük az üzenetet úgy, hogy az a kattintással szinte egy időben jut el a címzethez vagy a címzettekhez. Nem kellene hivatalos címzési és megformálási szabályok, nem kell bélyeg, nem kell a postára menni, s ezeket a lehetőségeket kihasználva előtérbe kerül a kommunikáció gyorsítása és egyszerűsítése, ebből következik az, hogy elsikkadnak a ki-munkálást, megformálást érintő formai szabályok. A szövegalkotónak elemi érdeke, hogy könnyen érthető, egyértelmű formájú és jelentésű e-mailt írjon, mert a gyorsaságnak, az egyszerűségnek és a rövidítési lehetőségeknek az szab határt, ha a szövegalkotó és befogadó közötti egyeztetés hiányából kommunikációs zavarok fakadnak.

Az e-levél többek között azzal az adottságával is megteremti a maga sajátos nyelvhasználati módját, hogy rajzok, kézírás, képek kizárólag csatolva és külön technikai eljárással továbbíthatók a hálózaton keresztül. A technikai közeg pedig hat a nyelvhasználatra.

Az elektronikus levelezés mint a kommunikáció új formája

Az e-mail személyes, nem nyilvános, ezért a nyilvánosság által megkövetelt normatíváktól gyakrabban térnek el a levelezőpartnerek. Ötfajta e-mailtípus létezik:

- az üzleti jellegű,
- a magánjellegű,
- a hírlevelek,
- a hibaiüzenetek,
- a vicces üzenetek.

Az *üzleti e-mailek* megőrzik a magázódást, a hivatalos levélformát betartják a partnerek, és nem alkalmaznak különleges szimbólumokat, nem rövidítenek.

A *magán jellegű e-levelekben* általános jelenség a tegeződés, az emberek az ún. *írott beszélt nyelvet* alkalmazzák, vagyis legtöbbjében olyan, mint a beszélt nyelv, csak egyéni nyelvi formákkal, jelölésekkel, mosolykódokkal és szokatlan írásjelekkel tarkítva. Tehát az internetes üzenet számítógépes megalkotása, gyors célba érése újfajta szövegalkotási és befogadási technikákat igényel, és sajátos nyelvi formát alakít ki. Az elektronikus levelezés nyelvhasználatára jellemző a lényegre törő rövidek. Persze vannak kivételek is, ez a mondani- vagyis írni valóunktól függ. Általában érdemes a tárgyra szorítkozni, és röviden megfogalmazni levelünket. Az e-mailek gyakran laza fogalmazásúak, kevésbé fontos a kimunkált nyelvi stílus, mint az írott levélnél, mert pongyola, inkább jegyzetszerű, gyakoriak benne a rövidítések, jellemző a szleng nyelvhasználati módja.

Külön fajtát képviselnek a *hírlevelek*, amelyekre regisztráltatnunk kell magunkat. Miután ez megtörtént, naponta, hetente vagy havonta információkat kapunk az aktuális témákról, amelyek érdekelnek bennünket.

*Mailer Daemon*tól akkor kapunk elektronikus üzeneteket, ha az általunk megadott e-mail cím nem létezik. Ebben az esetben a levél a feladóként megadott e-mail címre továbbítódik olyan kiegészítéssel, amely tájékoztatja a feladót a kézbesítés sikertelenségéről.

A *vicces (funny)* kategóriába tartozó e-leveleket általában a feladó továbbítja, tehát nem írja le még egyszer, ahogy megkapta, küldi is tovább annyi embernek, amennyinek csak tudja. Ezek az üzenetek nem tartalmazzak megszólítást, csak a szöveget. Pl.:

A történet igaz...

- >> Egyszer, valamikor régen egy tökéletes férfi és egy tökéletes nő
- > találkozott. Tökéletes udvarlás után tökéletes esküvőjük volt.
- > Az életük együtt természetesen tökéletes volt. Egy havas, viharos karácsony este, ez
- > tökéletes pár autójával ment egy kanyargós úton, amikor észrevettek egy
- > szomorú alakot az út szélén. Mivel tökéletes pár voltak, megálltak segíteni.
- > A Télapó volt az egy nagy halom ajándékkal. Mivel nem akarták, hogy bármely
- > gyermek csalódjon karácsony este, a tökéletes pár felvette a Télapót és a
- > játékaikat az autójukba. Hamarosan össze-vissza autókáztak, hogy kézbesítsék
- > az ajándékokat.
- > Sajnos a rossz (vezetési) körülmények miatt a tökéletes pár és a
- > Télapó balesetet szenvedett. Csak egyikük élte túl a balesetet.
- >> Ki volt a túlélő?
- > ?
- > ?

> ?
 > ? (Választ lásd fent)
 > ?
 > ??
 > ???
 > ????
 > ?????
 > ??????
 > ???????
 > ???????
 > A tökéletes nő élte túl.
 >> Ugyanis ő az egyetlen, aki létezett eredetileg is.
 >> Mindenki tudja, hogy nincs Téalapó, és nincs olyan
 dolog, mint tökéletes
 > férfi.
 > *****
 > * !!!!!!!!!!! A nők hagyják abba az olvasást itt, ez a vicc
 > vége. !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! *
 >
 > *****
 > *****
 > *****
 >> ***** A férfiak gördítsenek
 tovább... *****
 >> ... szóval, ha nincs tökéletes férfi és nincs Téalapó, a
 nőnek kellett
 > vezetnie.
 > Ez megmagyarázza, miért szenvedtek balesetet.
 >> És ha már itt tartunk, ha nő vagy és még mindig
 olvasol, ez szemléltet még
 > valamit:
 > A nők SOSEM hallgatnak (arra, amit mondanak nekik)...

A kivitelezési mód: stílus és helyesírás

Az e-mail kommunikációs műfaja írott beszélt kommunikáció, mert sok közös vonást lehet találni a spontán beszéd és a spontán témájú levelezés tervezési és kivitelezési folyamatai között, annak ellenére, hogy az elektronikus levelezés mégis csak írott szöveg.

A helyesírás és a kidolgozott nyelvi stílus az elektronikus levelezésben nem mindenkinél fontos. Ebben a tekintetben az e-mail nyelvhasználata közelebb áll a beszélt nyelvhez. Itt is előtérbe kerül az, hogy drága az internet, mert amikor az ember gyorsan válaszol egy emailre, akkor azt online teszi, így javításra, korrigálásra nincs sok ideje, különben sok lesz a telefonszám-

lája. Azonban van egy másik véglet is, mert ha eget verő hibák vannak a levelekben, az komolytalanná teheti az embert, valamint az írás egy képes ad a levél írójáról. A legfontosabb mégis az, hogy az elektronikus üzenet érthető legyen a címzett számára, mert a cseten gyorsan lehet korrigálni, ha valamit érthetetlenül írtunk le, de itt plusz levelekbe kerülhet, és ez időigényes. A stílus is meghatározó lehet egy e-mailben, hiszen ezen múlhat, felkelti-e egy másik személy érdeklődését a levél iránt, valamint a stílus maga az ember.

Az egyéni nyelvi lelemények

E-mailben is jól kibontakozhatnak az egyéni nyelvi lelemények, rövidítések. Az e-mail a szabad, kötetlen nyelvével, sokkal nagyobb teret nyújt az egyénieskedésnek, akár a szabálytalanságnak is, mint eddig bármilyen írásos kommunikációs forma. Ha az ember kreatív, akkor azt megpróbálja írásban is kamatoztatni, tehát az egyéni rövidítések nemcsak a kommunikáció gyorsasága miatt jönnek létre. A rövidítések nagyon gyakran angol eredetűek, követve a számítástechnika, és különösen az angol nyelvi divatját, pl.: *4All* = For all = mindenkinek, *Xmas* = Christmas = karácsony, *THX* = thanks = köszönöm. Ezek az elemek néha okozhatnak kommunikációs zavart, hiszen nem mindenki tud angolul, vagy pedig nem ismeri ezeket a kifejezéseket.

Gyakran előfordul az erőltetett fonetikai írásmód, ami ellentmond a magyar helyesírási szabályzatnak, pl.: *aggyál, nyittyuk, taníccs+*. Ebből is következik az, hogy az e-mail a beszédkommunikációhoz kapcsolható. Ez a fonetikus írásmód legtöbbször nem a műveletlenséget tükrözi, hanem szándékos, mivel az elektronikus levelezést használók nagy többség egyetemi vagy főiskolai hallgató, diplomás értelmiségi, számítástechnikai szakember, akiknél alapvető a helyesírási normák ismerete.

Chat, cset, csevegés

Ha megkedveltük az e-mailt, és türelmetlenek vagyunk kivárni a választ az üzeneteinkre, akkor valószínűleg jobban bejön nálunk a chatelés (magyarított változata a *csetelés*), vagyis a csevegés. Az online chat olyan rendszer, ami lehetővé teszi, hogy írásban, közvetlenül kommunikáljunk azokkal, akik velünk egy időben beléptek a csevegőszobába. Ez nemcsak a postánál, de még az elektronikus levélnél is gyorsabb kommunikációs lehetőséget nyújt az emberek számára. Lehet tanácsokat, információkat kérni, adni; ismerkedni, barátokat szerezni.

A cseteléssel kapcsolatos főbb tudnivalók

A csetelésnek két fő módja van:

- Csatornák: miután beléptünk egy csatornára, ahol többen csevegnek egy adott témáról, mi is „beleszólhatunk” a mondanivalónk bebillentyűzésével.
- Közvetlen kapcsolat (privát): magánbeszélgetés két ember között, akik az internet cset részére vannak kapcsolódva, és közös mondanivalójuk egy elkülönített párbeszédablakban jelenik meg.

Minden embernek van egy beceneve (nickname, nick), s ezen a néven ismerik meg a többiek. Ez egyfajta anonimitás, amely némi védettséget is nyújt az emberek számára. Ebből ered az, hogy a csevegőcsatornákon rengetegen hazudnak a korukkal, foglalkozásukkal, családi állapotukkal vagy éppen a nemükkel kapcsolatban. Van, aki azért, mert viccesnek hiszi magát, van, aki fantáziál, és van, akinél ez komoly gondokra utal. A cseten az ember más életet él, más ember, más személyiség sokszor több néven is. Az internetpszichológia egyik törvényszerűsége, hogy többet megengedünk magunknak partnerünkkel szemben, ha nem látjuk az arcát, illetve ő a miénket.

Különböző csatornafajták is léteznek:

- Publikus: ezeket mindenki látja, és mindenki beléphet.
- Privát: ezeket mindenki látja, de csak meghívásra lehet belépni.
- Titkos: nem jelennek meg a csatornalistákon, és csak meghívásra lehet belépni.

A „virágnyelv”

A csetnek különös nyelvezete van. S hogy ez miből adódik? Egyszerű a magyarázata. A jól ismert közmondás szerint az idő pénz. Rohanó világban élünk, a telefontarifák ketyeg, és rengeteg emberrel kellene egyszerre online beszélgetnünk. Ebből adódik az, hogy ezt a különleges „virágnyelvet” meg kell előbb ismernünk és tanulnunk. Ez pedig nem más, mint egyszerű magyar és angol nyelvkeverék. A praktikus, hatékony és gyors kommunikációra való törekvés ugyanis az angol nyelvi divat következménye.

Nyelvi kacsintás → szleng

A jelszó: rövidíteni, rövidíteni és rövidíteni. A magyar nyelvben sem ismeretlenek a rövidítések, hiszen a mértékegységeket (m, km, cl), településneveket (Bp, Kmét, Szfv), kapcsoló — és utaló elemeket (stb., ti., ún., vö.) is rövidítjük. Ám a gép előtt ülő ember mindent rövidít, amit csak lehetséges. A hagyományos rövidítések mellett megtaláljuk a betűkből, illetve a szá-

mokból álló ötletes rövidítéseket is, pl. •os (fontos); 7vége (hétvége); 66ós (hathatós); szu (szuper); 6ás (hatás); ,ödni (veszödni); 5let (ötlet).

Az internet és a mobilkommunikáció általános nyelvi színvonala meglehetősen alacsony. Gyakorik a pongyola megfogalmazások, a készakarva ejtett helyesírási hibák (pl.: *taníccs, mongyad, nagyon*) és a betűkihagyások, de ezek mindenki számára természetesek a cseten. Ez még abból is adódik, hogy a szabályos billentyűhasználat túlságosan körülményes és lassú. El tudunk hagyni betűket (*emléxel, lax*), megspórolhatunk betűket (*vmint* = valamint, *lécci* = légy szíves, *uccsó* = utolsó), több szót is összevonhatunk (*szvsz* = szerény véleményem szerint, *skh* = semmi közöd hozzá), az ly-t pontos j-vel helyettesítjük a rövidség kedvéért, így az sem tud lebukni, aki nek ezzel mindig problémája van vagy a végtelenségig egyszerűsíthetünk (*k* = ok, *u* = you = te).

Az érzelmeinket is ki tudjuk fejezni karakterek segítségével. A *smiley*-kat magyarul *mosolygók*at akkor tudjuk „megfejtani”, ha gondolatban elfordítjuk őket 90°-kal, és figyelembe vesszük, hogy a kettős pont a szemeket, a gondolatjel az orrot, a zárójel pedig a felfelé görbülő száját jelzi. „Pont, pont, vesszőcske...” és készen van a smiley: :-).

A *smiley*-val kifejezett érzelmek mértékét az utolsó karakter többszöri megismétlésével lehet növelni: :-))) . Orr nélkül is írhatjuk őket a rövidség kedvéért: :).

Smiley-k (mosolykódok)

:-)	mosoly	:)	mosoly
3-)	álmodozó mosoly	:'-D	könnyesre nevette magát
:-))	nagyon vidám	:))	nagyon vidám
>:->	ördögi vigyor	:-@	visongva nevet
:-D	teli szájjal nevet	:-I	cinikus mosoly
:-7	kényszeredett mosoly	:-\	kényszeredett mosoly
:-(szomorú	:-((nagyon szomorú
:~(sír	:`-v	sír
:(szomorú	:-C	nagyon szomorú
>:-	mérges	:-v	kiabál
:-o	ásít	:^)	törött orr
:-o	csodálkozik	:-	hmmmm
:-*	csókol	:-`	köp
;:-)	kacsint	:-&	beszédhibás
:-p	nyelves csók	8-)	szemüveges
B:-)	divat szemüveges	(:-)	kopasz
:-{}	bajuszos	:-[vámpír

:3)	kackiás bajusz	%-)	tintás, zavarodott
o:-)	angyal	:-O	ki van rúzsozva
8:-)	kislány	:-)3	nagylány
{:-)	parókat visel	:-F	kivert fogú
:-p~	csorog a nyála	:~	folyik az orra
:-x	nem szól	:-Q	dohányzik
:-9	nyalja a száját	:-S	kaeskarings mondat
q:-)	baseball sapka	@-)	konty vagy turbán
< -)	kínai	3:-	felszarvazták
:-#	szájzár	@-}--	rózsa
:(8)	malac	=:o)	nyúl
3:o]	tehén	:8	pocok
{{{Csaba}}}	ölelés Csabának	:-P	nyelvkinyújtás
[-]	csókolózni	:-?	nem értem
:'-)	örömtől való könnyezés	:!-(síráásra görbült száj
:-/	szájhúzás	>:-/	mérgelődő arckifejezés
:-***	cupp:-)	:-9	a felhasználó nyalja a száját

Az internet egyik legizgalmasabb felhasználási módja a *Real Time Chat*, amikor kapcsolatba lépünk valakivel, és „beszélgetünk” vele. Vagyis a partnerünk kérdéseikre azonnal válaszolunk, persze nem élőszóban, hanem a billentyűzetet csépelve. Ez egy igazi írott formájú spontán beszélt szöveg, hiszen itt egyidejű, élő (online internetes szaknyelven) információcserére, párbeszédre nyílik lehetőség.

Az interneten, a cseten megszokottá vált a csiszolatlan grammatika, a nyelv (legyen az angol vagy magyar) szabad használata. Egyre több rövidítés, anglicizmus honosodik meg. Gyakran születnek új szavak a rövidítések-ből, vagy csak a puszta kreativitásból kifolyólag. Lényegében bármilyen szót alkothatunk, a lényeg, hogy ne zavarja a megértést, és eleget tegyen bizonyos etikai szabályoknak.

A leggyakrabban előforduló szlengkifejezések a magyar nyelvben karakterek segítségével a rövidítés érdekében

.dni	vesződni	.osan	pontosan
}olat	kapcsolat	:d meg!	Oszd meg!
lelek+	Egyelek meg!	5let	ötlet
66ós	hathatós	6ály	hatály
6ás	hatás	70kedik	hetvenkedik

7vége	hétvége	Kis *om!	Kis csillagom! Bizalmas megszólítás
...os	fontos	szu/	szuper
Tedd+!	Tedd meg!		

Jellemző internetes szavak, kifejezések a magyar nyelvben

asszem	azt hiszem
aje	igen, szuper
arc	ember
bunker	bunkó
csá, csákány, csákó, csőváz	Viszlát!
cset	az angol chat szó magyarított változata
emil	az angol e-mail szó magyarított változata
hakkolni	feltörni
hali, hello, hi, hijja	Szia!
ígyjárás	A te bajod!
jah	igen
kamu	nem igaz, hazugság
király, sirály	szuper
pill, pilla	pillanat
plíz, lécci	kérlek
popper	rádiótelefonos, divatuccos majom
szupervigyor	elvetemült rendszergazda
SZVSZ	szerény véleményem szerint
tahó, tanyasi	hülye, bunkó
tom	tudom
uccsó	utolsó
v=vala pl:vki	pl.: valaki
XY L! Bye mindenkinek!	elköszönő forma, ha vki elmegy a szobából
zaba	kaja, ennivaló
zabbant	kajál, eszik

Magyarok által is használt internetes kifejezések

4U	Neked	for you
1=one, pl.: any1	pl.: valaki	pl.: anyone
2=to, too pl.: me2	pl.: én is	pl.: me too
8=ate pl.:sk8, l8r	pl.: koresolya, később	pl.: skate, later
AFAIK	tudtommal	As Far As I Know
ASL	életkor/nem/hely	Age/Sex/Location

BRB	rögtön jövök	Be Right Back
BTW	erről jut eszembe	By The Way
Bug	Hiba a szoftverben (forrásában)	bug
CB	majd kereslek, gyere vissza	Call Back! Come Back!
CON	hív a természet	Call Of Nature
CRP	Több listára elküldött levél	Cross-Posting
CU	majd később „látlak”, viszlát	See you
CU l8r	viszlát később	See you later.
dudez, dudes, dood, dude	fickók	
Flame	Értelme kevés — csak a balhé kedvéért íródott. Flame→láng, heves, indulatos levél jelzője, ettől függetlenül még lehet értelme (bár többnyire kevés).	
Flame off	„Fejezzétek má' be az anyázást!!!”	
Flame on	„Hagy' kössek má' belé...”	
FOMC	U.A. — de komoly balhé (háború)	
FOMC	Leestem a székről. A LOL-lal együtt szokták használni.	Fall Of My Chair.
FYI	csak hogy tudd	For Your Information
gal	lány	girl
GTG	mennem kell	Go To Go
HB	Siess vissza!	Hurry Back!
IANAL	nem vagyok jogász, de...	I Am Not A Lawyer, but
IC	értem, látom	I see
IMHO	szerény véleményem szerint	In My Humble Opinion
IMO	véleményem szerint	In My Opinion
IRL	élőben, „ideát”	In the Real Life
JAM	egy pillanat	Just A Minute
k, oks, ox	rendben van	Ok
kewl, ql	szuper, klassz	cool
Láma	béna, kezdő	lame
LO	röhögés	Lough Out
LOL	hangosan nevetni	Laughing Out Loud
NP	semmi gond	No Problem
Off Topic	Nem ide való. Nem vág témába.	
OIC	már értem	Oh, I see
On Topic	Ide való. Témába vág.	
pls	kérlek	please

ppl	emberek	people
r	az angolban a „be” ige ragozása	are
re	üdvözlés, ha vkivel viszonylag rövid idő után találkozunk	
ROTF	Fetrengok a földön. A LOL-lal együtt használják.	Rolling On the Floor.
ROTFL SUX	Erős nem tetszés kifejezése. a rulez ellentéte.	
ROTFLF	a földön fetreng a nevetéstől	Rolls On the Floor Laughing
RSN	már nagyon hamar	Real Soon Now
RTFM	igen-igen durva levél	Read The F*** Manual
rulez, riz	szuper, klassz	rules
signature	aláírás	
Spam	„kéretlen” levelek, pl. reklámok stb.	
subject	téma	
SUX	szív, azaz (béna)	It sucks.
THX	Köszönöm.	Thanks
TIA	előre is köszönöm	Thanks In Advance
TTYL	később még beszélünk	Talk To You Later
u	te, ti	you
u r	tiéd, tiétek	your
unkewl, unql	nem jó	uncool
vazze, vazzer	a b*ssza meg kulturáltabb kifejezési módja	
wb, webbie	üdvözöllek=re	Welcome Black!
y	miért	why
YMMV	mindenki másképp csinálja	Your Mileage May Vary

Kérdőív az e-mail használattal kapcsolatban

1. Mióta és milyen gyakran használja az e-mailt?
2. Milyen témakörökben küld és kap elektronikus üzeneteket?
3. Milyen előnye és hátránya van az e-mail használatának más üzenettovábbító eszközökkel szemben?
4. Fontos-e a helyesírás és a stílus az e-levelekben?
5. Mennyire nyújt lehetőséget az e-mail az egyéni nyelvi lelemények, ötletek kibontakoztatására?
6. Miben különbözik az e-mail felépítésben a hagyományos levéltől?

7. Mit gondol: befolyásolja-e a köznapi nyelvhasználatot az e-mail nyelvi világa?

Kérdőív a cset használatával kapcsolatban

1. Mióta és milyen gyakran csetel?
2. Milyen életkorú csevegő partnerekkel áll kapcsolatban?
3. Melyik csevegő csatornákat használja?
4. Milyen előnye és hátránya van a cset használatának?
5. Fontos-e a helyesírás és a stílus a cseten?
6. Mennyire nyújt lehetőséget a cset az egyéni nyelvi lelemények, ötletek kibontakoztatására?
7. Mit gondol: befolyásolja-e a köznapi nyelvhasználatot a cset nyelvi világa?

A kérdőívekre kapott válaszok alapján, az e-mail használatra vonatkozó következtetések levonása

1. Mióta és milyen gyakran használja az e-mailt?

	Mióta használja az e-mailt? (év)	Milyen gyakran használja az e-mailt? (két/nap)
15–35 éves korosztály	2,6	4,1
36–55 éves korosztály	4,8	6,3

2. Milyen témakörökben küld és kap elektronikus üzeneteket?

Témakör	15–35 év	36–55 év
hivatalos, üzleti	37%	72%
magánlevelek	52%	48%
hírlevelek	42%	47%
vicces e-mailek	83%	35%
hibaüzenetek	74%	62%

3. Milyen előnye és hátránya van az e-mail használatának más üzenettovábbító eszközökkel szemben?

ELŐNYÖK	15–35 év	36–55 év
gyorsabb, kényelmesebb, olcsóbb, mint a posta	100%	100%
képfájlokat, szövegszerkesztő dokumentumokat, hangfájlokat, mozgókép-fájlokat, programokat, futtatható (exe) fájlként	96%	98%

tömörített (sit, zip) fájlokat lehet csatolni üzeneteinkhez		
körlevélküldés lehetősége	74%	51%
pontos megfogalmazásra lehet törekedni (javítható, alakítható)	68%	83%
a kapott és elküldött levelek egyszerű rendszerezése	69%	74%

HÁTRÁNYOK	15–35 év	36–55 év
kevésbé személyes jellegű	60%	82%
nem mindenki nézi meg naponta a postafiókját	73%	70%
az e-mail cím könnyen hozzáférhető, ezért sok felesleges levelet kaphatunk	92%	95%
technikai háttér kell hozzá (számítógép, internet-hozzáférés stb.)	86%	88%
vírus kapható	34%	41%

4. Fontos-e a helyesírás és a stílus az e-levelekben?

Szempont	15–35 év	36–55 év
Fontos a helyesírás	83%	92%
Fontos a stílus	66%	80%

A két korosztály válaszadóinál, ha átlagot számolunk, akkor 87,5%-nak fontos a helyesírás e-mail használat közben. Mivel az e-mail kommunikáció rendkívül gyors, közvetlen és általában rövid, néhányan sutba dobják a nyelvtant és a helyesírás szabályait. Van, aki azért, mert nem érdekli a dolog, van, aki azért, mert úgy érzi: az a menő, de a többség úgy gondolja, hogy az írásuk alapján fognak mások véleményt alkotni róluk.

A két korosztály válaszadóinál, ha átlagot számolunk, akkor 73%-nak fontos a stílus az elektronikus levelezés használatakor. A stílus maga az ember! A stílust mindig a címzett milyenségétől és a saját egyéniségünktől kell függővé tenni. A stíluson múlhat, hogy felkelti-e az érdeklődését a másik személynek a levél iránt.

5. Mennyire nyújt lehetőséget az e-mail az egyéni nyelvi lelemények, ötletek kibontakoztatására?

A válaszadóim 78%-a szerint e-mailben is jól kibontakoztathatóak az egyéni nyelvi lelemények, rövidítések és mosolykódok, de ez a fajta egyénieskedés csak magánlevelek területén alkalmazható, mert a hivatalos, üzleti leveleket komolytalanná tennék.

A rövidítések nagyon gyakran angol eredetűek, követve a számítástechnika, és különösen az angol nyelvi divatját. Ezek az elemek néha okozhatnak kommunikációs zavart, hiszen nem mindenki tud angolul, vagy pedig nem ismeri ezeket a kifejezéseket.

6. Miben különbözik az e-mail felépítésben a hagyományos levéltől?

<i>Különbségek</i>	<i>15–35 év</i>	<i>36–55 év</i>
különbözik a címzés, pl. az e-levelünk tárgyát is megadhatjuk, másolatküldési lehetőségünk van, időpont-megjelenítés	89%	92%
körlevélküldés	74%	51%
az e-mail magánlevelekben érvényesülnek a mosolygók, szlengkifejezések, rövidítések	79%	62%
többek között állományokat tudunk csatolni üzeneteinkhez: képfájlokat, hangfájlokat, mozgóképfájlokat, tömörített fájlokat, szövegszerkesztővel készült dokumentumokat, programokat	95%	97%

7. Mit gondol: befolyásolja-e a köznapi nyelvhasználatot az e-mail nyelvi világa?

A válaszadók 94%-a szerint nem befolyásolja a köznapi nyelvhasználatot az e-mail nyelvi világa, mert az elektronikus üzenetekben a mindennapokban használatos szavakkal fejezzük ki magunkat.

A kérdőívekre kapott válaszok alapján, a chat használatra vonatkozó következtetések levonása

1. Mióta és milyen gyakran csetel?

A 15–35 évesek átlagosan 1,8 éve, a 36–55 évesek 2,9 éve használják a csetcsatornákat; az előbbieket hetenként 3,9, az utóbbiak 2,7 alkalommal ülnék le csetelni.

2. Milyen életkorú csevegő partnerekkel áll kapcsolatban?

Mindkét korosztály tagjai elsősorban saját korukbeliekkel csevegnek, a 15–35 évesek legfeljebb 2–7 év, a 36–55 évesek legfeljebb 5–12 év korkülönbségtől tekintenek el; az életkor teljes figyelmen kívül hagyása csak elenyésző mértékben jelent meg a válaszokban.

4. Melyik csevegő csatornákat használja?

	<i>15–35 évesek (%)</i>	<i>36–55 évesek (%)</i>
Chat.hu	3	-
Cset.hu	1	-
Gyaloglo	26	43
Habostorta	43	9

IRC	2	15
Nexus	2	-
Origo	-	31
Trefort	18	35
Vianovo	2	-

5. Milyen előnye és hátránya van a cset használatának?

<i>Előnyök</i>	<i>15–35 év</i>	<i>36–55 év</i>
anonimitás (gátlások leküzdése)	87%	75%
számos ismeretségre, barátokra tehetünk szert	93%	72%
a világ minden tájáról beszélgethetünk emberekkel	68%	33%
olyan emberekkel cseveghetünk, akikkel az életben talán soha nem hoz össze a sors	85%	79%
gondolkodási lehetőség (kifejezőmód, szóhasználat)	52%	74%
egyszerre több emberrel lehet kommunikálni	95%	89%
olcsóbb a telefonnál	84%	67%
gyorsabb az e-mailnél (azonnali információcsere)	91%	83%
intelligencia gyors lemerése	89%	95%

<i>Hátrányok</i>	<i>15–35 év</i>	<i>36–55 év</i>
anonimitás (személytelenség)	68%	74%
leellenőrizhetetlenség	85%	89%
függővé válás	94%	76%
trágár hangnem	58%	84%
visszaélés lehetősége	79%	81%
idegen nyelvtudás hiányában kommunikációs zavarok	41%	64%
a hálózat túlterheltsége miatt lassul az információáramlás	89%	95%
gépírás gyorsaságának hiánya	66%	79%
rövidítések, kifejezések ismeretének hiánya	45%	82%

6. Fontos-e a helyesírás és a stílus a cseten?

<i>Szempon</i>	<i>15–35 év</i>	<i>36–55 év</i>
fontos a helyesírás	67%	78%
fontos a stílus	79%	81%

Az adatokból kiderült az, hogy a cseten kevésbé fontos a helyesírás, mint az e-mail esetén, mert itt az ember elsősorban a gyorsaságra törekszik, és előfordul, hogy nagy igyekezetben gyakran melléüt, így ezek a helyesírási hibák legtöbbször nem az emberek műveletlenségéből erednek. Van azonban egy arany szabály, miszerint a Neten mindenki az, amit leír, ebből adódik az, hogy nem mindegy hát, hogyan tesszük.

A cset esetében a stílus sokkal fontosabb, mint a helyesírás. Itt elsősorban az emberek egymás lelkét kedvelik meg, tehát a stíluson múlik minden, mert ezáltal tudja felkelteni a másik ember érdeklődését. Tehát itt is beigazolódik, hogy a stílus maga az ember.

7. Mennyire nyújt lehetőséget a cset az egyéni nyelvi lelemények, ötletek kibontakoztatására?

A válaszadó 15–35 év közötti korosztály így nyilatkozott:

Rengeteg lehetőséget nyújt a chat az egyéni nyelvi lelemények, ötletek kibontakoztatására, mert az ember rá van kényszerítve, hogy a lehető legrövidebben írja le azt, amit ki akar fejezni, így nagyon sok új szó keletkezik. Egyébként, ha az ember kreatív, akkor azt írásban is kamatoztatja, így a chat során is. Van, aki különködik, mert egyéni rövidítéseket, színkódokat, mosolykódokat alkalmaz, ezáltal kitűnik a néptömegeből.

A válaszadó 36–55 év közötti korosztály így vélekedik a témáról:

Számtalan lehetőséget nyújt a chat, hiszen elég sok olyan szófordulat van, amelyeket kifejezetten csak chatelők használnak. Ebből az okból kifolyólag kialakulófélben van egy újfajta chat-szleng. Mondhatnánk egy új nyelv születik a csevegő csatornákon, amelyek a közeljövőben hatással lehetnek majd az anyanyelvünkre.

8. Mit gondol: befolyásolja-e a hétköznapi nyelvhasználatot a cset nyelvi világa?

<i>Szempont</i>	<i>15–35 év</i>	<i>36–55 év</i>
befolyásolja	18%	23%
nem befolyásolja	82%	77%

Nem jellemző, hogy befolyásolná a hétköznapi nyelvhasználatot, mert a chaten szabadabb a nyelvhasználat, oldottabb az ember, de élőszóban megmarad a gátlásossága. Aki viszont az életben is trágárul beszél, azon nem változtat a cset. Ugyanakkor a csevegő csatornákra jellemző nyelvet nem lehet csak a csetre lekorlátozni, mert az jön velünk ki az életbe. Vannak olyan kifejezések, amelyek az írott beszédben itt nyernek polgárjogot, és szép lassan mennek át a beszélt nyelv tartományába is.

Befejezés

Az Internet nemzetközi, azaz az országhatárok nem jelentenek korlátot az információk szabad áramlásában. Célszerű foglalkozni az Internet nyelvével, mert köznyelvi hatása a tömegkommunikációs eszközökhöz hasonlítható, hiszen sokan hozzáférnek, ezért sokan használják. Az alkalmazott nyelvi stílusra a legjellemzőbb az egyéni nyelvi lelemény, amely megmutatja a köznyelv normaváltozás és stílusváltozás tendenciáit.

RÓNÁKY EDIT – MURÁTH PÉTER
A SZLENG NETOVÁBBJA

Rónaky Edit és fia, Muráth Péter tanulmányában a friss nyelvi anyag ragadja meg az olvasót. Nemcsak szavakat, írásmódokat gyűjtöttek, hanem az internetes kifejezéskincs állandósult szókapcsolatait (szólásait, közmondásait) is. Ez a gyűjtés is azt bizonyítja, hogy a szóbeli folklór és az internet-szlang között nagyon sok az átmenet, az internetes magánszöveg — ahogy sokan mondják — írott beszéd vagy beszélt írás. A dolgozat második felében az interneten leggyakrabban előforduló szlengszavakat és -kifejezéseket találjuk. (A durvának minősíthető szavakat, kifejezéseket kihagytuk.)

Az „internet-szlang”

Ha nyelvünk mai (ezredfordulós) állapotát vizsgáljuk, nem maradhat el az informatikai technológia adta nyelvhasználati sajátosságok áttekintése. Az elektronikus kommunikáció eszközeit ugyanis nagyon sokan sokféle céllal és módon használják. Az SMS és az e-mail ma már elterjedt, bevett érintkezési forma mind az üzleti, mint a magánszférában, akár csak a közvetlen kapcsolattartás a világhálón keresztül.

A jövő magyar nyelvhasználatát nagyban meghatározó korosztály tagjai — a mai tizen-, huszonévesek — életének szerves részévé vált az elektronikus kommunikáció. Mivel ennek különböző eszközei — az internetes csevegés (*chat*), a villámposta (*e-mail*) és az írásos telefonüzenet (*SMS*) — egymással szoros kapcsolatban állnak (hiszen lehet a netről SMS-t küldeni mobiltelefonra, villámposta-üzenetet továbbítani mobiltelefonról a nere, sőt akár a tévé teletext-oldalain üzengetni egymásnak SMS-ek segítségével), indokolt hát együttesen szemrevételeznünk őket. Hogy a fiatal korosztály nyelvhasználati szokásainak valóban meghatározó eleme az elektronikus kommunikáció, az is bizonyítja: ezek a srácok szinte állandóan a mobiltelefon vagy a számítógép billentyűit nyomkodják, meg azt is, hogy „netnemzedéknek” nevezik magukat, és mások is őket.

Az e-mail esetében a szlengszavak, -kifejezések s a jellegzetes szlengstílus előfordulását és mértékét a levelező partnerek szlenghez való viszonya szabja meg. A netnemzedék — főként egymással folytatott — levelezését nagy mértékben jellemzi a szlang; s a gyors levélváltás, a gyakran azonnali reagálás gerjesztő hatású is lehet: szlenges levélre szlenges a válasz is. Eleve előbb, közvetlenebb, keresetlenebb, pongyolább is a villámpostán küldött

levél stílusa, mint a merített papírra gyöngybetűkkel írt, s borítékban, postán továbbított hagyományos levélé. Ha sürgős üzenetváltás történik, a szlengre jellemző rövidítések, szócsonkok is bekerülnek a levélbe; ha pedig ráérős a levélírás, a stílus közelít az élő beszédhez, s ez a csevegés eleve táptalaja a szlengnek. Mégis azt kell mondanunk, hogy nem „kötelező”, hanem önkéntes a szleng használata a levélváltás két személy közti zárt világában.

De nem így a csetezés színhelyén! Bár bizonyos szobák, fórumok meghirdetett komoly programjain, ahova meghívják köztisztelőben álló vendégeket is, a témákhoz és a vendégekhez igazodik a stílus — s ez az esetek egy részében nem vagy kevéssé szlenges — a szabad csevegés szobáiban azonban lazán, oldottan folyik a csevej, s ez a *dumaparti* nem tűri a száraz, köznapit beszédet. Két alkalommal kísérletképpen megpróbáltunk cset-szobában szlengelemek és szellemesség nélkül *hótt hétköznapian* beszélni. Egyik alkalommal rövid úton felháborodva kizavartak minket a szobából. A másik esetben az ottani beszélgetők úgy érzékelték, hogy komoly stílusunk irónia, mivel parodizáljuk a színtelen felnőttes *szövegelést*, s gunyorosan ebben a stílusban folytatták a beszélgetést.

Ezeken a csetező színhelyeken igen fontos a szellemesség, a humor, a többiek elszórakoztatása, a gyors kapcsolás, s a szleng tartozéka mindezeknek. A valós szóbeli érintkezés során a szlenghez kurázsiz, vagányság kell, a neten a kevésbé vagány is *lökheti a sódert*, mert *az arca nem ég*, a gátlásos, szorongásos kamasz is zavartalanul mondhat jópofaságot. Ezért aztán a csetezés közben tenyészik leginkább a szleng, itt növeszti legcifrább virágait, melyekkel aztán „feldíszíti” az e-mail-es, SMS-es üzeneteket is. Az internet-szleng részletes elemzéséhez tehát a csetezés szövegeit érdemes megvizsgálnunk.

A csevegő-szobák elnevezései egyaránt szolgálnak témamegjelölésre és hangulatkeltésre. Ez utóbbiban szerepet kap a szlenges fogalmazásmód, a csetezés alapszókincséből vett szó- és kifejezéskészlet, mely esetenként a cím egészét, máskor csak egy-egy részét uralja: Boldog *szülinapot!*; Kira névnapi *bulija*; *Skizók* fóruma; *Divatcuccok*; *Colos rulez*; Mi a legkiábrándítóbb *1 csajban?*; Kinek miért mi a *nickje?*; *Tökjő* könyvek; *intelligens ódalak*; *Tutira gáz dógok*; *RKCSK (Rettentő KUUUUUÚL Csávók Klubja)*; *HNIC (Hibátlan Nők Interkontinentális Clubja)*. Ez utóbbi két szobacím szemlátomást nemcsak témamegjelölésre szolgál, hanem a szobába rendszeresen ellátogató fiatalok csoportjának közösségét nevezi meg. Az ilyenfajta névadásra jellemző a dicsekvés, a hetvenkedő önreklámozás, a „mi vagyunk a legjobbak”-életérzés hirdetése. Ám éppen az a tény, hogy mindezt a végtelenségig eltulozva művelik, jó adat önríoniát is jelez, a nevet egy kicsit idézőjelessé teszi. Hiszen például a *HNIC* elnevezésből nyilvánvalóan túlzás

a „hibátlan” jelző (hiszen mint tudjuk: hibátlan nő nem létezik), az interkontinentalitás büszke hirdetése pedig enyhén szólva is nagyképűség egy viszonylag szűk körű magyar társaság esetében. A szobák neve abban is segíthet, hogy az új érdeklődők bemérhessék: vajon melyik szobában fogadnák őket szívesen, hol csevegnek a hasonszőrűek.

Jellemző területe a szlengnek a csetes nevek világa. A cset-szobákba lépve ugyanis mindenkinek névre van szüksége. Ez a név a *nick* (az angol *nickname* = becenév szóból). Ennek megalkotására, kitalálására, kiválasztására nagy gondot fordítanak a fiatalok, mert ez minden egyes megszólaláskor megjelenik a képernyőn, és sok mindent elárul viselőjéről. Míg a szóbeli szlengben elsősorban másoknak adnak új nevet (becenevet, gúnynevet), s így nagyobb szerep jut az iróniának, a csúfolódásnak, addig a *nick* inkább egyéni ízlést, tetszést, vágyakat, nyelvi kreativitást tükröz. A szóbeli szleng tipikus csúfnevei (*tonna-madonna*, *háj-báj*, *tömör-gyönyör*, *barom berci*, *szopott gombóc*, *pulykatojás*) *nick*ként nem fordulnak elő. Ha meg is csillan irónia a névadásban, inkább a kivagyiskodás a jellemzője: *brutálróka*, *viperacica*. Egy alkalommal egyik beszélgető így kommentálta névválasztását: *RTK* — A sok intelligenciát igénylő játékokban (*Half-life*, *Quake*-sorozat, *SIN*) *eccerűen* ráragadt, hogy *Ricsi, the King (Ricsi, a király)*. Ezt ironikusan mondta, mert a felsorolt piff-puff játékokhoz igazán nem kell intelligencia. Gyakran választják híres emberek, sztárok, filmszillagok keresztneveit, elterjedt „beceneveit” is maguknak a netezők. Ugyancsak sűrűn fordulnak elő jellemzően lányos, finomkodó, törekenységet sejtető nevek: *felhőcske*, *esőcske*, *napsugár*, *mimóza*, *pimpuska*. Ezek a leányka-nickek sokszor valóban törekeny ifjú hölgyeket takarnak, olykor azonban nem. A fenti *pimpuska* például egy hosszabb társalgás során — mikor a fiúk nagy része már jó ideje meglehetősen heveséggel udvarolt neki — elsütötte: „különben szakállas pasi vagyok, és 98 kiló.” A játék pikantériáját és szépségét növeli, hogy ettől persze még lehetett ő akár 47 kilós sudárszép hajadon is; az igazságot mindörökre homály fedi. Van, aki a való életben egy gyakran előforduló, „hétköznapi” nevet visel, s ebben a játékban extrát keres: *monalisa*, *ichtyosaurus*, *klementina*; ugyanakkor akadt patinás családi és utónevű ismerősünk is, aki a neten direkt a *Kovács Micike* nevet választotta. Sokan eljátszanak az anonimitással az *Anonymus* nevet vagy annak valamilyen szójátékos változatát (*annomini*, *annominimus*) választva. A játékosság vezető szempont a névválasztásban is: az iszákos *söröshordónak* nevezi magát, a @ *Bálint Csukás István Keménykalap és krumpliorr* című regényének szereplőjét — Kukac Bálintot — idézi meg. Sokan használnak angol nevet: *witch*, *witchy* = boszorkány, boszi, *fireflower* = tűzvirág, *king* = király, *Queenelizabeth* = Erzsébet királynő, *gagman* = ötletember, *jollyjoker*, *dancemaster* = táncmes-

ter; s jellemzőek az angol-magyar keveréknevek is; *appuabest* = apu a legjobb, *zoliaking* = Zoli a király, *E-Lona* = Ilona, *lionkölyök* = oroszlánkölyök, *Dawnpiri* = Hajnal Piri (feltehetően itt valódi vezetéknevét — a *Hajnalt* fordította angolra a névadó).

Ahogy a nickek megválasztásában, úgy az egész internetes szlengben szinte természetes az angol nyelv használatának népszerűsége, hiszen ez az internet hivatalos, nemzetközi nyelve, s a számítógépezők óhatatlanul találkoznak angol szavakkal, kifejezésekkel, és magától értetődően szlengesítik őket: játszani kezdenek különös hangalakjukkal, írásképükkel, helyesírásukkal, magyar toldalékokkal látnak el angol szavakat, kihasználják az idegen nyelv nyújtotta humorforrást. S ez ritkán megy az érthetőség rovására, hiszen a netgeneráció tagjainak zöme ért angolul. Ez kiderült akkor is, amikor a *fireflower* néven bejelentkező lányt a többiek így üdvözölték: *Szia, tűz!; Hali, tűzvirágom!*

Sok sajátos szójátékra ad alkalmat a net „ékezetlensége”. A *Héra G.* nevű felhasználó vezetékneve az ékezethiány miatt először *hera* volt, s ebből alakult ki aztán a — ma is használatos — *here*-névváltozat.

Akadnak résztvevők, akik nem maguk választják meg nickjüket, hanem azt — a chat-szoba hierarchiájában betöltött vezető szerepük miatt — a többiektől kapják. A szobaparancsnokot és annak „helyettesét” a társaság *mindenható*nak, illetve *félistennek* szólítja, ők maguk pedig — nemüktől függően — a *mama, papa; mami, papi; mammy, pappy* nevet használják.

A cset-nevek nem kerülnek „anyakönyvbe”, viselőik gyakran változtatják őket — pillanatnyi hangulatuknak, napi humor-szintjüknek vagy az éppen meglátogatott szoba divatjának megfelelően. Így lesz *petikirályból pettyafülű* vagy *hang úr*. Néha a csetező a számítástechnika köréből választ nevet, erre példa az *Error 296* (296-os számú hiba) és a *Kurzor* nick.

A csetezés kivétel nélkül mindig tegeződve történik. Eleve tegező stílusban készülnek a társalgás technikai tudnivalóit és illemszabályait — rendkívül udvarias stílusban — ismertető útmutatók is. Elmaradhatatlan a szobákba bejelentkezéskor a köszönés, amelyhez általában megszólítás is kapcsolódik. Rendszerint globálisan köszönnek a belépők: *Szia, mindenki!; Helló mindenkinek!; Üdv mindenkiNET!; Sziccs, haverok!; Heló, csajok!; Hali, csajszi!; Szasztok, srácok!; Császtok, csávók!; Üdv babyk!; Hi, atyafiak!* Ha már több alkalommal vesz részt valaki ugyanannak a szobának csevegésében, név szerint is illik köszönnie a bent lévőknek, hiszen ők már ismerősei. Aki elbizonytalanodik a beszélgetők kilétét illetően, ilyet mond: *Kedves Nemptomki!* Igen gyakori a *Hi!* és a *Szia!* köszönés, ez utóbbi főként *Szija* változatban; *Szija, Mirjam!*, de a szóbeli szleng minden köszönési formulája előfordul a neten is. A köszönést követően fel szoktak tenni tájékoztató kér-

dést is: *Na, mi az ábra? Huntartotok a rizsázásban?* s aztán bekapcsolódnak a beszélgetésbe. Ha egy időre kimegy valaki a szobából, jelzi: *gtg* (az angol *got to go* = mennem kell kifejezés kezdőbetűs rövidítésével), s rendszerint ezt is hozzáfűzi: *brb* (az angol *be right back* = rögtön jövök kezdőbetűs rövidítésével). Esetenként meg is indokolja távollétét, pl. az eufemizáló *call of nature* = hív a természet kifejezés kezdőbetűiből alkotott *con* betűszóval. Ha visszajön, jelzi, rendszerint így: *re* vagy *rere* (a *returned* rövidített változatával); *Re, dudez!* A többiek reagálnak erre, a leggyakrabban ezzel fogadják: *wb* (*welcome back* = üdv, újra). A beszélgetésből adott napon végleg kilépve elköszönnek, rendszerint jelezve, hogy a későbbiek során majd folytatódhat a csevegés. Ilyeneket mondanak: *CU* (*See you* = Viszontlátásra), *CU18r* (*See you later* = Viszontlátásra később); *Na, szijasztok, további jó csatot!* Esetenként búcsúpuszit érzékeltetnek: *Cuppp! Pussz! Pusszantalak titeket!*

Gyakoriak az érzelmet, értékítéletet, véleményt kinyilvánító szavak, kifejezések — nagy túlzásokkal. Ez a hajlam a felnagyításra és az érzelmi telítettség eleve jellemző mindenféle szlengre. Az elismerésnek például az idegen eredetű *kül* (és alakváltozatai: *cool, kewl, ql*), *rulez* (és alakváltozatai: *rules, rulz, rulZ, rewlz*), *korrekt, bombasztik, szuper* mellett a magyar nyelvű *király, sirály, csúcs, kassa, kóser, klafa, kafa, bombajó, bejön, nagyon bejön, vállalja, odafigyel, buli, tökjó* és a „keverék” *csúcsszuper, tutijó, ott van a toponn* kifejezésekkel adnak hangot. [Ezek közül a *bombasztik(us)* használata azért okozhat zavart, mert bár ez a szó az angolban bombajót jelent, a magyar köznyelvben ugyanezzel a hangalakkal terjedt el német közvetítéssel a perzsa nyelvből hozzánk került „fellengzős, üres” jelentésű szó.] Ezekkel a szavakkal, kifejezésekkel ilyenféle mondatokat találunk a neten: *Vótatok mán a bicshauszba? Baromi QI!; Ez a csati nagyon bejön nekem!; A somlói galuska ott van a toponn!; Apáám! Tökjók ezek a nevek!; Az a tegnapi tequila kurvára odafigyelt! Az elmarasztalást, elítélést, negatív értékítéletet pedig leggyakrabban így fejezik ki: *pocsék, ócska, gáz, irtógáz, oltári gáz, tökgáz, ótvar, nem jön be, nem vállalja, készen van, teljesen készen van, unkúl, unrulez, rohad!* Mondatba foglalva: *Az idei nyár irtógáz. Csöpög a víz, mállik a vakolat. Ez a hapi teljesen készen van, semmi buliba nem van benne.**

A társalgásban jelentős szerep jut az egymást tréfásan eufemizálva ledorongoló mondatoknak, az ún. beszélásoknak. Mivel ezeknek fő mozgató rugója a törekvés egymás túllicitálására, az ilyenfajta mondatokból gyakran egész sorozatok születnek:

Kevés vagy, mint

*árvaházban a szülői értekezlet.
Balatonszeletben a hullámzás.
dobostortában a ritmusérzék.
hóemberben a vérkeringés.
lakatlan szigeten a tömegverekedés.
lócitromban a C-vitamin.
kempingsajtban a sátorvas.
mackósajtban a brummogás.
sivatagban a szökőkút.
süindisznóban a dauer.
térdkalácsban a mazsola.
turistaszalámiban az idegenvezető.
vöröshagymában a proletár öntudat.
zokniban a friss levegő.
mikrosoft-egérben a sajt.
apple-ben az almamag.
windowsban a firhang.*

Ezekkel a képszerű, szemléletes kifejezésekkel intik le nagyképű „szobatársaikat” a netezők. Ugyanígy figyelmeztetik egymást arra, hogy nehogymár fordított világrend legyen, azaz:

Nehogy má'

*az állomás füttyüljön a vonatnak!
a banán hámozza a majmot!
a befőtt tegye el a nagymamát!
a csik húzza a repülőt!
a fagyi visszanyaljon!
a farok csóválja a kutyát!
a légy fújja a chemotoxot!
a lekvár főzze meg a nagymamát!
a morzsa vigye a hangyát!
a nyúl vigye a puskát!
a pompon lóbálja a sapkát!
a rács rázza a majmot!
a rőzse vigye az anyókat!
a sonka köpje be a legyet!
a tészta gyúrja a nagymamát!
a vakolat verje le a kőművest!
a kurzor mozgassa az egeret!
a program fagyassza le a vírust!*

Esetenként durva szöveggel elküldik egymást:

Húzzál innen a sunyiba!

Húzd a csíkot gyorsan!

Lépj olajra!

Takarodj innen, indul a buszod!

Bejövéskor és távozáskor gyakran írnak magukról egyes szám harmadik személyben: *Megjött a király!; Micike most el, mer éhes, de mingyá jön.; Totó álmos, lefekszik.* Ennek oka, feltehetően az, hogy így az illető neve nemcsak a fejlécen, hanem az érdemi szövegben is megjelenik, s ebből a többiek azonnal tudják, ki beszél.

A csetezés nyelve egyébként is gyakran agrammatikus, a beszélők sokszor a hagyományos eset-, szám-, személy- és módmegjelölésnek fittyet hányva állítják össze mondataikat. Valaki például így magyarázta el egy segítő program használatát: *Játék CD-t betesz, elindít, játszik, ha elakad, CD-t kivesz, PC-ZED CD-t betesz, elindít, szövegfile-t kinyit, problémás részt megkeres, elolvas, CD-t kivesz, játék CD-t visszatesz, játszik...* Az ilyenfajta „stílus” kialakulásába feltehetően belejátszott a drámaírók instrukcióinak, illetve a taxisok CB-zsargonjának nyelvezete is, pl.: *Lear (balra el); Megan (feldúltan ki); 15-ös térről el, utassal.* Valamennyi esetben az egyértelmű közlemény minél rövidebb, gyorsabb megfogalmazása a cél, nem a cizellált stílus.

A felsorolt bemutatkozási, megszólítási, érdeklődési, véleménynyilvánítási, segítségadási formulákon túl egy-egy szoba adott témája hívja elő a beszélők memóriájából vagy fantáziájából (idézteni föl vagy alkottatja) az odaillő szleng-szavakat, kifejezéseket, melyek közül a leggyakoribbak a mellékelt szójegyzékben szerepelnek. E szavak, kifejezések alkotási módja meg egyezik az általános szleng születésekor megszokott változatokkal. Gyakori, hogy jelentésátvitellel a köznyelvben meglevő szavakat kezdik használni új jelentésben, s ezzel az adott jelenséget, dolgot is újranévezik. Ha azt írja valaki a cset-szobában egy beszélgető társának — akit a valóságban is személyesen ismer —, hogy: *Láttalak tegnap, NBI-es a tollad!*, a megszólított is és a többi beszélő is érteni fogja, hogy ebben a szövegösszefüggésben a *toll* szót a haj, hajviselet, frizura jelentésben használta a beszélő — ezzel a szóval újranévezve a hajviseletet. A szóképzés legváltozatosabb formáival is születnek új szavak, a kicsinyítő képző használata a leggyakoribb: *progi, cseti, privi.* A szóösszetételek közül a metaforák alkotásában hasonlít leginkább a szlengbeszélő szóteremtése a költőéhez: *aszfaltpattanás, papírjaguár (Trabant), nyuszibusz, egérekamion (kis Polski), fűrészporraktár (a buta ember feje).* A szóalak megváltoztatásának sokféle formája hoz létre játékos változatokat. Közülük a szócsonkítással, rövidítéssel, hosszabb kifejezések

szavainak kezdőbetűiből alkotott betűszókkal, különböző írásjelek, számok, műveleti jelek összevegyítésével él elsősorban az internetes szleng, hiszen célja a rövid, gyors — mégis játékos, ötletes — közlés. Forrásai még a szlengnek a különböző idegen nyelvek. Közülük — érthetően — az angol nyelvi átvételek a leggyakoribbak az internetes szlengben — lévén annak szaknyelve az angol. A szleng-kutatók közül sokan úgy vélekednek: a szleng szókinésbeli (vokabuláris) jelenség. Már az eddig felsorolt net-szlanges példák is mutatják, hogy ennél sokkal több: sajátos mondatszerkesztés, rendhagyó grammatika, egyéni szövegalkotás, metaforikus nyelv, különleges — olykor bizarr — stílussal és alpári pátosszal is élő hétköznapi poézis. Nézzünk meg két — net-ről vett — mondatot! Az egyik: „... az ilyen generátor *progikban* az a *gáz*, hogy rettenetesen redundáns kódot állítanak elő. Kitisztogatni: agyhalál.” A másik: „Csak úgy kipattant a parányi agyamból, ugyanis genetikailag belém van programozva.” Az első mondatban mindössze két szlengszót találunk, a másodikban egyet sem (!), sajátos szerkesztésmódjuk, hangulatuk, spontán szellemességük mégis egyértelműen szlengjelenséggé teszi őket.

Ugyanez történt a következő — s ugyancsak az interneten megjelenő — hírrel is:

CSETES KANOK MENNI PRÁGA.

Ez a mondat egyértelműen felidézi szerkezetével a „Leningrád coffboys menni Amerika” filmcímet, amely nyelvi megformáltságában is utal a *menő* helyeket előzőnlő kelet-európai fiatalok nem-adekvát viselkedésére, a két-féle kultúra groteszk ütközésére.

Annak illusztrálására, hogy az internetes szleng sem pusztán a szavak szintjén nyilvánul meg, nemcsak mondatok, hanem teljes szövegek, beszélgetés-részletek is szolgálhatnak. Az alábbi csevegésben — viszonylag kevés szlengszó mellett — a net-szleng szinte minden sajátossága megfigyelhető:

<Itt a Rettentő KÚÚÚÚÚÚL Csávók Klubja!

<apu> RKCSK rulez!

<Candle> Elrettentően kúúl csávók vagyunk!

<tondaff> a következő míting (*meeting=találkozó, összejövetel*) Vargesztesen lesz

<felhocske> kisszivem és hun van az, a Vargesztes léccike magyarázd el vagy írja man egy webcimet ahol megnézhetem magamnak meg asse tudom melyikutcahányszám

<tondaff> kicsai bogaram (*bogi most nem te*) tudod merre van Tatabanya legközelebb használd a pici szadat vagy az ujjacskaidat (értsd: a kérdéshez és a térképen kereséséhez)

<felhocske> mire használjam az ujjacskaimat meg a pici számat? szeretned?
<tondaff> hat kiprobálnam 1x kicsi galambocskam csak felek hogy nagyon megszoknam

<felhocske> na ettol nem 1/2ned

<apu> na itt nem omlengeni gyerekek :-)))

<felhocske> apuci és mér ne? :-) en csak kúúúúúl csavot próbálok faragni belőle :-))

<candle> kúúúúúlc savo nem omleng :o))) meg nincs olyan hogy kisszívem az a nok kapja forumon leledzik

<apu> egy nő ne akarjon semmit az RKCSK-ban... menjen a HNIC-be... ott faragjon :))

A fent említett HNIC-be (a Hibátlan Nők Interkontinentális Clubjába) nemcsak <felhocske> de <apu> is átment, ő itt már az <apuabest> (apu a legjobb) nevet használta.

Most lássuk: melyek azok a „különös ismertetőjelek”, amik a cset-szobákban elhangzó beszélgetéseket — köztük a fenti társalgást is — vérbeli internetes szleng-szöveggé teszik! A cset-stílus alapvetően meghatározó vonása az, hogy a netes dumaparti — eltérően a hagyományos szleng táptalajától: a személyes összeröffenéskor kibontakozó beszélgetéstől — nem szóban születik, hanem írásban, így nem a „hangzó anyag”, hanem az íráskép poénlehetőségeit használja fel. Ez szüli azokat az írásbeli és helyesírási sajátosságokat, melyek a csatik szlengjének jellegzetességeit adják.

Rendkívül sok érdekesség következik az írásjelek sajátos, extra, esetenként extrém használatából. Azokban a szavakban, amelyeknek alakján belül megjelenik egy szám neve, az illető számjegy jegyével helyettesítik: *1-etért* (egyetért), *1-előre* (egyelőre), *2-lem* (kétlem), ez egy *6-ásos 5-let* (hatásos ötlet), *ezen a 7-en* (ezen a héten). Még cset-szoba témájának megjelölésében is szerepelt ilyen megoldás: *Mi a legkiábrándítóbb dolog 1 csajban?* Ennek az írásmódnak előidézője lehet a gyorsaság igénye (sietni kell, különben más személy fog írni), a takarékoság (minél kevesebb karaktert ütnek le, annál olcsóbb a net-használat), és főként a jópofa játékosság s a szórejtvényszerűség is (ki fejt meg a leggyorsabban?), de valószínűleg valamennyi tényező együtt.

Bizonyos betűjelek szóban kiejtett neve további szójátékokra ad lehetőséget. Már apáink eljátszottak gyerekkorukban az X betű kiejtésével; a mai netnemzedék szintén előszeretettel ír ilyeneket: *mexúnt* (megszúnt), *kex* (keksz), *emléxem* (emlékszem). A többi betűvel is eljátszadoznak: Van tipetek, mint rontok *L* (el)?; Jópofán ír ez az új *mberke* (emberke); Lefőtt a *kv* (kávé); Megyünk *Gza* (Géza)! A kétféle játékot egyszerűsíthetik is: *1x* (egyszer), *1xű 5-let* (egyszerű ötlet).

Az összcadás műveleti jele is lehetőséget ad ilyen megoldásokra: *próbáld* + (próbáld meg), *+jöttem* (megjöttem), *szerintem* + *nincs* (szerintem meg nincs). Játszanak az angol betűkkel, ahogy maguk az angolok is, hiszen az ő kedvenc szójátékuk: variálás a betűk nevének kiejtett változatával. Ilyenféle megoldások: *CU* (szíju = see you = viszlát); *skacok!*; *2B or not 2B* (to be or not to be = lenni vagy nem lenni(— *mondta Hamlet*; *Előre is thw* (a thanks = köszönet elferdített alakja); *A TREFOR a király, a GYALOGLÓ nem annyira YÓ* (jó). Az internetes jelekkel is variálnak: *a Nők Lapja C@fe* a-ját kukacként írják föl. A chat szó kiejtése is játékosra indítja őket: *Szép a pécsi mechat* (mecset), akárcsak az *Én személy szerint nem jáROCK diszkóba* mondat *jáROCK* szavának betűképe, amit különösen szemléletes tesz a rock és a diszkó rajongói közti ízlés-ellentét. A betűszók kezdőbetűit játékosan kiejtve hangulatos — és az eredeti jelentésnek tréfásnak megfelelő — szót hoznak létre: *SMS = susmus*.

Kiterjedt, népszerű, igen változatos, rendkívül ötletes az ún. „smiley”-k serege (smiley, tsz. smilies = mosolygó, mosolygós, vigyori). Ezek a betűkből, számokból, matematikai műveleti jelekből és írásjelekből „összecsakábált” arcfélék elsősorban érzelmi állapotot, hangulatot fejeznek ki, de utalhatnak egy személy külsejére, szokásaira vagy más jellegzetességeire is. A csetes beszélgetés közben simán, könnyedén beüthetők. (A képek 90 fokkal elfordítva nézendők!)

: -) = mosoly	: -)) = nevetés	: -)))) = hahotázás
: -(= sírás	8 -) = szemüveges	(: -) = kopasz
: - {) = bajszos	{: -) = parókás	- :-) = punk
d:-) = baseball sapkás		<I-) = kínai

A smiley-kkal cselekvést, tevékenységet is jelezhetünk:

:-* = csókol	;-) = kacsint	:-x = hallgat	:-q = cigarettázik
I-O = ásít	:-V = kiabál	>:0 = dühöng	:-D = teli szájjal nevet
:-? = pipázik			

Ezek a jelek kitalálók ötletességét, kreativitást dicsérik. Használatuk kedvességet, vidámságot visz a csevegésbe. Jelentésük „megfejtése” élvezetes szellemi fejtörő a résztvevők számára. A már meglevő smileyk tárháza is igen nagy, és naponta újabbakat és újabbakat szül az emberi fantázia. Persze az átlag-csetek során csak néhányat használnak rendszeresen a beszélgetők, leggyakrabban a mosoly- és nevetésjelző ábrákat — mutatván, hogy az előttük leírt szöveg csak vicc, nem kell nagyon komolyan venni.

Szinte természetes, hogy alkalmazzák a közismert rövidítéseket is: *vki* (valaki), *vmi* (valami), *kvár* (könyvtár), aztán a szóbeli szlengben elterjedt rövidített szóalakokat is: *pasi*, *cigi*, *tuti*, *furi* (*furcsa*), *jogsi*, *flekó*, *fizu*, *uncsi*, *gaytó*, *mini*, *vacsi*, *uzsi*, *ski-zó* (*skizofrén*), *tom* (*tudom*), *spéci*. Ha ezeknek van — a rövidítésen belül — hosszabb és rövidebb változata is, írásban szinte mindig a rövidebbel találkozunk: *caj-bicaj*, *szit-szitu*, *csá-csáo*. Alkalmi rövidítésekre is találhatunk példát: Egy *franci* (francia) pörkölésű kávét ittam. A rövidítési inger érdekes szójáték-sorozatokat is életre hív: a Gratulálok!-ból rövidült a *Gratula!*, s abból lett az ugyanilyen jelentésben használatos *Granula!* és *Drakula!* Ez a szórövidítési láz nemcsak a szlengre jellemző, hanem a mindennapi nyelvben is egyre inkább terjed. Tán felgyorsult életünk tempója is közrejátszik abban, hogy a *Viszlát! Viszhall! Kösz!* típusú rövidítések minden nyelvművelői törekvés ellenére is hovatovább uralkodóvá válnak.

A helyesírással is elég önkényesen bánik a net-nemzedék. Részint gyakran követnek el valós hibákat, tévesztéseket, betűkihagyásokat — főként a gyorsaság diktálta kapkodásból, figyelmetlenségből —, részint pedig sokat és felszabadultan játszanak a szándékosan, viccből eltorzított „*hejesírás*” poén-lehetőségeivel. Leggyakoribb játékuk: a szóelemzés elvének semmibe vételével minden kiejtés szerint írni. Pl: *Jöhecc jáccani.*; *Kéccer vettem: eccer észre, eccer el.*; *Még eszt se tuggya!*; *Tekincsük át a weblapot!*; *Majnem mekhaltam.*

A kiejtéshez igazodás nem kíméli a tulajdonneveket sem; Ez olyan, mint a *gabrijelaszabatini* (Gabriela Sabatini) parfümje, vagy a *priszilaprézlié* (Prischila Presleyé). Ez utóbbi névtorzítás a népetimológiának is szép példája. Igen gyakran kiírják a netesek az ejtéskönnyítő, hiátustöltő *j-t*: *Szija*, *kéne egy kis pija!* Nagyon sokszor következetesen felcserélik a *j-t* és az *ly-t* (többnyire szándékosan): Itt a *hejünk!* *Hüje*, aki *lyó.*, *Lalyos*, *mackósalyt*. Gyakran szegik meg az egybeírás-különírás szabályait is — elsősorban azal, hogy amit egy fogalomként érzékelnek, azt ennek nyomatékosítására egybe is írják: *Nekem is a mIRC tetszik legjobban*, mert ott mindig *tutirakul* *bagázs van*; *Na, mizujs van, Annominimus?*; *Még esse tudod, te nagyon-hülye, te?* Sőt, ilyeneket is leírnak: *melyikutcahányszám*, *debizonyhogyi*gen. Még programválasztó menüsorban is előfordul a *Nemtom* mint válaszlehetőség. Tipikus jelenség, hogy a nagy többség a központozás eszközével nem él. Bizonytalanságaik miatt ezzel nem húzzák az időt. (Kár.)

Szembetűnő eltérés a helyesírási normarendszertől a nagy kezdőbetűs írásmód mellözése, illetve rapszodikus használata. Ebben feltehetően közrejátszik, hogy a website-ok, honlapok neveiben és az e-mail címekben nem szerepelhet nagybetű, s az is, hogy a csetezésben a nagybetűs írás sajátos

jelentést kap: az érzelmi telítettséget jelzi — mintegy a hangerőt pótolva. Ezen túlmenően a mondatkezdő a nagybetűk elhagyása a központosítás nagyvonalú kezelésével is összefügg. Vannak azonban olyan csetezők is, akik következetesen betartják a helyesírási szabályokat.

A szlengnek elmaradhatatlan velejárója, a sajátos (rendszerint ironikus) hangnem, hanglejtés, beszéddallam, a nyelv megannyi akusztikus összetevője és a beszélő(k) testbeszéde. A netnemzedék megpróbálja ezt írásban is visszaadni, de legalábbis jelölni. Megsokszorozza a betűket, amelyeket nyomatékositani akar: *ez kamuuuuuuuuuuuu; Kössssszz!; Psssszzt; Majd utána ugrasssálllll!; Marrrrrrha jóóóó! Ugyanigy — a moduláció erősítésére — megsokszorozza az írásjeleket is: Komoly????????*

A hangerőt, az ordítást, a jelentőségteljes, kulcsfontosságú örömteli vagy éppen ledorongoló szövegek nyomatékosítását csupa nagybetűvel ábrázolják: *UNOKATESÓM!!!; ÁJJJ!; EEENNNNNN; (Én); KÚÚÚÚÚÚÚÚÚÚ; Tennap láttam egy SZUPERJÓ filmet.; FIGYUSZ MINDENKI!*

Sokszor szegik meg játékból a nyelvhelyesség alapszabályait is. Mivel mára a nyelvművelés sikeresen visszaszorította a -suk-sükölést és az -e kérdőszócska hibás szórendű használatát, ezért ezek felnőttpukkasztásra és egymást elszórakoztató komikumteremtésre nagyszerűen megfelelnek: *El-e mehetünk vagy-e nem?; Meg-e találjuk a Zolee lapját?; Nem-e jártál egyetemre?; Nem mondhattok komolyan!; A védett fajt nem nyomtathassuk ki. Szintén komikusan hat a hagyományos szórend felborítása, a nyakatekert, groteszk mondatszerkesztés: *Mit te gondúsz, ki te vagy?; Hát má maguk hogy ezt értik?**

Ha ezeket az „eszközöket” együttesen és a népnyelv szavaival vegyítve, a paraszti beszédet csúfoló írásmóddal használják, megszületik a „bunkókat”, a műveletlenséget, az elmaradott, provinciális vidékiességet parodizáló stílus, mely a csetezés legdominánsabb stílusirányzata. Ilyen példák: *És te hun vagyol a chartrú?; Ide komám te is begyühetöl!; Hát mán esztet hogy képzeli kendné?; Ne má!; Eccő én is vótam a mlRC-ba, de nékőm nemannyira gyütt be!; Nemigazán köne széjjerontani a csatit, furkókámn!; Ölég vót, eemegyök!*

A népieskedés méltó párja a szalonnyelvi köntörfalazás. Például: *Méltóztassék elhagyni a csatit ifiúr, mert az Ön impulzív személyisége némileg távol áll a többi résztvevő decensebb lelkületétől!; Csókolom a kisztihandját, kishagysád, örvend szívem, hogy újra körünkben köszönhetem kegyedet! Nem ritka a finomkodó becézés, eltúlzott kedveskedés, már-már gügyögés: *Menj csak csicsikálni, kis bogaram, de előtte adj egy puszikát! Na tsak egy pizsikét! Aludj szépen, mucikám, tente-tente.* A csetezők gyakran szívatják egymást a szentimentális stílus kifigurázásával, a finomkodó etikett- és le-*

velezési tanácsadók szövegeinek parodizálásával: *Az éteren keresztül küldöm üdvözléteket, csókjaimat.* Esetenként kétszeres csavar is jellemzi ezt a „játékot”. Mert ha netán komolyan gondolja valaki ezt a stílust, egy másik beszélgető azonnal észhez téríti, lerántja a földre, amire ő aztán hasonló stílusban válaszol. Például így:

<Aranka> *A varázsló tudatának mérhetetlen térségében határtalan világok tűnnek fel és enyésznek el, mint a fénysugárban táncoló porszemek...*

<Ödön> *Kit etetsz te ezzel a lila dumával, Aranka???*

<Aranka> *Téged, kicsim, de igazából nem Aranka vagyok, hanem László és másfél mázsás!*

Ez a parodizáló hajlam nem kíméli a közmondásokat, szállóigéket sem, ha azok ferdítéseit a nyelvi humor szolgálatába állítja:

Addig jár a korsó a kútra, míg el nem lopják.

A hazug embert könnyebb utolérni, ha sánta.

Aki másnak vermet ás, sírásó.

Ha megdobnak kővel, dobd vissza menzai kenyérrel!

Jobb ma egy veréb, mint holnap.

Lassan érv, tovább jársz!

Ne fessd az ördögöt a falra, mert seggbe rúg a házmester!

Egy fecske nem csinál fecskét.

A lejtőn nincs megállás, ha nincs közben kocsmá.

Ne félj, amíg engem látsz, addig nem vagy vak!

Ember küzdj és bízva bízzál, szivarozz, hogy el ne hízzál!

A legtöbb pofont a közhely-szövegek kapják. Ahogy ilyen megjelenik a képernyőn, azonnal lecsapnak rá:

<zsolas> *A pénz nem boldogít*

<kistaska> *Téged nem? Akko add nekem :-))))*

<zsolas> *Zsolas odaadja minden pénzet kistaskanak*

<kistaska> *te, zsolas gyujcse meg me ez nem haliii!!!*

Ez a gyors-váltási, rögtönzési, stílusátvételi képesség lépten-nyomon tetten érhető a beszélgetések során:

<neuron> *neuron kiment*

<kistaska> *szokevény, menj utána*

<szokevény> *een? most uldoz a rendorseg*

<kistaska> *fogadjunk zsolas lefagyott*

<zsolas> *ki olvaszt ki?*

Mindezeket a sajátosságokat áttekintve megállapíthatjuk, hogy szlengkutató elé még sohasem tárult ilyen kincsesbánya, mint a netes cset-szoba. Ide simán be tud lopakodni, nem rí ki a társaságból, nem reked kívül a körön. A beszélt szleng kutatását nehezíti, hogy nem lehet állandóan diktafonnal, kamerával vizsgálni, míg az internetes szleng esetében teljes beszélgetéseket lehet rögzíteni.

Az internetes szleng szavainak, kifejezéseinek, alkotási módszereinek gazdagsága kifogyhatatlan. Napról napra s szobáról szobára járva újabbnál újabb szövegek születésének lehetünk tanúi. Régi, elavult szlengkifejezéssel nem is maradhat fenn senki a hálón. Egy pillanat alatt megkaphatja: *Lejárt lemez; Ezt már Noé sem vitte be a bárkába; Nem veszi be a számítógép.* Az állandó mozgás, megújulás miatt a gyűjtést és az elemzést nem lehet befejezni, csak abbahagyni, félbeszakítani.

A jelenlegi állapot jellemzőit azonban megkísérelhetjük összefoglalni, és talán — nagyon óvatosan — bizonyos értelemben értékelni is.

A netgeneráció szlengje: nemzedéki szleng. A „hagyományos” szóbeli szlengtől eltérően nem tagozódik sem horizontálisan — területi megosztottság alapján —, sem vertikálisan — társadalmi osztályok, rétegek, csoportok szerint. (Egy alkalommal beletekintettünk az „Erdély” elnevezésű cset-szobába. Fél óra is eltelt, mire egy „ejsze” megjelent a képernyőn.) Az internet szlengje főként a mai tizen- és huszonéves fiatalok nyelvhasználata, mellyel legfőképpen csoportidentitásukat, összetartozásukat fejezik ki; az egymáshoz tartozást, az egymással vállalt szolidaritást — ugyanakkor a felnőttektől való elkülönülést — jelzik és tartják fenn. A szleng afféle „nyelvi luxus, sport”, valódi agytorna, ami fejleszti a stílusérzékét, az olvasási és a beszéd-készséget, a kommunikációs hajlandóságot és jártasságot. S mivel a szleng kollektív játék, a társadalmi érintkezés, együttműködés területén is segítséget nyújt, „gyakorlási” lehetőséget ad.

Hogy a szleng a szaknyelvnél, a hivatalos nyelvnél és a köznyelvnél lazább, kötetlenebb nyelvváltozat, azt a felsoroltakétól eltérő funkciója okozza. Az előbbi nyelvváltozatokkal szemben támasztott elsődleges (messze a legfontosabb) követelmény az érthetőség: amit mondunk, és/vagy írunk, legyen világos, egyértelmű, félreérthetetlen. Ami igaz a szlengre, az — természetesen — igaz a netszlengre is. A csetezők *benyögéseinek*, *tutira sirály dumáinak* célja nem a pontos információátadás a világ folyásáról, hanem az, hogy változatos, színes újabb és újabb szavakkal, kifejezésekkel elszórakoztassák önmagukat és a cset-szobák beszélgetéseinek résztvevőit. És a társas szórakozásnak (akár az egyéninek is) legjobb eszköze a játék. A vidám, felszabadult játszadozás. S bár fennáll a veszélye annak, hogy ez a játék olykor féktelenné válik — de hisz a fogócskában, a fociban s a többi sport-

ban is előfordulhatnak durvaságok, szabálytalanságok —, mégsem kell attól félnünk, hogy a kemény stílus eluralkodik a „pályán”, hisz a játék akkor igazán élvezetes, ha betartjuk a szabályokat, s a technikánkkal *villogunk*. És ezért — noha a netes szlengben is előfordulnak durva, bárdolatlan, sokszor primitív megnyilvánulások — úgy véljük, a nyelvi eldurvulás nem fenyegeti — éppen a *háló* szlengje miatt — a netező fiatalokat. (A szobafőnökök rendszerint figyelmeztetik, sőt kizárják a durvább szövegek küldőit.) Valódi veszélyt rejthet magában viszont az a tény, hogy a *csatikhó* kisebb gyerekek is hozzáférhetnek, s ők éretlenek még a szabad szájú szövegek, erotikus témák feldolgozására. Ezt a problémát a szülőknek és a pedagógusoknak kell okosan, tapintatosan kezelniük és megoldaniuk.

Vannak felnőttek, akik amiatt aggódnak, hogy a nethasználat túlzott írásképi, helyesírási lazasága ronthatja a fiatalok helyesírását. Ezt részben tán ellensúlyozza az, hogy az internet „hivatalos szövegei”, még a cset-szobák programfelsorolásai és használati útmutatói is szabályos helyesírással készülnek. S általában arra az életkorra, amikor rendszeres csetező lesz egy fiatal, már többnyire stabilizálódik a helyesírása. És ahogy a szóbeli szleng használatát sem keverik be más nyelvi rétegekbe (iskolai nyelvhasználatukba, felnőttekkel folytatott társalgásukba), úgy — feltehetően — a csetezés szövegeit, írásképét sem viszik át iskolai dolgozataikra, hivatalos fogalmazványaikra. Bár ennek a hipotézisnek bizonyítása (vagy elvetése) és annak megállapítása: vajon az internetes szleng hogy hat vissza a szóbeli szlengre, még további vizsgálódást igényel.

Sokak gyakran emlegetett félelme (egyben kifogása) a csetezéssel szemben még az is, hogy a folytonos számítógépezés „elhülyíti”, eltompítja a fiatalokat. Nos, ez igaz (lehet) a piff-puff játékokra, de tapasztalataink szerint a netes csevegés éppen a szellemi frissességet, az azonnali reagálás képességét, a változatos témájú szobák sokféle stílusához való gyors alkalmazkodás készségét, a humorérzéklet és — a parodizálási, parafrazeálási láznak köszönhetően — a műveltséget és a nyelvi kompetenciát fejleszti. Ezt — no meg a csetszleng közvetlenségét, játékosságát, kreativitását és nem utolsósorban a magányosságot is oldó interperszonális voltát — mindenképpen üdvözlendőnek és értékékként megőrzendőnek, fejlesztendőnek tartjuk.

Az interneten leggyakrabban előforduló szlengszavak, kifejezések

szlengszó, -kifejezés

1. köznyelvi jelentés

2. példamondat

3. elterjedtség, hangulati érték

aggyá 1. adj 2. **Aggyá** egy jó zenét a mobilomba! 3. gyakori

aje (az Ah yeah = Óh, igen! angol kifejezésből) 1. igen, jó, szuper 2. Akkor megbeszéltük? — **Aje!** 3. gyakori

állat 1. a) nagyszerű b) nagyon pocsek 2. a) A Pufi öccse nagyon **állat!** b) Az új edzőcipőm tiszta **állat!** 3. elismerő és elítélő, pejoratív jelentésben is használják személyre, dologra egyaránt — főként állítmányként

arc 1. jelentős ember, személy 2. A Hunnybunny tisztára **nagy arc!** 3. elismerésként mondják

ASL (az angol age (sex) location = életkor, nem, hely kifejezés rövidítése) 1. személyi adatok 2. Add meg az **ASL**-edet! 3. gyakori

bannol, kibannol (az angol ban = kitilt, kiátkoz, kiközösít szóból) 1. (tartósan) kitilt egy csevegő-csatornáról 2. Ha tovább bunkózol itten, te ártány, úgy **kibannolnak** a csatiról, hogy ihaj! 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része

bejön 1. tesz, jó 2. Ez a cola-műsor nagyon **bejön** nekem 3. gyakori

bénázni 1. ügyetlenkedni 2. Ne **bénázzál**, találd má meg a @-ot! 3. gyakori

bír valakit, valamit 1. szeret, kedvel 2. **Bírom** a Pintyőke dumáját 3. gyakori

bombajó 1. nagyon jó, nagyszerű 2. Szerintem a mIRC **bombajó** csati 3. kezd kopni, ritkul a használata

bombasztikus 1. nagyszerű, nagyon jó (az angol bombasztik szóból) 2. Vár egy **bombasztikus** bige. 3. gyakori

bot 1. robot, nem ember-felhasználó egy csatin 2. Ez a rohadt **bot** kibannolt. 3. ritkábban használt — feltehetően azért, mert összetéveszthető a köznyelvi jelentésű szóval

brb (az angol be right back = mindjárt visszajövök kifejezés rövidítése) 1. rögtön jövök 2. Most megyek, dógomvan, **brb** 3. nem túl gyakori, főként azok használják, akik nemzetközi vonalakon is chat-elnek (angolul), s az otthoni divatszavakat „áthozzák” a magyar csatikba

bukik a) **valakire**, b) **valamire** 1. tetszik neki, akarja 2. a) A Romcsira mennyi csaj **bukik** b) A 15 éves szöszi, aki **bukik** a lakodalmasra 3. gyakori

bunker (a bunkó szójátékos alakváltozata) 1. faragatlan alak 2. Ez a Ricsi milyen egy **bunker!** 3. ritkább

cb (az angol call back/come back kifejezésből) 1. majd kereslek, gyere vissza 2. Na, Zozó, **cb!** 3. egyre gyakoribb

con (rövidítés, az angol call of nature = hív a természet kifejezésből) 1. WC-re megyek 2. Na **con**, aztán majd gyüvök. 3. ritkábban fordul elő, eufemizáló

- CU** (az angol see you = vizslát kifejezés tréfás írásmódja) 1. vizslát 2. Mára befejeztem, **CU holnap**. 3. elég gyakori
- CU 18r** (az angol see you later szójátékos változata) 1. vizslát később 2. Na, toto baleúra el, **CU 18r!** 3. elég gyakori
- csaj** 1. nő, lány 2. Jó **csaj** az a Felhőcske! 3. gyakori
- csáo, csá, csákány, csákó** 1. szervusz, szia 2. Csá, csajok! 3. gyakori
- csati** (az angol chat = cseveg, csevegés szóból) 1. a) csetezés, csevegés a világhálón b) a csevegés színtere 2. a) Zsoles balra el, **YÓ** vót a **csati!** b) És ott van egy ún. ignore, amit há rányomsz valakire, nem látod, bárhová ír, sem privibe, sem csatikon 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, kedveskedő, vidám
- csávó** 1. férfi, fiú 2. Rettentő kúúú **csávó** vagyok 3. gyakori
- csett** (az angol chat = cseveg, csevegés szóból szójátékként) 1. csevegő-, társalgócsatorna 2. Miért nem vagy a **csetten?** 3. ritkábban használt
- drótpostagalamb** 1. ingyenes E-mail program 2. Kattanj rá a **drótpostagalambra**, és emilezd meg, mikor jöttök! 3. viszonylag ritka, az adott szolgáltató „ügyfelei” használják
- dudez** (az angol dude = nagyvárosi piperkőc szóból) 1. jampec, fickó 2. Hé, **dudez**, mi az ábra? 3. ritkábban fordul elő, pejoratív
- duma** 1. szöveg, beszéd, beszólás 2. Fölrírtam egy jó pontot neked, mert jó a **dumád**. 3. gyakori
- 1x** 1. egyszer 2. **1x** én is vótam TNT-n. 3. egyre gyakoribb
- emil** (az angol e-mail = elektronikus posta szóból) 1. e-mail, villámposta 2. Küldök neked egy **emilt**. 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, játékossága miatt népszerű, maradandó
- éteren van** 1. csatlakozott a netre, jelen van a világhálón 2. Szia, Kolibri! Már itt vagyok az **éteren!** 3. gyakori
- farok** 1. mafla, balfácán 2. Nagy **farok** vagy te, Krisztián! 3. gyakori
- félisten** 1. chat-szoba főnökhelyettese, kisleányke (reménybeli „mindenható”) 2. Elég surmó egy **félisten** vagy, Sünsertés! 3. gyakori, az internetes alapszókincs része
- feszített lábfejjel ment haza** 1. magatehetetlenül ment haza, ketten húzták, a lába spiccben volt, mint a balett-táncosoké 2. Úgy beseggelt, hogy **feszített lábfejjel ment haza**. 3. ritkább
- frankón** 1. nagyon, totálisan 2. **Frankón** lefagyott a gépem. 3. gyakori
- gagy** 1. a) vacak, értéktelen dolog b) ostoba ember 2. a) Ez a motyó nekem túl **gagy** lenne. b) Elég **gagy** társaság, Döme a **főgagy** köztük. 3. nagyon gyakori
- gal** (az angol girl szó hanyag ejtésű változata) 1. lány (eredetileg színpadi táncosnő) 2. Ez a **gal** egész jó! 3. gyakori, pejoratív
- gamelamer** (az angol game = játék és lamer = ügyetlen szóból) 2. Ez a **gamelamer** semmi másra nem **YÓ**. 3. gyakori, pejoratív

- gáz** 1. rossz, vacak 2. Hagyjuk a búsba, **tökgáz** az egész téma! 3. gyakori
- gém** (az angol game = játék szóból) 1. számítógépes játék 2. Ja, és a mai **gémeknek bazi** nagy a gépigényük! 3. gyakori
- görl, görlök** (az angol girl = lány szóból) 1. lány, lányok (a köznyelvben színpadi táncosnő jelentésben használatos) 2. A **görlök** majd hozzák a kaját, mi meg a piát. 3. közepes gyakoriságú
- gtg** (az angol got to go kezdőbetűiből) 1. mennem kell 2. Mostan nekem **gtg!** 3. egyre gyakoribb
- gyüvök** 1. jövök 2. Elmentem con, **mingyá** gyüvök vissza! 3. gyakori
- hacker, hacker** (az angol hack = utat tör szóból) 1. olyan számítógépes „betörő”, aki kárt nem csinál, adatokat nem lop, csak hobbiból tör be védett rendszerekbe 2. Az egész online-világot ellepték a **hackerek**. 3. nagyon gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, mára tulajdonképpen közszóvá is vált
- hakkol, hackol** (az angol hack = üt, csépel, utat tör szóból) 1. titokvédő-programot feltör 2. A csávó még csak 12 éves, de már a Pentagon programjait **hakkolja**. 3. viszonylag gyakori
- háló** 1. világháló, Internet 2. Tedd fel a **hálóra** az üzenetedet! 3. gyakori
- hb** (az angol hurry back rövidítése) 1. siess vissza 2. Ne maradj el soká, **hb!** 3. egyre gyakoribb
- hepi** 1. boldog, feldobott, vidám 2. A születésnapomon olyan **hepi** voltam. 3. gyakori
- hótt** 1. nagyon, teljesen 2. **Hóttbuli** ez a csati! 3. gyakori
- hús** 1. nő, lány 2. Micsoda friss **húsok** jöttek a táborba! 3. gyakori
- IMHO** (az angol in my humble opinion = szerény véleményem szerint kifejezés rövidítése) 1. szerintem 2. **IMHO** a Linux jobb a Windows-nál. 3. gyakori; gúnyos, ironikus felhangja, stílusértéke miatt népszerű
- infó** (az információ szóból) 1. felvilágosítás, adat, információ 2. Hol találok **infót** a motoros-mítinigről? 3. gyakori
- irc** (az IRC betűszó játékos használata) 1. írsz (IRC programon) 2. Te most honnan **irc**? 3. ritkábban használt, hangulatos, játékos, jópofa
- irl** (az angol in real life = élőben, „ideát” kifejezésből) 1. a való világban, nem a neten 2. És majd találkozhatunk **irl** is? 3. egyre gyakoribb
- jah** (az angol yeah szóból) 1. igen, rendben 2. — Na, beszkennelem neked ezt a fotót? — **Jah!** 3. közepes elterjedtségű
- kafa, klafa** 1. jó, nagyszerű, kiváló 2. Elég **kafa** 3. nagyon gyakori
- kamu** 1. nem igaz, hazugság, mellébeszélés 2. Szerintem ez csak **kamu**. Ki veszi be? 3. gyakori
- képben van** 1. odafigyel, érti a dolgokat; követi az eseményeket (valószínű már a tv-képernyővel kapcsolatban született az első szlenges változat, de a számítógép képernyőjére is igaz) 2. Valaki az előbb köszönt nekem, bocsi, **nem voltam képben**. 3. gyakori, szemléletes

- Kevés vagy, mint apple-ben az almamag!** 1. Ne nagyképüsködj! Kicsi vagy te ehhez. 3. most kezd terjedni
- Kevés vagy, mint microsoft-egérben a sajt!** 1. Ne nagyképüsködj! Kicsi vagy te ehhez. 3. most kezd terjedni
- Kevés vagy, mint windows-ban a firhang!** 1. Ne nagyképüsködj! Kicsi vagy te ehhez. 3. most kezd terjedni
- kewl** (a kul, cool sznoboskodó helyesírású változata) 1. kiváló, nagyszerű, szuper 2. Aszondod, hogy a James **kewl** csávó? 3. ritkább
- kikkel, kikkel, kikikkel, kikikkel** (az angol kick = rúg szóból) 1. kirúg, kiutasít egy csevegő-szobából (kirúg egy csatiból) 2. **Kikkeld** mán ki ezt a paréjt, mammi, mert az agyam lelöki a gépszíjat a bunkó dumájától! 3. gyakori, a csatik alapszókincsének része
- király** 1. jó, nagyon jó 2. **Király** vót a míting! 3. nagyon gyakori
- kul, kúul, ql** (az angol cool = rendíthetetlen nyugalma személyt jelentő szó kijelentés szerinti változata) 1. kiváló, nagyszerű, szuper 2. **Kúl** csávó vagyok! 3. nagyon gyakori, a régi amerikai szlengből való
- lag** (az angol lag = késés, késedelem, lemaradás szóból) 1. amikor egy darabig nem jön adat, majd hirtelen több oldalnyi IRC-szöveg vágódik a chat-elő elé 2. Most mit csináljak ennyi **laggal**? 3. gyakori
- lagzok, lagzom** (az angol lag = késés, lemaradás szó magyar igei alakja) 1. nagy a lagom (a nagy lemaradás miatt egyszerre elémzúduló IRC-szöveg) 2. Pillanat türelmet! Egy darabig még **lagzok (lagzom)**. 3. gyakori
- láma** (az angol lame = elront szóból) 1. kezdő, ügyetlen net-ező, balfácán 2. Tanújjá má meg gépelni, te **láma**, mert egy hetet kő várni minden egyes mondatodra! 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, pejoratív
- lamer, lammer** (az angol lame = elront szóból) 1. kezdő, ügyetlen net-ező, balfácán (lámer) 2. Kikkeljük ki ezt a **lamert**, mer nagyon gázul csinálja! 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, pejoratív
- lap** 1. weblap, honlap 2. Józsi, tényleg klasz a **lapod**. Nade tényled. 3. elég gyakori
- lécci, léccike** 1. légy szíves 2. **Lécci**, küldj egy privit! 3. gyakori
- lekattan a netről** 1. elnegy a kedve az internetezéstől 2. Izom Vili folyton a neten lógott, de má **lekattant** róla. 3. gyakori, szemléletes
- levágja a dumát** 1. elmondja a mondókáját 2. Tudod, kinek vágthatod le ezt a **dumát**, kisapám? 3. gyakori
- levettem** 1. megértettem, fölfogtam 2. Most már **levettem**, hol vagyok. 3. gyakori
- lo** (az angol laugh out kezdőbetűiből) 1. röhögés 2. Ez is valami? **Lo...** 3. gyakori
- lol** (az angol laugh out loudly kifejezés kezdőbetűiből) 1. hangos röhögés 2. Ne má! **Lol!** 3. gyakori

- lóg a neten** (Karinthy Frigyes Lógok a szeren novellája nyomán) 1. a) rákapcsolódott a világhálóra b) gyakran és sokat internetezik 2. a) Megjöttem, már én is a **neten lógok**. b) A Gebsz csak **lógik a neten**, másse csinyál életibe. 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, szemléletes, igen kifejező
- masszázs** (a message = üzenet jelentésű angol szó tréfás torzítása) 1. üzenet 2. Küldj egy **masszázst**! 3. ritkábban fordul elő
- megbanhatod** (a bannol = kitilt szóból) 1. játékos fenyegetés, figyelmeztetés a netikett betartására; másként megbánhatod, mert kibannolnak 2. Ezen a csatin ne bánts a Fradikát, mert még **megbanhatod**! 3. viszonylag ritka, de szellemessége miatt terjedőben van
- megdob valamivel** 1. ad valamit 2. **Megdobhatna** valaki egy jó progival. 3. gyakori
- megmondom a frankót** 1. őszintén megmondom, megmondom az igazat 2. **Megmondom a frankót**: baromi ritkán csetezek. 3. gyakori
- +szívta** 1. ráfizet 2. Na, ezt **+szívta**! 3. gyakori
- meg van zakkanva** 1. a) sokkhatás alatt áll, b) dilis, hüle 2. a) Mióta elváltak a tondaff szülei, tisztára **meg van zakkanva**. b) Ez úgy **meg van zakkanva**, hogy egy normális mondatot se bír leírni. 3. gyakori
- mindenható** 1. chat-szoba főnöke 2. MÉR csak te lehecc **mindenható**? Én is góré akarok lenni! 3. gyakori, az internetes alapszókincs része
- mindenkiNET** 1. minden NET-esnek 2. Üdv **mindenkiNET**! (Beköszönés egy chat-szobába) 3. gyakori, eleinte szellemesnek tartották, felkapták, de már nagyon elkoptatták
- mIRC** (tréfás belemagyarázó betűszó: Markdam's Idiotic Relay-chat Client) 2. Te a **mIRC**-esek közé tartozol? 3. ritkább
- motyó** 1. alkatrész, kiegészítő a számítógéphez 2. Vettem egy kafa **motyót** (klassz alkatrészt) 3. gyakori, az általános szlengből átvett, kedveskedő szó
- Nehogy má' a kurzor mozgassa az egeret!** 1. Nehogy már fordított világrend legyen! 3. gyakori, a nagyképű partnert így intik le
- Nehogy má' a program fagyassza le a vírust!** 1. Nehogy már fordított világrend legyen! 3. gyakori, a nagyképű partnert így intik le
- nem jön be neki** 1. pocsek, nem jó, nem tetszik 2. Nekem a Dáridó **nem jön be**. 3. nagyon gyakori
- nem veszi be a számítógép** 1. elavult, unalmas szöveg 2. Nyomj újabb rizsát, ezt **nem veszi be** a számítógép! 3. gyakori
- netikett** (a net és etikett szavakból) 1. net-etikett, az internethasználat illem-szabályainak összessége 2. A **netikettet** pediglen be kell ám tartani, még neked is kicsi bunkókám. 3. gyakori, kreativitása, szellemessége miatt egyre népszerűbb, maradandó
- netzedék** (a net-nemzedék-ből) 1. Az internetet gyakran használók nemzedéke 2. Mostantól te is a **netzedékünkhöz** tartozol. 3. viszonylag ritka

- np** (az angol no problem rövidített változata) 1. nincs probléma, semmi baj 2. **Np**, írhatasz tovább! 3. gyakori
- offline-világ** (az angol „megszünteti a csatlakozást” szóból) 1. az interneten kívüli világ, a való világ (szemben az online-világgal) 2. Azért szeretek csetelni, mert az **offline-világban** nincsenek barátaim. 3. ritkábban használt
- OK, oké, okés** 1. a) rendben van, b) klassz, nagyszerű 2. a) **Oké** a holnapi buli! b) Végre tutira **okés** a gépem! 3. nagyon gyakori
- oks, ox, oxi** (az OK = oké szlenges alakváltozatai) 1. rendben van, igen, jó 2. — Akkor **oks** a balhé? — **Oxi!** 3. gyakori, szinte már kiszorítja az oké-t
- online-világ** (az angol „rácsatlakozik” szóból) 1. az internet világa, a virtuális valóság (szemben az offline-világgal) 2. Üdvözöllek az **online-világban!** 3. gyakori
- oops** 1. Hoppá! Hopsz! Ugorjunk! 2. Na, **oops!** 3. közepes elterjedtségű
- op** (az operator rövidítése) 1. a) a kukac (@ b) operátori jog c) operátor (csatornafőnök) 2. a) Hadd legyen egy **op** az én nevem mellett is! b) Megkaptam végre az **opot**, én is mindenható lettem. c) Te tudod, te vagy az **op**. 3. mindhárom jelentésváltozatban gyakori
- opme** (az Operator's to me! = Operátori jogot nekem! mondat rövidített formája) 1. operátor szeretnék lenni (mondatértékű szó) 2. **Opme**, mindenható! 3. gyakori
- 5let** 1. ötlet 2. Ad 6ok egy **5letet**? 3. egyre gyakoribb
- pill** (a pillanat szó rövidítése) 1. a) pillanat, b) egy pillanat türelmet kérek 2. a) Per **pill** nem érek rá, bocsi. b) **Pill**, rögtön adom. 3. gyakori
- pls, plz** (az angol please szóból) 1. lécci (a kérlek, légy szíves játékos változata) 2. Engem is hagyj szóhoz jutni, **pls!** 3. gyakori
- ppl** (az angol people szóból rövidült) 1. emberek 2. **Ppl!** Ne etessük már egymást! 3. gyakori
- privi** (az angol private message = személyes üzenet szóból) 1. személyre szóló (a többiek számára nem olvasható) címzett üzenet a chat egyik szereplőjének 2. Aki szeretne velem vacsizni, írjon időpontot egy **priviben!** 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része, becéző
- privizni** 1. privát (páros) beszélgetést folytatni 2. Fél óráig magyaráztuk neki hárman, hogy kell **privizni**. 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része
- progi** (a program szó rövidítése) 1. program 2. Ismeritek az IRC-t? Szupi egy **progi!** 3. gyakori; rövidsége, kedveskedő hangulata miatt népszerű
- progizás** 1. programozás 2. Már három hete tanulom a **progizást**, de még mindig lámer vagyok... 3. gyakori
- rákattan a netre** 1. nagy kedvet kap az internetezéshez 2. Már a dedós kisöcsém is kezd **rákattanni** a netre. 3. gyakori, érzékletes, hangulatos

- rálőni** 1. kattantani, klikkelni 2. **Lőjünk rá** egérrel a menüsorban a megfelelő opcióra! 3. egy köznyelven megírt internetes használati utasításba befurakodott szlenges kifejezés
- ráragad a netre** 1. szünet nélkül netezik, net-függő 2. Tegnap **ráragadtam a netre**, és le sem lehet róla vakarni. 3. gyakori
- re, rere** (az angol returned = visszajöttem szóból) 1. szia (sziasztok) újra 2. **Re**, dudez! Ismét a neten a király! 3. gyakori, itt a csetelés rövid szüneteltetése utáni visszatéréskor mondják
- rotf** (az angol Rolling on the floor kifejezésből) 1. A földön fetrengek, ez olyan rossz, pocsek (Mindjárt lemegyek hídba!) 2. Ez neked zene? **Rotf!** 3. ritkábban, erős nemtetszés kifejezésére
- rules, rulez, rulZ, rulz, rulla, rewlS** 1. kiváló, nagyszerű, szuper 2. Pepe Jeans **rulez!** 3. nagyon gyakori, a neten szinte uralkodik a szinonimák közül (az utóbbi szójátékos forma)
- sanyi** (s annyi) 1. a) vége, befejeztük, nincs tovább b) nincs mit tenni, a baj elkerülhetetlen 2. a) A végén nyomsz egy entert, és **sanyi!** b) Ha megkaptad a vírust, akkor **sanyi**. 3. gyakori
- segédmunkás** 1. az SMS betűszó tréfás értelmezése, feloldása 2. Külgyé majd egy **segédmunkást!** 3. gyakori; közkedveltségét szellemességének köszönheti
- sirály** (a király alakváltozata) 1. kiváló, nagyszerű, szuper 2. A Tom Rayder a **legsirályabb!** 3. gyakori
- sláger-cucc** 1. a legdivatosabb, legmenőbb számítógép vagy alkatrész 2. Már rég csak a PIII.-as a **sláger-cucc**. 3. gyakori
- susmus** 1. az SMS betűszó tréfás kiejtése 2. Ma már három **susmust** is kaptam! 3. gyakori, becéző volta folytán főképp a lányok körében népszerű (a fiúk inkább a „segédmunkás” kifejezést részesítik előnyben)
- sux** (az angol sucks = szop kifejezés szójátékos változata) 1. nagyon szar 2. **Sux** ez a sok privi! 3. ritkább, durva angol szlengszó
- szám gép** (rövidítés) 1. számítógép 2. Mindig lefagy ez a hülye **szám gép!** 3. gyakori, az internetes szleng alapszókincsének része
- szia, szija, sziasztok, szijasztok** 1. szevasz, szevasztok 2. **Szija**, Mirjam! 3. újabban a j-vel írt változat a gyakori
- szöveg** 1. duma, fölösleges beszéd 2. Öreg, sok a **szöveg!** 3. elég gyakori
- szövegel** 1. beszél, hosszan beszél 2. Ne **szövegelj** annyit, megtelik a képernyő! 3. gyakori
- szupervizor** (az angol supervisor = felügyelő szó tréfás ferdítése) 1. rendszergazda, elvetemült rendszergazda 2. Még nem láttam ilyen kúltalan **szupervizort**. 3. gyakori; szellemessége, népetimológiai jellege miatt népszerű
- supervizor** (az angol supervisor = felügyelő szóból) 1. rendszergazda 2. Innen csak a **szupervizor** bannolhat ki valakit. 3. gyakori

szvsz (a szerény véleményem szerint kifejezés rövidítése, az angol IMHO magyar megfelelője) 1. szerintem 2. Jó csóka ez a sasöcsi, de **szvsz** egy picit buggyant.

thx (az angol thanks szójátékos változata) 1. köszönöm 2. Thx, öcskös, ezt el is vártam tőled! 3. gyakori

totálkáros 1. a) odavan b) részeg 2. a) A tévénk **totálkáros** lett. b) Fél liter whiskeytől **totálkáros** lesz. 3. gyakori

tök 1. nagyon teljesen 2. Szerintem a szappanopera **tökgáz**. 3. gyakori

tuti 1. jó, klassz, nagyszerű 2. Olyan **tuti** bigét láttam! 3. gyakori

tutira 1. nagyon 2. **Tutira** gáz az új gépem! 3. nagyon gyakori

u (az angol you rövidítése) 1. te 2. Eljössz **u** is moziba? 3. gyakori

unkúl 1. nem jó, pocsek, ellenszenves 2. Mit keres egy **unkúl** hólyag az RKCSK-ban? 3. ritkább

unrulez 1. vacak, szar 2. Szerintem a Windows **unrulez**, a Linux a király! 3. elég gyakori

updács (az angol update = frissít szóból) 1. honlapok, adatok frissítése 2. **Updácsolni** kéne a websajtodat, mer még a dinoszauruszok is unják már. 3. elég gyakori

ur (az angol jour rövidítése) 1. tied 2. **Ur** ez a jópofa név, Jocó? 3. gyakori

vebsajt, websajt (az angol web-site szó tréfás rövidítése) 1. web-oldal 2. Szagútatok (láttatok) már a Joci **vebsajjtját**? Tök király! 3. szellemessége okán terjed

vebszajt, webszajt (az angol web-site szóból) 1. web-oldal 2. Én dizajnolom a legjobb **vebszajtokat**. 3. gyakori

veszi az adást 1. a) figyel és reagál arra, amit írunk a cseten b) végre megérti, amit írunk (leesik a tantusz) 2. a) **Vedd már az adást**, apóca! b) Na végre ez az álomszusza is **vette az adást!** 3. gyakori; átvéve a tévénezéssel kapcsolatban kialakult szlengből

wb (az angol welcome back kezdőbetűiből) 1. Üdvözlünk, Isten hozott újra köztünk! 2. Fecó, **wb!** 3. gyakori, ezzel fogadják a csetelés rövid szüneteltetése után visszatérőt, rendszerint a visszatérő **re** beköszönésére válasz

webzsemle (a webszemle játékos szóalakja) 1. honlapok megtekintése 2. Ha még nem jártál volna mostanság a **webzsemlén**, akkor nézz be! 3. elég gyakori

www (a szlenges változat tréfás belemagyarozással él) 1. eredetileg: World Wide Web, monstanában World Wide Wait (játék, mert lelassult)

zondblöttyer 1. a Sound Blaster nevű hangkártya 2. Hozzámvágott az apám egy rakás zset (zsetont = pénzt), vettem egy jó kis **zondblöttyert**. 3. viszonylag gyakori, humorát a német nyelv vidékies hangzása adja (a „m-nő” angolhoz képest)

HALMI JÁNOS (DR. GRÉTSY ZSOMBOR)

A CSATORNÁK NYELVEZETE

Halmi János dolgozatát az internetes csevegés nyelvhasználatának, a csetnyelvnek a nyelvészetileg pontos, alapos leírása jellemzi. Nem volt könnyű dolga a szerzőnek, mert sok esetben először látott-hallott nyelvi jelenségeknek kellett nevet adnia. A feladatot igen jó érzékkel oldotta meg, pontos szakkifejezéseket talált ki, pl. angol szó magyar fonetizálással, karakterek hangcsoportként stb. A pályázat eredményhirdetése után a dolgozat szerzője felfedte valódi kilétét. A Halmi János álnév volt, a pályázó valódi neve: dr. Grétsy Zsombor.

Bevezetés

a) A csetnyelv tanulmányozásának jelentősége, fontossága. Úgy vélem, szükségtelen hosszasan bizonygatni, hogy napjainkra milyen fontossá, s egész nyelvünkre komoly befolyást gyakorlóvá vált a számítógépes nyelvhasználat, a csetelés, a drótposta használata vagy éppen az — előbbiekkal sok hasonlóságot mutató — SMS elterjedése.

Illusztrációként csak egy példát említenék meg. Míg az Új szavak, új jelentések 1997-ből című adattárjellegű szószedet (Kiss–Pusztai, 1999), amely jórészt a korabeli sajtó szóanyagának feldolgozására épült, ugyan már tartalmaz sok számítástechnikai szakszót (pl.: *csipkártya, cyberszlangszó, privi, cyber cafe, internetezik, internetklub, emil, netikett, infosztráda, webtvé* stb.), de nem találjuk meg benne a *modem*, a *barangoló*, a *fórum*, a *csevegő*, a *csevegővonal*, a *csevegőcsatorna*, a *társalgó*, az *aréna*, a *csetszoba*, az *SMS*, a *chat* vagy a *cset* szavakat.

Bizony alaposan változott a világ! Bár erről pontos statisztikát nem készítettem, de bármelyik napilapunkba bepillantunk: ezek az újabb keletű szavak — és még rengeteg társuk — már a mai sajtónyelvben is oldalról oldalra felbukkannak, élnek, használatnak.

Itt két helyesírási megjegyzést is kell tennem. A *cset* szó — igaz, *csetel* formában — már szótáraztatott, ami véleményem szerint helyes gyakorlat, hiszen a szó igen közkeletű, a magyar nyelv hangzásvilágától nem üt el, és amit a legérdekesebbnek találok: van valami hangutánzó, de legalábbis hangulatidéző csengése, épp úgy, mint a *csipog*, *csicsereg*, *csivitel*, *cseveg*, *cseverészik* szavaknak, s így óhatatlanul utal arra a tényre, hogy a *cset* szó jelentése egy sajátos kommunikációs mód — még ha nem is hangzó beszédről

van szó... Az angol *chat* jelentése egyébként fecsegés, beszélgetés. A másik megjegyzésem az, hogy — noha releváns kiadványban ilyen formában, egybeírva, nem találkoztam a csevegőcsatorna, csevegővonal szavakkal, magam mégis teljesen egyértelműen ezt az írásmódot tartom helyesnek, hivatkozva „A magyar helyesírás szabályai” jelenleg érvényes változatának 112. pontjának második bekezdésére.

Még egy gondolatra föl kell hívnom a figyelmet. A számítógép-használók, a csetelők vagy épp az SMS-küldők egy saját és egyúttal sajátos (ráadásul hozzáteszem: magában is tagolt, igen differenciált) nyelvi szubkultúrát hoznak-hoztak létre, s érlelnek tovább napjainkban, sok furcsasággal, érdekességgel, sok hibával és nyelvtorzítással, de ugyanakkor sok-sok ötletességgel, nyelvi leleménnyel, játékossággal. Ez már magában is vizsgálódásra érdemes jelenség, de el kell gondolkoznunk azon is, hogy mindez a számítástechnikától független nyelvhasználati szokásokra is fog-e hatni, és ha igen, akkor hogyan? Ez a kérdés külön hangsúlyt ad a számítógépes nyelvi szubkultúra minden vonatkozásának, minél alaposabb feltárásának.

Személyes véleményem szerint a csetnyelv magában a köznyelvet nem rontja. Sőt, a kölcsönhatás — a technika fejlődésével — inkább fordított irányú. Hadd idézzek Bencze Lóránttól (2001):

„Milyen lesz a jövő? Néhány éve beszálltam egy közepes nagyságú amerikai kocsiba, amelyik amikor elindult a motor, megszólalt, hogy csukjam be az ajtót, és kössem be a biztonsági övemet. A Microsoftnál állítólag magyar tudós vezeti az élőbeszéd vezérelte számítógép-kutatásokat. Nem kell majd feltétlenül billentyűzetet és egeret használni, és nem csak szöveges és állóképes lesz az internet, hanem hangos és mozgóképes. Az egyik oldalról a tévé halad az internet felé (teletext), a másik oldalról az internet halad a tévé felé (mozgókép), a harmadik oldalról a telefon halad a internet és a tévé felé (képes telefon)... Az élőbeszéd hangzó (főként szupraszegmentális) elemeinek és a beszédet kísérő nyelven kívüli (non-verbális) elemek megjelenése fogja megváltoztatni gyökeresen az internet retorikáját.

Ez a retorika várhatóan hasonlítani fog a médiaretorikához.”

Összefoglalva: nem a csetnyelv rontja a köznyelvet, hanem inkább az általános nyelvhasználat fejleszti, tisztítja a számítógépes világ mai, alakulóban lévő, sok szempontból még kiforratlan, gyakran rémisztő nyelvezetét, kommunikációs mechanizmusát.

A teljesség kedvéért azért hozzá kell tennem az előzőekhez, hogy sokan úgy vélekednek, hogy a csetnyelv, illetve az SMS szöveghasználati technikái az általános helyesírási színvonal romlását okozzák, okozhatják. Meggyőzően ír erről Balázs Géza (2001) az *ly* (elipszilon) és a *j* betű közötti, tökéletesen egyenlőtlen harc kapcsán.

Az egyetlen veszélyforrás a szememben az amúgy is egyre terjedő tegeződés még nagyobb térnyerése, ami szerintem a nyelvhasználat egyszerűsödését, de egyúttal silányabbá válását is jelenti. Magam szeretek magázódni, s csak a megfelelő szituációkban tartom elfogadhatónak a tegeződést: ez színesíti nyelvhasználatunkat, differenciálja kommunikációs partnereinkhez való viszonyunkat. Értékes nyelvi hagyomány. Ezzel szemben a számítógépes kommunikációban (és ezen belül is különösen a cset nyelvében) a tegeződés a szokásos, sőt az elvárt és természetes önkifejezőmód. Egyes vélemények szerint ez a közvetlen hangvétel nem csak hogy elfogadott, hanem ebben a nyelvi világban ez az alaptradíció, s inkább ettől eltérni illetlenség! (Domonkosi, 2001).

Érdekes viszont, hogy azért több honlap szükségesnek tartja, hogy — éppen a szokásokra hivatkozva — „mentegetőddzék” a tegeződés miatt. Pl.: „Az interneten magázódás helyett tegeződni szoktak, ezért ebben az anyagban is ezt a formát használtuk. Elnézést kérünk azoktól, akik ezt tiszteletlenségnek tartják. Higgyék el, nem annak szántuk!” (Sulinet-honlap)

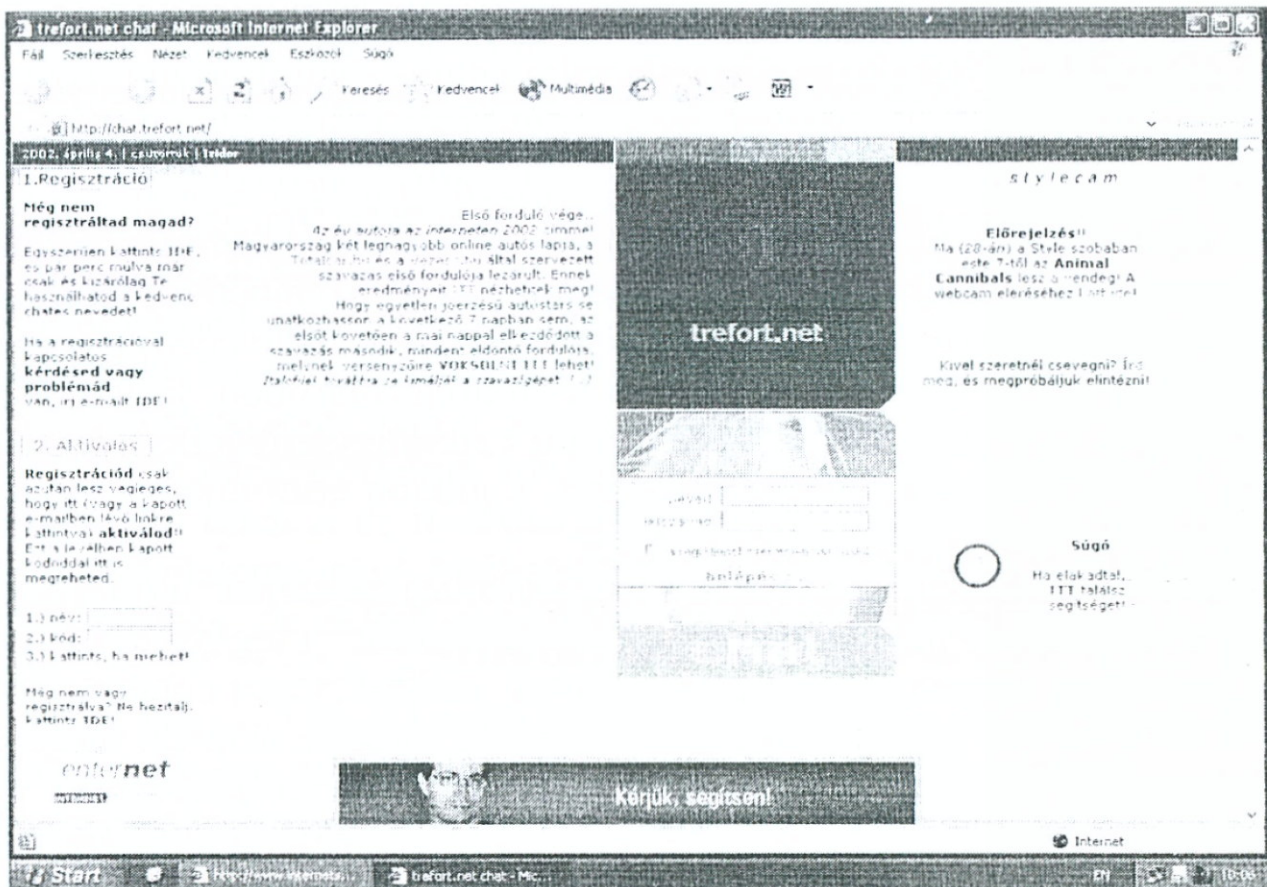
Emellett vannak olyanok — elsősorban reklámcélú — otlapok, anyagok a világhálón, amelyek tartják a magázódást, nyilván azért, mert olyanokhoz óhajtanak szólni, akikről feltételezhető, hogy elvárják, hogy magázzák őket.

Ennek ellenére erősen tartok attól, hogy a csetnyelv — és általában: a számítógépes nyelvhasználat — az általános tegeződés még intenzívebb terjedését indukálja.

Mindezek a gondolatok persze ma még csak jóslatnak minősíthetőek: hogy mi fog történni a jövőben a nyelvhasználatunkkal, helyesírásunkkal, azt most még nem tudhatjuk. Ez annál is inkább így van, mert ma még maga a magyar számítógépes nyelvezet, az e-mail nyelv, a csetnyelv sem tisztult le, kristályosodott ki. Ebből is következik az a nagyon hangsúlyos megállapítás, hogy napjainkban e témáról, a csetnyelvről és a hasonló kommunikációs formákról csak deskriptív szemlélettel, leíró, jelenségrögzítő megközelítéssel lehet korrekt módon írni, elmélkedni. E tanulmány írója is ezt a szemléletet teszi magáévá és alkalmazza az elkövetkező oldalakon.

b) Gyakorlati ismeretek. A csetnyelvről szólni csak úgy lehet, ha legalább néhány alapfogalommal tisztában vagyunk, a rendszer szerkezetét, működését is látjuk. Természetesen itt — és ezért szerepel a címben a gyakorlati szó — nem mélyreható számítástechnikai áttekintésre gondolok, csupán a csetcsatornák és a fórumok működésének, használatának általános ismertetését, illetve a közkeletű, gyakran használatos szakszavak magyarázatát tartom szükségesnek.

A legegyszerűbb, ha a végigkövetjük, hogyan is tudunk eljutni egy „beszélgetős” oldalra.

A fenti képen egy csevegőcsatorna bejárata látható. A „Neved” feliratú rubrikába természetesen nem a valódi nevemet kell beírni — bár megteheti bárki ezt is, láttam rá példát —, hanem azt a becenevet (angolul: *nick*), amelyet használni kívánok csevegés közben. Én általában a „gomboc” becenevet választom. A továbbiakban minden megnyilvánulásom előtt, a sor elején ez a becenev fog megjelenni, tájékoztatásul a többiek számára. Persze mások megzavarása végett írhatnám például azt is, hogy „csókoscicuska”. Ez a titkosság, anonimitás, más bőrébe bújás igen gyakori a csetelők között.

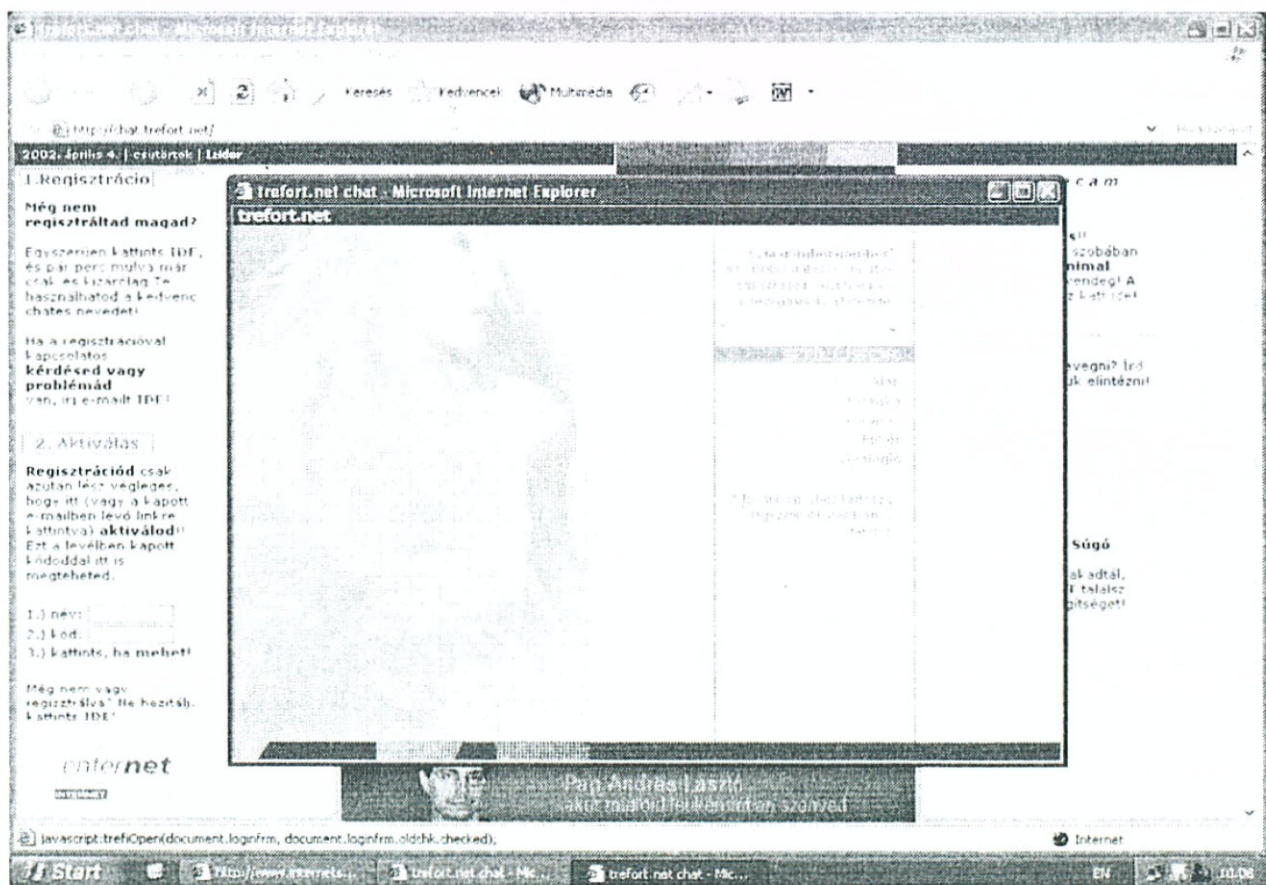
A „Jelszavad” rovatba magam nem írok semmit: nincs is jelszavam... Egy — természetesen titkos — jelszó megszerzése némi ügyeskedést kíván. A jelszóhasználat, a regisztráció célja az, hogy attól a pillanattól kezdve az adott, kiválasztott nevet csak magam — azaz a jelszót ismerő személy — használhatja. Így — gyakori látogatóként — felismerhetnek, és nem bitorolhatja más a becenevemet azon célból, hogy esetleg lejárasson, szégyent hozzon rám, vagy kellemetlen helyzetbe hozzon.

A minden csatornán megtalálható rövidítések közül kiemelném ezt: *gy. i. k.* A rövidítés feloldása: „gyakran ismétlődő kérdések”. E gomb lenyomása után olyan alapinformációkat tudhatunk meg a csatorna működéséről, amelyek ismerete feltétlen hasznunkra válik. Ezt az ismeretanyagot a csatorna fenntartói állították össze a leggyakrabban felmerülő kérdések, problémák összegyűjtése után. (Az angol nyelvű csatornákon *gy. i. k.* helyett az ennek teljesen megfelelő „faq” rövidítés szerepel, amely egy erős szójáték is

egyben, ugyanis a kiejtésben ez gyakorlatilag egybeesik a szintén angol „fuck” igével, amely a ’közösülni’ szó trágárabb változata...) Természetes, hogy a magyar csetelő is eljátszik a gy. i. k. rövidítéssel. Ha valaki túl sok, ostoba, a beszélgetés menetét megzavaró, egyszerű technikai kérdéssel bombázza csevegő partnereit, az előbb-utóbb megkapja a magáét (én is megkaptam...): „mennymá a gyíkba”, „ne gyíkoljár már” „ne gyíkoljál már a hülyeségeddel”, „nelégy olyan barom gyík” stb. — csak a finomabb rendreutasításokat mertem idézni...

Még egy fontos „gombot” kiemelnék. Ez a „szabályok” feliratocska. Erre klikkelve általában a csetelés alapvető illetanáról, szabályairól (a toleranciáról, mások véleményének tiszteletben tartásáról, a szélsőséges megnyilvánulások és trágárságok kerüléséről stb.) olvashatunk. Ezt a félig írott, félig íratlan „illetmant” rendkívül találóan *netikett* néven emlegetik, nyilván a net (az angol net: ’háló’, ’hálózat’, gondoljunk magára az internet szóra!) és az etikett szavak összerántása nyomán (angol szöveggörnyezetben a *netiquet* formával találkozhatunk).

Nos, ha beírtuk becenevünk (esetemben ez tehát: gomboc), klikkeljünk a „Belépés” gombra és már benn is vagyunk a csevegőcsatornán. Ekkor új (persze más-más csatornákon más és más, de alapvető logikáját tekintve azonos) képernyőszerkezet jelenik meg előttünk.

A középső, nagy felületet szokták *arénának*, vagy *ringnek* nevezni. Az alatta lévő sorba általam beírt szöveg jelenik meg az aréna kommunikációs felületén, a sor elején jelölve, ki is a szöveg küldője. Ha magam csak egy általános köszönést írok be a saját használatú soromba, a mindenki számára látható felületen ez már így jelenik meg:

[gomboc] Helló mindenkinek!!!

Úgy vélem, ez a képernyőmentéseket kommentáló áttekintés, minden hosszabb magyarázkodásnál jobban világossá teszi a csetelő tevékenységi környezetét, cselekvési lehetőségeit, a rendszer egészének általános működését.

c) Metodológiai megjegyzések. Vizsgálódásaim alapvető szempontjait a fejezetcímek, illetve az anyaggyűjtés után készített statisztikai összefoglalók, táblázatok jól tükrözik (helyesírás-vizsgálat, stíluselemzés, elírások kutatása, névelemzés és -csoportosítás, szójátékok keresése és csoportosítása, emocionális tartalmat közvetítő elemek keresése, rendszerezése stb.). Ezeket tehát ebben a fejezetben külön nem részletezem.

Lényeges információ, hogy az általam földolgozott anyag mennyisége mintegy tíz ív (hozzávetőlegesen 400 000 karakter). Ennek több mint kétharmada csevegőcsatornáról „leemelt” szöveg, a többi különféle fórumokról származik.

A tanulmányban — amennyire az csak lehetséges — igyekszem elkerülni, hogy egy-egy tanulmányozott, konkrét csevegőcsatornát vagy fórumot megnevezzek.

Van olyan kommunikációs csatorna, amelynek egy teljes évnyi anyagát visszamenőlegesen is átvizsgáltam, remélve, hogy időbeli módosulásokat, stílus-, igényesség-, helyesírás- stb. eltéréseket vagy egyéb, jellemző időbeli tendenciákat mutathatok ki. Sajnos ez a próbálkozásom sikertelen volt: semmi szignifikánsnak mondható változást nem tudtam igazolni az egyéves párbeszédet elemezve...

Fontos problémamegközelítési kérdést vet föl, hogy a csetelők jól elkülöníthetően két csoportba tartoznak (bár természetesen nagy az átfedés a két csoportba tartozó egyének között). A „nappali” csethasználók általában a munkahelyükön férnek hozzá a számítógéphez, a csevegés lehetőségéhez. Az ilyen — tehát számítástechnikai rendszerrel felszerelt — munkahelyek, cégek alkalmazottjai, „feketén” csetelői nyilvánvalóan csupán a magyar társadalomnak csak egy speciális rétegét reprezentálják. Az „éjjeliek”, a saját géppel rendelkezők ennél jóval nagyobb körből verbuválódnak, sokkal színesebb társadalmi összetételű csoportot jelenítenek meg. Így logikus, hogy az én anyaggyűjtésem is az utóbbi, bővebb, tarkább, reprezentatívabb cso-

port vizsgálatára koncentrált — jómagamat is vörösödő szemű éjjeli bagolylyá változtatva...

A csetnyelvhasználat helye az emberi kommunikációs formák között

A számítógépes beszélgetés, a csevegőcsatornák világának megértéséhez — a gyakorlatias ismereteken túl — elengedhetetlen, hogy ezt a meglehetősen sajtószerű, köztes helyzetű információváltás-módozatot összevessük a többi, jól ismert információközlési móddal.

A köztes helyzetű minősítést nagyon jó okkal, hangsúlyosan használtam az előző bekezdésben!

Kulcsfontosságú megállapításnak tartom, hogy a kommunikációs lehetőségek széles palettáján, amely a közvetlen, személyes beszélgetéstől a — talán leginkább távolságtartó — levelezésig terjed, a csetelés valahol a középtájon, a szóbeliség és az írásbeliség határmezsgyéjén van, tehát kimondható: egy eddig nem létező kommunikációs forma született meg a technika jóvoltából. Csupán ennek a szem előtt tartásával érthető meg világosan, hogy jellemzői, sajtószerűségei között egyszerre találhatók meg a beszélgetés és a levelezés tulajdonságai, illetve ezeknek a tulajdonságoknak különleges és érdekes keveredései, amelyek alapvetően meghatározzák a csevegőcsatornák világ speciális hangulatát, tartalmi és formai milyenségét.

Táblázatban igyekeztem összefoglalni a kommunikációs módok vizsgálatom szempontjából érdekes alapvonásait (lásd a következő táblázatot).

Természetesen az áttekintő táblázat komoly egyszerűsítéseket tartalmaz; például az élőbeszédet csupán egy kategóriaként jelenítem meg, noha az a legmagasabb nivójú szónoki előadástól a médiumokbeli nyilvános beszédén keresztül egészen a legprimitívebb, „kocsmái” szóváltásig sok mindent jelenthet. Hasonló a helyzet a hivatalos és az intim, magánjellegű telefonálással, illetve papíros levelezéssel, de még a számítógépes elektromos levelezéssel is.

Az összehasonlítás szempontjait is aszerint választottam ki a rengeteg lehetséges vizsgálati szempont közül, hogy minél inkább a csetnyelvhasználat és a fórumok sajtószerűségeit segítsenek kidomborítani.

Magával a táblázattal kapcsolatban két lényeges tényre térnék ki részletesebben.

Az első az a — már említett — sajátos ellentmondás, hogy tempóját, megfogalmazottságát, kommunikációs dinamizmusát tekintve a csetnyelv az élőbeszédhez hasonlít, ugyanakkor ez az „élőbeszéd” mégiscsak írásosan, karakterek formájában jelenik meg.

A másik lényeges megállapítás az, hogy — és erre a táblázatban szereplő két szürke alapú mezővel szándékoztam föl hívni a figyelmet — a csetnyelv kifejezett előbeszédyszerűsége mellett egyszerűen technikai okokból nem lehet az előbeszédre oly jellemző s abban oly fontos metakommunikatív és érzelmkifejező eszközökkel. Erről az utóbbi kérdésről a későbbiekben külön, részletesen is szólok.

	előbeszéd	telefonálás	csevegő-vonal	fórum	drótposta	levél
anonimitás	esetleges, ritkán fordul elő	esetleges, nagyon ritkán fordul elő	teljes	gyakorlatilag teljes	esetleges, általában nincs anonimitás	esetleges, általában nincs anonimitás
fogalmazási idő	azonnali, gyors, spontán fogalmazás	azonnali, gyors, spontán fogalmazás	azonnali, de kissé lassabb, spontán fogalmazás	van idő alaposabban foglalkozni a szöveggel	gondosan megfogalmazható	gondosan megfogalmazható
válasz érkezésének feltételezhető ideje	azonnali, gyors, spontán	azonnali, gyors, spontán	azonnali, gyors, spontán	szituációtól függő; pár óra, pár nap vagy akár több hét is lehet	szituációtól függő, pár nap is lehet	szituációtól függő, pár nap, de adott esetben akár több hét is lehet
megfogalmazottság	köznyelvi, lezser, esetlegesen hivatalos	tömörebb, köznyelvi, lezser, esetlegesen hivatalos	rendkívül tömör, lezser, szlenges, felületes	tömör, köznyelvi, alaposabban át gondolt	alaposan végiggondolt, író igényességétől függő	legalaposabban végiggondolható, író igényességétől függő
maradandóság	nincs	nincs	nagyon ritkán rögzítetik	gyakrabban rögzítetik	maradandó	legmaradandóbb kommunikációs forma
érzelmi színezet átadhatósága	hangerő és -súly, tempó, gesztus, mimika, testbeszéd stb.	hangerő és -súly, tempó stb.	speciális technikák	speciális technikák	mint levélnél + speciális technikák	szóhasználat, írásjelek, ritkán speciális technikák

Az úgynevezett *fórumok* nyelvezetével a későbbiekben részletesen nem foglalkozom. Ennek az az egyszerű oka, hogy a fórum mint műfaj alapvetően a csethasználatra hasonlít, mind nyelvileg, mind szövegtechnikailag, mind stilárisan, mind emocionális eszközeit tekintve. A különbség csupán

abban van, hogy míg a csetpárbeszédben a csevegők reakciói teljességgel azonnaliak (a válaszreakció pár másodpercen belül olvasható), addig a fórumnak nevezett kommunikációs csatornákon lassúbb az információváltás tempója (például egy feltett kérdésre esetleg csak percek, órák, ritkán egy-két nap után kapunk választ). Ezért voltaképp még a határvonalat is nehéz meghúzni a fórumnak minősíthető és a csetcsatornának tekintendő kommunikációs formák között.

Szöveghasználati technikák

A csetnyelv legérdekesebb, legszórakoztatóbb és legkreatívabb megnyilvánulása a szöveg sokszor végtelenül ötletes, nyelvileg játékos használata. A csetelők számára ez kettős céllal is bír: egyfelől a humorizálás, a „jópofáskodás” lehetősége teremődik így meg, másfelől a rövideiséget, a tömörítést is szolgálja a szöveg bepötyögője számára. Hozzáteszem: ezeknek a szöveghasználati technikáknak a külön, alapos tanulmányozása már azért is elengedhetetlen feladat, mert e nélkül a csetelésben járatlan „áldozat” nem érti, sok esetben még csak nem is sejtí, hogy egyáltalán miről van szó a cset kommunikációs felületén!...

Elöljáróban fontos még leszögezni, hogy az internetezők, a csetelők — persze ki-ki más szinten — valamiféle angol nyelvismerettel óhatatlanul bírnak, hiszen a számítástechnika nemzetközi nyelve az angol (ahogy a táncé a francia, az operáé pedig az olasz), így bárki, aki számítógép közelébe jut, s főleg ha internetezik, felcsipeget némi angolságot. Ennek az angol nyelvi tájékozottságnak általánosságát, más szempontból ugyan, de külön is megerősíti Bódi Zoltán (2001) tanulmánya, amelyben — többek között — olvashatunk arról, hogy a felmérések szerint a tipikus hazai internetfelhasználó felsőfokú végzettségű vagy éppen diplomát szerző értelmiségi, ami már magában feltételez nyelvismeretet a részükről — s ez a nyelv, tudjuk jól, leggyakrabban az angol. Ennek a ténynek az ad jelentőséget, hogy — amint azt látni fogjuk — több szöveghasználati mód is erősen épít a legalább alapszintű angol helyesírás és kiejtés ismeretére.

Most tehát sorban tekintsük át a sajtáságos, játékos szöveghasználati módokat, technikákat!

Rövidítések

A cél itt világos. Megjegyzendő, hogy a rövidítés tényét nem szokás ponttal jelölni, egyszerűen csak egy adott, inkább betűszószerű karaktercsoport jelenik meg a kommunikációs felületen.

Gondot csupán az jelent, ha az ember olyan rövidítésbe botlik, amit nem tud megfejteni... Ez nem is olyan ritka eset. Fórumokon, sokak által olvasott csatornákon jól kimutathatóan óvatosabban használtatnak a rövidítések, mint a szűkebb körű, ismerősök használatára csevegőszobákban, amelyekben tehát rövid idő alatt, óhatatlanul egyfajta — a társasághoz tartozók számára világosan érthető — rövidítési nyelv szubkultúra, voltaképp egy helyi „tájszólás” alakul ki. Következzenek példák, csupán mutatóba, több százas gyűjteményemből — előbb pár általánosabban használt, majd néhány speciálisabb, esetlegesebb, csak egy-egy csatornán használatos és megértett:

pill, pil	⇒ pillanat, egy pillanat türelmet kérek
thx	⇒ köszönöm, az angol thanks köszönés torzított thanx írásformájából
re	⇒ vissza, visszajöttem (a csatornára), nyilván a latin-angol előtagból
H!, h!, H, h	⇒ hello! vagy hi! (angolul: szia!)
HE!	⇒ Szia mindenkinek! — az angol hello everybody rövidítéseként
su	⇒ Kuss!, Csönd! a pontosan ezt jelentő angol shut up alapján
pst	⇒ Pest, Budapest
q	⇒ trágár felkiáltás: a kurva szó rövidítése
fgdb	⇒ fogd be (a szád)! Hallgass!, Kuss!
kt	⇒ kis türelmet, kis türelmet kérek
***	⇒ a számítógép lefagyásáról tájékoztató jelzés (talán hó-pelyhekre utal)
bist	⇒ biztos, esküszöm
csk, ck	⇒ csak
p	⇒ puszi
elm	⇒ elment, lelépett a csatornáról
ot	⇒ ott
SZVSZ, SVS	⇒ szevasz
v	⇒ szituációtól függően: valaki, valahol, valami stb. (a szövegkörnyezetben mindig egyértelmű a jelentéstartalom).

Magyar fonetizálás

Rendkívül gyakori írásmód. Ez a tény már magában is jól mutatja, hogy a csetelés milyen sajátos határhelyzetben van az írásbeliség és a szóbeliség között. A fonetizálás humorforrásként is szolgál, tömöríthet is a gyorsabb

gépelés kedvéért, és valóban átlendít néhány olyan helyesírási kérdés megoldásán, amellyel a csetelő nem akar (vagy nem is tudna...) megbirkózni. Megint csak szemezgetek a leletek közül, minden különösebb kommentár nélkül.

Teccik, uccse mondom meg, *hijába* kéred, *joéccakát, haggyál, mennyél, küilömség, elfárattam, eccerre, tucc* magyarul?, *lehecc, áccsuszott* a vizsgán, *mongyad* stb.

Egybeírás

A csevegőcsatornákon gyakorta találkozhatunk olyan szóegybeírásokkal, amelyek esetében egyértelmű, hogy nem helyesírási tudatlanság van a jelenység háttérében, hanem más cél vezérli a notórius egybeírót. Ez a cél ismét csak a rövidsége, tömörségre törekvés, azonban — és ezt fontos hangsúlyoznom — ezekben az esetekben nem összevissza helyközkihagyásokról van szó. Az egybeírások elsősorban olyan pozíciókban jelennek meg, amely helyeken a gondolati, tartalmi, logikai összefüggés is szorosabb. Ez utóbbi megállapítást néhány példaszövegrésszel lehet a legjobban szemléltetni, igazolni.

[Bn21]	a másíkrészbenis szerepel
[p_t]	nememlékszem melyikben
[Bn21]	amikor ürhajotámadásbanhaltak meg, azanégy ficko!!!
[p_t]	azthiszem azt nemláttammég
[Bn21]	vedki videotékából!
[p t]	szerinted meglehetszerezni?????

Természetesen az egybeíró hajlamúakat nem zavarja, ha kommunikációs partnerük nem követi ezt a módszert, ahogy a különíró sem zavartatja magát az egybeírások láttán. A lényeg a kölcsönös megértés. A második párbeszédtröredék egy ilyen, aszimmetrikus szóváltásrészletet mutat be.

(Noname)	Hogy vagy debil?
(de–bil) jól,	bárlefárattamamunkába :(((
(Noname)	Mit dodozol?
(de–bil)	rendszergazdavagyok egyfémiparicégnél
(Noname)	sok a many?
(de–bil)	meglehetbelole elni ;)

A fenti példák jól mutatják, hogy az egybeírt szavak valóban összetartozó gondolati egységeknek felelnek meg (*vedki, meglehetszerezni, meg-*

lehetbelole, rendszergazdavagyok, vagy két máshonnan vett példa: *namegmondtam, defuránír* — ezek a bizarr formák a tipológiailag poliszintetizálónak leírt nyelvek szerkezetét juttatják az eszembe), közöttük — tehát az egységek között — viszont továbbra is megmarad az érthetőséghez szükséges szóköz.

Fontos észrevennünk azt is, hogy ezek az egybe írott formulák nem csupán gondolati egységek, logikailag szorosabban kapcsolódó elemek konglomerátumai, hanem egyúttal — legalábbis a legtöbb esetben — a beszélt, hangzó, hallható magyar nyelv (különösen nagy első szótagra jutó hangsúlyokkal tagolt) szólamegységeinek is megfelelnek! Lehetséges talán, hogy a száz év múltvai magyar helyesírás előképét látjuk a csatornákon megjelenni? Nem tudhatjuk, mit hoz a jövő...

Magyar szó, angolos leírással

Ez az írásmód, úgy vélem, csak a játékosságot szolgálja, rövidítésre például teljességgel alkalmatlan. Ugyanakkor valóban sokszor szórakoztató elgondolkodni azon, hogy a szöveg írója miféle kiejtést vár el olvasójától, hogy — mintegy rejtvényként — megértse a leírottakat.

Következzenek a példák! Zárójelben megadom az angol kiejtéshez viszonylag közel álló, „kitalálандó” magyar hangzást:

story (sztori): a magyarban ez angol eredetű szó, de mára teljesen beépült nyelvünkbe, így is írandó, fonetikusán — maga az angol is kölcsönözte és átformálta a szót a *historia* szóból; *cheepem* (csípem); igazad *one* (igazad van); *yo* (jó); *seeyastok* (szijasztok — sziasztok, tehát itt némi magyar fonetizálást is felfedezhetünk a szerkezetben); *whitefűlű* (vájt fűlű, egyébként az angol *white* magyar szó szerinti jelentése: fehér); *Yanee* (Jani); *fooy!* (fúj!) stb.

Angol szó, magyar fonetizálással

Ez sokkal gyakoribb (szavak százairól van szó!), de az előzőhöz hasonlóan játékos írásképváriálás. A példák utáni zárójelben az eredeti angol betűzést, majd a magyar alapjelentést adom meg:

fiftín (fifteen, tizenöt), *lájít* (light, könnyű), *billigéjtsz*, *billigécc*, illetve *billigétsz* (Billy Gates, a Microsoft létrehozója), *gudbáj* (good bye, viszlát), *jesz* (yes, igen), *forevör* (forever, örökké), *evribádi*, *ebrivadi* (everybody, mindenki), *plíz* (please, kérlek), *kepszlok* (Caps Lock, klaviatúrabilentyű, lenyomása után minden karakter nagybetűként jelenik meg) stb.

Karakterek hangcsoportként, illetve morfémaként, magyarul (betű, szám, egyéb)

Gyakran használt, rövidítésre igen alkalmas és rendkívül játékos szöveg-használati módszerek tartoznak ebbe a csoportba.

Maga az alapötlet régi keletű: általános iskolás korában ki nem játszott el azzal, hogy például a „kukurikú” szót leírhatja így is: „qqriq”, a „sokszor” pedig „soxor” formában is lebetűzhető...

Az újdonság e téren a csetnyelvben csupán annyi, hogy az effajta megoldások rendkívül gyakoriak, sokfélék, színesek, amit a nagy tömörítő hatás és a megjelenő írásképek humoros volta teljességgel megalapoz, érthetővé tesz.

Emellett külön is hangsúlyoznom kell még a divat szerepét: a következőkben bemutatandó betűhasználati szokások az angol szövegekben, az angol honlapokon hihetetlenül elterjedtek, rendkívül általánosak, ami nyilván hatást gyakorol a magyar internetezőkre, csetezőkre is! Hogy csak egy példát említsek, az angol for you (számodra, neked) kifejezéssel rendre a nagyon hasonló kiejtésű „4U” (four: 'négy', az U karakter kiejtése pedig közelítőleg: jú) formában találkozhatunk.

Néhány, a *qqriq* és a *soxor* formulákhoz hasonló alak: *aqmulátor* (az akkumulátor szó ugyan két k betűt tartalmazna, de ez senkit nem zavar meg a szövegértésben), *miqlas* (Mikulás), *hanqlat* (hangulat: tehát egy kis zöngés-zöngétlen mássalhangzováltás sem okoz megértési zavart), *lefexem*, *laxi* (lagzi: ismét egy zöngés-zöngétlen váltás is becsempészve), *axeptalom* (akceptálok: még vadabb mássalhangzózavar, de az adott szöveggörnyezetben senkit nem vezetett félre!) stb. Ezek voltak tehát a két hangot felidéző, régi, betűzős diákjátékkal való, hagyományosabb, bár „lazábban” kezelt variációk.

A csetnyelv mindehhez még valamit hozzátett. Világos, hogy minden betűnek van kiejtett „neve”, amely szintén jól használható rövidítési mód — ha tudjuk, hogy az adott szövegrészben az inkriminált karakter nem „olvasandó”, hanem „megnevezendő”! A világosabb érthetőség, a jobb áttekinthetőség kedvéért az ilyen, „kiejtendő” betűket a csetelő kiemeli a kisbetűs írásfolyamból, azáltal, hogy ezek a betűk nagy, nyomtatott, azaz kapitális karakterként jelennek meg, akár egy leírt szó közepén is. A példák magukért beszélnek!

Felsorolom gyűjteményemből a kedvenceimet, a zárójelben a megfelelő ejtést adom meg: *Mber* (ember), *CSpel* (csépel lenne a logikus, de valójában Csepeletről volt szó, amit a futó szöveggörnyezetben mindenki értett), *meGLégL* (megelégel), *leDr* (ledér), *MLetS* (emeletes), *meGri* (megéri), *Bna* (béna), *faCr* (facér), *veZjS* (veszélyes: egy kis zöngésítés miatt senki ne ag-

gódjon, az „ly” pedig... — csak ismételhetem: a lényeg a kölcsönös megértés, minél rövidebben pötyögve!) stb.

Hasonlóan a számokkal is lehet hangcsoportonként bánni — csak az a fontos, hogy a szöveg olvasója képes legyen megoldani ezeket a — már szinte rejtvénytyszerű — „olvasási feladatokat”! Csak néhány példa az ilyen típusú tömörítésre, ismét a kedvenceim közül (a zárójelben az elvárt kiejtés olvasható): *Ilöre, ILöre* (egyelőre); *nIere, nIRe* (ne gyere); *vIes, vIS* (vegyes); *balmas* (hatalmas); *robvagy* (rohadt vagy: egy kis betűzavar itt is fellelhető, de a kiejtésnek megfelelő a leírt formula: minden csetelő értette a kijelentést...); *kipu6olnám* (kipuhatolnám); *jó5let!* (Jó ötlet!); *k5etlenül* (kötetlenül); *IházasheTYn* (Egyházashetyén). A legérdekesebbnek az Eötvös Gimnázium egyik csevegőcsatornán található csetszobájának nevét tartom. Ezt a szobát használói a történelmi név hagyományos írásmódját is megtartva, ugyanakkor a csetelés játékos, rövidítő technikáját is alkalmazva *E5vös*-nek nevezték el!

Természetesen nemcsak számokat, betűket használhat a csetelő, hanem bármely más, néven nevezhető karaktert is, ha rövidíteni, játszani akar. Ismét néhány példa a szöveghasználati technikák ezen csoportjából:

+ (ejtés: 'plusz' vagy 'meg') \Rightarrow *+lepett* (meglepett); *re+ek* (remegek); *+illak* (puszillak: megint betűzavart tartalmaz a szerkezet, egy l betűt el kell felejtenünk a helyes megértéshez...); *le+yek* (lemegyek: érdekes, pontos szimbólumhasználat, kiváló vizuális képességekre vall, hiszen itt egy kétjegyű betű van „szétvágva” — magam jó pár percig törtem a fejem, mi is ez!).

. (ejtése: 'pont') \Rightarrow *.ígygondoloméni*s (pont így gondolom én is); *.osan* (pontosan); *le.ottam* (lebontottam: ismét találkozunk az oly gyakori zöngés-zöngétlen váltással).

@ (ejtés: 'kukac') \Rightarrow *ne@oskodj* (ne kukacoskodj); *kappea@om!* (kapd be a kukacom: ez még a finom trágárságok közé tartozik...).

Érdekesnek találom, hogy a csetelők a görög ábécé betűit nem használják hasonló tömörítő, rövidítő célzattal, pedig úgy gondolom, hogy például a Π (pí) betű igen alkalmas lenne erre. Véleményem szerint — bár ezt bizonyítani nem tudom — ennek nem annyira az esetleges kulturális hiányosság, a műveletlenség a fő oka, hanem sokkal inkább a cset sajátos világának hagyományrendszere.

E résznél szeretnék egy érdekes, számomra új megfigyelésemről beszámolni. Nem tudom, vajon ez a csetnyelv hatása-e, vagy más ok bújlik meg a háttérben, de tény: az utóbbi időben egyre több, hasonló nyelvhasználati technikai eszközzel találkozom a hétköznapi életben is. Csak két példát említek: cégfeliratként láttam, hogy létezik hazánkban egy bizonyos *Spórol-6 Bt.* (nyilván a vásárlásilag lelkesítő „spórolhat” szó rejtezik benne), és a te-

levízió műsorai között is van egy, amelynek az újságokban is leírt címe: *English 4U* (ez egy nyelvi oktató sorozat).

Karakterek hangcsoportonként, illetve morfémaként, angolul (betű, szám)

A rövidítési technika lényege ugyanaz, mint az előző pont esetében, a különbség csupán annyi, hogy itt a felhasznált karakterek angol kiejtésével lehet a bújtatott magyar szókiejtést meglelni. Ez is indoka, hogy e fejezet elején igyekeztem kihangsúlyozni, hogy a csetelők valamilyen szinten bírják az angol nyelvet. Azt is hozzáteszem, hogy ha az előző pontban mutatott példák sokszor nehéz, jó fantáziát kívánó megértéséhez hozzávesszük azt a lehetőséget is, hogy adott esetben a csetszöveg olvasójának néha tehát „angolul is gondolkodnia kell”, bizony el kell ismernünk: egy pergős, gyors, sok rövidítést és „trükköt” tartalmazó párbeszéd követése nem kis intellektuális kihívást jelent és igen nagy rutint, gyakorlatot követel!

Következzék néhány példa! Ide sorolható a már említett *4U* (számodra, neked), de az igazán érdekesek azok a formulák, amelyek csak és kizárólag magyarul értelmesek, noha a beépített rövidítő elem angolul ejtendő: *+4dul* (megfordul), *4tyog* (fortyog), *1 bennev* (van benne valami; az angol *1, one* közelítőlegesen ejtése 'van', a szerkezet tartalmaz még egy egybeírást is, ráadásul egy — ezekről már szintén szoltam — szituációfüggő *v* rövidítést is!), *le 1 ejtve* (le van ejtve), *le18ve* (ugyan az, mint az előző: le van ejtve; e formula leírója arra is gondolt, hogy a 8 angol kiejtéssel nagyjából ejjt, éjt hangzású), *ma nagyon 11 vagy* (ma nagyon eleven vagy; különösen furcsa megoldás, ezen is sokat törtem a fejem: a titok nyitja az, hogy a tizenegy számnévnek angolul közelítőleg az 'ilevn' hangtest felel meg, amely viszont nem nagyon illik bele semmi értelmes magyar mondatba, de végül rájöttem, hogy a mondat beírója az angol számnév leírt formájának fonetikus kiejtését várta olvasóitól: a 11 angolul leírva ugyanis *eleven* — hát nem zseniálisan becsapós?!?)

Karakterek hangcsoportonként, illetve morfémaként, kombinálva, magyarul és angolul

Természetes, hogy az előző két, karaktert hangcsoportonként felhasználó írástechnika rafináltan keveredhet. Az így kialakuló formák, struktúrák gyors megértéséhez — márpedig a csetelés igen sebes kommunikációs forma — már valóban óriási rutin, kiváló vizualitás és nem kis rejtvényfejtési hajlam szükséges...

Csak egy példa: *yo84evr* (*yo*: a magyar „jó” szó angolos leírással; *8*: a már említett 'éjt'; *4*: four, amely tehát megfelel a for, „számára, részére”

előjárónak; *evr*: az everybody szó rövidítése, jelentése „mindenki”). A megoldás tehát: jó éjt for evribadi, azaz jó éjt mindenkinek — ez egy egyszerű és viszonylag gyakori búcsúzási formula!...

Tiltott szavak kerülése

A csatornák, csevegővonalak jelentős részét nem felügyeli senki és semmi. Ezeket szokás moderálatlan csatornáknak, moderálatlan fórumoknak hívni. Az ilyen típusú kommunikációs felületeken bármit leírhat az ember, gátlás nélkül, csak saját kultúrájának, ízlésének megfelelően. Sok csetvonal és fórum viszont bizonyos kontroll alatt működik. Ezeket hívják moderált csatornáknak. A csevegővonal felügyeletét elláthatja egy személy is, aki figyel, olvassa a szöveget, maga is beszélgetőtárs, de vigyáz arra, hogy bizonyos tartalmak (trágárság, kulturálatlan stílus, emberi jogokat sértő szövegek stb.), szövegek írói ne „garázdálkodhassanak” az adott vonalon. A moderátornak jogában áll egyszerűen kitenni valakit a csetszobából, kitiltani a fórumról. Ezt a felügyeletet segítheti maga a moderátor számítógépe is. Ennek tipikus példája az olyan programok léte, amelyek a beléjük táplált szótár segítségével, az operátorszemély közbelépése nélkül is, automatikusan kilökök a csevegővonalról azt a csetelőt, aki például netán valami trágárságot ír le.

Az írástechnikák közé tartozik az, hogy a csetelő hogyan írhat le úgy egy-egy „erősebb” szót, hogy azt a szűrőprogram ne vegye észre. Mivel az ellenőrző számítógép karakterről karakterre vizsgálja a szavakat, és csak pontos egyezés esetén veszi észre, hogy az adott szó trágár, ezért nem nehéz „átverni” a komputert: több módja is van, erre mutatok be néhány példát, magát a kritikus szót le nem írva, csak úgy, hogy azt már egy számítógép ne tudja azonosítani: *puntzi*, *f*s*, *bameg*, *f-a-s-z*, *f a z* stb.

Egy érdekesség: éppen az előbb mondottak miatt — a számítógép primitív, mechanikus szóelemzése miatt — az is megeshet, hogy a gép trágárnak értékel olyan, véletlenül összeállt betűkapcsolatokat, amelyek esetében az írónak eszébe sem jutott bármi „csúnyát” írni.

Egy egybeírásos példa: a *holnapicsaládibulira gyüössz????* — és már ki is dobott a számítógép...

Egy másik félreértett eset: egy csevegőpartnerem egy mondatomra dicsérőleg a következő megjegyzést tette: *Huuuu, ez tölleg fasza!* — a használt szlenges szó jelentése 'jó', 'klassz': a számítógép persze ezt nem tudta, a beszélgetőtársam viszont azonnal kiiktattatott a rendszerből...

Torzított és tömörített formák

Sok olyan szó bukkan föl a csetszövegekben, amelyik egyik fentebbi csoportba sem sorolható be egyértelműen. Példaként csak a két leggyakoribbat említem meg: *müxik* (működik), *köci* (köszí, köszönöm).

Rossz beírás javítása egyszerűen

Az elírások a gyors gépelés miatt nagyon gyakoriak a cseten. Legtöbbször evvel senki sem törődik, de néha a zavaró vagy bosszantó bakikat azért ki szokták javítani.

Erre néhány példa, minden részletesebb kommentár nélkül.

A legegyszerűbb javítási mód: az elütött betű marad, rögtön utána a helyes begépelve.

[*haaard*] *szSzia mindenkinek!*

Az elhibázott rész (három *l* betű kettő helyett) megisméltése új sorban, helyesen. Mindenki számára érthető a javítási szándék.

[*lalika*] *Helllo evribádi*

[*lalika*] *ll*

Az elhibázott rész megisméltése, és egyenlőségjel használata, hogy még világosabb legyen, mi helyett mit szándékozott a csetelő beírni.

[*xyw33*] *hellló Fraser*

[*xyw33*] *lll=ll*

Fatikus elemek a csetnyelvben

A csevegőcsatornák világában különleges szereppel bírnak a tulajdonképpen tartalmi közlés nélküli, fecsegő, csevegő, kapcsolattartó és -megerősítő elemek, amelyeket Malinowski (1953) nevezett el fatikus nyelvi elemeknek. Ez a jelenség nagyon jól érthető is: a csevegőcsatornákon egyszerre akár több tíz, egymás számára ismeretlen és gyakran teljesen különböző műveltségű, korú, szakmájú ember fut össze, anélkül, hogy testi valójukból látnák egymást: bizony sokszor nagyon nehéz — vagy épp lehetetlen — a tartalmas beszélgetés megindítása.

Ebben a tanulmányban csupán a csetnyelv hangvételi, stiláris, formai, nyelvi sajátosságait vizsgálom. Ennek egyszerűen az az oka, hogy tartalmi szempontból semmiféle specifikumot nem lehet a csevegőcsatornákról mondani: nincs a világon olyan téma, amellyel kapcsolatban azt mondhatnánk: erről nincs szó sehol. Minden kérdéskörnek — a szemüvegviselés kellemetlenségeitől a magfizika legújabb felfedezéseiig — megtalálható valahol (csak persze ügyesen kell keresni!), a saját, témaspecifikus csevegőszobája!

A fatikus kommunikáció lehetőségei (Balázs, 1993) közül csupán két területről szólok. Az első a névválasztás amúgy is fontos kérdéséhez kapcsolódó, a csetnyelv kultúrában különösen hangsúlyos, beszélgetésindító nyelvi formák (természetesen magukkal a nevekkel is foglalkozom), a másik a köszönések kérdésköre.

Becenevek

A csevegőcsatornára való feljutás első lépése a név, a felhasználói név megadása. Ettől a pillanattól kezdve az adott csatornán vagy fórumon az abból való kilépésig minden megnyilvánulásunk, leírt mondatunk, kérdésünk, válaszunk előtt, sorkezdő pozícióban meg is jelenik a minket azonosító becenév, ahogy a beszélgetőtársaké is. Így viszonylag világosan áttekinthető, hogy éppen ki szól hozzá a témához.

a) *Az arctalanság*

Fontos tény, hogy a becenevek — minthogy teljesen szabadon választhatóak a csatornára lépéskor, s nem tudható meg, hogy a nevet viselő felhasználó valójában ki is — tökéletes arctalanságot, inkognitót biztosítanak a csevegőknek. Ez — pszichológiailag érthetően — sajátos, varázslatos hangulatot nyújthat a becenév mögött rejtőző valóságos személy számára, aki félrevezető becenevek használatával akár más bőrébe is belebújhat vagy általa elképzelt, adott esetben csak vágyálmaiban létező személyt és személyiséget játszhat el. Így megeshet, hogy a *szőke_bombázó* valójában éltes férfiú vagy az, hogy nem is egy személy, hanem több, jól szórakozó fiatal srác a gép előtt, akik mindenféle bolondságot írogatnak közös álnevük alatt. (Egy technikai megjegyzés: a megalkotható becenevekben nem szerepelhet helyköz, ezt szokták az „alsó vízszintes vonal” karakterrel pótolni, amint az a példában látható.)

Hozzáteszem, ennek az arcátlanságnak, becenév mögötti megbúvásnak lehet visszataszító következménye, hogy egyes csetelők védett helyzetükkel visszaélve ordenáré módon trágárkodnak, esetleg elképesztően durva politikai megnyilvánulásoknak adnak hangot vagy egyszerűen csak beszélgetőtársaikat zavarják ugyanazon mondat sorozatos ismételtetésével, amit a számítógép könnyen lehetővé tesz.

b) *Az inkognitó tiszteletben tartása*

Tulajdonképpen már az előzőekből is következik, hogy a becenevek használatával biztosított inkognitót illik tiszteletben is tartani. Személyes tapasztalatom, hogy egy-egy érdekesebb, furcsább, de számomra nem világos becenév jelentéstartalmára rákérdezve, az eredete vagy a névben lévő utalás után érdeklődve (mintegy százszor próbálkoztam evvel...) jobb esetben sem-

miféle választ nem kaptam, rosszabb esetben csak csípős megjegyzéseket olvashattam (pl.: *nataláldki, magánügy, Mi közöd hozzá?, mit érdekl, nemidegy?, kopjále, marha* stb.). Csupán egyvalaki indokolta meg névválasztását: a macskája neve volt „*MIRCI*”...

Hangsúlyozom: nem a csetelő valódi kilétét firtattam, csak beceneve eredetét. A tanulságot levontam. A későbbiekben nem erőltettem a nevek titkának megfejtését.

c) *Név és becenév*

A csetelők szigorúan különbséget tesznek a valódi név és a cseten használt becenév között. Egy alkalommal kérdésem így fogalmaztam meg: „*Miért KkTt a neved?*” A válasz csak ennyi volt: „*eznem nev hanem nikk*” (az angol nick 'becenév' szó alapján).

d) *Névválasztási szempontok*

Az előbb mondottak ellenére (a becenevek összegyűjtése, megvizsgálása és sok csetelő ismerősöm kifaggatása alapján) a becenév kiválasztásában az esetek jelentős részében három alapvető szempont felfedezhető.

Az első szempont, hogy a becenév azért valami valós információt hordozzon használójáról (általában a nevet vagy a keresztnévet, az életkort, de legalább a nemi hovatartozást és néha a lakóhelyet).

Másodikként említendő az a szándék, hogy a becenév humoros, figyelemfelkeltő legyen, ami hol jobban, hol kevésbé sikerül is.

A harmadik, becenév-bejelentést meghatározó tényező praktikus az, hogy a rendszeresen csetelő az adott csatornán újból és újból a már használt nevével lépjen be, egyszerűen azért, hogy csetismerősei ráismerjenek. Ennek köszönhetően gyakori eset az is, hogy valaki csak azért lép be a csatornába, hogy valamelyik, állandó becenevet használó beszélgető partnerét keresse (pl.: „*járt ma itt zizzi?, tuggya valaki hol van Kway*”). Mellesleg sok csatornán a rendszeres látogató „levédheti” a nevét, így azt se szándékosan, se véletlenül nem használhatja más, illetéktelen személy. A védett nevű csetelő persze ebben az esetben csak az általa ismert jelszó segítségével használhatja, veheti föl a belépéskor a becenevét.

e) *A becenévre épülő kapcsolatfelvétel*

A csatornára lépéskor a számítógép egy kiemelt (például színes betűs) sorral vagy egy sorkezdő speciális karakterrel közli a csatornán lévőkkel az új látogató megjelenését. Ilyenkor nagyon gyakori, hogy a beszélgetés indultakor a már csatornán lévők az „új ember” nevével játszanak el, alapvetően kapcsolatfelvételre, kapcsolattartásra utaló, fatikus célzattal. Következzék egy rövid példa!

KATA belépett

(KATA) szíjó mindenkinek

(belus) Helló!

(tt23) Szi! KATAmarán?

(belus) kataton!!!!!!!!!!!!

(tt23) kata belépett: katasztrófa és kataklizma ;-)

(belus) ez jó :)))

(belus) katarzis

(KATA) köci fogattatást! :)

És most tekintsük át példákkal illusztrálva a legtipikusabb becenévféléket! Előre is jeleznem kell, a felosztás (emlékeztetnék az inkognitó jelentőségére és a névválasztási szempontokkal kapcsolatos bizonytalanságokra) minden bizonnyal meglehetősen esetleges, talán erőltetett is, de nem látok más módot valamiféle áttekintést adni a becenevek sokféleségére.

1. Egyszerű becéző formák, magyarosan, névből: *Beluska*, *gezaba* (Géza bá'), *CsILLuSkA*, *zsu*. Érdekes a kis- és nagybetűkkel való gyakori játék. Ez valószínűleg azt is szolgálja, hogy az esetlegesen azonos néven bejelentkező partnertől megkülönböztethető, „egyéni” legyen a név használója, hiszen a gép a két karaktertípus között alapvető különbséget tesz, tehát a komputer számára a *vili* és a *Vili* teljesen más név.

2. Egyszerű nevek, magyarosan, kiegészítve közszóval: *Csabi_csoda*, *bénabéla*, *LacciPeccsenye*.

3. Mesék, mitológiák, rajzfilmek stb. neveinek használata: *Belzebubu*, *macilaci*, *BALUUU*, *drakulácska*, *ZeusZ*, *bubobubo*.

4. Egyszerű vagy variált nevek, magyarosan, számmal: *tóni23*, *Bella18*, *Szőke_Szilvi16*, *GerZson_33*, *zolka18*. A számok értéke miatt erős a gyanúm, hogy ezekben az esetekben a név részét képező szám a beszélgetőpartner életkorára utal. Ennek ellentmond egy-két ritka leleményem: valószínűtlen, hogy *ALBERT999* valóban 999 éves legyen...

5. A névbe gyakran helységnevé is beépül — sejtetőleg ez valóban a becenévhasználó lakhelyére utal: *márti31szolnok*, *cicaBP* stb.

6. Magyar név, angolos írással: *Yanee* (jani), *Erick* stb. Ezt a névválasztást afféle divatoskodásnak érzem.

7. Közszavak névként: *auto_mobil*, *SzürÖtlen*, *VADBAROMKA*, *diszno36*, *alig_aligátor*, *ionok*.

8. Hírességek neveinek „ellopása”: *CAESAR*, *jamesbondes*, *Schwarci* (Schwarzenegger), *xerxes*, *vudi_alen*.

9. Angol nevek: *Frankie*, *lee*, *JOHN*, *jasper29*.

10. Angol közszóból konstruált nevek: *black*, *chip*, *crack*, *pantyhose-maniac*, *light*, *bigman*, *erection* stb.

11. Biztosan értelmetlen nevek; ezek esetében bizonyos, hogy megkonstruálójuk csak egyszerűen egy senki által nem használt karaktersort választott. Csak egy félelmetes példa: `||!!!!`

Ennek a „névnek” (maga a típus egyébként nem ritka) komoly „hatása” van a csetelőkre: mindig megmozgatja a fantáziájukat, a névvel való élcelődés kiváló beszélgetésnyitás (gondoljunk ismét a fatikus kommunikáció lehetőségére!). Példa:

```
|#|| / #/||    belépett
|#|| / #/|| > szió
<tuti>        Helló teiszonyat! ;-)
<CoMo>       szia krikszkraksz
<tuti>        krikszkrakszi
<tuti>        a testalkatodis ilyen?
<CoMo>       vonalkód... változtass nevet!
<tuti>        anyád hivigy??? :))))))))))
|#|| / #/|| > én szeretem ezt a nevet!!!!
```

12. Nem próbálom tovább csoportosítani, értelmezni, rendezni az általam gyűjtött, ezernél is jóval több nevet. Legtöbbjük számomra megfejthetetlen, bár némelyikben sejthető a szójátékosság, vagy valami utalás valamely értelmezhető dologra — de ezt a rejtvénytömeget én életem végéig sem tudnám megoldani...

Álljon itt egy kis példatár:

Aates, hencsib, boletus, hyper, ace, DonGo, Monarchhhh, mafffyja, atepi, fam, mecsi, tgunmannert, fobbio, mag-70, hambrett, 4774lu65, sorvino, lalalala, orbkar, napoca, gabanyo, kadnusz, deezeerr, Islak, EDDEM, bokiti, AKSoja, asz03, betthh, TIDEM, Izk, edooo, patekk, zet, gasperg, szonyik, asdfgh, BBBB, BikArdiO, bacusbacus, HLnmKL, ebkek, pöti, avipo, lipi, UaItHnEEE, 765432GG, pletKO, lasekaf, peevis, csoffadt, jagmig, ESTI13, tor stb.

Köszönések

A csevegőcsatornák nyelvezetében — a gyakori ki- és belépések miatt — rengeteg köszönés olvasható, s ennek megfelelően a csetelők mindent elkövetnek, hogy minél változatosabban, újszerűbben, érdekesebben üdvözljék egymást, vagy búcsúzzanak egymástól. Ez annál is inkább fontos fatikus momentuma a kommunikációnak, mert a beköszönéssel a csetelő azt is jelzi, hogy ő nem csupán egy csatornára lépett, passzív szemlélődő, hanem aktív résztvevője is akar lenni a beszélgetésnek. (Sokan a csevegővonalra

lépés után — mintegy szórakozásként — csak olvassák mások párbeszédeit; őket *kukkolóknak, kuksizóknak* szokták aposztrofálni.)

Meg sem kísérlem, hogy a köszönési formák sokaságára valamiféle felosztást, rendet kényszerítsek — ez, úgy vélem, reménytelen vállalkozás lenne. Megelégszem néhány példa felsorolásával gyűjteményemből. Még annyit megjegyeznék, hogy a szöveghasználati technikáknál alkalmazott csetmódszerek itt is elevenen élnek: vannak torzítások, fonetizálások, angolmagyar variációk stb.

Következzenek tehát a példák!

Helo, Helló, heló, helló, hali, halihó, hahó, halló, Halló, szia, sziasztok, szija, szijja, sziiikaaaa, sziii, sz, hi (az angol hi, 'szia' szóról van szó, ejtése: 'háj'), *háj, syja, sya, sia, seeya* (angolos leírás mód, közelítőleges ejtése: szija), *csá, csao, csaó, ciao, cia, cijasztok, cijactok, cictok, szictok* stb.

Gyakori a csupa nagybetűs írásmód.

Mindezen formákhoz járulékos elemek is tartozhatnak. Természetes a felkiáltójel használata, gyakran „sokszorosítva”, és gyakori a betűtöbbszörözés is: *HELLLLÓÓÓÓ!!!!!!!!!!!!*

További, fontos, nagyon gyakori járulékos elemek a köszönésekbe épített megszólítások, azaz annak jelzése, hogy kinek, kiknek (általában mindenkinek) szól a köszönés.

Például csak a legrövidebb „hi” köszönést variálva: „*Hi, mindenkinek!*”, „*hi, evribadi*”, „*hieverybody*”, „*hi, emberek!*”, „*hi embörök!!!!*”, „*Hi, bar-mocskáim!*”, „*hi, azélőlényeknek*” stb.

Nem részletezem tovább: látható, hogy a csetnyelv — a kommunikációs szituáció logikájából kifolyólag — a köszönési formák sokaságát termeli ki, ami komoly fatikus, kapcsolattartó, pontosabban kapcsolatbeindító funkciókat is szolgál.

Az érzelmek kifejezésének lehetőségei

Mint ígértem, szólok arról a különös ellentmondásról, hogy a csetnyelv beszédszerúsége mellett milyen zavaróan hiányoznak a metakommunikatív, emocionális, érzelemnyilvánító lehetőségek a számítógépen.

Rögtön leszögezem: ez a hiány csak látszólagos. A fórumok és a csevegőcsatornák használói körében ez a kérdés megoldódott, és sok érdekes, sajtószerű, de egyúttal rendkívül kreatív technika fejlődött ki az ilyen nehézségek kiküszöbölésére, a minél teljesebb, tartalmasabb kommunikáció megteremtése céljából. Az viszont, aki ezeket az eszközöket nem ismeri, nehéz helyzetben találja magát: az önkifejezés területén is hátrányba kerül, de ami még zavaróbb: a kommunikációs felületen rendre olyan információkat

kap, olyan elemek jelennek meg, amelyeket zavarba ejtően nem ért meg, vagy ami még komikusabb lehet: észre sem vesz...

Tekintsük át sorban az érzelmi-hangulati információk átadásának mára kialakult, és minden kicsit is gyakorlottabb csevegő által jól ismert módszereit, technikáit, lehetőségeit.

a) *A szavak erős emocionális töltete.* Egyértelműen tapasztalható, hogy a csevegőcsatornák szóhasználatában az erős érzelmi töltetű szavak felbukkanása, alkalmazása sokkal gyakoribb, mint bármely élőbeszédben. Természetesen erről pontos statisztikát készíteni nem lehet, minthogy nehéz lenne megfelelő élőbeszéd-referenciaanyagot találni és azt szembeállítani, összehasonlítani a könnyen kinyomtatható fórum- és csatornaszövegekkel.

Mindemellett bátran állítom: bárki, aki rátekint egy dinamikusan pergő csevegőcsatorna mondatáradatára, érezni fogja ezt a bizonyos érzelem telítettséget a szóhasználatban. A csetnyelvben — hogy valami példával is előhozakodjam — kevés dolog *nagy*: minden sokkal inkább *óriási, hatalmas, gigantikus, gigant, dzsájent* (az angol *gigant*, 'gigantikus' erősen torzított, magyar fonetizálása), *extra large* (különlegesen nagy, széles), *szupertorony, bomba, bomb* stb.

Érdekes megfigyelni, hogy a nagyobb érzelmi telítettség érzékeltetésének szándéka abban is megnyilvánulhat, hogy — amint azt a példák is mutatják — magyar helyett a figyelemfelkeltőbb, a szöveggörnyezetből jobban kiemelkedő angol szót használja a szövegíró. Ez utóbbi nyelvi nem túl szerencsés megoldás, de ennek ellenére kijelenthető, hogy összességében — a nagyobb érzelmi súlyú magyar szavak tudatos keresésével és használatával, ami jóval dominánsabb módszer, mint az „angolozás” — a csetnyelv meglehetősen színes, változatos és feltétlenül bővebb magyar szókinccsel használó nyelvezet, mint a beszélt „utcai” köznyelv: ez feltétlenül pozitív jelenség!

b) *Hangutánzó, hangulatfestő szavak.* Ezek funkciója és használatuk célszerűsége nem szorul magyarázatra. Megint csak az állapítható meg, hogy az élőnyelvhez képest hihetetlen nagy számban jelennek meg a társalgási felületen. Külön kiemelem, hogy sok szó is van százas nagyságrendű gyűjteményekben, amelyekkel csak csevegőcsatornán találkoztam még, ami szintén pozitív jelenség: az emberi szó- és beszédalkotó erő különleges megnyilvánulásai. Néhány példa: *bruhahaha, hihihhi, ööööö, ujjjujjjujjj, wow* (a magyar „ö”, „ohh” szó angol megfelelője), *wowowowowow, brrrrrr, krrrrr, hrrrrr, hm..., hmhm, hümhüm..., krahhh, puhhhhhh, ojjjé, gyahhh, auuhh, prahhh, uhh* stb.

c) *Betűtöbbszörözés.* Egy szó, egy különösen fontosnak ítélt információt hordozó szövegelem kiemelésének, kihangsúlyozásának kézenfekvő módja,

hogyan egy vagy több betűjét többszörözve írjuk le, mintegy külön hangsúlynyomatékokat adva neki. Ebben a csetelők bizony igen mértéktelenek: *naggggyon, immmádlak, hagggyálmáááár, de joooooooooooo!, okkéééé, tünnyellll* (tűnj el), *sssssszzzzzziiiiiaaaaaa* stb.

d) *Szó- és mondatismétlés.* Az előző, betűismétléshez hasonlatos súlyozási technika. Példák bemutatása nélkül is világos, hogy egy szó többszöri leírása milyen jelentőséget, érzelmi töltetet ad az adott elemnek.

A teljesmondat-ismétlés érdekesebb eset. A komputer lehetővé teszi, hogy egy már beírt mondatot, sort a maga teljes egészében „megjegyeztessünk” a géppel, és azt egy gombkombináció-nyomással (a *control* billentyű és a *v* betűt író billentyű együttes lenyomásával) újra és újra, egyetlen pillanat alatt megjelenítsük. Ez szolgálhatja a hangsúlyozást, a leírt gondolat jelentőségének demonstrálását is, de sajnos visszaélésekre is módot ad. Így esett meg velem, hogy egy alkalommal valamelyik „kedves” beszélgetőpartnerem egyazon, kétsoros, nyomdafestéket nem tűrő, elképesztően ordenáré (nem is merném példaként idézni...) mondatot ismételtetett, körülbelül egy másodpercenként, hozzávetőlegesen egy órán keresztül, tehát több ezerszer! (Mindezzel természetesen lehetlenné téve az összes többi írni szándékozó tevékenységét: ez a csetelés íratlan illemkódexének, a *netikett*nek a legdurvább megsértése.)

e) *Írásjelhalmozás.* A betűismétléshez hasonlatos technika, a lényegi különbség annyi, hogy ebben az esetben éppen az amúgy is érzelmi tartalmat, intonációt kifejező karaktert emelik ki a többszörözéssel. Külön érdemes megemlíteni, hogy ezek az írásjelek önmagukban állva is használatosak, kifejezően, világosan érthetően.

[bubus] most hüjülsz????????????

[xyxyxy] Neeeeem!!!!!!!!!!!!

[xyxyx] Neeeeem!!!!!!!!!!!!

[bubus] ??????

[xyxyx] becszó

[xyxyx] becyszóóóó!!!!!!!!!!!!

[bubus] wowow!!!!????????????

[xyxyx] Hát szerencsémvolt, azigaz!!!!!!!!!!!!.....

Mint látható, az idézet nem csak írásjelhalmozást, és önálló kérdőjelhasználatot mutat be, hanem található benne betűrepetíció, mondatismétlés és hangutánzó szó is.

f) *A nagybetűk használata.* Általános megegyezés a netezők között, hogy a „*CSUPA NAGYBETŰVEL ÍRT*” szövegrészeket „kiabálásnak” tekintik. Ez érthető, hiszen egy csupa nagybetűs szó megint csak kilóg, kiemelkedik az egyébként kisbetűs írásfolyamból.

Evvel sok kezdő csetező nincs tisztában — ahogy eleinte én se voltam... Jómagam pusztán a jobb olvashatóság kedvéért írtam folyamatosan nagybetűkkel, nem is sejtve, hogy evvel megsértem a netikett, a csevegőcsatorna-illeten szabályainak egyikét. Hamar meg is kaptam a különféle, többé-kevésbé tréfás figyelmeztetéseket: „*neüvölts!!!*”, „*HÉ TE, EZ NEM A SÜKETNÉMAINTÉZET!*”, „*Zölfülü!halkujjel!*”. Nem értettem, miről van szó, míg valaki végre fel nem világosított: „*kapcsold ki a kepszlokkodat, mert mindenki azt hiszi fába szorultál, te féreg*”. Ebből már értettem a dolgot...

g) *Fogalmazás egyes szám 3. személyben.* Sok csevegőcsatorna számítástechnikai apparátusa lehetővé teszi, hogy az író ne a „saját maga” hangján szólaljon meg, hanem egyes szám 3. személyben, mintegy közvetítési, tájékoztató stílusban számoljon be a helyzetéről, érzelmeiről, hangulatáról stb. Ez a látszólag apróságnak tűnő érzelmi állapot kifejezési lehetőség valójában nagyon hatásos, hangulatos, szemléletes.

Ebben az esetben — a csetelő utasítására — a számítógép által a beírt mondat elé kerül a felhasználó neve, és nem a szokásos két jel közé, amelyek jelzik, hogy ki is szólalt meg. Az ilyen sorok rendszerint más színben is jelennek meg, még jobban hangsúlyozva a közlés speciális formáját.

[wadoc] *Hogy vagy Kain???*

[Kain] *hmmm...*

[wadoc] *????????????????*

Kain most nagyon fáradt es rosszkedvu...

h) *Az emotikonok.* A csetnyelvet figyelve számomra talán a legkülönlegesebb nyelvi-írásbeliségi fenomén, hogy a már kialakult, rögzített írások, alfabétumok betűkre (például a latin vagy a cirill betűkre) épülő világa mellett — ismét kialakult, sőt, teret hódít egy voltaképp ősi írástechnika, a cset képírása.

Ahhoz, hogy ennek a részben mulatságos és csakugyan csodálatos jelenségnek az igazi mélységét, izgalmasságát, varázslatosságát — és bizonyos szempontból: szükségszerűségét — megérthessük, elengedhetetlen röviden áttekinteni a betűírás kialakulásának történetét, egyúttal néhány alapfogalmat is felelevenítve, pontosan meghatározva, Kéki Béla (1975) kiváló munkája segítségével.

Az ősemberek barlangrajzainak megkapó szépségéhez hozzátartozik a végtelenül plasztikus, realiztikus valóságghűség, azonban jól nyomon követhető — már a mezolitikumtól a neolitikumon át — az egyszerűsödés, stilizálás tendenciája is, amely a képírás kezdetéig vezetett. A piktográfia lényege, hogy jelei konkrét, megfogható objektumokat ábrázolnak, amelyek egy-egy konkrét szót vagy adott esetben akár egy egész mondatot, gondola-

tot idéznek fel a piktogram szemléelőjében. Ennek a kép-objektum-kapcsolatnak a kialakulása az írásfejlődés első absztrakciós lépése.

Az emberi agy fantasztikus absztraháló képességének közvetlen és természetes következménye a fogalomírás megjelenése. A már bevált, használatos piktogramok képéhez a bonyolultabb, elvontabb fogalmak kifejezésének igénye egyre újabb és újabb, absztrakt jelenségeket, jelentéseket is tárított. Például a jel, a szem rajza, már nemcsak magát az érzékszervet, hanem — a megfelelő kontextusban — a 'látást', a 'figyelést' vagy éppen a 'keresést' is jelenthette. Ezt, a kép-objektum-kapcsolaton túlmutató kép-fogalom-kapcsolatot az íráskialakulás második fontos absztrakciós lépésének kell tekintenünk: ekkor már ideográfiáról beszélhetünk.

A piktográfia és az ideográfia közös vonása, hogy az írás nem nyelvhez kötött, bárki értelmezheti a jeleket, megértheti jelentésüket, függetlenül attól, hogy a konkrét (bár esetleg kissé stilizált) rajzocskát hogyan nevezné meg, milyen vokalizációval tenné a látványt hallhatóvá, mondjuk társai számára.

A következő, harmadik kulcsfontosságú írásfejlődési absztrakciós momentum a szó- és szótagírás kialakulása. Ezen írásmód háttere és lényege a jel–jelentés-kapcsolat és a jel–hangtest-kapcsolat világos elkülönülése. Például a jel nem csupán a 'Napot' jelenti (piktogrammatikus értelmezés), hanem utalhat a 'nappalra', a 'fényre', a 'melegre' is (ideogrammatikus értelmezések), és mindehhez — ráadásként — a 'NAP' hangalak is társulhat, ami természetesen már a használt jelek nyelvhez kötöttségét is feltételezi (egy olasz számára ugyanez a jel a 'SZÓLE', egy angol számára a 'SZÁN' hangtest lenne.) Ez, tehát a tartalmi jelentés és a hangtest elválása az írás megszületésének harmadik, elemi jelentőségű absztrakciós lépése, amely egyúttal megteremtette a szótagírás kialakulásának lehetőségét. Szemléltetésként: ha például a pók és az ól jelét tesszük egymás mellé, és a szimbólumok alapjelentésétől elvonatkoztatva csupán azok hangtestét idézzük föl, akkor egy teljesen új, az eredetiektől teljesen független, csak az adott nyelven értelmezhető szó lejegyzésére válunk képessé: = 'PÓK' + 'ÓL', vagyis 'POKOL'. (A magánhangzók hosszúságával nem érdemes törődnünk, valószínűleg őseink sem akadtak fenn ilyen apróságokon, de még nagyobb pontatlanságokon is minden bizonnyal túltették magukat, már csak azért is, mert a jelkörnyezet segíti a helyes értelmezést, ugyanakkor ezért a kis zavarért bőségesen kárpótolják az illetén jelhasználat előnyei a gondolatait rögzíteni akaró embert.)

Ezekhez az absztrakciókhoz képest (a jel, a jelentés és a hangtest elválasztása) nem minőségi előrelépés a betűírás kialakulása, hiszen az csupán az alfabétum praktikus egyszerűsödését jelenti, mondjuk az akrofónia elvét alkalmazva, ahogy azt a föníciaiak betűi jól szemléltetik: a rajzocska, jelen-

tésétől teljesen függetlenül, csupán a neki megfeleltethető hangtest első hangját reprezentálja. Így a betűírással foglalkozó ember nem is gondol, mondjuk, arra, hogy az A betű alakjának köze van egy állat rajzához, nevezetesen magához az ökörhöz, vagyis a föníciai alef 'ökör' szóhoz.

E vázlatos áttekintés után hajlamos lenne az ember azt mondani, hogy az absztrakciós folyamat véget ért: valóságábrázolás (piktográfia) → elvont jelentéstársítás (ideográfia) → hangtestabsztrakció (szótag- és betűírás).

Azonban a helyzet ennél sokkal izgalmasabb! Az emberi agy féktelen és játékos absztrakciós készsége, képessége tovább működik és az előbbieken már vázolt absztrakciós sor egy újabb (nem anatómiai-evolúciós) lépéssel gazdagodott a csevegőcsatornák fantasztikus világában!

Miután eljutottunk a betűírásig, azaz az eredetileg valóságos objektumokat ábrázoló rajzok felismerhetetlenné torzult, rendkívül leegyszerűsödött, primitív geometrikus alakzatokká redukálódott jeleinek egy-egy, nyelvünkben használt hanghoz kapcsolásához (amit jól szemléltet a már említett A betű évezredek története), egy újabb absztrakciós lépést is megtettünk: elvonatkoztatunk az adott betű, karakter hangértékétől, és immáron, a megfelelő szituációban, csak a betű formájával mint egyszerű alakzattal foglalkozunk, amely magában is alkalmas különféle formák, alakzatok felidézésére, sőt — mint látni fogjuk — használt karaktereink egyes kis rajzok készítésére is alkalmasak.

Már a számítástechnika elterjedése előtt is létezett a hangérték–betűalak- elválasztás absztrakt jelensége. Jó példák erre a következő szavak, kifejezések: *a madarak V alakzatban repülnek* (itt még kimondatik, hogy a betű formájára gondolunk), *S-kanyar*, *O-lábú*, *X-lábú*, *U-szög*, *T-dugó*, *L-profil* (ezek egyszerű, a betű alakjára utaló kifejezések), *felteszi az i-re a pontot*, *vizesnyolcas* (ezek már rafináltan elvonatkoztatott karakterforma-idéző kifejezések), *zorrózik* (új keletű szó, a számla üresen hagyott részének Z alakú kihúzását jelenti, egyben utalva Zorróra, az ismert filmfőhősre, aki monogramként hasítja betűjelét az áldozata bőrébe — hát nem fantasztikus az emberi nyelvhasználat kreativitása?), *deltaszárnyú repülőgép*, *jottányit sem enged* (különleges példák, mert nem is a mi latin ábécénkire építenek, hanem a görögre: delta = Δ , itt világos az alaki hasonlóság, a *jottányit sem* pedig annyit tesz: kicsit sem, azaz ióta = ι méretűt sem enged; ez a görög ábécé legkisebb betűje).

És most értem mondandóm legizgalmasabb részéhez. Mint már említettem, és a példák is ezt illusztrálták, már a számítástechnika térhódítása előtt megjelent a hangot jelképező betű hangértékének „elfelejtése”, a karakter absztrahált, formaként való használata — azonban a számítógép, pontosab-

ban a csevegőcsatornák és fórumok, valamint az SMS elterjedése ebben valószínűleg forradalmat hozott!

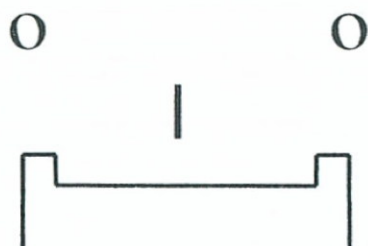
Természetesen a csetelő megelégedhetne az előbbieken említett emocionális kifejezési lehetőségekkel, vagy „végszükség” esetén megtehetné, hogy például válasza végére odaírja, hogy „ez jó poén volt”, azonban ez meglehetősen nehézkes és lassú érzelemtolmácsolás (ráadásul a hálózaton kapcsolatba kerülők sokszor nem azonos anyanyelvűek, ami külön nehézségeket, zavarokat, akár félreértésből fakadó konfliktusokat is okozhat, de ez most, a magyar csevegőcsatornák nyelvének vizsgálatakor nem lényeges). Így logikus, sőt, szinte szükségszerű volt, hogy hamarosan megszülettek a mindenki számára könnyen érthető, különösebb magyarázkodást nem igénylő, a már ismert, használatos karakterekből formált, kifejező, tömör, pár leütéssel megjeleníthető metakommunikációs jelek a csetnyelvben. Ezeket a jelkombinációkat smiley-eknek vagy emoticonoknak nevezik — magyarra talán így lehetne fordítani: érzékek. (Definíciószerűen emoticon vagy emocikon: rendszerint e-mailben vagy SMS-ben küldött szöveg érzelmet kifejező kommentárja, amely írásjelekből, illetve jelkombinációkból álló, kifejező arc oldalnézete, általában a küldött szöveg végén (Kis, 1999).

: —)	mosoly, vidám	:-V	kiabálás	:-x	csók
: -))	nagyon vidám	:-*	puszi	:^D	nagyon tetszik
:-D	teli szájjal nevet	:-;	hmmm	:-I	érdektelenség
:-(szomorú	:-c	nagyon szomorú	:-P	nyelvöltés, beee
:-((nagyon szomorú	:-C	teljesen reménytelen	:-[duzzog
:´-(sír	:-7	kényszer mosoly	&-(könnybe lábadt
:-l	hmmm, ejnye	:-O	óhh, megdöbbenés	:->	csípős megjegyzés
:-ll	mérges	:-/	határozatlan	>:->	ördögien csípős
; -)	gúnyos mosoly	%-)	zavarodott	3:-	simogatás
I-O	ásít, unalmas	:-@	visít	3:-	lekezelő simogatás

Hogy mi a szimbólumok jelentésének alapja? Elég csak a papírt 90 fokkal jobbra fordítani, a fantáziánkat szabadjára engedni és láthatóvá válnak a stilizált, karakterekből megformált, kifejező kis pikografikus arccokkák!

Evvel a 90 fokos elfordítással kapcsolatban érdekes megjegyzést tett Grétsy Zsombor (2001. 212.): „a mezopotámiai agyagtáblák ékírása eredetileg föntről lefelé futó sorokban készült, a sorok balról jobbra követték egymást. Csakhogy ilyenkor gyakran megesett, hogy az írókéz elkente a már

elkészült, jobbra lévő sorokat. A megoldás: az ékírásos táblák készítői 90 fokkal balra fordították tábláikat, így vízszintesen, balról jobbra, egymás alatti sorokban nyomták az agyagba írópálcáikat, úgy, ahogy mi is írunk ma. Természetesen a használt ékírásos jeleket is elforgatott helyzetben ábrázolták, amelyek így már végképp elszakadtak rendkívül stilizált, de azért az eredeti piktogramalakzatban őrzött képszerűségüktől. A bemutatott *netpiktogramok* bizonyos értelemben hasonlóan jártak: a mi számítógépeink lineárisan, balról jobbra írják a karaktereket, egymás alatti sorokban. Természetesen megoldható volna a — nevezzük most így — *szilikogramok* állóképként való megkonstruálása, több sor felhasználásával. Például ilyen lehetne a mérges vagy szomorú arc *szilikografikus* jele:

Azonban ez helypazarló és nem túl gyors megoldás lenne a rajzocskák elkészítéséhez, ráadásul a kép nem is állna össze, hiszen a többi csetelő is közbetvetne egy-egy sort, arról nem is szólva, hogy mondjuk a szöveg áttördelésekor (ez az SMS küldésekor gyakori) teljesen szét is esne az ábra. Ezért természetes, hogy az *emoticonok* balról jobbra írva, derékszögben eldőlve használatnak, és az ábrák felismeréséhez voltaképp most nekünk kell 90 fokkal visszaforgatnunk a csipes-monitoros agyagtáblautódokat eredeti helyzetükbe!”

Egy, talán figyelemre méltó megjegyzés jól demonstrálja az emoticonok, az „érzképek” elterjedtségét, gyakori használatát, hogy például az a számítógép, amelyen éppen most írok, abban az esetben, ha a mosolygás, a derű, a jókedv smiley-ját próbálom bepötyögni (tehát egy kettőspontot, egy kötőjelet és egy zárójelet) oly módon, hogy :-), akkor a számítógép, ismerve néhány emoticont, abban a pillanatban, hogy tovább próbálok gépelni, automatikusan eltünteti az említett három karaktert, és helyette a ☺ ábrácskát teszi ki, minden tiltakozásom ellenére!

További érdekesség, hogy a leggyakrabban használt jelek — ahogy az már sok más írásrendszerben megtörtént — egyszerűsített változatban is gyakran felbukkannak, azaz maguk a netpiktogramok, a szilikografikus jelek is elindultak a stilizálódás útján: a jelek eredeti képszerűségükből veszítenek, pontosan úgy, ahogy az a piktogramokkal történt betűvé válásuk során. Rendszerint az orrot reprezentáló kötőjel marad ki a piktogramból. Néhány példa:

:)	mosolyog	: D	nagyon nevet	:O	kiabál, üvölt
;))	sír, szomorú	:*	puszi	:I	Hmmm

Az ember határtalan játékosságát mutatja, hogy az eddig bemutatott emocionális, mimikai, metakommunikációs jelek mellett sorra megjelentek és elterjedtek a különböző jelentésű, adott esetben nagyon is konkrét tartalmat hordozó, érezhetően „csinált” jelek is. Csak egy kis válogatás a csetcsatornákon, fórumokon fellelhető, használatos, 100-nál több, olykor még félig-meddig emocionális, olykor teljesen konkrét piktografikus (vagy inkább szilikografikus) jelből:

>:-I	ördög, mérges	8-)	(nap)szemüveges	::-)	szemüveges
=!:-)=	Lincoln	C=:-)	szakács	+:-)	pap, pápa
:-{)	bajszos	(: -)	kopasz	:-&	beszédhibás
:-Q	dohányos	:-?	pipázik	(:-	balkezes
O:-)	angyal, szent	:-X	lakat a száján	:-[vámpír
;-)	kacsint	=:-)	pank	:- =	hörcsög
:->>>	hányás	O-)	könnyűbúvár	l - P	fúj, undorító
Cl:-=	Chaplin	:-@	esküszöm!	};-(te ökör
%\v	Picasso	[:-)	fejhallgató	:-))	toka, tokás
:-)8	csokornyakkendő	*<:-)	Mikulás	:-9	az ajkát nyalja
:- { }	rúzsos	8:-)	kislány	:-)-8	nagylány
<:-I	fajankó, idióta	@:-)	turbános, török	:= I	pávián

Tanulságos lehet még néhány, az újrászülető piktográfiával kapcsolatos sajátosságról, érdekességről szólni.

Mint a legtöbb jelrendszer, úgy az emoticonok világa sem mentes a redundanciáktól és a félreérthetőségektől. Az előbbit jól példázza, hogy nagyjából ugyanazt a tartalmat több, egymástól eltérő szilikogram is kifejezheti: gondoljunk csak az örömet, vidámságot, pozitív hozzáállást kifejező jelekre (:), :-), :-|, :-)), ;-), 8-), 8-| stb.) — bár adott esetben árnyalatnyi tartalmi különbséget is kifejezhetnek az eltérő variációk. A félreérthetőség abban nyilvánul meg, hogy sok szilikogramhoz egészen eltérő jelentéseket is társíthatnak használóik. Néhány példa: a :-* karaktercsoport jelenti azt is, hogy 'puszi', azt is, hogy 'csók', (bár erre van külön jel is: :-x) és azt is, hogy 'hop-pá, gond van!' Maga a csókjel több variációban is használatos (:-x; :-X, :-P* stb.), de a :-X karaktorsor azt is jelenti, hogy 'lakat van a számon, hallgatok, erről nem beszélünk, nem beszélhetek, téma lezárva, kussolok'.

Ezek a zavarok, problémák természetesen szintén okozhatnak félreértéseket, konfliktusokat a nyelv, pontosabban a jelrendszer használói között.

Fontos leszögezni azt is, hogy a különféle emoticonok, szilikogramok eltérő mértékben ismertek, elterjedtek, használatosak. Bevallom, gyűjteményemben sok olyan érzék van, amelyek jelentésével magam sem vagyok tisztában, de talán a későbbiekben, újabb szituációkban találkozva velük megértem tartalmukat — e tekintetben épp úgy tanulgatom ezt a képírányelvet, mint a kisgyermek az anyanyelvét: gyakorlás, szituációk megélése és megértése útján. Fontosak lehetnek a kulturális háttér-információk is: van olyan jel, amelynek szó szerinti jelentését tudom, de fogalmam sincs, hogy használója mire is akar vele utalni. Olyan ez, mintha egy amerikainak kéne kitalálnia, hogy ki is az a *leiterjakab*, vagy hogy mire gondolok, ha azt mondom: *nem enged a negyvennyolcból...* Ez tehát, sajátos módon, ismét megértési, kommunikációs zavarokat okozhat, noha maga a különös képírárendszer éppen egymás jobb megértése végett alakult ki. A felsorolt példák mindegyikével és még számtalan társukkal találkozhatunk a számítógépesek világában, de az is hangsúlyozandó, hogy az itt bemutatott jelek egy része kevésbé ismert, egyénibb használatú, míg a legtöbbet minden internetező ismeri.

Épp ez az oka annak, hogy egy-egy ritkább vagy egyénibb jel bepötyögése után a jóindulatú csevegőpartner meg is magyarázza, definiálja az adott ikont — ez mindenképpen hozzájárul ennek az alapvető fontosságú érzelmkifejező eszközrendszernek a még szélesebb elterjedéséhez.

Engedtessék meg, hogy egy ilyen példát is mutassak. Egy alkalommal a csetcsatornán az egyik csevegő csupán ennyit „írt”:

Pill 3---

A pill — mint már volt szó róla — annyit tesz, hogy az illető egy pillanatra távozik a gépétől. De mit stilizál a 3--- szimbólum? Rákérdezésemre felvilágosított: a jelet akkor találta ki, és finoman arra akart célozni, hogy a mellékhelyiséget akarja felkeresni....

Még egy megjegyzés: már működnek olyan csetcsatornák is, ahol nem kell a csevegőnek karakterenként bepötyögnie az általa odaillőnek talált emotikont, hanem maga a program kínálja föl a sorvégére helyezhető kis, kidolgozottabb rajzocskát, amelyet egy kattintással a sor végére lehet „lőni”.

Néhány szociokulturális vizsgálat

Hangsúlyoztam, hogy a csevegőcsatornák és fórumok vizsgálatakor nem tartalmi, hanem formai, nyelvi szerkezeti, nyelvhasználati kérdésekkel érdemes foglalkozni.

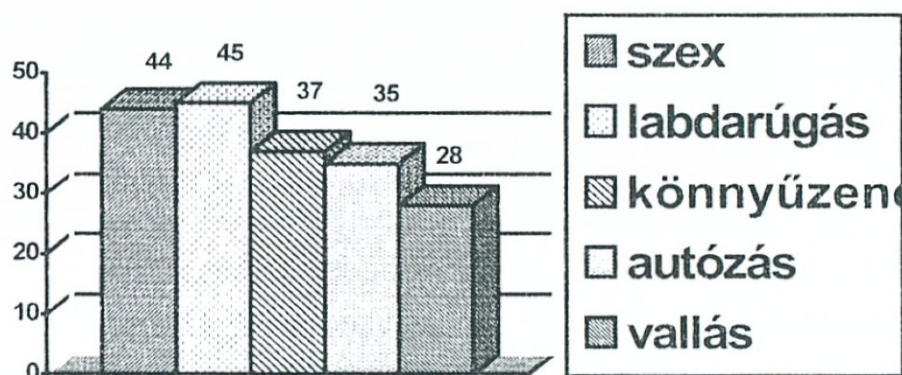
Mindehhez azonban hozzátartozik az is, hogy a különböző kulturális, illetve műveltségi nivót megjelenítő, képviselő csatornák és fórumok előbb említett nyelvi, nyelvhasználati technikai paramétereit is összevessük.

A gyűjtött anyag feldolgozása után készített — reprezentatívnak persze nem minősíthető — statisztikai eredményeimet oszlopdiagramok segítségével fogom bemutatni.

Trágárságok, durvaságok

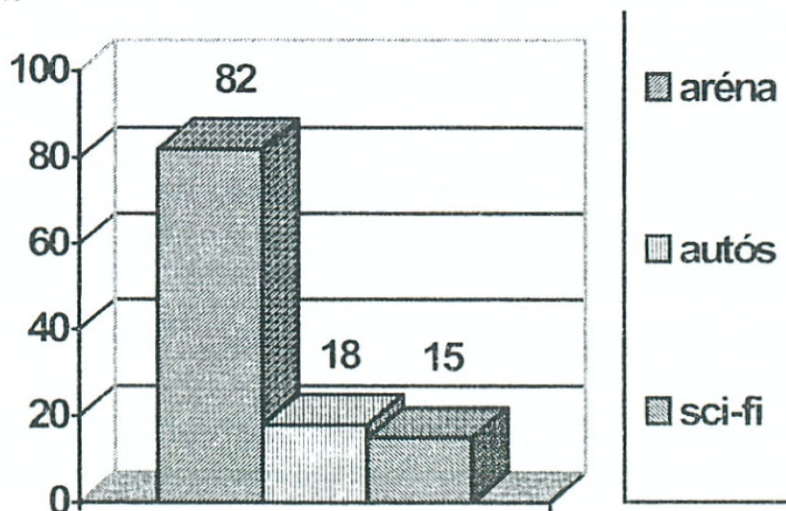
Ebben a tekintetben nagy a különbség a moderált és a moderálatlan csatornák nyelvhasználata között. Vizsgálatom azt mutatta, hogy 100 szóra vonatkoztatva (a névelőket és hibás egybeírásokat figyelembe nem véve) moderálatlan csatornán 30, moderált csatornán viszont csak 4 durvaság fordul elő.

Helyesírási hibák

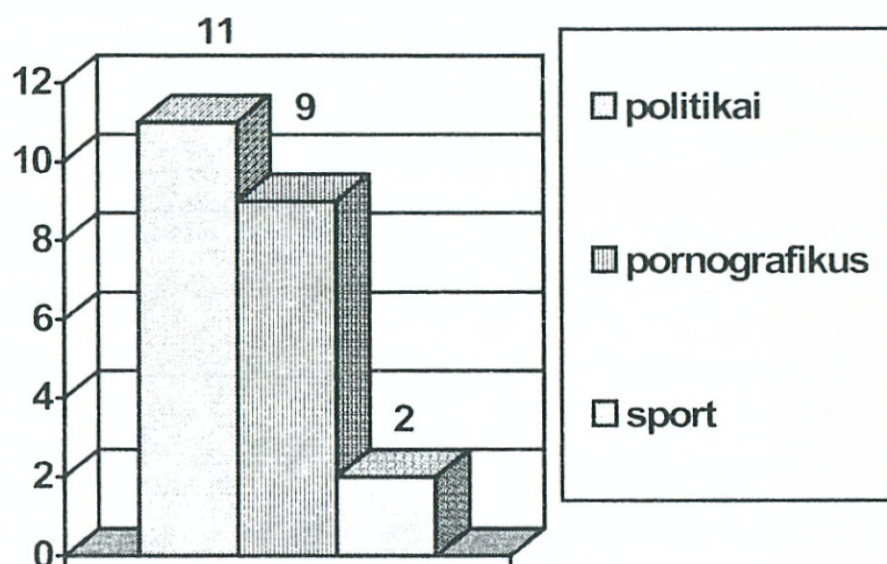
Itt a száz szóra jutó helyesírási hibákat számoltam össze. Mint látható, az 1. oszlop szex témájú (44 hiba), a 2. oszlop labdarúgás témájú (45 hiba), a 3. oszlop könnyűzenei témájú (37 hiba), a 4. oszlop autózás témájú (35 hiba), az 5. oszlop vallási témájú (28 hiba) csevegőszoba szöveganyagát jellemzi.

Fatikus elemek

Az oszlopok a szöveg fatikus elemeinek százalékos mennyiségét mutatják a szöveg teljes mennyiségéhez viszonyítva., A 2. (18%) és a 3. (15%) oszlop egy autós, illetve egy sci-fi témájú csevegőszobát jelenítenek meg, míg az 1. (82%) oszlop egy aréna szövegének feldolgozásának eredménye. A hatalmas eltérés oka nyilvánvaló: a konkrét témáról beszélgetők gyakorlatilag csak köszönnek egymásnak, és hamar informatív kommunikációba kezdenek. Az aréna kötetlen témájú, afféle ismerkedő hely, ahol érthetően a beszélgetés beindítása, az önmagáért való csevegés a legjellemzőbb szövegtartalom.

Szójátékos elemek

Ebben az esetben a 100 szóra jutó, szójátéknak tekinthető megnyilvánulásokat vettem számba. Az 1. oszlop (11 szójáték) egy politikai, a 2. oszlop (9 szójáték) egy pornografikus, a 3. oszlop (2 szójáték száz szóra) egy sport témájú fórum anyagát mutatja.

Úgy tűnik: leginkább a politika és a szexualitás az, amely humorizálásra ingerli az embereket...

Zárszó

Utólag átnézve dolgozatomat azt éreztem, hogy még sok érdekességet, tapasztalatot, megfigyelést rögzítenem kellett volna — de bele kell törődnöm, hogy minden, számomra érdekes részletre, észleletre nem térhettem ki.

Összességében értékelni a magyarországi csetnyelv milyenségét, hibáit és értékeit nehéz feladat. Hadd hívjam ehhez segítségül inkább Weöres Sándor ideillő, mély sorait (Grétsy, 2000. 473.), amelyek különösen megállnak, ha a csevegőcsatornák nyelvezetét idézem fel magamban!

„.... Gondolom, hogy a magyar nyelv inkább bepiszkolódva, mint tisztán maradván áll előttünk, de piszkossága jókora színességet és gazdagságot jelent. Úgyhogy nem is tudom, piszkosságát szégyenkezve vagy dicsérően kell-e említenünk; nem kell-e nyelvünket úgy tekinteni, mint egy szutykos kölyköt, aki éppen szutykosságában bájos és ravasz és ügyes, okos, sokoldalú.”

Irodalom

- Balázs Géza: *Kapcsolatra utaló (fatikus) elemek a magyar nyelvben*. Nyelvtudományi Értekezések, 137. szám. Akadémiai Kiadó, 1993.
- Balázs Géza: SMS-helyesírás? *Magyar Nemzet*, 2001. június 30.
- Bencze Lóránt: Globális kommunikáció: az internet retorikája. („A szónoki beszéd részei és a beszédfejték” című kötetben, p. 58–66.) Trezor Kiadó, 2001.
- Bódi Zoltán: Informatika és nyelvhasználat. 2001. június, „A magyar nyelv fóruma” honlapon
- Domonkosi Ágnes: Tegeződő világháló? — Nyelvi udvariasság az interneten. 2001. március. „A magyar nyelv fóruma” honlapon
- Grétsy László (szerk.): *A mi nyelvünk*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Grétsy Zsombor: Új képírás felé? A piktográfia újjászületésével a XXI. századba. In: Balázs Géza – Voigt Vilmos (szerk.) *Jeles jogok — jogos jelek. Nyelvi jogok — társadalmi konfliktusok*. Magyar Szemiotikai Társaság. Bp. 2001. p. 209–214.
- Kiss Gábor – Pusztai Ferenc: *Új szavak, új jelentések 1997-ből*. Tinta Könyvkiadó, 1999.
- Kéki Béla: *Az írás története*. Gondolat, Budapest, 1975. (2., átdolgozott kiadás)
- Malinowski, Bronislaw: *The problem of meaning in primitive languages*. In: *The Meaning of Meaning*. New York, 1953.
- Microsoft Press. Számítógép-szótár. Számítástechnikai fogalmak értelmezése*. Szak Kiadó, Bicske, 1999. (Fel. szerk. Kis Ádám)

AZ IRC VILÁGA ÉS NYELVEZETE

Jaczenkó László és Soós Viktória is a számítógépes csatornákon folyó csevegés, társalgás, csetelés vagy IRC-zés (Internet Relay Chat) világát, szociokulturális, viselkedési jellemzőit és ennek nyelvi jegyeit vizsgálja. A modern, pragmatikai nyelvészetben fontos szempont, hogy a nyelvi megvalósulás közegét, helyzetét is vegyük figyelembe a vizsgálatnál. A szerzők így járnak el. Aprólékosan mutatják be a nyelvi környezetet, majd pedig gazdag szótári anyagot is közreadnak. Szótárukból az IRC-zésre legjellemzőbb szavakat, jelenségeket válogattuk ki. Figyelemreméltóak magyarázati javaslataik is. Eredeti dolgozatukhoz IRC-szövegmelléklet is járult, ezt azonban (legnagyobb bánatunkra) ki kellett hagyni a közlésből.

Az IRC-ről általában

Az IRC működése. „Teljesen új társadalmak épülnek manapság. Nem látod őket, csak a számítógéped képernyőjén. Nem látogathatsz el közéjük, csupán a billentyűzeten keresztül. Úthálózatuk drótokból és fénykábelekkel áll, beszédüket egyesek és nullák sorozata továbbítja. Mégis, a kibervilágnak ezek a közösségei ugyanolyan valóságosak, és ugyanúgy vibrálnak, mint azok, amelyeket a földgömbön vagy a térképen lehet találni. Valódi emberek vannak a túloldalon, a monitorok mögött. És felszabadulván a fizikai korlátoktól, ezek az emberek összetartó és hatékony közösségek új típusait fejlesztgetik — olyanokat, amelyeket sokkal inkább a közös érdeklődés és cél határoz meg, mint a véletlen földrajzi közelség: olyanokat, amelyekben igazán csak az számít, hogy mit mondasz, hogyan gondolkozol és érzel, s nem az, hogyan nézel ki, hogy beszélsz vagy hány éves vagy.” (Mitchell Kapor)

Az IRC tulajdonképpen egy betűszó, az Internet Relay Chatből (azaz kb. internet alapú csevegés, internetes csevej közvetítő) származtatva. Ez tulajdonképpen egy internetes (világméretű) hálózat, amely lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy egymással valós időben kommunikáljanak. Ehhez szükség van egy IRC-s kliensre, azaz egy programra, amely ki tudja használni ezt a szolgáltatást (pl. mIRC32 vagy IRCII).

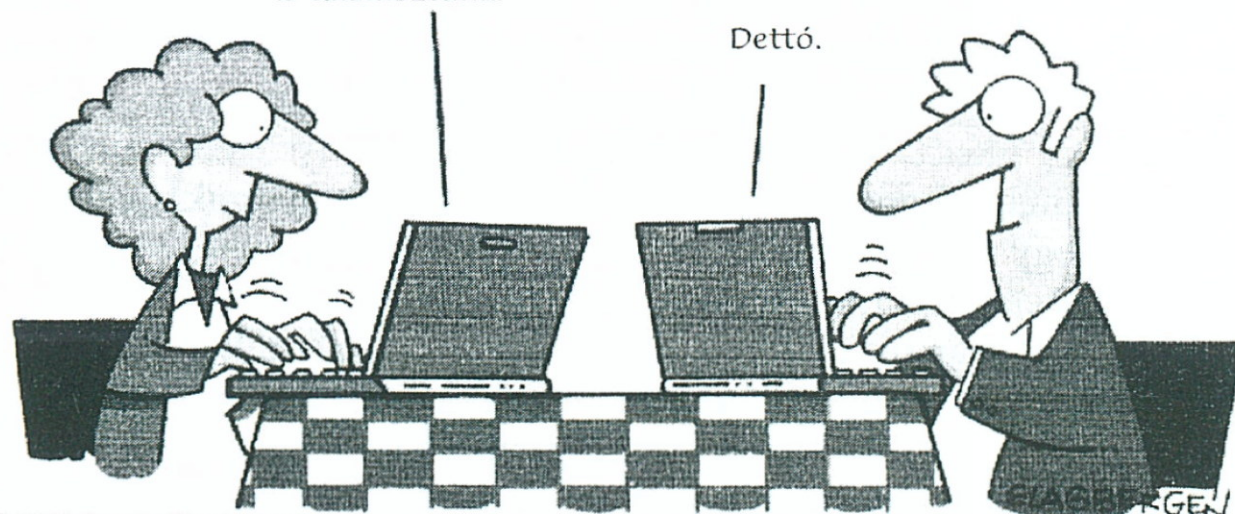
A hálózatot számos csatorna alkotja. A csatorna tulajdonképpen egy virtuális hely, ahol általában azonos érdeklődésű, anyanyelvű, lakhelyű, vallási csoporthoz tartozó stb. emberek gyűlnek össze beszélgetés céljából. A csatornák nevei legtöbbször hozzávetőleges tájékoztatást adnak magában

a csatornában lévő személyekről, de természetesen ezek változóak, hiszen bárki beléphet az összes nyilvános csatornába. A #budapest csatornán nagy valószínűség szerint budapesti vagy környéki embereket találhatunk, de az interneten soha semmi nem biztos. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az IRC-felhasználók nagy része a 12 és 25 év közötti korosztály képviselője, többségükben a férfiak. Bár becsülni nehéz, statisztikákat készíteni meg még nehezebb, a tapasztalataink alapján a férfi és a női felhasználók aránya 80%–20% körül mozoghat. Természetesen már figyelembe vettük, hogy sok felhasználó szeret a másik nem bőrébe bújva csevegni.

Egy csatornára belépve rögtön láthatjuk az ott tartózkodó személyeket a *nicklistán* (becenévlista). Innen tudhatjuk, hogy ismerőseink fent vannak-e a csatornán vagy sem. Itt a nevekre kattintva magánbeszélgetéseket kezdeményezhetünk, de bekapcsolódhatunk a nyilvános beszélgetésekbe is. Ez tulajdonképpen egy konferenciagépelésnek (beszélgetésnek) is felfogható, azaz a felhasználók valós időben kommunikálnak egymással, és reagálhatnak egymás soraira. A téma általában gyakran változik, de néhány fórum-csatornát leszámítva nem mondható, hogy létezik vagy valaha is létezett egységes téma. A virtuális klubban minden megengedett, és bármiről lehet beszélni, talán éppen ezért (és a gépelés korlátozott lehetőségei miatt) a nagyobb nyilvános csatornáknak a téma szinte mindig könnyű, kötetlen csevegés, ahol a szellemesség az egyik legnagyobb erény. Ehhez az is hozzátartozik, hogy az emberek szeretik egymást játékosan cukkolni, amiből néha párviadatok is kinőhetnek.

Internetes és IRC-függőség. Megszokott jelenség, hogy aki egyszer kipróbálja a beszélgetésnek ezt az elektronikus formáját, és eltölt a gép előtt egy pár órát, hogy „belerázódjon a dolgokba”, az nagy valószínűséggel rövidebb-hosszabb időre „függővé” válik.

A sok csetezés után
örülök, hogy végre személyesen
is találkoztunk.

© 2000 Randy Glasbergen.

Ez a fajta függőség egy kicsit olyan, mintha az ember szerelmes lenne, egyfajta „föld fölötti” lebegés, amikor a felhasználó lapjának egyetlen értelmes és fontos pillanata az IRC-re való felkapcsolódás időpontja. Egész nap másra sem tud gondolni, csak az előző esti beszélgetésekre, és úgy tűnik számára, hogy az IRC-n kívül nincs értelme az életnek.

Ha esetleg nem tud felcsatlakozni, akkor elvonási tünetek jelentkeznek, ami akár depressziós állapotba is átcsaphat. A barátokat elhanyagolja, hiszen az interneten mennyivel több és érdekesebb „barát” vár rá! Egyszerűen megszedül az illető az internet nyújtotta korlátlannak tűnő szabadságától, a rengeteg új ismeretség lehetőségétől, és az anonimitás nyújtotta könnyedségtől, bátorságtól. Hiszen az interneten kiélheti végre magát, azt cselekedhet, mondhat, amit valóban gondol, mindenféle felelősség és következmény nélkül. Úgy érzi tehát, hogy az interneten végre igazán az lehet, aki mindig is szeretett volna lenni.

Ez az eksztatikus érzés — kiegyensúlyozott embereknél — azonban egy-két hónapon belül elmúlik (szélsőséges esetekben évekig is eltarthat), és az IRC megmarad annak, ami a tisztje: kellemes szórakozásnak és a kapcsolattartás egyik módjának.

A beszélgetést befolyásoló és az IRC-s szavakat kialakító környezet

Anonimitás, szabadság. A csevegő-csatornákon mindenki arctalanul, hangtalanul és névtelenül vesz részt. Igaz, hogy általában mindenkinek van egy egyedi beceneve, de azt meg lehet változtatni, sőt az is előfordul, hogy két beszélgetőnek ugyanaz a beceneve. [Igaz, két ember egyszerre nem lehet fent ugyanazzal a becenévvel (nickkel) az IRC hálón, de (talán éppen ezért) ebből szokott is lenni nagy kavarodás...] Ez az „anonimitás” rá is nyomja bélyegét a nyelvhasználatra és a csevegők viselkedésére.

Az internet a korlátlan szabadság, a „mindent lehet” világa: mindenki azt tesz és mond, amit akar, mindenféle következmény nélkül. Ezért is van az, hogy az internetes szlengbe annyi káromkodás és egyéb vulgáris forma is bekerülhetett. Főleg az első „próbálgatásoknál”, internetes csevegéseknél „vadulnak meg” a felhasználók (akik gyakran tizenévesek), hiszen amit eddig nem volt szabad mondani, amiről a „való világban” nem illett beszélni, azt a csatornákon lehet, sőt sokszor még talán viccesnek is számít. Ezért is központi téma a szexualitás. Vannak olyanok, akik a frusztráltságukat próbálják feloldani a neten, itt élik ki magukat: másokat sértegetnek, kirugdosnak a csatorná(k)ról, csakhogy szerezhessenek egy kis látszathatalmat, ami a hétköznapi életben nem adatott meg nekik.

A legtöbb csatornán azonban azért van némi „nyelvi szűrés”: az automatikusan működő „csatorna-felügyelők”, a *botok* rendelkeznek egy beépített „csúnya szavak” listájával, és amint valaki használja ezek egyikét, az egyből kint találja magát a csatornából. Általában ez még nem jelent eltiltást, csak amolyan figyelmeztetésféle, ami után az illető minden probléma nélkül vissza tud lépni. Az viszont könnyen előfordulhat, hogy a *botprogram* úgy van megírva, hogy számolja az ilyen kirúgásokat, és egy bizonyos mennyiség után kitiltja az illetőt a csatornáról. A felhasználók természetesen találékonnyabbak, mint a botok, ezért folyamatosan újabb és változatosabbnál változatosabb káromkodási formák jelennek meg a beszélgetésekben. Az ilyen, legtöbb esetben torzított vagy rövidített káromkodásokat és vulgáris kifejezéseket a botok már nem ismerik fel. Ezen kívül minden csatornán más a botok „tűrőképessége”. Amiért az egyik csatornán kirúgják az illetőt, azt a szót lehet, hogy más csatornán nyugodtan használhatja.

A jelenlegi IRC-s felhasználók által élvezett korlátlan szabadság és anonimitás a mostani tendenciák alapján csak egy átmeneti stádium. A technológiai újítások (Web-kamera, stb.) most már lehetővé teszik, hogy a cselekvéseinket képileg is közvetíthessük valós időben az interneten keresztül. Ez újból konszolidálhatja a jelenlegi helyzetet, de természetesen nem tudhatjuk, hogy a felhasználók akarják-e majd ezen technológiák használatát az IRC-n.

Virtualitás. Habár a csevegők közötti kapcsolat virtuális, tehát nem egy térben vannak, mégis történnek olyan utalások, melyek az egymáshoz való közelség érzését erősítik. Ilyen például, amikor valaki eszik valamit (s erről említést tesz), s egy másik illető odaszól: „Küldjél át egy kicsit!” „Á, nem jó, lassú a modemem.” Vagy: „Fázom!” „Küldjek takarót?” A távolság és az elszigeteltség miatt tulajdonképpen mindenki a közelség érzését erősíti.

Az IRC virtualitásának egyéb jelentősége is van. A boszniai háború alatt például konkrét katonai és híradási jelentősége volt, hiszen így tudták tartani a kapcsolatot a külvilággal. A virtuális tér ráadásul manapság már megsemmisíthetetlen bunkerrá nőtte ki magát, és mivel nincs kézzelfogható helyszíne a csevegésnek, szinte semmilyen fórumot nem lehet feloszlatni, bármennyire is szeretnénk. Ez egy újfajta szólásszabadságot, újfajta hozzáállást és újfajta törvénykezést is igényelne.

Ismerkedés, szexualitás. Az internetes anonimitás bátorságot ad. Nagyon sok felhasználó úgy érzi, hogy ilyen közegben az ismerkedés a másik nemmel lényegesen könnyebb, mint „odakint”. Hiszen mindenféle felelősség és következmény nélkül lehet a másikkal beszélgetni, a csevegő úgy érzi, ura a helyzetnek, hiszen a beszélgetést egyetlen gombnyomással bármikor megszakíthatja.

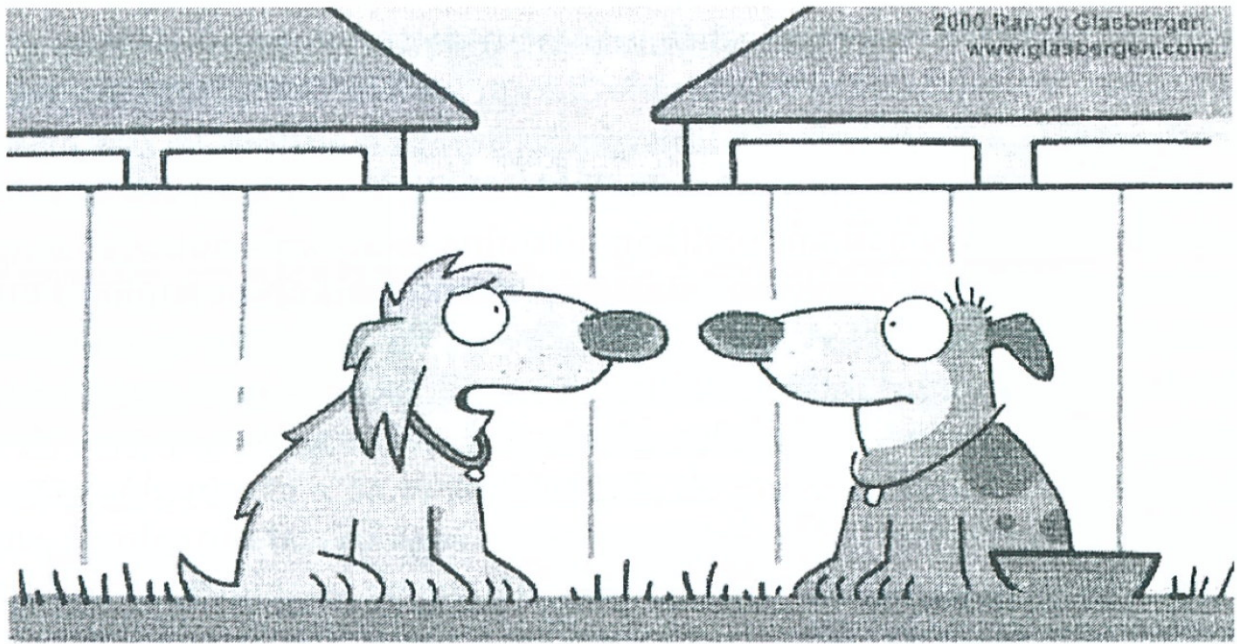
Ez egy „valódi” beszélgetésnél már nem ilyen egyszerű. Sokan próbálnak itt társat keresni, ezt is bizonyítja a kapcsolódó szlengszavak nagy tárháza: *netszerelem*, *netrandi*, *csetlovag* stb. Sokszor előfordul, hogy az ilyen *netes* ismerkedésnek tényleges kapcsolat, szerelem, esetleg házasság lesz az eredménye.

Olyanok is vannak azonban, akik csak felszínes kapcsolatokat keresnek az interneten. Szintén sokaknak „csak a szájuk jár”, amikor mindenféle intímbebbnél intímbebb kérdésekkel zaklatják az ellenkező nemű egyéneket. Ők természetesen nagyon „tapasztaltnak” tüntetik fel magukat ezen a téren, de az esetek nagy többségében ennek az ellenkezője az igaz: a valóságban nem mernek ismerkedni, félnek a visszautasítástól, egyszóval „fogalmuk sincs az egészről”. Nem szabad komolyan, esetleg sértésnek venni szavaikat.

A nők általában kétféle „bánásmódban” részesülnek a neten. Mindkét fajta hozzáállás annak az eredménye, hogy a gyengébb nem jóval kisebb létszámban képviselteti magát a neten, mint a férfiak.¹ Az egyik bánásmód az, hogy a férfi felhasználók szinte a „tenyerükön hordozzák” az illető nőt, segítenek mindenben, válaszolnak az összes kérdésre, és „kegyeiért versengenek”. Ez a kellemesebbik változat. A másik esetben durván beszélnek vele, mindenféle durva kérdést tesznek fel, szinte „zaklatják”. Ha nem hajlandó válaszolni, akkor kirúgják a csatornáról. (Az esetek egy részében később elnézést kérnek a viselkedésükért.) Természetesen utóbbi viselkedési mód a nagyobb csatornákon fordul elő idegenekkel szemben, kisebb csatornákon, baráti közösségekben ilyenről szó sem lehet.

A netes ismerkedésnek az is egyik buktatója, hogy a két beszélgető nem lehet benne biztos, hogy a másik tényleg az ellenkező nemhez tartozik. Sokan próbálnak meg ugyanis az ellenkező nem „bőrébe” bújni, ami nagyon érdekes tapasztalat, de nem egészen tisztességes a másikkal szemben, aki épp ismerkedni szeretne. Már csak azért sem, mert nagyon gyakori a „netszerelem”: az egyik beszélgető szabályosan szerelmes lesz a másikba.

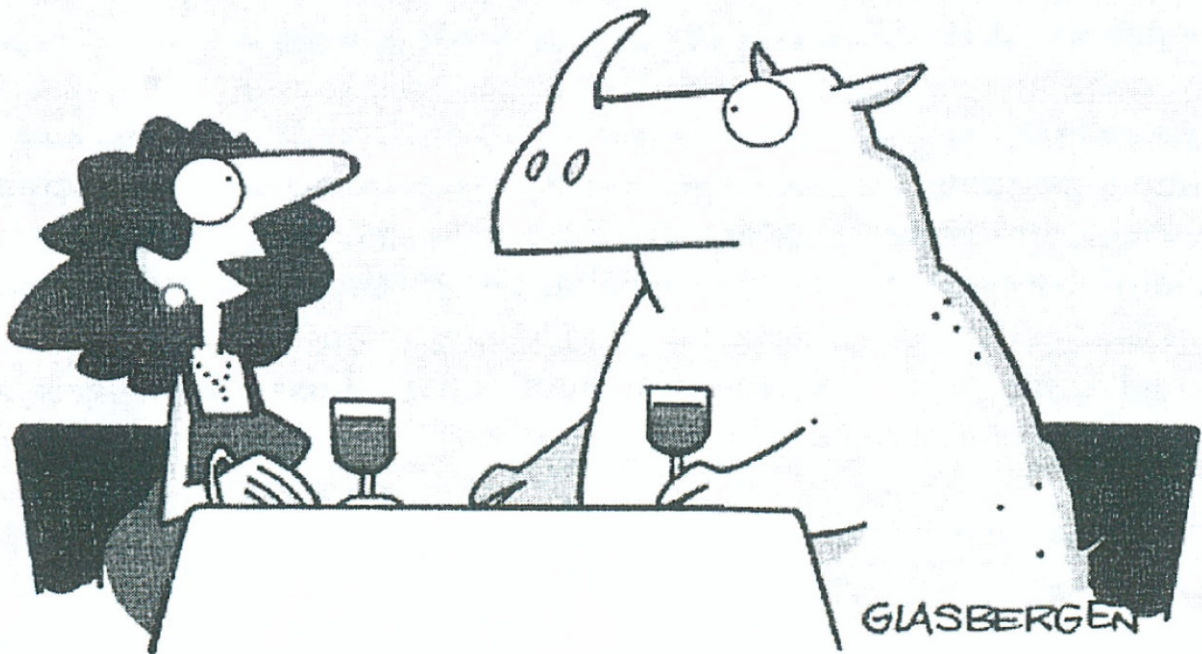
¹ Ennek egyébként még az is az oka, hogy a jelenlegi társadalom a férfiak számára „sajátítja ki” a számítógépet. Gondoljuk csak el: vajon nem veszik-e komolyabban a fiúkat a számítógépetanál az iskolákban? Vagy láttunk-e már olyan reklámot, ahol nem férfi, hanem nő a felhasználó?

Képzeld, találkoztam a nagy „Ő”-vel egy csatin...
De aztán kiderült, hogy valójában macska!

A netszerellem azonban csalóka dolog, hiszen a „csetezés” önmagában kevés ahhoz, hogy az ember megismerje a másikat, inkább csak elképzeli magának, és ebbe a saját maga által kreált vágytárgyba lesz szerelmes. A legtöbbször a netes szerelemnek csalódás a vége, ám akad ellenpélda is. A párok számára az igazi próbatételt a „való életbeli” találkozás jelenti, ahol sokszor érdekes dolgok derülhetnek ki, de akár jól is sikerülhet a találka.

© 1999 Randy Glasbergen.
www.glasbergen.com

Egyből tudtam, amikor találkoztunk a csatin,
hogy te más vagy, mint az a sok állat,
aki ott nyomul.

Számítógépes környezet. A neten az ismerkedésen kívül sok mindenről szó van, de a leggyakoribb téma mégiscsak a számítástechnika. A csatornák nagyszerű fórumot biztosítanak arra, hogy akinek kérdése van, választ kapjon és segítséget. A csevegés felér egy számítástechnikai továbbképzéssel. A legtöbb szó az angol nyelvből származik, ám rengeteg magyar szó is van, ami új — számítástechnikai — jelentést kapott. Ilyenek például a *vas* (számítógép) és a *futni* (működni) szavak.

A számítógép és felhasználója internetezés közben — a kifejezések alapján — szint összenőnek (pl. *van bennem modem*), máskor pedig a számítógépet megszemélyesíti gazdája, makacs, szeszélyes lényként kezeli. Mivel még ma is többségben vannak a férfi felhasználók, ezért ez a kiismerhetetlen lény női jelleget kap. Nem véletlen, hogy egy régebbi típusú számítógépfajtát *Amigának*, barátnőnek hívnak. Szexuális jellegű kifejezéseket is alkalmaznak a gépre, lehet parancsokkal „izgatni”, a gép és a modem „összecsókolózik”, illetve „megerőszakolni” is lehet a számítógépet.

A csevegés időpontja. Hogy a beszélgetők a nap mely szakában csevegnek egymással, általában rányomja bélyegét a beszélgetésre. Régebben túlnyomó részben — a kedvezményes időszak miatt — éjszaka volt „teltház” a csatornákon. Ez persze másnap álmos diákokat és felnőtteket eredményezett az iskolákban és a munkahelyeken. Ma már a Sulinet program révén majdnem minden iskolába eljutott az internet, de főleg egyetemistáknak van idejük — egy-egy lyukas óra alatt — arra, hogy hosszabban elcsevegjenek. A napközbeni beszélgetések alatt inkább arra történnek utalások, hogy milyen órája lesz az illetőnek (vagy melyiket „lógja el” éppen), vagy hogy éppen bejött a főnöke.

Éjszaka meghatározó motívum az alvás és az evés. A netezők az éjszaka folyamán megéheznek, s elmennek „bűnözni”, hogy kerítsenek maguknak valami „szájberkajcsit” a hűtőből. Magyarul szereznek maguknak kólát és valami rágcálnivalót. Később egyre többször szóba kerül a „vízszintbe kerülés”, az alvás, vagy éppen valaki szeretne mindenkit felébreszteni „Kelj fel és írd!” felkiáltással. Legtöbbször azonban mégis bekövetkezik az „Általános Ébrenmaradási Hiba”: azaz az illető nem bír tovább fennmaradni, és elmegey aludni. Ezt néha igencsak zokon veszik a többiek.

Rokoni szálak a csatornákon. Nagyobb csatornáknál, mint amilyen pl. a Danubius vagy a magyar, gyakran előfordul, hogy minden este újabb „idegen arcok” jelentkeznek be, a társaság mindig cserélődik, csak egy kisebb mag marad változatlan. Ezeket a csatornákat mindenki ismeri, ezért a legtöbb felhasználó itt kezdi „IRC-s karrierjét”. Hamar kiderül azonban, hogy az emberek össze-vissza beszélnek, nincs egységes téma, párhuzamos beszélgetés folyik.

Aki hangulatosabb, kevésbé felszínes beszélgetésre vágyik, az hamar átpártol a kisebb csatornákra. Mivel ezeket már nem mindenki ismeri, „idegenek” csak ritkán tévednek be, az új embereket a régiek hívják meg. A hangulat barátságosabb, mélyebb beszélgetésekre van lehetőség, hiszen a kisebb csatornákon nincs akkora zűrzavar és a beszélgetők legtöbbször személyesen is ismerik egymást. Ha esetleg nem, akkor előbb-utóbb sort kerítenek egy „IRC-s bulira”, vagyis IRL (élőben) is találkoznak valahol. Ezek a találkozók roppant izgalmasak, hiszen odáig a beszélgetők legfeljebb fényképről ismerték egymást, habár jó pár éjszakát végigbeszélgettek, és talán legbensőbb titkaikat is megosztották már egymással. A szemtől szembeni találkozást általában nagy várakozás előzi meg. A beszélgetők egymást „élőben” is a becenevükön (nickjükön) szólítják. Egy ilyen találkozó után barátságok alakulhatnak ki, és mindez még jobban megerősíti a csatornán az összetartozást.

Az összetartás jelzéseként kialakulhatnak „rokoni szálak” is a beszélgetők között. Hamarosan már mindenki mindenkinek a testvére, általában van egy anyuka és apuka, rengeteg nagynéni, nagybácsi, gyerek, unoka. Természetesen elég kuszák ezek a szálak, s egy idő után maguk a beszélgetők sem tudják, hogy ki kinek a kicsodája. Ilyenkor egyszerűen csak a „t. rokon” megszólítást alkalmazzák.

Egymás örökbefogadását általában „ünnepélyes keretek között” bonyolítják le, s ez a „törzsbe” való befogadást jelenti. A legnagyobb — és egyben legvidámabb — ünnepség azonban az esküvő, házasság, mely két beszélgető között köttetik. Természetesen itt nem olyan erősek az erkölcsi szabályok, mint a „való életben”: egy embernek több neje és férje is lehet. Mindamellett van arra is példa, hogy a virtuális esküvőt valódi követte.

Ha már ilyen szintre eljut egy csatorna — rokoni szálak alakulnak ki, a beszélgetők hébe-hóba „élőben” is találkoznak — akkor már valódi barátságokról beszélhetünk, az IRC csak egy eszköz volt egymás megismerésére és a kapcsolat tartására. A barátságok akkor is kitartanak, ha az IRC-n már nem tudnak egymással beszélgetni a felek.

A fentiek jól mutatják, hogy bár sokan az internet megjelenését „katasztrófaként”, az értékek és az emberi kapcsolatok romlásaként élik meg, nem lehet egyoldalúan negatívan nyilatkozni a csevegésről és az internet-használatról, főleg nem az elidegenítő hatásáról.

Gépelés. Mivel a csevegők igyekeznek minél gyorsabban gépelni, gyakran keletkeznek helyesírási hibák és elírások mondanivalójukban. Ilyenkor a másik csak ennyit jegyez meg: „Mi van, már megint kesztyűben gépelsz?” Ha valaki nagyon sokat gépel, akkor annak „ujjmenése” van. Ennél több szó azonban nem is esik az írásról, általában szóbeli kommunikáci-

óra utaló megjegyzések történnek: „Mondd!”, „Hallgatlak”, „Bocs, nem hallottam”.

Az internetes szavak kialakulása, az internetes nyelvhasználat

Elöljáróban annyit, hogy az internetes és IRC-s nyelv egybeesik, ezért is található szótárunkban annyi „internetesnek” és nem „IRC-snek” tűnő szó. A két nyelvréteg fedi egymást. Mivel pedig a legtöbb internetes felhasználó fiatal, legtöbb esetben diák, ezért a diák szleng nagymértékben keveredik az IRC-s kifejezésekkel. A szótárban is jól látható ez a keveredés.

Aki elszörnyed az IRC-s szavak és helyesírás láttán, annak jusson eszébe, hogy az IRC elsősorban csevegést, csevejt jelent, és csak másodsorban írást. Írás útján érintkeznek ugyan a beszélgetők egymással, de mégiscsak egyfajta szóbeli kommunikációról van szó. Ezt tükrözi a lezser, pongyolának mondott helyesírás. A fő szempont a gyorsaság, mivel a gépelés lassabb, mint a beszéd, ezért a rövidítéseknek, a tömörségnek nagy szerep jut. Az alábbi esetekre a szótárban csak illusztrációként közlünk példákat.

Ékezetek. Ahhoz, hogy megérthessük az ékezetek használata körülötti kuszaságot és kavarodást, megint csak az IRC „őskorához” kell visszanyúlni. Régebben ugyanis a levelező- és IRC-programok nem tudták kezelni a magyar ékezeteket, használatukkor értelmetlen krikszkrakszok jelentek meg a képernyőn (egyes csatornákon külön megkértek mindenkit, hogy ne használjon ékezetet). Ezért aztán különféle módszereket, ún. kódolási technikákat találtak ki az ékezetek helyettesítésére. Például:

Örülök, hogy látlak.

Oeruloek, hogY laatlak. (távirati stílus)

O:ru:lo:k hogY l'tlak. (lebegő-ékezetes írás)

Orulok, hogY latlak. (ékezet nélküli írás)

Mivel a távirati stílus és a lebegő-ékezetes írás bepötyögése és olvasása nehézkes, és viszonylag sok időt vesz igénybe, ezért a legtöbben az ékezet nélküli gépelést választották. Sokan még ma is így gépelnek, noha a mai programok már tudják kezelni az ékezeteket. A többség egyszerűen már hozzászokott ehhez a módszerhez. Igaz, néha félreértésre adhat okot az ékezet nélküli írás, de a szövegkörnyezetből általában kiderül, melyik szóra is gondolt az illető.

Rövidítések, betűszavak. A rövidítések szó esetén általában a szó elejét és/vagy végét tartalmazzák (pl. *pill* — pillanat, *szal* — szóval, *billzet* — billentyűzet), a magánhangzók gyakran kimaradnak (hol *lksz* — hol laksz, *kileptt* — kilépett). Kifejezések esetén a szavak egybeíródnak, miközben egyes betűk kiesnek (*jovanna* — jól van na, *kusmá* — kuss már).

A betűszavak esetében egyelőre angol nyelvűekből még több van — hiszen Magyarországon még annyira nem tekint nagy múltra az IRC — de terjednek a magyar változatok is (pl. *szvsz* — szerény véleményem szerint, *F/L* — fiú vagy lány vagy stb.).

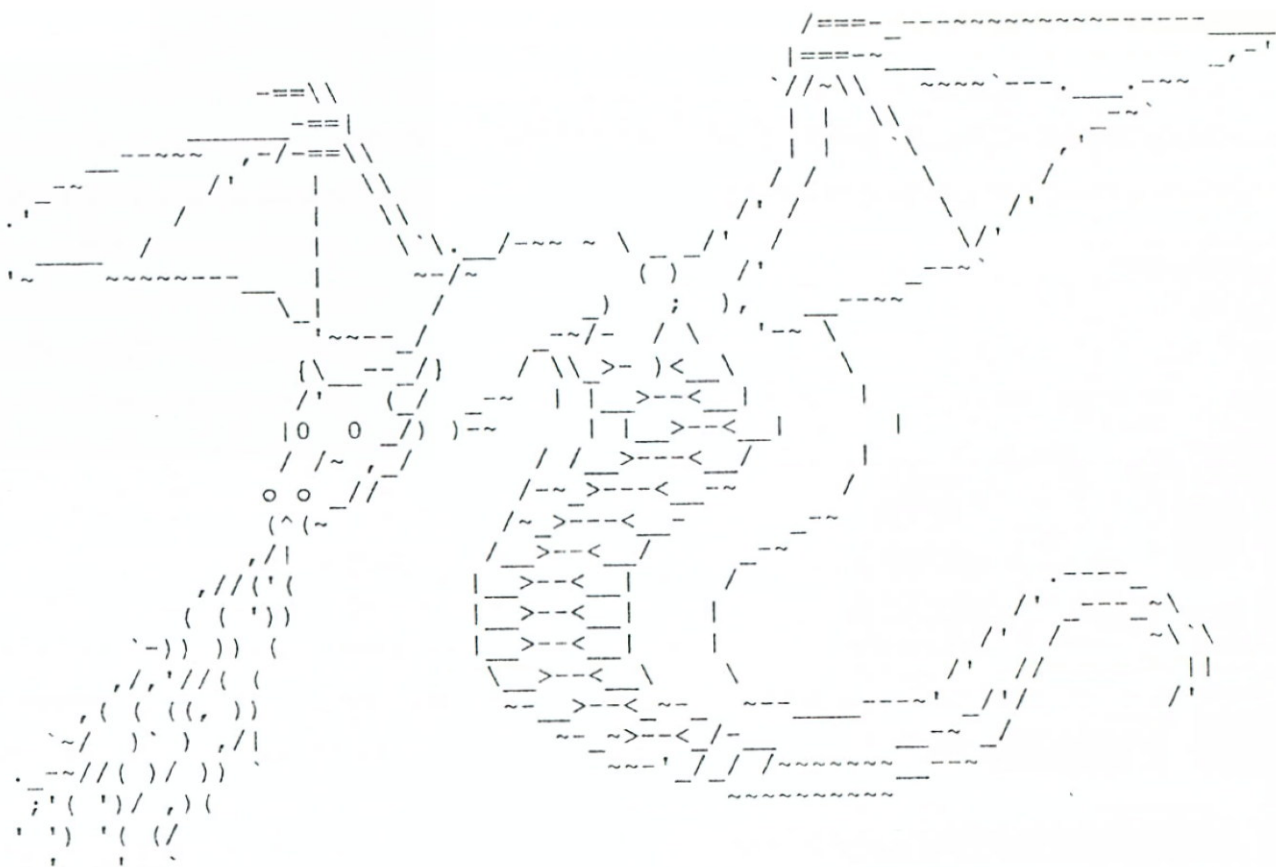
Szórejtvények. A rövidítés másik formája az a képrejtvényekből is ismert módszer, amikor egyes szavakat, szórészeket számokkal, nagybetűkkel és egyéb karakterekkel helyettesítünk. Ilyenkor ha „kiolvassuk” a rejtvényt, megkapjuk magát a szót. Ilyenek például: *6ás, 1szerű, megold6ó, 2séges, 5let, 1általán, +vettem, Lhúz, GPn*.

Szóbeliség, kiejtés szerinti egyszerűsítés. A szavakat általában kiejtés szerint írják le, ezzel is erősítve a szóbeliség érzetét. Meg lehet figyelni a szóbeli hasonulás megjelenését az írott formában is (pl. *mostsincs* — mostsincs, *kiccsaj* — kis csaj stb.). A gyakori *gsz* — *ksz* részleges hasonulást *x* betű jelzi, ami természetesen még rövidebb is, mint az eredeti betűkapcsolat (pl. *mexolalt* — megszólalt, *mexoktuk* — megszoktuk). A *gsz* betűkapcsolat mellett még a *ksz* betűkapcsolatot is ily módon rövidítik (pl. *kötexik* — kötekszik). Sőt, két *sz* helyett is szerepelhet *x* (pl. *vixxa* — vissza). Szintén jellemző *tsz* és *dsz* betűkapcsolat *cc*-ként írása (pl. *rencergazda, álmosocc, jáccom, teccik, moccer* — módszer).

A szóbeliséget egyéb módon is kifejezik egyes felhasználók: viccesen „selypít”, „pösze” vagy éppen „raccsol” az írásuk (pl. *malha* — marha, *moszoly* — mosoly). Előfordulat az is, hogy a kusza írás a beszélő „pityókás” állapotát fejezi ki (pl. *GyEr E kkkek, ihhtam paaliNKaaTThhh* — pálinkát ittam), sőt, affektálni is lehet (*nadjon műfelt* — nagyon művelt). A betűk megsokszorozása pedig folyamatot, felfokozott érzelmi állapotot fejezhet ki (pl. *letöltééééés, kirááááály, vigyáááázzzzzz*).

A szóbeli kommunikációnak fontos részei a metanyelvi elemek, mint például a mosoly, kacsintás stb. Ez írásban nehezebben valósul meg, de az interneten mégis sikerült „pótléket” találni. Ezek az ún. *emoticonok* (érzelem-ikonok), közismertebb nevükön a *smiley-k* (*vigyorik*), melyek kis, betűkből összerakott, vízszintesre állított arcocskák, amik a beszélő érzelmeit hivatottak kifejezni (gyakran még többet is).

A betűkből való képrajzolás mára már internetes művészeti ággá nőtte ki magát, melynek következtében az egyes csatornákon vagy honlapokon akár bonyolult képekkel is találkozhatunk. Itt van például ez a sárkány:

Ragozás és igekötők. Az IRC-s beszélgetésre jellemző az „össze-vissza” ragozás, illetve az igekötők ömlesztett felhasználása. Az angol szavak magyar ragvégződést és igekötőket kaphatnak (pl.: *banol, netezik, brózol, kikickel, átnickel* stb.), míg ugyanakkor más, magyar szavakat nem ragoz a beszélgető (pl. *nem mux* — nem működik). A raghasználat sokszor esetleges, a szavak mindig új ragokat és igekötőket, és ezzel sokszor új jelentést vagy bizalmasabb, vicces használati módot kaphatnak (pl. meghal helyett *kihal, behal, széthal, lehal valamit, behalál, széthalál*).

A j és ly használata is teljesen esetleges. A legtöbbször a *ly* helyett *j*-t írnak a csevegők, mivel így sokkal gyorsabb és rövidebb. De előfordulhat az is, hogy a vicc kedvéért *ly*-t írnak *j* helyett (sőt még az is, hogy helyesen írják le az adott szót). Szabály valójában nem létezik, hiszen mindenkinek az aktuális hangulatától függ a helyesírás.

Régi szavak új köntösben. Érdekes jelenség, hogy az IRC-n régi vagy manapság ritkán használt szavak is feltűnedeznek. Ilyenek például a régies vagy regionális káromkodásfajták, és ritkábban előforduló szavak (pl. *pazar, betyár* stb.). Ezek a szavak ebben az új térben forognak vissza a nyelvbe, színesedve és új jelentéssel gazdagodva.

Szintén jellemző még a nyelvjárásokra hasonlító írásmód (*ecsém, mit köll csinálni, ín-e*) és a *vala* szó használata (és *ím, felinstallálódott* *vala*). Ezek furcsán, általában viccesnek vagy nyomatékosítottak hatnak a számítógépes környezetben.

Vulgáris szavak, káromkodások. Mint említettük, az interneten, főleg csetezés közben túltengenek a különféle káromkodási formák, rengeteg a vulgáris szó. Ennek egyik lehetséges oka az anonimitás, mindenesetre elég nagy szöveget gyűlt össze a változatosabbnál változatosabb formákból.

© 1997 Randy Glasbergen. www.glasbergen.com

Ezt a 11-est nem értem...
Mi az, hogy „ne káromkodj
az Interneten”?

Szavak „angolos leírása”. Egyes szavakat az IRC-ezők idegenes formában, angolosan írnak le, vagy pedig angol szavakkal keverik a kifejezéseket. Ilyen például a *sya* (szia), a *fullos* (nagyon jó), a *szia to all* (szia mindenkinek). Az is előfordul, hogy az angol vagy magyar szavakat az angol kiejtés és írásszabályok szerint újrabetűznek (pl. cool — *kewl*, nyúl — *newl*, kakukk — *kaqukk* stb.). Mivel az internetes felhasználók nagy része beszél angolul, ezek szinte semmilyen módon nem befolyásolják a kommunikációt, illetve az érthetőséget. Természetesen azért ellenpéldák is akadhatnak.

Levelezés az interneten

Aki az internet közelébe kerül, annak egyik első dolga, hogy „postaládát” csináljon magának. Ma már rengeteg szerver és ingyenes postaláda-készítő honlap áll a felhasználók rendelkezésére. Ezek a programok könnyen kezelhetők, leveleink szépen mappákba vannak rendezve, könnyen átlátható, ki, mikor küldött nekünk levelet és mi mikor válaszoltunk. A hagyományos levelezésnél sokkal egyszerűbb, gyorsabb az elektronikus.

Alapvetően két fajta e-mail különböztetünk meg. Az egyik a hivatalos (üzleti stb.) e-mail, a másik a nem hivatalos, ismerősnek, barátoknak stb. küldött elektronikus magánlevél.

A hivatalos e-mail. A hivatalos e-mailek formátuma nagyon hasonlít a hagyományos levelére, szinte ugyanolyan. Hiszen a postai úton küldött levelnek is van témája, csatolás része, csakúgy, mint az e-mailnek. A hangvétel, a stílus sem különbözik. Az egyetlen különbség talán az, hogy mivel e-mailekről van szó — utalások helyett internetes linkek, hivatkozások találhatóak a levelekben, megkönnyítik a felhasználó dolgát, és amik nagy könnyebbséget jelentenek az üzleti kommunikációban, hiszen csak egy klikkelés

az egérrel, és máris megnyílik a csatolt honlap (már ha van internetelérésünk).

© 2000 Randy Glasbergen.
www.glasbergen.com

Ma a munkahelyemen 650 e-mailt kaptam az *etessmeg@cicus.com* címről. Te voltál az?

A nem hivatalos, magán e-mail. Itt már nagy különbségeket tapasztalhatunk. Egyrészt az e-mailek terjedelme akármekkora lehet, ezért a néhány soros e-mailtól a több tucat oldalasig bármekkora előfordulhat. A postai levélnél nem jellemző, hogy pár soros üzenetet teszünk a borítékba, mivel erre a célra inkább képeslapot használunk. Az e-mailnél a gyorsaság miatt nem tűnnek fontosnak a formaságok sem (hiszen minden korrigálható pár perc múlva). A megszólítás, az ékezetek elmaradhatnak, a sorok egybefolynak, aláírás sem szükséges, hiszen a számítógép jelzi, hogy kitől érkezett a levél. A magán e-mailek nyelvezete — ha a küldőjük fiatal és internetezik is (már pedig ha e-mailt ír, akkor internetezik is) — nagyban hasonlít az IRC-s nyelvre, a szókészlet, a szleng ugyanaz. Még *smileyk*, *vigyorik* is nagy számban előfordulnak az ilyen levelekben, hiszen aki egyszer rászokott írás közben való használatukra, az azután színtelennek érzi a vigyori nélküli leveleket.

Az e-mailek küldésével nem csak egy emberrel lehet tartani a kapcsolatot, hiszen másolatként bármennyi ember megkaphatja ugyanazt a levelet. Az elektronikus levél e tulajdonságát használják ki az ún. *levelezőlisták*, ahol egy adott témában folyik a levelezés. Mindenki bátran elmondhatja ta-

pasztalatait, feltehet kérdéseket, ha úgy akarja, akkor név nélkül. Ez az internetes levelezés nagy előnye: az anonimitás. Bármikor lehet új e-mail címet csinálni, ezért a mögötte lévő személy ismeretlen maradhat. A levelezőlistákra jellemző a gyors levél- és véleményváltás, a laza, kötetlen stílus, a szókimondás. Hátrányuk lehet, hogy egy nap akár több tucat levéllel is megtölthetik az ember postaládáját, ha feliratkozik rájuk.

Internetes képeslapok. Az internetes képeslapok szerepe elsősorban nem a híradás, hanem érzelmek kifejezése vagy tréfálkozás. Elsősorban a képek miatt küldöztetik a felhasználók ezeket a lapokat, szépségük, ötletességük vagy humorosságuk miatt.

Pár „e-mails” kifejezés: e-mail: *emil, drótposta, villanyposta, fényposta, kukac*; e-mailt írni: *kukacra írni*; hagyományos levél: *csigaposta*; hagyományos levelet írni: *kőtáblába vésni*.

Magyarítás az interneten: kell-e, lehet-e?

Kezdetben az internet-használat csak egy nagyon szűk réteg kiváltsága volt. Ezek az emberek általában számítógépes szakemberek voltak, akik szinte kizárólag az angol nyelvű számítógépes szakzsargont használták. Mivel az utóbbi években a felhasználók köre jelentősen kibővült, szükség volt egy mindenki által érthető nyelvezetre. Az angol szakszavak közül sokan lefordítottak (pl. *képernyő, nyomtató, egér, honlap*), ám még sok maradt az „eredetiben”. Az angol nyelvi hatás tehát igen erős.

Érdekes, hogy — mint az a szótárból is látható — még ha van is frapáns magyar megfelelője az angol kifejezésnek, a felhasználók nagy száma mégis utóbbi mellett dönt. Ezt nevezhetjük divatnak vagy akár sznobizmusnak is, mindenesetre eléggé káros jelenség. (Ugyanez figyelhető meg a mai reklámokban is, pl. *cool* a nagyszerű helyett, *ice tea* a jeges tea helyett). Szerencsére a számítógépes újságok megpróbálják lefordítani a számítástechnikai kifejezéseket, de még hatékonyabb lehetne a munka, ha külön *nyelvi csoport* foglalkozna ezzel, mely aztán ajánlaná a magyarított változatokat. Egy ilyen együttműködés nagyon sikeres lehetne, hiszen a számítógépes újságok és a többi médium hatásosan alakítja a beszélők nyelvhasználatát.

Minden szót azonban lehetetlen lefordítani, hiszen a magyar nyelv mindig is tartalmazott idegen kifejezéseket és szavakat. Az idegen szavakhoz valahogy mindig vonzódtunk, valahogy elit dolognak tűnik a használatuk, s ez nem csak a mai fiatalok körében van így. Fontos tehát megvizsgálni, hogy mit érdemes magyarítani és mit nem.

Az angol számítógépes szakszavak. Ezekkel van a legnehezebb dolga a „magyarítónak”. Az egyes számítógépes programok neveit (pl. Windows,

Linux, Netscape) nem érdemes lefordítani, hiszen tulajdonnevek. Az ezekből képzett kevert nyelvű igéket is legfeljebb egy hosszabb kifejezéssel tudjuk helyettesíteni (pl. *Netscape, netscapel, netscapezik* — *Netscapet használ*), már pedig az interneten és az IRC-n — a gépelés miatt — a rövidség és tömörség nagyon fontos. Emiatt a hosszabb változatoknak vajmi kevés esélyük van az angol eredetivel szemben.

Fontos érv az is, hogy mivel mindenki az angol szakszót használja, ezért ez egy nemzetközi nyelv, tehát külföldiekkel is meg tudja értetni magát a nethasználó — illetve a csevegő.

Kiejtés szerint sincs értelme leírni ezeket (*driver* — *drájver*, *buffer* — *baför*), mivel az csak megnehezíti a felhasználó dolgát, hiszen ő az angol változathoz szokott, nem biztos, hogy fel fogja ismerni a kiejtés szerinti leírását ugyanannak a szónak.

Szintén nehéz magyarítani, ha már az angol szó meghonosodott és széles körben elterjedt a felhasználók között. Hiszen a magyar változat használata kavarodást okoz: lehetséges, hogy a beszélgetők nem fogják tudni, hogy ugyanarról a dologról van szó.²

Nehezítésképpen az angol szakszavak sokszor frappáns összetételek, szójátékok, melyeket igen nehéz lefordítani (pl. *netsplit, cyberpunk*). Az ilyen szavak fordításai általában nem tudják az eredeti egész jelentését lefedni, és ugyanolyan röviden megragadni. Ezek pontos jelentését csak hosszan lehet körülírni. Ráadásul, ha az angol változatot könnyű kiejteni és viszonylag jól illeszthető más magyar szavakhoz, akkor szinte semmi esélye sincs a magyar változatnak (pl. ilyen az *internet*, a *net* szemben a kissé egyetlen hálóval, vagy a *cset* stb.). Mindazonáltal a magyar nyelvet sem kell féltetni, hiszen vannak nagyon frappáns és tréfás internetes szavaink is (pl. *csigaposta, netpincér*).

Az angol „divatszavak”. Ez az a terület, amely mindenképpen magyarításra szorulna, ha már nem lenne régen meg a magyar változata az összes ilyen divatszónak. Az interneten és csevegés közben ezek a szavak általában humorosnak számítanak vagy éppen hangsúlyt, fontosságot jeleznek.

Ilyen például a *cool*, a *jumi*, a *H8*, a *coke* stb. Ezek a szavak általában nem internet vagy IRC-specifikusak, hanem a média minden területén, minden témában elterjedőben vannak. Sajnos mivel egyfajta divatról (esetleg sznobizmusról) van szó, ezért alapvető felfogásbeli változásra lenne szükség.

² Ezért is lenne fontos egy magyarító bizottság, amely rögtön tudna reagálni egy új idegen nyelvű szó feltünésére. Ekkor ugyanis — ha még nem terjedt el az adott szó — még van értelme magyarítani és azt a változatot ajánlani a sajtónak. Ekkor még nagy esély van arra, hogy a magyar változat meg is honosodik.

Egy példa a magyarításra és a nyelvi leleményességre: a „homepage-szavazás” dióhéjban. Az első magyar nyelvű internetszerverek 1994-ben jelentek meg a hálón, és ugyanekkor merült fel a magyar nyelvű weblapok elnevezésének problémája. Legelőször a *home page* szót használták, de ennek idegen csengése miatt hamarosan igény jelentkezett ennek magyarítására. Internetes szavazáson kérték ki a felhasználók véleményét és ötleteit, javaslatait a *home page* szó magyarítására. Bár az első helyezett a *címlap* lett, a második pedig az *ottlap*, úgy tűnik, mégis egy harmadik szó, a *honlap* honosodott meg.

A következő lista egy példa arra, hogy ha sokan „összeülnek”, mennyi jó és ötletes magyarítás és új szó lehet az eredmény. A homepage magyarításai: *ajánló, alaplapp, alaptábla, bázisoldal, belépő oldal, belépőjegyzék, belépőkép, belépőlap, bevezető oldal, bevezetőjegyzék, bevezetőkép, bevezetőlap, borító, borító oldal, borítólap, bölcsőlap, címkép, címlap, címlap, címlap, címlap, étlap, fedőlap, föcim, főétlap, főoldal, gyökérlap, gyökérololdal, házioldal, házilap, házilap(u), házioltár, hompédzs, honlap, indulap, kezdlap, kezdőjegyzék, kezdőkép, kezdőlap, kezdőoldal, nyitóoldal, nyitójegyzék, nyitókép, nyitólap, nyitótábla, otlap, saját oldal, startlap, törzslap, vezérololdal, weblap.*

A fenti lista is mutatja, hogy — bár az egyik legnehezebb terület a számítástechnika nyelvezete egy anyanyelvűpoló és -magyarító számára — azért rengeteg biztató jel is van arra nézve, hogy a találékony magyar nyelvünk ezt az akadályt is venni fogja.

Mutatvány az IRC szótárból

MJ = magyarítási javaslat

A

A/S/L [*<ang age/sex/location>*] az életkor, a nem és a tartózkodási hely megkérdezése.

MJ: É/N/T

alkesz mn, *biz. tréf* vagy *pejor* **1.** olyan ember, aki rendszeresen látogat vendéglátóipari egységeket italozás céljából. **2.** alkoholista

alszás fn, *var* alvás, durmolás, tentikélés

Általános Ébrenmaradási Hiba kif, *tréf* a hibáüzenetekhez hasonló búcsúzkodás.

Miért mész máris? — Álmos vagyok, megyek aludni. Szintén: ÁÉH.

amber fn, *nép kiej* ember

B

backupolni [<ang] ts ige, biztonsági másolatot készíteni, különösen valami adatról, programról vagy a rendszerről annak érdekében, hogy elérhető legyen, még ha az eredeti használhatatlanná is válna; elmenteni az adatokat. Szintén: bekápolni

banol [<ang] ts ige, kitiltani, eltiltani, letiltani (vkít egy csatornáról). Banolni csak operátori joggal rendelkezők tudnak. Az operátorok általában okkal banolnak, de előfordul, hogy visszaélnék a rájuk ruházott hatalommal, és viceből, sértett önértékből stb. is letilthatnak valakit egy csatornáról. Szintén: benel (*kiej ban*).

beloggol [<ang] ts és tn ige, bejelentkezik valahová (különösen egy számítógépes hálózatra, vagy olyan helyre egy számítógépes hálózaton, ahová acc szükséges).

bizget ts ige **1.** működtet, futtat (programot); *parancsokkal ~ ni* parancsokkal működtetni **2.** hatni rá **3.** birizgál, nem hagy békét vkinek.

bizi [<ang *kiej busy*] **I.** mn **1.** elfoglalt **2.** biztos **II.** hsz **1.** bizony, bizony ám **2.** biztosan

biznic [<ang *kiej business*] fn üzlet

bizti *biz.* **I.** mn biztos **II.** hsz biztosan

bot [<ang *röv robot*] fn robot; automata rendszeroperátor

buliliba fn *pejor* diszkóba járó tizenéves lány (akit általában butának tartanak)

büntizik ts és tn ige, *biz tréf* **1.** megbüntet, megtorol **2.** büntetését tölti, banon van

C

cimbi fn *biz cimbor*a, barát; **szájber**~ az internetről ismert barát

cödö [<ang] fn *tréf cd*-lemez

cummoztat tn ige **1.** rászéd valakit **2.** IRC-s csatornán a másikkal kellemetlen vagy értelmetlen kérdéseket feltesz, zaklat

csacsacsa msz., *tréf* több embertől való elköszönés egyik formája

csati fn, IRC-s beszélgetőcsatorna

csátok msz., általában elbúcsúzásnál használt köszönésforma; sziasztok, viszlát. Szintén: császtok

csetlovag fn *tréf* **1.** interneten, IRC-n beszélgető, udvarló fiú **2.** aranyos, kedves fiú az IRC-n

csi msz *tréf* köszönésként használatos formula; szia, hello

csilivili [<csillogó-villogó] mn *tréf* **1.** nagyon jó, szép, gyönyörű **2.** felszínes, csak külsőségekre adó **3.** látványos, tetszetős; ~ *grafikus felület* látványos számítógépes kezelőfelület. Szintén: csillivilli

D

daemon [<ang] fn háttérben futó és folyamatosan „figyelő” program szerver gépeken, mely bizonyos események (pl. hibajelenségek) előfordulásakor lép akcióba (a „mailer daemon” például a hibás címzésű elektronikus leveleket visszaküldi a feladónak). MJ: levéldémon, levelezőördög, postásördög, postaördög (mailer daemon), kisördög, démon, a technika ördöge, e-démon, netördög, hálódémon, netlidérc, e-lidérc, hibaördög

dejo mn, *röv* de jó, nagyon jó

depi [*<* depresszió] *biz tréf* **I.** fn, szomorúság, depresszió **II.** mn **1.** szomorú, bánatos
2. unalmas; *ez így ~, hogy nem szól senki semmit.*

dobálózik tn ige, *tréf* **1.** össze-vissza beszél alaptalanul **2.** interneten dokumentumot vagy fényképet küld; *nem ~ok látatlanba* előbb te küldj fényképet.

donkraj [*<*ang don't cry] *tréf* ne sírj, ne bánkódj. MJ: ne sírj, ne bánkódj, ne légy szomorú, ne böggj, ne búsúlj. Szintén: donkráj, donkraj

durva mn **1.** kemény, nehéz **2.** nagyon jó **3.** nem megfelelően viselkedő **4.** hihetetlen

dzsal tn ige, *tréf* **1.** elsietni valahová **2.** működik, fut (program, számítógép) *Linux alatt is ~?* Linux rendszer alatt is működik?

E

éjszakai őrszem fn, *tréf* éjjel tevékenykedő, felügyelő csatornagazda

elektronikus anarchia fn, a törvénynélküliség állapota és érzése a neten, amikor mindenki azt mond és tesz, amit akar

elhekkeresedik tn ige sok a hacker; *a mai nethasználat ~t* sokan csak arra használják a netet, hogy eszüket fitogtatva betörjenek mindenhova. MI: elkalózosodni

e-ember fn, számítógép, IRC- vagy internetfüggő személy

érdkl *röv* érdekel

exiter [*<*ang] fn, a csatornáról távozó üzenete, búcsúja, mely kilépéskor jelenik meg a képernyőn. MJ: elbocsátó szép üzenet, búcsúüzenet, búcsúüzi, uccsóüzi, kilépőüzenet, távozó üzenet, kilépő, hattyúdal

F

f/l kérd fiú vagy lány vagy? Szintén: F/L, fl?

felvoicolni [*<*ang voice] ts ige, megszólalási jogot adni (valakinek a csatornán). Szintén: voicolni, voiszolni, felvoiszolni

fent van kif ~ *a neten* internetezik, a hálózaton van

fincsimincsi túl finom **fini** *tréf* finom

ftpzik [*<*ang file transfer protocol] ts és tn ige fájlokat tölt le, illetve fel (ftp szerverről, ill. szerverre)

futtyog ts és tn ige, **1.** szól, beszél (különösen, ha ostobaságot vagy nem kívánt dolgokat), *közbe~/bele~* közbeszól, beleszól (pedig senki sem kíváncsi rá) **2.** értelmetlenségeket beszélni; magasröptű dolgokról beszélni, amit senki sem ért **3.** kellemetlenkedni **4.** modemhang a telefonban; modemhangot kiadni, reprodukálni. *Belefuttyogok a telefonodba a modememmel*

G

G [*<*ang grin] fn vigyor, vigyorgás; annak kifejezése, hogy a felhasználó vigyorog

gamelamer [*<*ang] fn, olyan felhasználó, aki mindig csak játszik vagy csak a játékokhoz ért. MJ: játékláma, játékőrült, játékbolond, játékmókus

gar, gari fn garancia, annak időtartama *~os a gépem*

hacktivizmus [*<ang hacktivism*] hackerkedés; olyan életformává vált tevékenység, melynek fő célja a figyelemfelkeltés, illetve valamilyen nehéz programozási feladat elvégzése

hade *kif* hirtelen tiltakozást vagy értetlenséget kifejező szó; hát de

háj [*<ang kiej hi*] msz, találkozásnál használatos köszönési forma. Szintén: hi, hy, hyhy, haly, hály, hye, hai, hij, hijj, hijja (hi ya), haihi

hájlájtól [*<ang highlight*] ts ige, feltüntet (gyakran az operátori jogokkal rendelkezők körében)

hakkol [*<ang magy hack*] ts ige, feltörni (programot), megfejteni (kódot)

hátte *kif, röv* hát te mit keresel itt, *mi* van veled

hazavág ts ige, *biz* kirúgni vagy kitiltani valakit egy csatornáról

hellasz msz, *biz* köszönési forma

heló te ló *kif biz tréf* találkozásnál használatos köszönési forma

hey [*<ang*] msz, megszólítási forma, a kommunikáció megkezdésére használt fatikus eszköz

hiall [*<ang hi all*] msz, mindenkit megszólító köszönési forma; szia mindenki, hello mindenki: Szintén: hi all, hall, h'all

hibernál ts ige, *tréf* alszik, lefekszik aludni; *~om magam* lefekszem aludni

hit [*<ang*] fn **1.** számítógépes adatbázisoknál egy keresőkérdésre kapott találatok száma **2.** egy Web-site valamelyik állományának (oldalának) letöltésére vonatkozó kérdés

holdkóros fn, *biz tréf* **1.** össze-vissza beszélő egyén, akinél felmerül a gyanú, hogy esetleg álmában IRCezik **2.** súlyos net- vagy IRC-függő, aki már álmában is a számítógép előtt ül

huppogó mn **1.** akadékoskodó (ember) **2.** értelmetlenségeket beszélő személy. *~s zene* elektronikus zene, techno zene, tüctüc zene

hümsike msz tanakodás, töprengés, meglepettség vagy bosszúság kifejezésére használt szó. hm

hwigény fn hardverigény. Az a követelmény, amit egy program támaszt a számítógéppel szemben a problémamentes működéshez

I

ikut(a)lan, IQ(-)tlan alacsony intelligencia-hányadossal rendelkező, buta személy

IMHO [*<ang in my humble opinion*] betsz, szerény véleményem szerint. MJ: szvsz.

IMO [*<ang in my opinion*] betsz, véleményem szerint. MJ: vsz

indeggyengec mn olyan ember, aki könnyen indulatba jön, és akkor álnok módon viselkedik a többiekkel (pl. kirúgja őket a csatornáról)

infrás mn, vezeték nélküli, infrasugarakkal működő számítógépes alkatrész. *~ egér* vezeték nélküli egér

inger mn *tréf röv* ingyér, ingyen

internyet [*< orosz net — nem + internet*] *tréf kif* nem működik (normálisan) az internet

IRC [*<ang Internet Relay Chat*] fn (betsz) **1.** Internet alapú „valós idejű” beszélgetés, csevegés **2. IRCprogram** az internetes beszélgetést lehetővé evő program **3.** kif *tréf honnan ~ honnan írsz?* **4. IRClevlista** fn *röv IRC*-vel foglalkozó levelezőlista

IRCel, IRCEzik [*<ang*] tn ige, interneten valós idejű beszélgetést folytat

IRCogni [*<ang*] tn ige, *tréf IRC*-zik

IRCop fn egy IRC hálózat rendszeroperátora. Szintén: **IRCCop, Oper**

IRCribanc fn olyan lány (vagy magát lánynak kiadó fiú), aki az interneten „szédíti” a fiúkat, de nem találkozik velük, csak hiteget mindenkit. Szintén: **IRCibanc**

IRL [*<ang in real life*] betszt, a való életben, valódi név *kif mi a neved ~?*

ism ts ige, ismerni, *sajnos nem ~.*

J

J/K [*<ang Just Kidding*] betszt, csak vicceltem! csak vice volt! Szintén: **JK. MJ: CV. CVV**

jessz isz, meglepetést vagy rémületet kifejező szó; *jesszusom, úristen, jézusom. ~, elment a hang!*

juzer [*<ang kiej user*] fn, használó, felhasználó

K

kalács fn, kész, vége, befellegzett, annyi neki; *ennek ~ ennek annyi/vége/befellegzett.*

kalácsol tn ige, a végét járja, elromlik. Szintén: *kalácskodik*

kapcs fn, kapcsolás, kapcsolat

kékhalál fn, *tréf* a Windows operációs rendszer egyik hibaüzenete (mely kék háttéren íródik ki), sok esetben lefagyás követi

Kelj fel és írd! kif, *tréf* éjszakai IRC-zók, csevegők mottója, mely Jézus bibliai mondására rímel

keral fn vagy mn, *tréf* király

kereszt fn *tréf* ld. voice „*Manapság mindenkinek megvan a maga ~je.*” Manapság már mindenki automatikusan kap jogot a megszólalásra

kiabál tn ige, csupa nagybetűvel ír a csatornán

kivágni tn ige, kidobni, kirúgni (csatornáról)

klónozás [*<ang*] fn, több névvel bejelentkezni (csatornára)

koc msz, *röv tréf* köszönöm

kocka mn **1.** egysíkúan gondolkozó, csak a számítógépekkel foglalkozó **2. pejor** számítógépes programozó

kolis [*< kollégista*] fn, *tréf* olyan személy, aki állandóan vagy nagyon sokszor van rákapcsolódva az internetre, illetve nagyon sokat tartózkodik a csatornán; bentlakásos

komcsi, komycsi mn, komolyan, viccesen

kölök fn, *nép* kölyök, fiatal internetező

köszö.net *tréf* „internetes” köszönetnyilvánítás

kőtáblába vés tn ige, *tréf kif* hagyományos levelet írni ld. csigaposta

kpos, kápos mn, *tréf* nem káptalan *nekem is ~ a fejem* nekem sem káptalan a fejem / én sem tudhatok mindent

kuhl, kúl, kúúl [<ang cool] mn, nagyon jó

kukacoskodó fn **1.** operátori joggal rendelkező **2.** operátori jogával visszaélő személy

kuty [<ang] fn, *tréf* kilépés *én most ~ kilépek*

kvzik tn ige, kávézni, kávét inni, kávészünetet tartani. *Na el ~.*

L

lag [<ang] fn **1.** az az állapot, amikor a hirtelen meginduló adatáramlat lelassítja a kommunikációt. Ilyenkor az adatok csak nagyon lassan érkeznek meg a rendeltetési helyükre.

lag vb [<ang lag] fn, *tréf* sok a lag, szakadozva jön le a szöveg, és akkor elárasztja a képernyőt, átláthatatlan. MJ: e-akadás bajnokság

laggol, lagzik [<ang] tn ige **1.** lassul az adatforgalom **2.** elfárad, lelassul. *Mi az ~sz?* Mi történt, fáradsz? MJ: akadozik, e-akad, e-lassul

lájf [<ang life] fn, élet; *elég lagymatag itt a ~.* Kevesen vannak a csatornán, nincs beszélgetés

lájtos [<ang light] mn, könnyű, könnyebb

láma [<ang lame, lamer] fn, *tréf* kezdő, ügyetlen, amatőr felhasználó, dilettáns

Lbeszéget tn ige, *tréf* elbeszélget

lefagy tn ige, a számítógép vagy egy programműködése leáll (általában a számítógép újraindítása, vagy a programból való kilépés segít a problémán).

lepotty, lepottyán tn ige, kidob a szerver *már megint ~.*

lesniffelni ts ige, információt leszedni, letölteni az internetről

leszámolás fn, *tréf* egymás kirugdosása a csatornáról

leszedő fn, az internetes letöltést irányító program

levág ts ige **1.** kidob, kirúg valakit a csatornáról **2.** szerverszakadás miatt leesni az internetről

lófüle fn, *tréf* dolog, bizgentyű, számítógépes alkatrész

log [<ang] fn, napló(zás), chat-es beszélgetés szöveges formátumba való elmentése

lóg tn ige, időt eltölt. *~ni a neten* internetezni

LSD [< látom, sokan dancelek/danconlak] betsz, *gúny* látom, nem nagyon beszélgetnek a csatornán; pangás van. Lusta voltam átrakni a csatornát=lusta voltam átkapcsolni

M

M/F [<ang male or female] *kérd* férfi vagy nő vagy? MJ: F/L.

m1 tn ige, megy

m1ek *röv* megyek

M8 [<ang mate] fn, pajtás MJ: nettárs, haver, barát, cimbi

magyar billentyűzet kif, *gúny* ~ *király* jó a magyar billentyűzet! (A magyar billentyűzeten az angol betűkiosztáshoz képest fel vannak cserélve a „z” és az „y” betűk, és ezek — a másik kiosztáshoz szokott felhasználónak — néha keveredést okozhatnak az írásban.)

meg, megek fn, „voice” joggal rendelkezők a csatornán. „Akiket már hozzáadtak.”

mekra kérd *röv* mekkora?

merre hány méter kif **1.** mi történik, mi az ábra, mi a helyzet; *azt sem tudom, ~!* **2.**

már nem emlékszem rá, hogy is van. **3.** *ritk* nem értem, képtelen vagyok felfogni

mindl, mindlik *röv* mindegy, mindegyik

minnya hsz, mindjárt

MIRC32og tn ige, IRC-ezik a mIRC32 program segítségével

mIRCegni tn ige, a MIRC programot használni IRCzéshez

moderált csatorna, moderated channel [*<ang moderated channel*] fn, olyan csatorna, ahol operátorok döntenek el, hogy ki vehet részt a beszélgetésben és ki nem (a többiek csak hallgathatják a beszélgetést). Manapság általában mindenki megszólalhat, viszonylag ritka a moderált csatorna MJ: felügyelt csatorna, ellenőrzött csatorna

muxik, müxik tn ige *tréf* működik ~ *a gépem*

muzak, muzax, muzik, mjuzik [*<ang music*] fn zene *betes: egy kis ~ot* zenét hallgat. MJ: zene, muzsika, nóta, dal

N

naon hsz, *röv* nagyon

naszal *röv* na szóval

nek8 kif, nekem nyolc, nekem mindegy

nem van kif, *tréf* nincs

netattak [*<ang net+attack*] hacker vagy cracker által végrehajtott internetes betörés
Interneten keresztül történő behatolás különféle intézmények adatrendszerébe.
Szintén: netack. MJ: nettámadás, nettörés, netroham

neterelem n, *tréf* netszerelem, neten történt ismerkedésből kialakult szerelem

netforgalom fn, adatáramlás

netikett, netiquette fn, az internet illemszabályai, melyeket illik betartani

netláv fn, *tréf* gyötrelmes netszerelem

netsplit fn, két vagy több IRC szerver közötti kapcsolatmegszakadás. A kapcsolat megszakadása után a két szerver külön IRC hálózatként működik, amíg helyre nem áll a kapcsolat. Ez egyben azt is jelenti, hogy a használók nem látják egymást, és a két szerver ledobja a hálózatról a másik szerver felhasználóit. A kapcsolat helyreállta és a reszinkronizálás után minden zavartalanul működik. MJ: netszakadás, e-szakadás, netreccs, hálótörés

nettérítő fn, *tréf* olyan ember, aki megpróbál mindenkit rábeszélni a Net használatára, mindenkinek azt reklámozza

nickname, nick, nikk [*<ang*] fn, a hálózati kommunikációban a valódi név helyett felvett álnév; ill. egyes levelezőprogramoknál használható becenév a hosszú e-mail címek helyettesítésére

nickvita fn, két felhasználó ugyanazt a becenevet szeretné használni, az ebből adódó nézeteltérés

nyetszámla fn **1.** az Internet szolgáltatási díja *mekkora a ~?* **2.** az erre kiállított csekk

nyuffkóta fn, *biz* nyuszi, nyuszkóta (különösen női felhasználó megszólításánál)

Ö

ólálkodik tn ige **1.** belépni (csatornákra), fent lenni (csatornán, interneten) **2.** néma marad. akkor használatos, ha valaki csak elolvassa a csatornán folyó beszélgetést, illetve a hírsoportokba érkezett leveleket, de nem szól hozzá semmit. A kisebb csatornákon sokszor kirúgás jár érte.

oszike [< köszike] msz, *biz* hálát kifejező szó; köszönöm

öcsisajt msz **1.** *tréf* kisfiam, kiskomám **2.** kissé lenéző megszólítás

P

pang tn ige **1.** *tréf* nincs a csatornán, nem lép fel, távol van az IRC-től; *Mi az, pangtál?* **2.** csöndben van, nem figyel (különösen, ha ismert az illető)

parázik [< gör *röv* paránoia] tn ige **1.** aggódik, idegeskedik **2.** hisztizik, kiabál **3.** nógatni, noszogatni vkit **4.** fél

pekk fn *tréf* pech, szerencsélenség, balszerencse

pill *röv* türelmet kérő kifejezés; egy pillanat!

plíz [<ang please] msz. kérlek

pls [<ang please] msz. kérlek. Szintén: plz. MJ: klk, krlk, krk

pontot ér *kif* jót, vicceset vagy szellemeset mond vki

POV [<ang point of view] betsz, nézőpont

privizik tn ige, magánbeszélgetést folytat

prob fn, *röv* probléma

proci fn, *röv* mikroprocesszor; a számolási feladatok ellátását végző tranzistorokból álló szerkezet

progi fn szoftver, számítógépes program

progol ts és tn ige, programot ír, programozik, egy programnyelvet használ *mit ~sz?* Miben/mit programozol?

public mn, nyilvános (csatorna), *~ban* nyilvánosan

punnyad ts ige, csöndben van, hallgat (vki egy csatornán). *~ás* fn, csönd, hallgatás (egy csatornán)

pusztulás fn, általános fáradtság, csönd

Q

qltura fn **1.** kultúra **2.** *gúny* ostoba, értelmetlen (beszélgetés) *ez aztán a ~!*

R

- rákattan** tn ige **1.** beleszeret (vkibe vagy vmibe), foglalkozik (vkivel vagy vmivel)
2. az egér gombjával klikkel (vmire), elindít (vmit) **3.** IRCn privát beszélgetést kezdeményez; *kattanjon már rám valaki!* ennek elutasításaként: *kattanjon rád a vasajtó* **4.** függővé válik, rászokik (vmire); *~tam az IRCre*
- rákeresni** ts ige, konkrét dolgot keresni az Interneten
- realnév** [<ang] fn, valódi név, eredeti név; *neked mi a ~ed?* hogy hívnak valójában?
- realtime** mn, valós idejű; valós időben, a felhasználással (szinte) egyszerre történő, igen gyors, számítógépes folyamat (pl. konvertálás, adatátvitel, tranzakció egy adatbázisban).
- rebootol** [<ang] tn ige **1.** újra indítani a számítógépet, hogy az operációs rendszer újra betölthessen **2.** felocsúdik, magához tér (döbbenetből)
- reggel** ts ige, regisztrál (vkit), felveszi az adatait (vkinek) **~ni** regisztrálni
- regkód** fn, regisztrációs kód (mely ahhoz szükséges, hogy a felhasználó tudjon vagy teljes verzióban tudjon használni egyes számítógépes programokat).
- rencer** fn, kiej **1.** számítógép konfiguráció **2.** rendszer (operációs)
- rendszerigizda** fn *tréf* **1.** rendszergazda **2.** ügyetlen, nemtörődöm. Szintén: rencer-gizda.

S

- sacc/kb** kif, *tréf* röv körülbelül
- sajna** msz, *tréf* sajnós
- sámli** fn *tréf* semmi *ez nem ~*
- setleg** hsz, *röv* esetleg
- sipákol** tn ige, *tréf* sípol a számítógép, tehát hibaüzenetet jelez
- slam** [<ang] ts és tn ige, pofonütés; parancs, mellyel a csatornán résztvevők pofon üthetik beszélhetőtársukat az irc-csatornán. MJ: pofon, tasli, tockos, nyakl-e-ves
- SMT** [<ang something] mn *röv*, valami MJ: vmi, vm
- Sorakozó, gépeléshez készülj!** kif *tréf* irc-sek jelszava
- soxor** sz *röv* sokszor
- supervisor** [<ang] fn, rendszergazda MJ: netügyelő, hálózat-felelős, hálóőr, netőr
- sz.gép** fn *röv* számítógép
- szájbarát** [<ang cyber] fn *tréf* Internetről megismert barát
- szájberkajesi** [<ang cyber+kajesi] fn, gyors vagy rendelhető étel (pizza, hot-dog vagy hamburger), de sokszor pattogatott kukorica és/vagy chips kólával
- szél** fn *tréf* *mint a ~*. **1.** nagyon *fárasztó mint a ~* bugyuta. **2.** nagyon gyors, jól működik *megy a gépem, mint a ~*.
- szépjólapot** kif *tréf* webes köszönés, arra utal, hogy mindenki találja meg az áhított érdekességeket a neten
- szevatoki** msz, *tréf* szevasztok, sziasztok
- szlájmduma** [<ang slime] kif *tréf* nyálas szöveg, átlátszó, alázatoskodó beszéd
- szmitógép** fn, *röv* számítógép

szörfözik, szörföl [*<ang surf*] *tn* ige, honlapokat illetve egyéb adatokat keresni a neten

szupervigyor [*<ang supervisor*] *fn* *tréf* elvetemült rendszergazda
szvsz *betsz.*, szerény véleményem szerint

T

talizik *tn* ige **1.** előben találkozni **2.** találkozni a csatornán **3.** beszélgetni (különösen magáncsatornán)

táp **I.** *fn* tápegység, áramellátója (számítógépé), **II.** *mn* jó, kiváló, megfelelő, használható *a gépem nagyon ~!* Szintén: *~os*

társasági ember *kif, biz* azok az emberek a csatornán, akik megszólalnak; *na mi van, mégiscsak társasági ember lesz belőled?*

télleg [*<ang*] *kérd.*, tényleg?

tennap *hsz* tegnap

tép *tn* ige **1.** *siet.*, megy (vhová) **2.** lefekszik aludni *~tép* *elme*gy

terkó, terkó duma *fn*, terelés, a lényegtől való szándékos eltérés, a „terelő” próbál kitérni egyes kérdésekre való válaszadástól

thx [*<ang thanks*] *msz.*, köszí, köszíke, köszönöm

transzvecica *fn* **1.** *tréf* Transzvesztita **2.** Olyan lány, aki fiúnak adja ki magát az interneten

trátormókus [*<ang administrator és mókus összevonása*] *fn* *tréf* *biz*.

trójai faló *fn*, olyan ártalmatlannak tűnő alkalmazás, mely — *pl.* levélmellékletben érkező — bejut a számítógépre és használata után akár korlátlan bejutást is biztosíthat a hackerek vagy a crackerek számára

U

uccsó *mn* utolsó

uff *msz.*, köszönési forma

újjmenés *fn*, szószátyárság; *~e van*

über [*< ném*] *mn*, nagyon (sokszor előtagként alkalmazva) *~király*; *~elni vmit* *tn* ige, felülmúlni

ügyi *mn* ügyes (főként kedveskedően vagy gúnyosan)

V, W

vácáp [*<ang what' up*] *kif*, *röv* *tréf* mi a helyzet? *MJ*: mizu, mizujs

vág *ts* ige, *tréf* tudni *~om a leckét*

valaho- *hsz*, *röv* valahol

valszeg *hsz*, *röv* valószínűleg

vér *fn* *tréf* fene, franc *mi a ~?*

veri magát *kif*, *tréf* felvág, nagyozol, dicsekszik

vinnyog *tn* ige *tréf* nevetni

virnyák *fn* merevlemez, winchester

visszahalló *msz.*, visszaköszönés, szia neked is

vizsla fn Altavizsla, magyar internetes kereső program

welkoma blekk [<ang welcome back + magy koma] msz, *tréf* szia újra itt, cimbora, üdv ismét, barátom.

X

xmas [<ang Christmas] fn, *röv* karácsony

xtra [<extra] *röv*. **1.** fn pluszdolog **2.** különleges

VESZELSZKI ÁGNES
ÜZI A MOBON?
— SMS-szövegek 2001-ben —

Veszelszki Ágnes az informatikai forradalomhoz szorosan kapcsolódó mobilkommunikáció jellemző formáját, a rövid, 160 karakteres szöveges üzenetre alkalmas SMS-szolgáltatást vizsgálta. Ezt a végletekig leegyszerűsített közlési módszert különösen a fiatalok kedvelik. A dolgozat készítője 357 valódi SMS alapján jellemzi a kommunikációnak ezt a formáját: az üzenet megjelenítése, a rövidítéstípusok, a helyesírási és képi lehetőségek, sőt a stílus szempontjainak figyelembevételével. A 357 eredeti SMS-t helykímélés miatt nem tudjuk közölni, de a dolgozatban kellő számú példát találhatunk.

Az SMS mint kommunikációs forma

A szó elszáll, az írás megmarad. Az információtechnológia vagy IT 'information technology' (Bódi, 2000. 218) korában megkérdőjeleződik az egykor öröknek hitt — *verba volant, scripta manent* — latin bölcsesség valóságartalma. Balázs Géza (Balázs, 1999. 144) négy, egymást követő kommunikációs létformát különít el, ily módon: beszéd, társalgás; írás, olvasás; hang, kép; újfajta párbeszédés kultúra. Ez utóbbinak egyik részterülete az SMS nyelvhasználata.

Az SMS a *Short Message Service* angol fogalom rövidítése. Jelentése: rövid szöveges üzenet. E technikai forma vagy két mobiltelefon, vagy egy számítógép és egy mobiltelefon között egy, legfeljebb 160 karakterből álló szöveg elküldésére alkalmas.

Az SMS igen népszerű textuális kommunikáció. A Westel Mobil Rt. felmérése szerint a saját előfizetői egy átlagos munkanapon 1,3-1,4 millió üzenetet küldenek (http://net.hu/English/telecomputer/5_22/09_1k.html). Ebből következik, hogy nem marginális nyelvi jelenségről van szó, hanem az e-mail mellett jelentős írott-beszélt kommunikációs formáról.

Ezért felmerül a kérdés, hogy e sajátos technikai lehetőség megváltoztatja-e a nyelvi makro- és mikrotervezést, esetleg a hagyományos, írott levél udvariassági formáit.

A gyűjtésről

A korpusz 357 elemből áll.

Az SMS-szövegeket 2001 februárjától gyűjtöm a szűkebb — családi és baráti — környezetemben. Ennek megfelelően a feladók és a címzettek közt egyaránt előfordul mindkét nem, fiatal és középkorú, különböző iskolai végzettségű. Túlzottan személyes jellegű üzeneteket nem rögzítettem. Ezt az elvet követve egyrészt nem jegyeztem le az üzenetírókat és -kapókat, másrészt az SMS-eket nem időrendben közlöm. Így az egymásra felelő üzeneteket, valamint a kommunikációs tényezők közül a feladó és befogadó viszonyát nem tudom vizsgálni.

A szövegek témája azt bizonyítja, hogy az SMS-t a mobiltelefon-tulajdosok ritkán használják hivatalos ügyek intézésére. Ez az SMS-nyelvet a társalgási stílushoz közelíti, köznyelvi jellegét erősíti.

SMS-szöveg versus magánlevél

Az üzenet a hagyományos írott szövegfajták közül a magánlevélhez áll legközelebb. A szövegtörzsön belül azonban a társalgás jellemzői érvényesülnek. Ezért sajátosságai a következők:

A leggyakoribb üdvözlő formák a korpusz alapján a *Szia* 55 előfordulással és ennek variációi (*Sziao*, *Szióka*, *Szinkópa*); a *Hi*, a *Hello ~ Helló* 12-12 említéssel és további, ritkább változatai: a *Hali* és a *Hallo-hallo*. Egyéni beköszöntő formák is szerepelnek: *Csáky*; *MIZU?*; *Szasz!*; *szillya*. E változatok közül leggyakrabban a *Szia* alakhoz társul (a hagyományos levélben megszokott) megszólítás, de a szervetlen mondatrészlet elkülönítésére szolgáló vessző nélkül.

Az adatok szerint a köszönést számos esetben helyettesíti az időre utaló, az üzenet pillanatnyiságát hangsúlyozó *most* bevezető formula (13 üzenetben); az érzelempótló *na* indulatszó (5 előfordulással), valamint a kapcsolat-erősítő *köszönöm* ige *kösz ~ köszí* változatai (14-szer). Anyanyelvünk lehetővé tenné ugyanezek tartalmak más és más szinonimával való kifejezését, az SMS-írók karaktertakarékoság miatt az egysíkúbb, árnyalatlan megoldásokat választják. Különbséget tenni sem az üzenet témája, sem az üzenet szerzője alapján nem tudtam: e jelenség az uniformizálódást jelzi.

Az elköszönési formák változatosabbak, leleményesebbek: *A viszont írásra!* *CUPP*; *PUSZ*. Legtöbbször — nyilván egy-három karakternyi terjedelme miatt — a *P*, *Pá* és az *Üdv* fordul elő. De akad a kis- és nagybetűvel jelentést megkülönböztető összevonás is, mint a *pÁ* 'pá: Ági'. A búcsúformulák között sok az idegen vagy idegen hangzású-írású: *By*; *bye*; *Ciao*;

Csüisz; guten8; jó eight; gudnájt; puß. A makaróni nyelvű formulák egy sajátos SMS-nyelvezet létrejöttét példázzák.

Ugyancsak erre utalnak a magánlevélben alig vagy nem használt nyelvi megoldások.

Az elektronikus üzenettovábbítás egyedi jellemzői

Az üzenet megjelenítése. „Az előbeszédet tartjuk gazdagabbnak, de az írás bizonyos esetekben mást/többet tud, mint a beszéd” (Balázs 1999: 142). A Balázs Géza említette típusok a példatáramban is megjelennek:

kis- és nagybetűk közötti váltás:

— ...utközben még meg is szondáztattak! Akkor majd Kedden találkozunk! Z

— HOLNAP SZERETNÉNK BEMENNI A FOGLÁGIVAL „LÁTOGATÓBA”.
HÁNY ÓRA KÖRÜL LENNE JÓ? MEZEI LINDA

írásjelhalmozás:

— EZER KÖSZÖNET!!!!!!!!!!

— BOLDOG

NÓNAPOT!!

!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! ÁKOS

rövidítés

— ESTE MOZIBA MEGYÜNK BALUVAL+RENIVEL. KÉSŐ ESTE, 10UTÁN V
HOLNAP DU HIVJ!PÉNZ OKÉ. VELED? SZÜLŐI MEDDIG NYULT?IRHATSZ
ÜZIT IS,ÖRÜLNI FOGOK NEKI.PUß A 4ZETEN!

— HI!A 4ES RANDI ALIGHA JÖN ÖSSZE:G NAGYON
NYÖSZÖRKE.NINCS5LETED AJÁNDÉKRA?REMÉLEM, SZE-N IÜTT
VONATOZUNKI CSÁ

halmozott betűk:

— van idom ebéd után, ezért irok. szüloi lesz delutan,hosszu nap.valtottal penzt?
p:ny

— holnap egész nap össze-vissza rohangálok a városban, lehet, hogy csak szerdán találkozunk! Sorry! de nagy pusziii neked addig is! Z

— neked is pusszzi!

kép-szöveg kapcsolatok:

— Boldog Nőnapot kívánok! Zsolt @ }-'-, -

— NAGYON SZÉPEN KÖSZÖNÖM SZÉPEN, DE MIVEL A REGGELEM NEM
VOLT PALINKAS,MAJD AZ ESTEM... THX (.o)-+<

A smiley. Ezenkívül még gyakoriak a smiley-k, mosolykódok (Minya 1997), más elnevezéssel emotikonok (Bódi 1999). E nonverbális kifejezések a korpusz szerint az SMS-ek megközelítőleg 11%-ában fordulnak elő. Leggyakrabban a következők: :-) ;-) :-)) :-)))

— Berengi János vagyok az ELTErül telefünálok:-)) Hercegfalvi Bélát a BKV ellenört keresném! :-)))

„A smiley annál is inkább alkalmas az extra- és paralingvisztikai eszköz pótlására, mert ez egy olyan ikonikus jel, amely a mosolygó emberarcot utánozza; a szemeket helyettesíti a kettőspont, az orrot a kötőjel, illetve a kis o betű, a szájat pedig a zárójel.” (Bódi, 1998) E definíciót azonban pontosítani kell, hiszen a smiley már negatív érzelmeket is kifejező jellé bővült. :(:-)

Rövidítéstípusok. A 160 karakternyi terjedelem rövidítésre kényszeríti az üzenetíró, ebből adódik, hogy az adatok szerint az üzenetszerkesztők többsége alkalmaz vagy a helyesírásnak megfelelő hagyományos vagy egyéni rövidítést. Ezt a tendenciát tükrözi a társalgási nyelvben is meghonosodott infantilis rövidítésnek nevezett *üzi* 'üzenet'; *telcsi* 'telefon' szóalkotás (Jókai, 1998. 10). A készülék elnevezésére terjed a csonkítással gyártott *mob* (toldalékolása egyes szám első személyben: *mobom*) és a *fon*. Az e-mail magyartására keletkezett a magyar keresztnévre rájátszó *emil* közfőnév, valamint a fonetikus írású *mél* alak.

— *ha ok, akkor csengj egyet a mobomra! Zoli*

— *Hi! Végeztem: a.mai 4lett. Boldog vagyok! NYÁR! Holnap reggel megyek haza. Te mikor+hogy mégy Viohoz? Otthonról, anyu fonjáról majd felhívlak. Edinának jó szórakozást! pÁ!*

— *Hello! Vettem új telcsit, újra elérhető vagyok!!! Chiao! From:Hmuvek*

Helyettesítés nem betűjellel. A sajátos rövidítések között elterjedt a 'meg-' igekötő + jelként való rövidítése (+*beszél*), ugyancsak a + karakter alkalmas az 'és', 'meg' kötőszó helyettesítésére:

— *MINDEN RENDBEN? REGGEL KINT VOLTAM A PIACON, MOSTIMAGYAR DOGÁT IROK. SEMMI 5LETEM A BALOGH-SZÖVEGHEZ, NEMTOM A STILUST + TALÁLNI. JO ÉTVÁGYAT A SZOMBATI EBÉDHEZ.*

— *Szia Agi! A tel.szamodat a Laci adta+. De remélem nem baj hogy elkértem. Na legyél jo. Puszi: Tamás*

— *SZIA ORSI! KÖSZ AZ ÜZIT! NEM ÉRTEM, BÁR SEJTEM A TARTALMÁT :) HOPE, JOL VAGY + MINDEN OKÉ. SZÉP TAVASZI NAPOT! VESZO*

— *SZIA TIMI! BOLDOG SZÜLI+NÉVNAPOT KIVÁNOK. PUSZILLAK, VESZO*

Helyettesítés számmal. Igen gyakori a betűk számokkal való egyéni leleményen alapuló cseréje (1 7 'egy hét'; ISMÁS; méglszer; mind1; mind2; 6ás; 7FŐ).

— *1ET SE BÁNKODJ,ÉN MOSTHAZA SE MEGYEK: A 7VÉGÉN BÉCSBEN LESZEK!:) ISZER BIZTOS ÖSSZEFUTUNK A KÖZELJÖVOBEN.NEKTEK IS LESZ 28ÁN SULI? AKKOR SZO-N A 7ESSEL UTAZOK. PÁ*

— *ha van kedved a 7 végén feljöhetnél Bpre, mindenki meglódott itthonról és 1/2ek egyedül :-)))Z*

— *HI!A 4ES RANDI ALIGHA JÖN ÖSSZE: G NAGYON NYÖSZÖRKE. NINCS5LETED AJÁNDÉKRA? REMÉLEM,SZE-N IÜTT VONATOZUNK! CSÁ*

Helyettesítés betűjellel. Helytakarékos megoldások a szórész-értékű karakterek használata (*KÖ!!*; *PUß*; *P&ra* 'Petra'; *raersz?* 'ráérsz?'; *soxor* 'sokszor'); a sűrített jelentéstartalmú betűszók alkotása (*P:NY* 'puszi: anya').

— *JO UTAZÁST,VIGYÁZZ MAGADRA!SOKAT GONDOLOK RÁD.ÉRTEM NE AGGODJ.SOXOR PUSZILLAK!*

— *Oke akkor no problema... Majd a jovo heten talaxunk... Hello From; Hmuvek 7 PROBALTAKAK SOKX HIVNI.REGGEL CSÖRRENTS IDE 7.35-IG.UGYE MINDEN RENDBEN? P:NY*

7 SZIA! NE IZGULI,MENNI FOG! AERA KEDD-SZERDA NEM JO,EDINA ITT LESZ NÁLAM.VIOLA HIVOTT?MEG KELL BESZÉLNÜNK.MEDDIG LESZEL=PUß

„Az angol nyelvben az írott alak és a kiejtett szó rendkívüli különbsége ad lehetőséget játszani rövidítések kialakulására” (Beck–Beck, 1999. 461). A magyar üzenők is alkalmazzák e rövidítési formát: *THX* 'köszönöm, thanks'; *TOM* 'holnap, tomorrow'; *SEE U TOMORROW!* 'holnap találkozunk!, see you tomorrow'.

A betűnépiesség. Ugyancsak a rövidítést szolgálja a beszélt nyelvi megnyilatkozások fonetikus megjelenését utánzó betűnépiesség (Bódi 1998; Balázs, 1999. 141), emellett az egyéni(eskedő) stílus megteremtését is lehetővé teszi. Így születnek a jópofáskodó, álnépies (*mikó* 'mikor'; *kő* 'kell'; *müxik* 'működik'; *nemtom* 'nem tudom'; *taláxunk* 'találkozunk'; *volt akinek nem aszondtam el hogy vóót!*; *tetszik vagy nem jütt még mög? na remélem megjütt oszt én mögyök aluszni gleich!*) nyelvi megoldások. A tendencia magyarázatát Bódi Zoltánnal egyetértésben a következőkben látom: „az ilyen fonetikus írásmód nem a műveletlenséget tükrözi, hanem szándékos” (Bódi 1998). A gyakori használat következtében e beszédközeli nyelvi alakulatok az SMS-folklór részévé válnak, csoportnyelvi jelenséget alkotnak.

A helyesírási szabályok és az SMS. Ami a szűkebb értelemben vett helyesírást illeti, meglepően sokan egyáltalán nem törődnek a helyesírással, sőt tudatosan hibáznak a hatás, a poén kedvéért. A szövegekben előforduló nyelvi tévedések nem minden esetben vagy nem elsősorban a nyelvi képzetlenséget tükrözik. Többen a telefon műszaki lehetőségei miatt nem tudnak ügyelni a helyesíráásra.

A kis- és nagybetűk, az ékezetek alkalmazását döntően befolyásolja, hogy milyen típusú mobilkészülékről, esetleg internetről érkezik-e az üzenet, ezért a szabályok betartása vagy elhagyása nem csupán nyelvészeti kérdés. A technikai korlátok következménye az efféle üzenet:

— *777sms nem mΔxik azthiszem! csΔtΔrtΔkΔn kb 18h ig dolgozom! de utΔna rΔΔrek egy keveset! de mΔsnap nyelvtan ZH! pusza*

— *Hi!Ma talalkozunk az AVALA-n,mert en azzal megyek haza!!!Remelem osszefutunk mar egyszer... :-)) Hello! From: HMuvek*

Nem elhanyagolható tényező a gyorsaságra való törekvés sem. Ebből adódnak az alábbiakhoz hasonló torz, igénytelen megoldások:

— *Uszosapka kötelező! ha neked nincs, ott lehet köklcsönözni és venni is! ughogy nehogya le mond:-) pusza Zoltu*

— *IET SE BÁNKODJ, ÉN MOST HAZA SE MEGYEK: a 7végén bécsben leszszek!:) ISZER BIZTOS USSZEFUTUNK A KÖZELJÖVÖBEN.NEKTEK IS LESZ 28ÁN SULI?AKKOR SZO-N A 7ESSEL UTAZOK. PÁ*

A szóközöket illetően a helytakarékosság szempontja érvényesül. A vessző után nem marad — a gépirásnak megfelelően — szóköz, esetleg az egész üzenet egy tömbként érkezik meg, gyakorta a megértést is megnehezítve:

ANYUS!NAGYONPOCSÉKULVAGYOK:CSUPAGÖTHÖS.VETTEM SZOPOGAT OSGYOGYSZERT.REGGELINYTÖRTINEHÉZVOLT:TÉNYLEGKEMÉNYEKETKÉR DEZETT,DENAGYJABOLTUDTAM.MÁRCSAK20FTISM

vigyazzmagadra.sokatgondolokrad.regelizzmeg.elnefeledjmelegruhatisvinni+indexet,igazolvanymajdjelentkezem.p:ny

Az üzenet vizuális megjelenése. A vizuális megjelenés négy változatát különítettem el:

a) a szabályos tagolású (szóközzel elválasztott szóalakok, mondathatáron írásjel)

— *Szióka! Suliban vagy? Én matekórán szenvedek. Mit néztek a moziban? Üdvözlöm a Bazsit. Jó legyél! Puszika*

b) a „szóhalmaz”-szerű (szóközzel elválasztott szóalakok, írásjel nélkül)

— *A BULI FOLYIK DE AZ ÜNNEPELT MOST INDULT UTNAK 4 NŐ KISÉRETÉBEN*

c) a „mondatszó”-szerű (szóköz nélküli szóalakok, de a mondathatáron mindenütt írásjel)

—
SZIATIBI!NÁLADMIZULJS?MEGKOCKÁZTATJUKAPÉNTÉKIAVALÁT? MÁRSZINTERŐGESZMÉVÉVÁLTEZAVONATOSTALÁLKA:)MOSTMÉGA PÉNTÉKIZHMRATANULOK.MINDENJOT.Á

— *Szia*

Ägibaba!Namilyenvolta20km?Ésmiezabalatoninemakarás?Ezérthatalmaslesz idásjár EJNYE-BEJNYE!PediglightBULITcsapunk.Sanyi

d) a tagolatlan szöveget (szóköz nélküli szóalakok, a mondathatáron nem következetes írásjelhasználat)

KÖSZIAZ5ÖSSZETEVŐSVÁLASZT!MOSTKURÁLGATOMMAGAM(5BÖGRET EA)7VÉGIKEKCSKEMÉTIBALLAGÁSONMEGFÁZTAM.EMILCIMEDVAN(UJ)?N EMGARANTÁLOMDETALÁNIRNÉK.SZERENCSERÁMFÉR!VUTÁNBULI!

Érdemes elgondolkozni azon, hogy a jövőben ez az írásmód hat-e és ha igen, miképpen a magyar helyesírásban egyébként is gondot okozó egybe- és különírássra.

A stílus. A technikai lehetőségek meghatározzák az SMS stílusát is. Némelyek csak utalásszerűen, címszavakban írnak, ezért az üzenet félreérthető, teljes értékű megértéséhez előismeret szükséges. Például a logó megérkezéséről érdeklődik a következő szöveg:

— *tetszik vagy nem jüött még mög? na remélem megjüött oszt én mögyök aluszni gleich!*

Az internetes üzenetküldés nehézségeiről panaszkodik az alábbi „rébusz” szerzője:

valoszinuleg,hnemfogelmenni,mertnemjotteloa„kuki”.demegprobalom.tegnapnemvartsenki?tenylegelfelejtettem,mikormibolirtok.megalevelednemlattam.p:ny

A helyhiány a megfogalmazást is befolyásolja, sokszor csak emiatt választ a szerző egy szó helyett rövidebbet.

— *OK.HOLNAP2.30KOR BORÁROS TÉR 6v megállo?*

— *Előnyös testartásban: Zsoltika Spanyolországban. Wordl Air Games, vitorlázórepülés, Lillo. Segítő vagyok a magyar csapattal. Veled mi? Vizsgaidőszak hogy?*

Mivel az SMS egészen közel áll az élőbeszédhez, többen is trágár szavakat, káromkodásokat is leírnak, amit feltehetően hagyományos levélben soha nem tennének:

— *Qrwa korán van!, alig látok még:-) ébresztő van ám!:-))) na puszi.*

— *MOST FARSANGOLUNK ÉN KURVA VAGYOK MERT TÖBBET NEM LEHETEK AZ ÚJ SULIBA PUSZILLAK*

Példatárom ebből a szempontból nem teljes: nem jegyeztem le az anonim körlevélként terjedő, durva stílusregiszterbe tartozó „SMS-vicceket”. Mintaként azonban idézek kétféle vándorszöveget. Az egyik változtatás nélkül jár mobilról mobilra:

— *Forroságtól izzadva vágyom rád,nyelvemmel akarom érezni minden részed, érezni azt ahogy felhevült testem zuhanyként lehütöd. Imádlak vanília fagyalt.*

— *Vágytam rád, kívántalak levetköztem meztelenre, és izzadni, szenvedni akartam veled órákig. De lemondtam rólad. Mert nem voltál bekapcsolva te szemét szau-na.*

a másik pedig módosítással él tovább:

— *ITT KOTLOK A SZOBÁDBAN:TÁRSAS ÉLET NÉLKÜL.RDLYI SIRFELIRAT,FELESÉG FÉRJÉNEK.AZÉLETHOSSZUATIEDRÖVID VOLT.P:NY*

— *ERDÉLYI SIRFELIRAT,FELESÉG FÉRJNEK:AZÉLETHOSSZU-ATIEDRÖVIDVOLT.NAJOMUNKÁT.PÁÁ*

Az SMS és a nyelvi változás

A szöveg fent bemutatott vizuális vezérlése (szórész-értékű számok és karakterek, kis- és nagybetű váltogatása), helyesírása (egybe- és különírás, írásjel-használat, ékezetek, rövidítések), közvetlen, familiáris stílusa torzít-hatják a szóbeli és írásbeli szövegfajtákat egyaránt.

Ugyanakkor az új — ma még idegenkedéssel fogadott — nyelvi képződményekkel (*fon, mob, telcsi, üzi*) a jelentéshatárok szélesítésével a szókészlet bővíthet. Ez utóbbit tükrözi a következő négy igealak jelentésmódosulása:

A 'rész(es)évé válik, csatlakozik hozzá' szótári jelentésű tárgyatlan *be-kapcsolódik* ige vonzata valamibe. Az SMS-írók azonban az idézett igtét vonzat nélkül használják, így az eredeti visszaható igenem cselekvővé válik. A jelentés egyenértékű lesz a 'most kapcsoltam be a készüléket' tartalommal.

— *MOST KAPCSOLODTAM BE,EZÉRT IROKMOST.A MI DRINK SE KUTYA=ITTHON KOTOLHATUNK!P:I*

A *cseng* tárgyatlan, vonzat nélküli ige ('felhív' jelentésben) kiegészül a tárgyi és határozói bővítménnyel. Kialakulásában a rövidség mellett feltehetően az ugyanilyen bővítményű *csenget* ige játszott közre:

— *Ha 9:55 perckor rámcsengsz kettőt, akkor nem felejttem el! egyébként tuti:-) Béccsel kapsz: nem tudom hogy kell-e majd fizetni!*

— *ha ok, akkor csengj egyet a mobomra! Zoli*

— *IVO ANDRIC InterCityvel jössz, ami 1953ra érkezik a Keletibe? ha igen, akkor csak csengj egyet rám!*

— *most értem csak újra haza! TESCOban voltam a Viraggal, most tartok a pályázat felénél! ha ébren vagy még, csengj let!*

A hasonló jelentéskörbe tartozó *csörög* ige és ige kötös *összecsörög* változata is megjelent:

— *JAJDEÖRÜLÖK+APÁDIS.MILYENNYTÖRI?NEMMAIRTATOK?TÖKHÜJEVAGY OK.ESTECSÖRGÖK.P:NY*

— *ezcsak egy javaslat volt ti döntötök,majd írok a Reninek is,megkérdem, jó-e és majd még holnap du. össze csörgünk, hogy hánykor megyünk. Jó Pá*

Az 'úgy mozdít valamit, hogy az csörren' jelentéssel ellentétben a *csörrent* ige jelentése közelít a *felhív* igééhez, hiszen ragozási sorában megjelent a második személyű tárgyra utal, úgynevezett -lak, -lek ragozása is.

— *NE LESZEK KÉSZ,CSÖRRENTELEK HA INDULOK,DE NE VEDD FEL*

— *CSÖRRENTS IDE,HA VÉGEZTÉL+ITT ÁLLSZ A KAPUNK ELOTT.BÁRMIKOR FÉL6IG.NEM VESZEM FAL,CSAK LEMEGYEK ÉRTED.TÖBBET NEM VÁLASZOLOK.KÁRTYA KO.PUSZ*

Összegzés

A korpuszban közölt, viszonylag rövid idő — mintegy fél év — alatt összegyűjtött 357 SMS-szöveg „központja” a saját telefonom volt, ezért a fenti megállapítások csak erre a meghatározott gyűjteményre vonatkoznak. Feltetelezem, hogy más életkorú, más érdeklődési körű, más levelezőkörrel

rendelkező SMS-gyűjtő következtetései eltértek volna a dolgozatomban rögzítettektől.

Összegzésként azonban megállapítható, hogy a pillanat szülte, a pillanatnak szánt, felgyorsult tempóban „túladdott” SMS mint szövegféleség megjósolhatatlan nyelvi változás előidézője lesz. Példáim is bizonyítják, hogy az üzenetrész gyakorta csavaros, humoros nyelvi feladvány, néha még a szövegkörnyezet ismeretében sem feloldható fejtörő. Mivel 2001 januárjában „a magyar mobilosok száma alig haladta meg a 3 milliót, júliusban már túllépte a 4 milliót” (Nagy, 2001. 53), ezért mobiltelefont szóban vagy írásban használóként valamennyiünknek ügyelnünk kell arra, hogy se a hárommásodperces, se az esemesezés ne düljön szét nyelvünk jel- és szabályrendszerét.

Irodalom

- Balázs Géza 1999. Kommunikációs létformák és átesapások. Nyelvi-szemiotikai megjegyzések az ezredvégen. *Magyar Nyelv*. 138–154.
- Beck Mihály – Beck Mihályné 1999. A rövidítések természetrajza. *Magyar Nyelv*. 459–463.
- Bódi Zoltán 1998. Internetes kommunikáció — beszédkommunikáció. <http://nyelv.c3.hu>
- Bódi Zoltán 1999. Az elektronikus levelezés és az Internet nyelvhasználatáról. <http://nyelv.c3.hu>
- Bódi Zoltán 2000. Nyelvművelés. Az informatika nyelvhasználatának hatásai és nyelvstratégiai háttere. *Magyar Nyelv*. 218–223.
- Jókai Anna 1998. Az anyanyelvről 2000 előtt. *Édes Anyanyelvünk*. XX/3. 10.
- Minya Károly 1997. Mosolykód a világhálón. *Édes Anyanyelvünk*. XIX/5. 10.
- Nagy B. György 2001. Markolja a fél ország. *HVG*. XXIII/30, 2001. július 28. 53–57.
- Tóth Kristóf 2001. A szakértők nagy jövőt jósolnak az SMS-nek. <http://www.prim.hu/online/cikk>

Internetes források

- <http://business.mata.v.hu/uzlet/sugoo/sms>
- http://net.hu/English/telecomputer/5_22/09_1k.html
- <http://nyelv.c3.hu>
- <http://www.comtech.hu/VIII11>
- <http://www.nokia.com>
- <http://www.prim.hu/online/cikk>

ISKOLAI KÖNYVTÁR
Szentistván

TARTALOM

Előszó (<i>Balázs Géza</i>)	5
Schirm Anita	
Nyelvhasználat az informatika korában	7
Kálóczy Vera – Kern András	
Hadijelentés az angol és a magyar informatikai szakszavak csatájáról ...	45
Varga Zsolt – Dr. Vörös Gábor	
Javaslat a magyar informatikai nyelv fejlesztésére	69
Nickl Károly	
Internet értelmező kishoztár	103
Tóth Annamária	
Az internetezők szlengje	117
Novák Judit	
Az úgynevezett „internetszleng” — nyelvi kacsintás	137
Rónaky Edit – Muráth Péter	
A szleng NETovábbja	155
Halmi János (Dr. Grétsy Zsombor)	
A csatornák nyelvezete	179
Jaczenkó László – Soós Viktória	
Az IRC világa és nyelvezete	213
Veszelszki Ágnes	
Üzi a mobon? SMS-szövegek 2001-ben	239

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA